

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola
Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Jakab Éva

***A digitális adatok tulajdoni adaptációja, a digitális javak
vagyonjogi kölcsönhatásainak tükrében***

PhD értekezés

Készítette: dr. Parti Tamás
Témavezető: Dr. Csáki-Hatalovics Gyula

Kézirat lezárva: 2023.05.04.

Budapest
2023

Témavezetői ajánlás

A digitális technológia fejlődése soha nem látott mértékű hatást gyakorol immáron mindenre, amivel kapcsolatba kerül. Nem is olyan régen, néhány évtizede, még azt gondoltuk, hogy az informatika jogfejlődésre gyakorolt hatása kimerül a nyilvántartások, különösen a közigazgatás által kezelt nagy rendszerek működésének modernizációjában, valamint a számítógépes jogszabály-nyilvántartások segítségével felgyorsul a jogalkotási és a jogalkalmazási munka jelentős része.

Ma, a mesterséges intelligencia első szárnypróbálgatásainak tanúiként ámulva nézzük, ahogy a technológia kicsavarja az irányítást az emberiség kezéből. Lassan nem arról beszélünk, hogy miként használjuk a digitális világ vívmányait olyan területeken, amelyeken erre korábban gondolni sem mertünk, hanem arról, miként tudjuk megvédeni magunkat attól, hogy az új eszközök és megoldások észrevétlenül kússzanak be a bőrünk alá, és vegyék át az irányítást az életünk felett. Bekövetkezni látszik az, amitől az információs társadalom kiépítésével összefüggésben óva intettek bennünket: digitális jelek halmazává vált az életünk, amely jelek mögött eltűnni látszik az ember.

Az új, megdöbbentő helyzet kezelése új szemléletmódot, új megközelítést, új válaszokat igényel. Másként kell feltennünk azokat a kérdéseket, amelyeket korábban a jogrendszerrel kapcsolatban feltettünk, és másként kell értelmeznünk azt a jogi, szabályozási környezetet, amelyben élünk. Olyan (digitális) javak jelentek meg, kerültek előtérbe és váltak értékessé valamilyen szempontból, amelyek korábban még értelmezhetetlenek voltak.

Parti Tamás dolgozata egy merőben új szemléletmódot állít fel, és a digitális javakat a vagyoni jogi rendszer részének tekinti. Álláspontja szerint a digitális adatok olyan értékhordozóvá váltak az utóbbi évtizedekben, amelyek egyre komolyabb kölcsönhatásba lépnek a gazdasági és a jogi környezettel. Az adattudománnyal a jog világa eddig pusztán érintőlegesen foglalkozott. Tény, hogy az utóbbi néhány évtizedben újra és újra előtérbe kerültek az adatok kezelésével kapcsolatos jogi kérdések, de ezek első rendben az egyén önrendelkezési jogával összefüggésben megjelenő, mindenekelőtt alkotmányjogi megközelítések voltak (lásd az adatvédelmi szabályozást). Polgári jogi és közigazgatási

jogviszonyokban, valamint büntetőjogi szempontból sokkal inkább eszközként tekintünk – a mai napig is – a digitális technológiára. A disszertáció több szempontból is újszerű megközelítést alkalmaz. Egyfelől a már fent említett, új vagyoni jogi megközelítést alkalmaz, másfelől a rendszerelmélet és az adattudomány legújabb eredményeinek felhasználásával mutatja be azt a sajátos megközelítést, amelyről – meglátásom szerint – a jövőben egyre többet és egyre többen fogunk gyakorlati és tudományos igénnyel vitatkozni.

A jövő jogrendszerének építése elkezdődött, és Parti Tamás dolgozata egyike az első építőköveknek, s bár sok szempontból rendhagyó látásmódja kellő nyitottságot igényel a Tisztelt Olvasóktól, formai és tartalmi szempontból teljes mértékben megfelel a PhD disszertációkkal szemben támasztott követelményeknek.

Tisztelettel és szeretettel ajánlom tehát a bírálók és az érdeklődők figyelmébe.

Budapest, 2023.05.04.

Dr. Csáki-Hatalovics Gyula

Tartalomjegyzék

<i>Resumé</i>	7
<i>Summary/Résumé</i>	9
<i>Előszó</i>	11
I. Fejezet	16
1. <i>A kutatás célja, előzményei és módszerei</i>	16
1.1. <i>A kutatás célja</i>	16
1.2. <i>A kutatás tudományos előzményei (status quo)</i>	17
1.3. <i>A kutatás jelenlegi állása</i>	24
2. <i>A kutatás módszerei</i>	27
2.1. <i>A módszerekről általában</i>	27
2.2. <i>A fokális módszer</i>	29
2.3. <i>A rendszerelmélet és rendszerszemlélet mint kutatási módszer</i>	30
II. Fejezet	39
1. <i>A digitális adatok természete és gazdasági kölcsönhatásaik - adattól az adatvagyonig</i>	39
1.1. <i>A digitális adat</i>	39
1.2. <i>Az adatok szintaktikai és szemantikai osztályozásának jelentősége</i>	45
1.3. <i>Adat és adathordozó</i>	55
1.4. <i>Adat és adatforrás</i>	55
1.5. <i>Az adatok értéke, adat – érték relációk</i>	59
1.6. <i>Az adatok gazdasági természete és áruvá válása</i>	64
1.6.1. <i>Az adatok önállósodása</i>	64
1.6.2. <i>Rivalizáló és nem rivalizáló, korlátozható és nem korlátozható javak</i>	67
1.6.3. <i>Az adat-előállítás</i>	72
1.7. <i>Az adatok vagyoni minősége</i>	73
III. Fejezet	82
1. <i>A tulajdonhoz való jog közjogi megközelítései</i>	82
1.1. <i>Bevezetés</i>	82
1.2. <i>A tulajdon tárgyai</i>	90
IV. Fejezet	99
<i>A tulajdon magánjogi fogalma, ismérvei, és a digitális adatok tulajdonjogi megközelítései</i>	99
1. <i>Általános megközelítések</i>	99
1.1. <i>Vagyonjogi rendszerek, a vagyon, a tulajdon és a dolog</i>	99

1.2.	<i>A tulajdon magánjogi ismérvei és alapelvei</i>	106
1.3	<i>A dolog és a "testiség" eszméje</i>	116
2.	<i>Adatok és adat alapú javak a vagyoni rendszerekben és az Európai Unióban, a digitális adatok tulajdoni megközelítései</i>	123
2.1.	<i>Az adat alapú javak és a digitális adatok adaptációja a vagyoni rendszerekben</i>	123
2.1.1.	<i>Adat alapú javak az angolszász vagyoni rendszerben</i>	124
2.1.2.	<i>A francia modell</i>	128
2.1.3.	<i>A német modell</i>	134
2.1.4.	<i>Lichtenstein és Svájc</i>	138
2.1.5.	<i>Az Európai Unió és az adatok</i>	140
2.2.	<i>Tulajdoni szimulációk, avagy a digitális javak tulajdonjogi szempontú megközelítései</i>	150
2.2.1.	<i>A személyes adatok és azok védelme</i>	153
2.2.2.	<i>A szerzői jog</i>	158
2.2.3.	<i>Az adatbázisok védelme</i>	162
2.2.4.	<i>Az IPR (Intellectual Property Right) és szuper IPR</i>	166
2.2.5.	<i>Az üzleti titok és egyéb titokfajták</i>	169
2.2.6.	<i>A trösztellenes, versenyjogi szabályok</i>	172
2.2.7.	<i>Adatkezelés, bizalmi adatkezelés, és adatvagyon kezelés</i>	175
2.2.8.	<i>Kötelmi jogi megközelítések</i>	177
3.	<i>A digitális adat, mint tulajdon tárgya</i>	185
3.1.	<i>Digitális adatok és a tulajdonjog alapelvei</i>	190
3.2.	<i>A digitális adat, mint dolog</i>	196
3.3.	<i>Szükség van-e adattulajdonra? Avagy a szabályozás lehetőségei, az adattulajdon alanya és keletkezése</i>	202
3.3.1.	<i>Érvek pro és kontra</i>	202
3.3.2.	<i>Az adattulajdon szabályozási sajátosságai</i>	208
3.3.3.	<i>Kié az adat? Az adattulajdon alanya</i>	212
3.3.4.	<i>Az adattulajdon keletkezése</i>	216
3.4.	<i>Jogok és kötelezettségek, szalonképesség a Ptk.-ban. Avagy belső és külső kölcsönhatások</i>	219
3.5.	<i>A Ptk. és az adattulajdon de lege ferenda</i>	223
V.	<i>Fejezet</i>	226
	<i>Az adat alapú javak az öröklésben</i>	226
1.	<i>Digitális javak az öröklésben</i>	226
1.1.	<i>A tulajdonhoz és örökléshez való jog</i>	226
1.2.	<i>Digitális hagyaték?</i>	231

<i>VI. Fejezet</i>	238
<i>Összegzés</i>	238
<i>Irodalomjegyzék</i>	243
<i>A szerző publikációs jegyzéke</i>	267
<i>Nyilatkozatok</i>	269

Resumé

Exponenciálisan fejlődő korunkban a fejlődés egyik fő hajtóerejének a digitalizáció számít, ami immár az egyik feltételévé vált annak, hogy a növekvő népességszám és az egyre összetettebb, globalizálódó társadalmi kölcsönhatások mellett kézben tarthassuk az emberi társadalom folyamatainak irányítását. A digitalizáció ennek megfelelően a teljes társadalmi rendszerrel kölcsönhatásban áll, és ez alól a jogrendszer sem kivétel.

A digitalizáció új, adat alapú folyamatokkal és jelenségekkel egészíti ki a rendszereinket, és az a tény, hogy ezek a folyamatok és jelenségek akkor is képesek maguknak utat törni, akkor is képesek érvényesülni, ha őket az aktuális jogi szabályozási környezet nem érzékeli, vagy esetleg kifejezetten ellenük foglal állást, azt sejteti, hogy itt nem pusztán absztrakciókról, hanem a fizikai világ egyfajta kiterjedéséről van szó. Gondoljunk csak a kriptovalutákra, vagy magukra az áruként funkcionáló digitális adatokra, amelyek annak ellenére is képesek voltak fizetőeszközként, illetve áruként viselkedni a jogrendszeri folyamatokban szerte a világon, hogy őket fizetőeszközként vagy áruként a jogrendszerek elismerték volna. E jelenségek jogrendszeri adaptációja jelenleg is folyamatban van.

A digitalizációt az általa kiváltott ambivalens érzelmek ellenére is alapvetően hasznosnak, jelenségeit pedig értékesnek tartjuk. A digitális világ építőkövei, a digitális adatok ennek megfelelően maguk is értéket képviselnek, amely értékhez további érték kapcsolódhat, attól függően, hogy az adatokat milyen minőségben értelmezzük. Így az adatok más értéket mutatnak pusztán adatként megközelítve, és megint csak más értéket mutatnak kriptovalutaként, digitális szellemi alkotásként, üzleti titok által védett információként, vagy pl. neurális hálóként értelmezve. Ugyanakkor sem adatgazdaságról sem pedig adatkereskedelemeiről nem beszélhetnénk abban az esetben, ha az adatok nem hordoznának önmagukban is értéket.

A digitális adat azzal, hogy értékhordozóvá vált, a vagyon közgazdasági fogalmán keresztül kölcsönhatásra lépett a jog vagyonfogalmával, így mára szükségessé vált a digitális adat vagyonjogi/tulajdoni adaptációja, vagyis az, hogy a digitális adatokat a jogrendszer, a vagyon és a tulajdon tárgyai közé emelve szabályozza.

Ebben az értekezésben a tulajdonhoz és örökléshez való jog érvényesülését, valamint a tulajdoni szabályozás lehetőségeit vizsgálom a digitális adatok/digitális javak vonatkozásában, bizonyítva ezzel azt, hogy egyrészt a jogrendszer pontosan követi a kultúránk fejlődési dinamikáját, együtt fejlődik vele, másrészt pedig azt, hogy a globális térben érvényesülő digitális javak jogrendszeri kölcsönhatásaik, vagyis gazdasági érvényesülésük és a velük kapcsolatos jogok gyakorlása révén a tulajdonhoz való jogon keresztül képesek rámutatni vagyoni/tulajdonjogi szabályozásuk szükségszerűségére és módjaira. Mindezek alapján pedig kísérletet teszünk arra, hogy a digitális javak alapját képező digitális adatokat elhelyezzük a magyar jogrendszer tulajdoni szabályozásának keretei között.

Budapest, 2023.05.04.

Parti Tamás

Summary/Résumé

In our exponentially evolving age, digitalisation is one of the main drivers of development, and has become a prerequisite for managing the processes of human society in the face of a growing population and increasingly complex, globalised social interactions. Digitalisation therefore interacts with the whole social system, and the legal system is no exception.

Digitalisation is adding new processes and new phenomena to our systems, and the fact that these processes and phenomena are able to find their way into our systems, even if they are not perceived or explicitly opposed by the current legal regulatory environment, suggests that we are not talking about mere abstractions but about a kind of extension of the physical world. Think of cryptocurrencies, or digital data themselves as commodities, which have been able to behave as currencies or commodities in legal processes around the world despite being recognised as currencies or commodities by legal systems. The legal adaptation of these phenomena is currently underway worldwide.

Despite the ambivalent feelings that digitalisation evokes, we consider its phenomena to be fundamentally useful and valuable. Accordingly, digital data, the building blocks of the digital world, have value in themselves, to which value may be added, depending on the quality with which the data are interpreted. Thus, data may have a different value when approached purely as data, and a different value when interpreted as cryptocurrency, digital intellectual property, trade secret information, or neural networks. However, neither the data economy nor data commerce would be possible if data did not have value in itself.

Digital data, by becoming a store of value, has interacted with the concept of property in law through the economic concept of property, and it is now necessary to adapt digital data to property law, i.e. to regulate digital data in the legal system, by bringing it within the scope of property.

In this thesis, I will examine the enforcement of the right to property and succession and the possibilities of property regulation in relation to digital data/digital goods, demonstrating that, on the one hand, the legal system follows closely the evolutionary dynamics of our

culture and evolves with it, and on the other hand, that digital goods in the global space, through their legal interactions, i.e. their economic viability and the exercise of rights over them, are able to point to the need for and ways of regulating in terms of property law through the right to property. On this basis, an attempt will be made to situate the digital data underlying digital assets within the regulatory framework of property law of the Hungarian legal system.

Budapest, 04 May 2023

Parti Tamás

Előszó

Az emberi kultúra valamennyi jelenségének kiindulópontja az ember. A jog, mint az egyetemes emberi kultúra egyik legnyilvánvalóbb visszacsatolási, vagyis szabályozó rendszere, maga is egyetemes emberi értékeket tükröz a világ minden pontján. Ebből pedig az következik, hogy az egyetemes emberi értékek mentén létezniük kell egyetemes szabályozási lehetőségeknek is. És az emberi kultúra olyan új jelenségei, amelyekben eléggé erős a fejlődési potenciál, ki is kényszerítik ezt a szabályozást. Mégpedig annál egyértelműbben minél kiterjedtebben érvényesülnek az emberi civilizációban. Meggyőződésem, hogy ennek vagyunk tanúi az ember által előállított, globálisan érvényesülő digitális adatok, digitális javak vagyoni/tulajdoni adaptációja esetében is.

Az exponenciális korban minden felgyorsul¹, és a digitalizáció egyre újabb és újabb jelenségekkel egészíti ki a világunkat, amelyekhez folyamatosan alkalmazkodnunk kell. Ennek az alkalmazkodásnak pedig az új jelenségek jogrendszeri adaptációja is része kell, hogy legyen, annak érdekében, hogy az irányítás lehetőségét velük kapcsolatban megőrizhessük.

A digitális javak alapját képező digitális adatok és azok egyre magasabb szintű, más és más minőségű szerveződési képletei az egyre bővülő adathalmazoktól kezdve, a különféle algoritmusokon, digitális platformokon, kriptovalutákon át a legmagasabban szervezett neurális hálókig, máris sok ponton és sokféle megközelítésben kölcsönhatásba léptek a jogrendszerrel. Mivel az Euro–Atlanti régióban az emberi jogokon alapul és azokra vezethető vissza minden pozitív szabályozás, érdemesnek látszik e kölcsönhatásokat, ezeken belül pedig a digitális adatok vagyoni/tulajdoni adaptációját is innen, az alapjogok rendszerétől kezdve felfejteni, és nyomon követni egészen addig, amíg az optimális szabályozás elvei ki nem rajzolódnak előttünk. Ez esetünkben azt jelenti, hogy a jogrendszeren belüli kiindulási pontként a tulajdonhoz és örökléshez való jog szolgál.

¹ AZEEM AZHAR: *The Exponential Age: How Accelerating Technology is Transforming Business, Politics and Society*. Diversion Books, USA, 2021. 1. (továbbiakban: AZEEM 2021)

A téma megközelítéséhez a jogrendszert dinamikus, folyamatosan változó rendszerként interpretálva értelmezem, tekintettel arra is, hogy a digitális adatok tulajdoni adaptációja jelenleg is folyamatban van, így annak jogszabályi (pozitív jogi) keretei, mint látni fogjuk jelenleg még nagyrészt hiányoznak, ugyanakkor az adatok jogrendszeri viselkedése és a velük kapcsolatos jogalkalmazási gyakorlat (jogok alkalmazása), és részben a kapcsolódó normaalkotás, máris kijelöl bizonyos irányokat, amelyek egy viszonylag jól körülhatárolható vagyoni szabályozás irányába mutatnak. Olyan szabályozás irányába, amely képes erősebben megalapozni az adatokkal való kereskedelmet, ezáltal az adatgazdaságot, így segítve azt, hogy az adatgazdaság a következő fejlődési szintre léphessen. (Gondoljunk bele, hogy mennyire sérülékeny lehet egy olyan gazdaság, amelyben a jogsértések számonkérésének nincs megfelelő tulajdonjogi alapja.)

A fent írottak miatt az értekezés módszereit tekintve jelentős részben támaszkodik a rendszerelmélet, ezen belül pedig a komplex rendszerelméletek megállapításaira és szemléletére (ld. I. fejezet), amelyek révén megvilágítjuk, hogy az adattudomány területén képződött, digitális adatokhoz kapcsolódó értékfogalom a közgazdasági vagyon fogalom által közvetítve a jogrendszerben ma már olyan kölcsönhatásokat mutat, amelyek képesek igen pontosan rámutatni az adatok, és az adat alapú javak tulajdoni szabályozásának szükségszerűségére és szabályozási módjaira. Az elemzés során figyelemmel kell lennünk ugyanakkor az adattudomány digitális adatokkal kapcsolatos megállapításaira is, amelyek segítenek nekünk megérteni a digitális adatok természetét (II. Fejezet), és elhelyezni azokat a fizikai világ jelenségei között. Segítenek továbbá abban is, hogy meghatározzuk a digitális adat tulajdoni szabályozáshoz szükséges fokális fogalmát.

A jogrendszer mind a hagyományos fizikai, mind a digitális világ jelenségeire több rétegben reagál (jogrendszeri visszacsatolások), kezdve az első pozitív szabályozási rétegtől az alapjogok rendszerétől egészen az egyes jelenségek sajátos természete szerinti szabályozásig, amilyen pl. a pénz, vagy az értékpapírijog, vagy a szellemi alkotások joga. A tulajdoni szabályozás e két szint között helyezkedik el, közvetlenül az alapjogi szabályozás fölötti rétegben és ahogy a felszínről az alap felé haladva egyre nagyobb halmazokat kell megragadnunk egyre általánosabb jellemzők révén, úgy alkalmaz a jogi terminológia is egyre általánosabb jellemzőket a szabályozással célzott tárgy megragadására.

Míg pl. a tulajdonhoz való jog közjogi, alkotmányos megközelítései meghatározzák azokat a jogokat és korlátokat² (rendszer szemléletű megközelítésben hatásvektorokat) amelyek kijelölik vagyontulajdon tárgyainak halmazát, vagyis amely halmazon belüli jelenségeket a vagyontulajdon tárgyainak kell tekinteni, a szabályozás következő szintjén, vagyis a magánjogi szabályozás szintjén a terminológia, az ugyanezen jogok (vektorok) által kijelölt objektumokat már a vagyontulajdon tárgyainak legáltalánosabb jellemzői alapján próbálja megragadni (pl. dolog), az ezt követő szinteken elhelyezkedő normák pedig egyre inkább tükrözik a szabályozási tárgyak speciális tulajdonságait (pl. szellemi alkotások, digitális értékpapírok). Látni fogjuk, hogy adat és információelméleti szempontból a vagyoni/tulajdoni szabályozáshoz a szintaktikai adatszint, míg a tulajdoni szabályozáshoz képest részletesebb szabályozások számára a szemantikai adatszint lesz alkalmas kiindulópont.

Látni fogjuk azt is, hogy a digitális adatok jogrendszeri adaptációját akadályozó tényezők között találjuk, a vagyontulajdon abszolút védelemmel biztosított tárgyainak "testi tárgy"-ként való megközelítésének megszorító alkalmazását, ami feltehetően az emberi fogalomalkotás és a környezet emberi érzékszervekkel való fizikai megtapasztalása közötti szoros és ősi összefüggésekre vezethető vissza. A tudomány fejlődése révén azonban mára, az ürteleszkópok és elektro-mikroszkópok világában, képessé váltunk arra, hogy mélyebbre, az atomi szintnél is mélyebbre lássunk, és a fizikai világ jelenségeit kiterjedtebb összefüggéseikben ismerhessük meg, és tehessük hozzáférhetővé az emberi érzékelés számára, mint ahogy az a dologfogalom XIX. századi meghatározása során lehetséges volt.

A tudomány fejlődésének a vagyoni/tulajdoni/dologi szabályozásra gyakorolt hatását jól szemlélteti az, hogy pl. az elektromágneses mező felfedezésével, az elektromosság törvényszerűségeinek megismerésével a dologi paradigma már korábban is kiterjeszhetővé vált a dolog módjára hasznosított természeti erőkre pl. az elektromos áramra. Az elektromágneses energia felhasználása pedig mára odáig fejlődött, hogy az ember, ezen energia bizonyos állandósult mintázatainak létrehozása révén megteremtette egy másik, korábban ismert világunkat kiegészítő világ, a kibertér "atomjait", a bit-eket.

² Rendelkezés, birtoklás, használat, hasznok szedése és hasznosítás, továbbá a tulajdon társadalmi meghatározottságából fakadó kötelezettségek.

Ha pedig elfogadjuk, hogy a digitális világ atomjai a digitális adatok, és ahogyan a fizikai világban a jelenségek atomokból, úgy a digitális világ jelenségei digitális adatokból épülnek fel, és hogy a digitális adat semmivel sem kevésbé megragadható, leírható, állandósult jelenség, mint a fizikai világ atomjai, akkor a digitális jelenségek hasonló módon válnak megragadhatóvá a pozitív szabályozás számára, mint ahogy a fizikai világ jelenségei megragadhatók. Ami egyúttal azt is jelenti, hogy az adatvilág jelenségei általános tulajdonságaik, vagyis adati minőségük alapján is megragadhatóvá válnak a jogrendszer számára.

Maguk a digitális adatok a gazdasági, és ezzel együtt a jogi forgalomban jelenleg is úgy funkcionálnak potenciális vagyontárgyként vagy a tulajdon tárgyaiként, hogy ilyen minőségükben a pozitív jog számára csaknem láthatatlanok, mivel azonban értéket képviselnek közvetlenül érintik a tulajdonhoz és ezen keresztül az örökléshez való alapjogot, amelyre a vagyonjog és tulajdonjog magánjogi szabályozása épül, ami szükségképpen vezet e javak vagyoni, tulajdoni adaptációjához.

Az értekezésben vázolt megközelítésekkel képesek leszünk a digitális adatokat, azok szintaktikai szintjén a tulajdoni szabályozáshoz szükséges módon megragadni. Ezzel az adatok védelme oldaláról támogatjuk, egyébként pedig érintetlenül hagyjuk a digitális adatok szemantikai adatszintű megközelítéseiből fakadó következtetéseket és gyakorlatokat, és az ezeken alapuló, már létező pozitív jogi visszacsatolásokat (pl. adatbázisok védelme, GDPR, szellemi alkotások joga stb.).

Az értekezés az I. fejezetében részletesebben foglalkozik a kutatási módszereinek ismertetésével, mivel e módszerek között az általános és komplex rendszerelméletek és az ezekből fakadó rendszerszemlélet módszerként való alkalmazása részletesebb bemutatást igényel. A II. fejezet pedig az adatok természetének bemutatásán és az adat – érték – vagyon relációk megvilágításán keresztül, elemzi a digitális adat értékke és áruvá válását, és innen jut el a digitális adat vagyoni minőségéhez, majd a vagyon közgazdasági - jogi fogalmán keresztül jutunk el a III. fejezethez, amelyben a tulajdonhoz és örökléshez való jog vagyoni vonatkozásait, a tulajdonhoz való jog tartalmát és korlátait vizsgáljuk. Innen lépünk tovább a IV. fejezetben a vagyon/tulajdon magánjogi szabályozásának területére, ezen belül pedig a különböző vagyonjogi modellek elemzésével kezdve, a vagyon, tulajdon és dolog jellemzőit és összefüggéseit vizsgálva jutunk el a tulajdonjog digitális adatok/javak

vonatkozásában való értelmezéséhez, feltárva az adattulajdon belső és külső kölcsönhatási rendszerét (tartalmát és korlátait), hogy aztán az V. fejezetben levonhassuk megállapításaink örökléssel kapcsolatos tanulságait. A VI. fejezet összegzéssel zárja az értekezést.

I. Fejezet

1. A kutatás célja, előzményei és módszerei

1.1. A kutatás célja

Exponenciális korunk felgyorsult fejlődésének³ egyik fő motorja a digitalizáció, amely a digitális, adat alapú javakon keresztül is több ponton kölcsönhatásba lépett a jogrendszerrel. A jogrendszer, mint a társadalmi rendszerek egyik legfontosabb szabályozó rendszere, állandó visszacsatolási folyamatai révén tart lépést a változásokkal. A humán kultúrának azok az új jelenségei pedig, amelyekben eléggé erős a fejlődési potenciál, ezeken a visszacsatolási folyamatokon keresztül kényszerítik ki önmaguk jogrendszeri adaptációját. Ennek az adaptációnak vagyunk tanúi jelenleg a digitális adatok/digitális javak esetében, amint azok a tulajdonhoz való jog közjogi, alkotmányos megközelítései által kijelölt keretek között értelmezve, a velük kapcsolatban gyakorolt jogokon keresztül maguk mutatnak rá vagyoni/tulajdoni adaptációjuk magánjogi szükségszerűségeire és szabályozásuk módjára. Így mutatnak rá a jogrendszernek arra a régiójára, ahol a magánjogi szabályozás a tulajdon tárgyainak legáltalánosabb jellemzői alapján ragadja meg az objektumokat, hogy az ezt követő szinteken elhelyezkedő normák már a sokféleségbe, szabályozási tárgyuk speciális tulajdonságaiba (pl. (szellemi alkotások) kapaszkodva szabályozhassák ezeket a jelenségeket.

A kutatás célja a digitális adatok “tulajdonképességének” és tulajdoni szabályozásuk lehetőségének feltérképezése és bizonyítása. Mindezt a digitális adatok, adatokból álló digitális javak vagyoni és tulajdonjogi kölcsönhatásainak feltérképezése segítségével fogjuk elérni. Ezt megelőzően azonban a digitális adatok természetéből kiindulva meg fogjuk határozni a digitális adat, célzott szabályozás számára megfelelő fokális fogalmát, és megvilágítjuk a digitális adat értékke, áruvá majd vagyontárggyá válásának folyamatát. Ennek során állást foglalunk a digitális adat materiális vagy immateriális voltának kérdésében, és látni fogjuk, hogy a digitális adatok vagyoni/tulajdonjogi kölcsönhatásai

³ AZEEM 2021.1.

hogyan jelölik ki azok szabályozásának helyét és módját. Mindezt annak érdekében tesszük, hogy a digitális adatok általunk szükségesnek tartott tulajdonjogi adaptációját elősegítsük.

1.2. A kutatás tudományos előzményei (status quo)

Jöllehet a digitális adatok vagyoni, tulajdoni hovatartozásával kapcsolatos kérdések középpontjában is az adatok védelme áll, az adattulajdon bevezetésének felvetése megosztja a véleményeket.

Adattulajdon alatt a digitális adatoknak a tulajdonjog közvetett tárgyaiként⁴ való elismerését és szabályozását értem. Ez a német vagyoni jogi rendszer és a magyar polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) megközelítései mellett úgy képzelhető el, hogy a jogalkotó a digitális adatot, annak dologi természetét felismerve, külön kategóriaként a dolgok közé sorolja, akár csak korábban a pénzt, értékpapírt, vagy a dolog módjára hasznosítható természeti erőket. Az ebből a szempontból kevésbé kötött, dologtárgyúsággal kevésbé jellemezhető francia és angolszász vagyoni jogi rendszerekben, ahol a testiség a tulajdon tárgyaival szemben nem alapvető elvárás, a digitális adatok tulajdoni adaptációjának szintén feltétele az, hogy azokat a jogalkotó törvényi rendelkezések által ismerje el a tulajdon tárgyaiként, illetve azokat bírói ítéleteken keresztül, vagy bírói ítéleteken keresztül is adaptálja.

Az adattulajdon bevezetésével kapcsolatos vélemények megosztottságában szerepet játszik az, hogy a jogtudomány az adatokkal kapcsolatban még nem szűrte le az adattulajdon általános szabályozásához szükséges következtetéseket, ami összefügg az adatokkal kapcsolatos fogalmaknak (pl. adat és információ) a szakirodalmat, jogi normákat és szakmai diskurzusokat is gyakran jellemző következtetlen használatával, továbbá azzal, hogy a digitális adatokat többnyire absztrakt/immateriális objektumokként interpretálják, és így azok dologi megközelítései sok esetben fel sem merülnek. Ez utóbbi jelenség pedig a német vagyoni jogi rendszerben a dolog-tulajdon relációk miatt eleve a tulajdoni szemlélet háttérbe szorításához vezet. Ugyanakkor az adatokkal kapcsolatos, fent említett

⁴ MENYHÁRD ATTILA: *Dologi jog*. Osiris, Budapest, 2007. 151. (továbbiakban: MENYHÁRD 2007) A tulajdonjog közvetett tárgyai a dolgok, továbbá azok a javak, amelyekre a polgári jogi szabályozás a dolog fogalmát kiterjeszti, vagy amit a szabályozás kifejezetten tulajdonjog tárgyaként kezel.

materiális/immateriális dilemma eldöntetlen volta a digitális adatok jogrendszeri adaptációját az angolszász és a francia vagyoni jogi rendszerekben is megnehezíti. Mindezek pedig oda vezetnek, hogy az adatok védelmével kapcsolatos diskurzusok ma jellemzően személyiségi jogi, illetve immateriális vagyoni jogi párhuzamokhoz köthetők.

Szórvány példák ugyanakkor már utalnak arra, hogy a digitális adatok jogrendszeri adaptációja elérte a vagyoni jogi/tulajdonjogi szabályozás területét. Ugyanakkor e megközelítéseinek fő sodrát jelenleg Európában és hazánkban is a személyes adatok védelme által meghatározott adatvédelmi megfontolások dominálják, emellett pedig megfigyelhetők olyan megközelítések is, amelyek az adatokat az értelmezésen, vagyis a bennük tükröződő információon keresztül ragadják meg (mint pl. kriptovalutát, elektronikus értékpapírt, szellemei alkotást, adatbázist, üzleti titkot stb.), és ebből kiindulva igyekeznek a tulajdonjog által biztosított védelemre jellemző következtetéseket levonni a digitális adatokra vonatkozóan. Azonosíthatók továbbá a hiányzó tulajdoni szabályozás pótlását célzó kötelmi jogi “tulajdon - szimulációk” is. Mivel azonban ezek a megközelítések – ideértve a GDPR alapú adatvédelmi megközelítéseket is – a jelentésben (információ) megnyilvánuló sokféleség oldaláról közelítik meg a digitális adatokat, nem alkalmasak arra, hogy az adatok vonatkozásában azokból az adatok tulajdonjogi megközelítéséhez szükséges, a digitális adatok világának minden jelenségére egyaránt jellemző általános következtetéseket lehessen levonni.

Az Európai Unió jelenlegi jogalkotási folyamatai, mint látni fogjuk szintén nem az adatok tulajdonjogának megteremtése irányába mutatnak, hanem inkább az adatokon fennálló jogokra, elsősorban az adathozzáférésre koncentrálnak. A szabályozásból arra lehet következtetni, hogy az európai jogalkotó a nem személyes adatokat jelenleg egyfajta szabad prédaként értelmezi.⁵ Elképzelhető azonban az is, hogy az Európai Unió szabályozási folyamatai az adattulajdon szabályozása helyett azért helyezik a hangsúlyt inkább az adatokon fennálló jogokra, különösen az adathozzáférésre, mert a jogalkotó úgy gondolja, hogy az adattulajdon esetleg tovább nehezíthetné a kulcsfontosságú, folyamatosan keletkező új adatokhoz való hozzáférést. Hozzáférés nélkül pedig esély sem lenne az adatgazdaságban rejülő előnyökből való közösségi részesedésre, vagy pl. a személyiségi jogok, az adatvédelem, a GDPR normáinak preventív érvényesítésére és számonkérésére. Másrészt, mivel az

⁵ SZILÁGYI FERENC: Ké a digitális adat? Jogtár Az allokativ adatjog létjogosultsága a magánjogi (dologi jogi) megközelítés margóján. I. rész. *Polgári Jog*, 2022/9-10. 12. (továbbiakban: SZILÁGYI 2022)

adatkezelők a technológiai védelem mellett a büntetőjog és a szerződésen kívüli felelősségi jog csatornáin, a sui generis adatbázisjogon keresztül, továbbá az üzleti titok védelmének szigorításával és büntetőjogi szankciók alkalmazásával máris quasi “tulajdonosi” védelmet biztosítanak a hatalmukban lévő adatok vonatkozásában, már nekik sem áll feltétlenül érdekükben egy teljes értékű adattulajdoni szabályozás létrehozása, hiszen adattulajdon hiányában szabadon gyűjthetik, és kvázi “res nullius” -ként is felfoghatják akár a személyes információk kinyerésére alkalmas adatokat is.⁶ Így semmi sem készteti őket arra, hogy pl. az adatforrásként szolgáló természetes személyekkel való kapcsolatfelvétel alkalmával, szerződéseikben már az elején tisztázzák az előállítandó adatok tulajdoni hovatartozását. Ami már önmagában is adattudatosabb hozzáállást tenne lehetővé e szolgáltatásokat igénybevevő személyek részéről, és legalábbis részben megelőzhetné azoknak a jogvitáknak a kialakulását, amelyeknek fókuszában a “Kié a digitális adat?” kérdése áll.

A hazai vonatkozásokat illetően, a Ptk. ötödik könyve, „Tulajdonjog” helyett a „Dologi jog” címet viseli⁷, és az 5:14§ (1). bekezdése értelmében tulajdonjog tárgya csak birtokba vehető testi tárgy lehet (a Ptk. nem tesz különbséget testi és testetlen vagyontárgyak között). Mivel a digitális adatokat a Ptk. sem testi tárgynak, sem pedig egyéb, dolognak minősített objektumnak nem ismeri el, jelenleg a magyar jog szerint digitális adaton tulajdonjog nem állhat fenn. A digitális adat tehát tulajdoni jogviszony közvetett tárgyaként nem értelmezhető.

A Ptk. megközelítésében a dolog elsődleges fogalmi ismérve a fizikai (és nem jogi) értelemben vett birtokba vehetőség⁸, ami egyrészt térbeli körülhatároltságot, másrészt a személyek számára való elérhetőséget (uralhatóságot) jelent. A Kommentár ugyanakkor utal a birtokba vétel absztrakt lehetőségére is. (Ilyen helyzet állhat elő, ha pl. a birtokosnak nincs közvetlenül a testi hatalmában az adott dolog, ahhoz azonban kizárólagos hozzáféréssel bír, pl. nála van a nyaraló, vagy az autó kulcsa, vagy kizárólagos hozzáférése van valamilyen objektumhoz.⁹) Érdemes már itt is megjegyezni, hogy ebből az is

⁶ KATHARINA PISTOR: Rule by Data: The End of the Markets. *Law and Contemporary Problems*. 2020. 107., 108., 109., 118. (továbbiakban: PISTOR 2020)

⁷ VÉKÁS LAJOS: Bevezetés. in.VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Woltes Kluwer, Budapest, 2014. 13. (továbbiakban: VÉKÁS 2014)

⁸ MENYHÁRD ATTILA: A tulajdonjog tárgyai. in.VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Woltes Kluwer, Budapest, 2014. 556. (továbbiakban: MENYHÁRD 2014.)

⁹ A birtok (Ptk. 5:1 § (1) - der Besitz - 854 BGB) tényleges hatalmat jelent egy dolog fölött, ami átvitt értelemben is felfogható, pl., ha a tulajdonos autója egy parkolóban áll, vagy a nyaralója esetében, ahol éppen nem tartózkodik.

következik, hogy ha az ember a fizikai világ valamely jelenségét birtokba képes venni, vagyis az uralma alá képes hajtani, akkor ez a jelenség megfeleltethető a dolog fogalmának, és magától értetődően veti fel a tulajdon kérdését.

A Ptk.-ban a birtok, a dolog és a tulajdon tárgyai lényegében ugyanazt a halmazt fedik le. Dolog a birtokolható testi tárgy, tulajdon tárgya pedig kizárólag dolog lehet. Ennek megfelelően a Ptk. – bár a pénzt és az értékpapírt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket, és az állatokat külön nevesítve dologként értelmezi – általánosan nem ismeri el tulajdon tárgyaként a forgalomképes, de nem dologi természetű javakat, és az immateriális javakat (testetlen dolgokat) sem, de egyéb olyan jelenséget sem ami nem ölt testi formát, még akkor sem, ha ezeken kizárólagos uralmon alapuló, kizárólagos jogosultságok állnak fenn. Ennek megfelelően a digitális adatokhoz hasonlóan nem lehet tulajdon tárgya a jog, követelés, szerződési pozíció sem.

Lenkovics értelmezésében a vagyon egy jogalany (természetes vagy jogi személy) pénzben meghatározható javainak összessége. “A vagyonba tartozik ennek megfelelően az adott személy minden dologi és kötelmi jogi jogviszonya, amelyből csak a nem vagyoni jellegű jogok vannak kizárva. A vagyon részét képezik jogok és kötelezettségek is, ezek különbsége a tiszta vagyon... A vagyon egyes összetevőit nevezzük vagyontárgyaknak.”¹⁰

Az új Ptk. a vagyon tárgyait már új fogalomként, vagyoni aktívákként definiálja, és a 8:1. § szerinti értelmező rendelkezései között a vagyontárgyat: mint dolgot, jogot és követelést jelöli meg (5.), kizárva ezzel a vagyontárgyak köréből mind a tartozásokat, mind pedig a szerződési pozíciókat, tekintettel arra, hogy mivel ezek passzívumokat tartalmaznak, a velük való rendelkezés során a dolgokra, a jogokra és a követelésekre egységesen érvényesülő szabályok nem érvényesülhetnek.¹¹ A vagyontárgyak köre tehát a Ptk. szerint nem egyezik meg a tulajdon tárgyainak körével, és meg kell jegyeznünk, hogy bár azonosíthatunk adatokon fennálló jogokat, maguk a digitális adatok sem jognak, sem pedig követelésnek nem minősülnek, így azok a magyar szabályozás szerint nem csak a tulajdon tárgyainak köréből, hanem a vagyontárgyak köréből is kiesnek.

¹⁰ LENKOVICS BARNABÁS: *Dologi jog*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008. 49-50. (továbbiakban: LENKOVICS 2008)

¹¹ GÁRDOS PÉTER: *Értelmező rendelkezések*. in. VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Woltes Kluwer, Budapest, 2014. 1564. (továbbiakban: GÁRDOS 2014).

A Ptk. a dolognak nem minősülő javak védelmét és átruházásuk lehetőségét elsősorban a kötelmi jog szabályainak alkalmazásával, tehát relatív szerkezetű jogviszonyok keretében oldja meg.¹² A digitális adat azonban a magyar jog szerint sem tulajdoni jogviszony közvetett tárgyának, sem pedig vagyontárgynak nem minősül. A jogalanyok azonban adataik védelmét ettől függetlenül is igyekeznek relatív szerkezetű jogviszonyok keretében, “tulajdoni szimulációk” révén, biztosítani, amely folyamatokban a személyes adatok védelmére szolgáló, Európában a GDPR-ra alapuló normarendszer védő/korlátozó tényezőként funkcionál. E jogviszonyok tárgyát, a digitális adatot azonban a jogrendszer még nem adaptálta.

A Ptk. egyébként az adat és információ összefüggéseivel nem foglalkozik, és úgy tűnik, hogy “adatmegközelítéseit” e téren, az információn keresztül, alapvetően a személyes adatok védelme és a titokjogok motiválják. A Ptk. kommentár az információt mint tudást interpretálja és kizárja a tulajdon köréből azzal, hogy azt elsősorban a személyiségi jogvédelem körében védi a jog, mégpedig elsősorban a magántitok (2:46. §) és az üzleti titok (2:47. §) védelme útján. A kommentár elismeri ugyan, hogy az információ akár át is ruházható, ezt azonban dologi jogi értelemben nem minősíti átruházásnak, amit azzal indokol, hogy “az információ átengedése mások számára valójában annak többszörözését jelenti, és nem azt, hogy az átruházó hatalma megszűnik a jószág felett egy másik személy hatalmának keletkezésével, hiszen az információ „átruházásával” az információt „átadó” személynél az információ továbbra is fennmarad.”¹³ Az információhordozóra való utalással a Ptk. kommentár a BGB adatfelfogásához közelít, bár a BGB-hez hasonló határozottsággal nem foglal állást az adathordozóra rögzített adat dologi minőségét illetően, azonban utal a kapcsolódó szerződések fontosságára. A birtok oldaláról közelítve pedig a kommentár úgy foglal állást, hogy mivel birtok tárgya az lehet, ami egyébként tulajdonjog tárgya is, vagy amire a tulajdonjog szabályait kell alkalmazni, nem birtokolhatóak a hozzáférési jogosultságok, internetes chatszobák vagy más felületek sem, és nem lehet birtok tárgya az információ sem, ami azzal jár, hogy mindezek zavartalan gyakorlásának, érvényesítésének, használatának vagy felhasználásának a biztosítása érdekében nem vehetőek igénybe birtokvédelmi eszközök és nem lehet átruházni ezek birtokát sem¹⁴. És mivel a Ptk. már a nem dologi természetű javak átruházását sem a tulajdonátruházási szabályok, hanem az

¹² MENYHÁRD 2014. 576.

¹³ MENYHÁRD 2014. 578.

¹⁴ MENYHÁRD 2014. 557.

átruházhatóságukat megalapozó egyéb jogi normák, pl. forgalomképességet deklaráló szabályozás szerint értelmezi, ezért ezekre vonatkoztatva nem alkalmazhatók a Ptk. tulajdonszerzésre vonatkozó szabályai, és nem érvényesülhetnek a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés szabályai sem, továbbá nem terjednek ki rájuk a tulajdonjog magánjogi védelmének szabályai sem, és e normák a digitális adatok esetében még kevésbé értelmezhetők.

A magyar joggyakorlatban is létezik ugyanakkor olyan megközelítés, amely a tulajdonosi jogosítványokat a rendelkezés oldaláról vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a tulajdonjogot nem csupán a fizikai birtok képes megalapozni.¹⁵

Mindeztől függetlenül a digitális adatok, és az azok létezését biztosító technológiai környezet létezése céltudatos, a hasznosságot szem előtt tartó érdekek által motivált emberi tevékenység eredménye. A digitális adatok létezésének legfőbb oka ez az érdekorientált emberi magatartás, ami az un. gépi adatokra is érvényes, hiszen a sokszor csak quasi “melléktermékként keletkező”¹⁶ adatok – ként emlegetett gépi adatokat is generálni, gyűjteni, tárolni és védeni kell, karban kell őket tartani, aminek természetesen vannak költségei. Ezeket a költségeket pedig csak akkor érdemes vállalni, ha a befektető alappal számíthat nem csupán a költségek megtérülésére, hanem ezt meghaladóan haszonra is. Haszonra pedig akkor számíthat, ha ezeket az adatokat további ráfordítással elemzi és az így nyert információt a maga hasznára fordítja. Ha pedig az adat ilyesmire nem alkalmas, előbb utóbb elenyészik (törlik/törlődik), vagy azokat az előállító “felszabadítja” (szabadon hozzáférhetővé teszi). Csakhogy az adatokról sokszor nem tudjuk előre, hogy később milyen kontextusokban lehet majd felhasználni azokat, tehát érdemesebb megtartani és tárolni őket, mint törölni. Vagyis az adattermelésbe, adattárolásba és adatelemzésbe tett befektetések egyáltalán nem kockázatmentesek, és azt sem lehet állítani, hogy mindez olcsó lenne¹⁷.

¹⁵ A BH1998.228, a korlátolt felelősségű társaságban tagsági jogokat és kötelezettségeket megtestesítő üzletrészre pl. már az „eszmei dolog” kifejezést használja, ami arra utal, hogy a bírói gyakorlat érzékeli a birtok hangsúlyos megközelítés korlátosságát.

¹⁶ ZÖDI ZSOLT: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 78. (továbbiakban: ZÖDI 2018) “A közösségi hálózatok és a platformszolgáltatók – mintegy melléktermékként – elképesztő mennyiségű adatot gyűjtenek, tárolnak, és elemeznek.

¹⁷ Sokszor elhangzik érvként a gépi adat - előállítással kapcsolatban (pl. tárgyak internete), hogy az adat - előállítás költségei a nullához közelítenek. A megközelítés azonban alapvetően téves, mert nem számol az adat - előállítás és az ahhoz szükséges infrastruktúra létrehozásának, működtetésének költségeivel, valamint az adattárolás, adatkarbantartás és adatelemzés költségeivel. Nem számol továbbá azzal sem, hogy az újonnan keletkező adat nem szabad, hanem vagy adatszivárgás révén elszabadul, vagy maga az adat - előállító

Ugyanakkor a Big Data paradigmából következik, hogy nem létezik értéktelen adat, legalábbis mindaddig, amíg az adatok folyamatos termelése lehetővé teszi a mindenkori, aktuális jelen múlttal való folyamatos összehasonlítását. Ez pedig önmagában is az adatok termelésébe, gyűjtésébe, megőrzésébe, és feldolgozásába való további befektetésre sarkallja az adatok előállításait.

Mindezt figyelembe véve a digitális adatokat általában nem szerencsés úgy megközelíteni, mint a természetes környezetünk uratlan objektumait, amiket emberi uralom alá lehet hajtani, mint pl. a nyersolajat, vagy a vizet, vagy a természetes gázokat, hiszen az adatot, mint mesterséges emberi produktumot valakinek elő kell állítania, ezért jellemzően, de keletkezésekor bizonyosan emberi uralom alatt áll. A jelenleg szabadon hozzáférhető adatokat pedig inkább elszabadult, vagy felszabadított¹⁸ adatoknak tekinthetjük, amelyek esetében az azokat előállító személyek vagy önként mondtak le a rájuk vonatkozó rendelkezési jogukról, vagy e joguknak különböző okok miatt nem szereztek/szereznek érvényt, illetve jogszabály írja elő hozzáférhetővé tételüket (közadatok, közérdekű adatok stb.). Ilyen elszabadult és /vagy felszabadított adatoknak tekinthetjük pl. az interneten szabadon elérhető adatok nagy részét, ami ugyan óriási adathalmaz, de messze nem azonos a digitális adatok halmazával, és nem szabad elfelejteni azt, hogy keletkezésükkor ezekkel az adatokkal is rendelkezett valaki. Tartoztak valakihez.

Mindezek arra utalnak, hogy a digitális adatok vagyoni/jogi/tulajdoni adaptációja során az eddigi megközelítéseket célszerű kiegészíteni olyan megközelítésekkel, amelyek kifejezetten tulajdonjogi oldalról vizsgálják, hogy ezek az új jelenségek miként funkcionálnak a jogrendszerben, vagyis, hogy azokhoz a jog alanyait, a vagyont és tulajdon egyéb tárgyait milyen kölcsönhatási rendszer fűzi, azaz milyen jogviszonyok, milyen jogok nyilvánulnak meg velük kapcsolatban. Ezeknek a megközelítéseknek szükségszerűen a digitális adatoknak a legáltalánosabb szintjét, a szintaktikai adatszintet kell megcélolniuk, érintetlenül hagyva az információn alapuló (szemantikai) adatszintet, tiszteletben tartva

szabadítja fel, azáltal, hogy szabadon hozzáférhetővé teszi, illetve törvény szabadítja fel azokat (pl. közadat, közérdekű adat stb.). Az adat előállítására, tárolására és feldolgozására szolgáló infrastruktúra létrehozásának és az adat - előállításnak háttérét képező motivációk jellemzően nem a köz érdekeinek szolgálatát, hanem az adatelemzés révén szereshető gazdasági és egyéb előnyöket célozzák, amelyek ellentétesek az adatok általános felszabadításának szándékával, így az ilyen szándék érvényesülése nemhogy nem ösztönözi az adattermelést, hanem egyenesen az adattermelés ellen hat.

¹⁸ A közadatok, a közérdekű, vagy közérdekből nyilvános adatokat pl. jogszabályi rendelkezések szabadítják fel a korlátlan hozzáférés érdekében.

ezzel a szemantikai megközelítéseken alapuló eddig elért eredményeket, és az ezekhez kapcsolódó területek jogfejlődését.

1.3. A kutatás jelenlegi állása

A kutatás rávilágít, hogy a virágzó adatkereskedelem és az adatgazdaság által kínált digitális javak, digitális fizetőeszközök, értékpapírok, digitális szellemi alkotások és a digitális adatok egyéb, többé - kevésbé összetett formációi vagyoni értéket képviselnek, és a digitális adat maga is potenciális értékhordozó, ezért ezek az objektumok a széles értelemben felfogott közgazdasági vagyon fogalomkörébe tartoznak, amely vagyonfogalom közvetlen kölcsönhatásban áll a jog vagyonfogalmával. E jelenségek közös tulajdonsága pedig az, hogy digitális adatokból állnak. A digitális javak, és a digitális adatok vagyoni/tulajdonjogi adaptációja pedig mint látni fogjuk, összefügg ezzel a közös tulajdonsággal, azaz a digitális adati minőséggel. Vagyis, ha a digitális adat maga tulajdon tárgy lehet, akkor minden olyan jelenség is oszthatja ezt a sorsot, ami digitális adatokból áll. A kutatás során annak bizonyítására törekszünk, hogy a digitális javak tulajdoni adaptációjának kulcsa magának a digitális adatnak a tulajdoni adaptációjában rejlik, ahol a probléma a dologfogalom mögött meghúzódó "testiség" eszméjében gyökerezik.

A kutatás eredményei alapján megvilágítjuk a Big Data paradigma adat – érték – áru - vagyon fogalmának összefüggéseit, amihez az adattudomány^{19, 20, 21} és a gazdaságtan jogtudomány által is helyenként már alkalmazott fogalmait és megközelítéseit hívjuk

¹⁹ Az adattudomány magát olyan interdiszciplináris területként definiálja, amely magában foglalja az adatokból való tudás kinyerését, a statisztika, a matematika, a számítástechnika és a területi szakértelem (esetünkben a jog) technikáinak ötvözése révén. Mindezt annak érdekében teszi, hogy a betekintéssel érintett adatkészletekben mintákat, és trendeket fedezzen fel, és ezáltal az adatokat valós problémák megoldására, megalapozott döntések meghozatalára és az üzleti érték növelésére használja fel. Az adattudomány eredete az adatelemzés kezdeti szakaszára vezethető vissza azonban magát az "adattudomány" kifejezés W.S. Cleveland használta először eredete azonban a statisztika és adatelemzés korai szakaszára vezethető vissza. A technológia fejlődésével, az adatelemzés kifinomult módozatainak elterjedésével és a big data paradigma megjelenésével terület jelentősen fejlődött. Maga Cleveland az adattudományt széles körű, adatelemzést alapvetően befolyásoló elméletként írja le, amelynek középpontjában az adatelemző, adatelemzői gyakorlat áll, és abból indul ki, hogy az adattudomány technikai területeit aszerint kell megítélni, hogy milyen mértékben teszik lehetővé az elemző számára, hogy tanuljon az adatokból. Cleveland az adattudományt hat terület foglalataként határozza meg, úgy, mint: (25 %) multidiszciplináris vizsgálatok, (20%) adatmodellek és – módszerek, (15) számítástechnika adatokkal, (15 %) pedagógia, (5%) eszközértékelés, (20%) elmélet. - WILIAM S. CLEVELAND: Data Science: an Action Plan for Expanding the Technical Areas of the Field of Statistics. *International Statistical Review*, 2001/1. 21-26. (továbbiakban: CLEVELAND 2001)

²⁰ CLEVELAND 2001. 21-26.

²¹ PAR FRÉDÉRIC CHARLES: *Data: Et si on abandonnait tous Excel?* <https://www.zdnet.fr/blogs/green-si/data-et-si-on-abandonnait-tous-excel-39882111.htm> (Letöltve: 2023.04.17.) (továbbiakban: PAR FRÉDÉRIC 2019)

segítségül. Ezekből kiindulva pedig meghatározzuk a digitális adatnak egy olyan általános, fokális fogalmát, amely alkalmas lehet arra, hogy a digitális adat vagyoni/tulajdoni szabályozásának kiinduló pontja legyen, továbbá feltárjuk a digitális adat értékke, áruvá, majd vagyontárggyá válásának folyamatát, ami szükségszerűen váltja ki a jogrendszer vagyoni és ezen keresztül tulajdonjogi reakcióit, amelyeknek elemzése az értekezés tárgyát képezi.

A digitális adat vagyoni minőségét a jogrendszer, a vagyon közgazdasági – jogi fogalmi összefonódása²² következtében magától értetődően veszi tudomásul, és az adatvagyont olyan vagyontárgyként értelmezi, ami digitális adatokból áll.²³ Az adatvagyont pedig felveti az adattulajdon kérdését, és látni fogjuk, hogy a tulajdonhoz való jog közjogi megközelítései rámutatnak arra, hogy azokat az objektumokat, amelyekkel kapcsolatban a jog alanyai tulajdonosi jogosítványokat gyakorolnak, a magánjognak adaptálnia kell a tulajdon tárgyainak (a tulajdoni jogviszony közvetett tárgyainak) körébe. Ez pedig a digitális adatok szükségszerű tulajdoni szabályozásának irányába mutat.

Látni fogjuk továbbá azt is, hogy a digitális adatok tulajdoni adaptációja már elérte a különböző vagyoni jogi rendszereket, és a hivatkozott példák arról tanúskodnak, hogy az angolszász, francia és német vagyoni jogi rendszerek a maguk sajátosságai szerint reagálnak a változásra. Míg az angolszász és francia vagyoni jogi rendszerekben a vagyon és tulajdon tárgyainak köre azonosnak tekinthető, addig a német vagyoni jogi rendszerben e két halmaz jelentősen eltér egymástól és a vagyon tárgyainak a tulajdon tárgyai (a dolgok) csupán egy részhalmazát képezik. A vagyoni jogi rendszerek különbségei az adatok tulajdoni adaptációjában is megmutatkoznak, így pl. míg a francia modellhez illeszthető ABGB 285§

²² A jog a vagyon tárgyait a szabályozás oldaláról közelíti meg. Valójában ugyanazon jelenség két különböző oldalról való megközelítésének vagyunk tanúi. A közgazdaságtan a vagyont, keletkezésében és működésében vizsgálja, a gazdasági élet alapvető részeként értelmezi, ami a gazdasági tevékenységek eredményeként jön létre. Ezért a vagyon közgazdasági fogalma átfogó, és magában foglalja a tőkét, a földet, a munkát, a vállalkozásokat, az infrastruktúrát, a természeti erőforrásokat, a szellemi tulajdont és a pénzügyi eszközöket és ma már az adatokat is. A jog ugyanezen vagyon tárgyaihoz az azokon fennálló/érvényesíthető jogokon keresztül közelít, első lépésben a tulajdonhoz való alapjogon keresztül, amelyre azután a vagyoni jog és a tulajdonjog magánjogi szabályozása épül, és mert a gazdasági életben a vagyon felhasználása és elosztása jogi kereteken belül, jogi eszközökkel történik, a jogi vagyoni-megközelítéseknek így vagy úgy, de tükrözniük kell a közgazdasági vagyoni fogalmat és annak tárgyait/összetevőit ahhoz, hogy a társadalom és a gazdaság fejlődését megkímélje az anomáliáktól. A vagyoni jogi és közgazdasági megközelítései tárgyai tehát lényegében azonosak.

²³ A nemzeti adatvagyonnról szóló 2021. évi XCI. törvény 2.§ a) pontja a nemzeti adatvagyont egyfajta sui generis magánjogi jószágként olyan, adatokból álló jelenségként határozza meg, ami a közfeladatot ellátó szervek által kezelt közérdekű adatok, közérdekből nyilvános adatok és kutatási adatok (a továbbiakban együttesen: közadatok) és személyes adatok összességét foglalja magába.

értelmében a digitális adat egyértelműen dolognak, a tulajdoni jogviszony közvetett tárgyának minősül, addig a német vagyoni jogi rendszerhez közel álló magyar Ptk. 5:1 §, 5:14 § és 8:1. § 5. rendelkezései szerint a digitális adat nem csak a tulajdon tárgyainak köréből, hanem a vagyontárgyak köréből is kiesik.

Feltevésünk az, hogy ennek nem feltétlenül kell így maradnia, ezért miután a digitális adatok materiális vagy immateriális voltaival kapcsolatban állást foglaltunk, az abszolút hatályú védelem és a testiség eszméjének mélyebb összefüggéseiből kiindulva, rávilágítunk arra, hogy nincs okunk a digitális adatok testiség eszmeköréből való kizárására, így tulajdoni szabályozásuknak elméleti akadályja nincs.

Az tulajdoni szabályozás lehetőségeinek körvonalazását követően, megállapításainkból külön fejezetben vonunk le következtetéseket az öröklésre vonatkozóan. Ennek során a digitális adatokhoz fűződő jogok érvényesülését vizsgáljuk az öröklés során, és felhívjuk a figyelmet arra, hogy e jogok öröklésben való érvényesülése érdekében nem csupán a tulajdonjogi normák, hanem az örökléssel kapcsolatos rendelkezések is kiegészítése is megfontolandó.

A kutatás a megfigyelt jelenségek kölcsönhatásainak rendszerszemléletű vizsgálatán alapul. Kölcsönhatásokat vizsgálunk akkor, amikor az adat – érték – vagyon relációk jogrendszeri kölcsönhatásait elemezzük, és akkor is, amikor a digitális adat tulajdoni szabályozásának az indokoltságát és módját vizsgáljuk a tulajdonhoz és örökléshez való jog érvényesülésének közjogi és magánjogi kölcsönhatásai tükrében, majd a tulajdonjog alapelv - rendszerének, és a testiség eszméjének relációiban.

Látni fogjuk, hogy ezek a kölcsönhatások képesek igen pontosan rámutatni az adat alapú javak, és az azok alapját képező digitális adatok vagyoni/tulajdoni szabályozásának helyére és lehetséges módjára a pozitív jog rendszerében.

2. A kutatás módszerei

2.1. A módszerekről általában

A kutatás módszerei között megtaláljuk a jogtudomány területén hagyományosan alkalmazott kutatási módszereket, a nyelvtani, a logikai, a rendszertani, a történeti, továbbá doktrinális-jogdogmatikai és jogelvi értelmezési módszereket, amelyek mellett szerepet kap módszerként az indukció, a dedukció, valamint a szillogizmus, és fontos szerepet játszik az ún. fokális módszer. A kvalitatív módszerek között megtalálhatók továbbá a dokumentum- és tartalomelemzés, a joggyakorlati összehasonlítás a jogszabályi környezet, valamint a bírói gyakorlat elemzése is.

A téma összetettsége ugyanakkor indokolja az általános rendszerelmélet és a komplex rendszerelmélet, valamint az ezeken alapuló rendszerszemlélet módszerként való alkalmazását, melynek értekezésbeli szerepét ebben a fejezetben részletesebben is ismertetem.

Az értekezés vegyíti a hermeneutikai és a természettudományos megismerési paradigmákat, abban az értelemben, hogy a vizsgált terület elemeinek működését és kölcsönhatásait azokat megfigyelve elemzi, és e jelenségek mögötti magyarázatokat kutatva keres választ a „miértre és a „hogyanokra”. Az értekezés e megközelítéseket egymással összekapcsolva alkalmazza, azzal a céllal, hogy a vizsgált jogrendszeri összefüggések feltárása révén megvilágítsa az adat alapú javak, végső soron pedig a digitális adatok vagyoni/tulajdoni adaptációjának folyamatait és lehetőségeit. Az értekezés kutatási módszerei mindezek folytán tükrözik az általános és a különös, az egész és a rész viszonyát.

Így pl. a nyelvtani értelmezés (interpretatio grammatica) keretében hasonlítjuk össze a kutatási területen fennálló, szabályozásban megmutatkozó status quo-t és a digitális adatok jogrendszeri kölcsönhatásainak tényeit, melynek során a jelen jogi normáinak kifejezéseit és fogalmait nyelvtani szabályok alapján értelmezzük, és vetjük össze a digitális adatok jogrendszeri kölcsönhatásaiból fakadó jelenségekkel, pl. a digitális adatok vagyoni minőségével, vagy pl. a személyes adatok fogyasztói szerződésekkel fennálló

kölcsönhatásait ezek jogszabályi leképződésével. Látni fogjuk, hogy a digitális adatok és adat alapú javak jogrendszeri kölcsönhatásai következtében megjelenő új jelenségek újfajta viszonyokat teremtenek, melyek új jogi (nyelvi) szabályozást tesznek szükségessé, ahogyan az a példaként hivatkozott jogalkotási tényekben, a vizsgált szakirodalomban és végső soron az értekezés de lege ferenda javaslataiban is megmutatkozik.

A digitális adatok nyelvtani értelmezése során ezért speciális-technikai értelmezést alkalmazunk, mivel a vizsgálat tárgyát, a digitális adatot leíró szavak, adattudomány által alkalmazott értelmezései eltérnek a köznyelvi jelentéstől, és azok értelmére a jogszabályokból sem lehet egyértelműen következtetni. Ugyanakkor a speciális nyelvtani értelmezés és a jogdogmatikai értelmezési módszer együttes alkalmazásából származó eredményeinket logikai (interpretatio logica) módszerekkel elemezzük tovább, amikor pl. a tulajdonjog princípiumait és a testiség eszméjét vizsgáljuk a digitális adatok természetére vonatkoztatva.

A digitális adatok szabályozási lehetőségeit a magyar jogrendszer keretein belül, a tulajdonhoz való jog közjogi és magánjogi megközelítéseinek és szabályozásának rendszerében a kontextuális (rendszer-tani) módszer alkalmazásával értelmezzük, a logikai értelmezés keretében pedig pl. a jogszabályok, bírói és hatósági döntések, vizsgált publikációk tartalmának, a bennük tükröződő elveknek a feltárása, értelmezése során alkalmazzuk a formális logika szabályait, amelyek az un. joglogikai értelmezés révén szintén a rendszer-tani értelmezés (interpretatio systematica) irányába képeznek átmenetet. Rendszer-tani értelmezést alkalmazunk pl. akkor is, amikor a digitális adatok kölcsönhatásait tulajdoni szempontból más jogintézményekkel és különböző jogterületekkel összefüggésben vizsgáljuk, melynek során a különböző megközelítések közötti közös értelmezési pontokat igyekszünk meghatározni.

A jogi doktrinális-jogdogmatikai értelmezés akkor kerül előtérbe, amikor pl. a digitális adatot a tulajdoni rezsimek rendszer-tani összefüggéseire tekintettel határozzuk meg, és jogelvi értelmezést használunk, amikor az adatokat a tulajdonjog dogmatikai modelljeinek elvekké formált rendszerében helyezük el.

A történeti értelmezés (interpretatio historica) módszerével hasonlítjuk össze és elemezzük pl. a vagyoni jogi rendszerek kialakulását, vagy a tulajdoni princípiumok kialakulásának

indokait, a teleológiai értelmezésre pedig a tulajdoni szabályozással elérni kívánt célok feltérképezése szolgál példaként.

Az indukciót alkalmazva az egyedi tényekből kiindulva, az általános felé haladva vonunk le következtetéseket, pl. a tulajdoni szabályozásra alkalmas adatfogalom meghatározása során, dedukciót alkalmazva pedig általános érvényű elméleti tételekből kiindulva (axiómák), a különböző törvényszerűségek figyelembevételével következtetéseket vonunk le részlet - szabályozási tényekre vonatkozóan, pl. az adattulajdon lehetséges szabályozása vonatkozásában. A szillogizmust alkalmazva pedig az adatok vonatkozásában érvényesülő tulajdoni jogosítványokból és a feltételezett adattulajdon társadalmi kötöttségeknek megfeleltethető voltából következtetünk az adattulajdon szabályozásának szükségszerűségére.

2.2. A fokális módszer

A jogalkotásban és a joggyakorlatban előfordul, hogy egy adott szó az alkalmazás kontextusától függően jelentésváltozáson megy át, ezért szükségessé válik a jelentésviszonyok feltárása és tisztázása annak érdekében, hogy a jogi terminus által jelölt fogalmak analogikus, metaforikus vagy éppen fokális voltáról világos képet kapjunk.²⁴

Az adatokkal kapcsolatos jogrendszeri szóhasználat meglehetősen kaotikus, mint látni fogjuk jelentős részben kialakulatlan. Az adatokkal kapcsolatos szövegekben az egymást részben átfedő és keresztező hasonlóságok szövevényét találjuk, mintha az adat jogrendszer számára használható fogalma még nem tisztult volna le kellőképpen. Beszélünk személyes adatról, közadatról, közérdekű adatról, nyilvános adatról, adatvagyonról és adattulajdonról, továbbá felváltva adatról és információról. E meghatározások jelentésviszonyai azonban sokszor nem egyértelműek, az adatoknak a tulajdoni/vagyoni szabályozása szempontjából pedig kifejezetten elégtelenek ahhoz, hogy normatív biztonságot legyenek képesek nyújtani.

A jogi terminusok jelentése és megértése általában attól függ, hogy milyen célból használjuk azokat, így a terminust tartalmazó jogszabály célja egyben meghatározza az adott jogi

²⁴ BLUTMAN LÁSZLÓ: A jogi terminusok fokális elemzése: ókori üzenet a palackban? *Jogelméleti Szemle*. 2010/3. 37. <https://jesz.ajk.elte.hu/blutman43.html> (Letöltve: 2023.01.15.) (továbbiakban: BLUTMAN 2010)

terminus e vonatkozásban érvényes központi jelentését is. Az értekezésben a különböző, de egymással összefüggő jelentéssel bíró terminusok elsődleges és másodlagos jelentései közötti hierarchikus kapcsolatot feltárva²⁵ jutunk el az adatnak a tulajdonjogi szabályozásra alkalmas, kellően egyértelmű fogalmi határokkal bíró terminusának (fogalmának) meghatározásáig, melynek során alapvetően a fokális elemzés módszerére támaszkodom.

2.3. A rendszerelmélet és rendszerszemlélet mint kutatási módszer

A tulajdon, a tulajdonhoz való jog és ebből fakadóan az örökléshez való jog egyetemes, az emberi kultúrában mélyen gyökerező értékek. Ez az egyetemes érték jelenik meg abban a folyamatban, ami a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot az alapjogok sorába emelte. A rendszerelmélet maga is egyetemes természetű problémákkal foglalkozik, és általánosan érvényes válaszokat keres a felmerült általános problémákra. Ez a folyamatosan fejlődő alaptudomány általános rendszerelmélet (general system theory)²⁶ néven ismert.

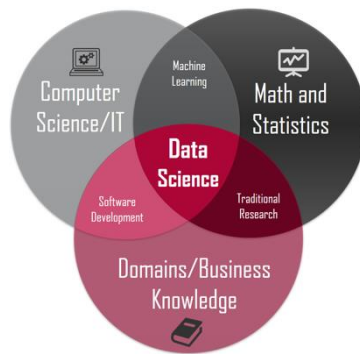
Az értekezés kutatási módszereinek bázisát az általános rendszerelmélet²⁷, ezen belül pedig a komplex rendszerelméletek képezik, mivel a rendszerelmélet olyan általános tudománynak tekinti magát, amely kiterjed az összes természeti és társadalomtudományra, ennek megfelelően olyan általános elméleti keretet kíván szolgáltatni, amely a különféle tudományágak művelői számára kölcsönös kommunikációs lehetőséget (közös nyelvet) biztosítanak arra, hogy az analitikus és szintetikus gondolkodás előnyeit egyesítve megértsék egymást. A rendszerelmélet tehát elősegíti az interdiszciplináris kommunikációt. Az általános rendszerelmélet nem pusztán az elemi összetevőket, hanem ezeken túl mindig az egészet, az elemek kapcsolatait, a kölcsönhatásait, a rendszer működését önszerveződését vizsgálja. Kiindulási alapja az, hogy az egész több, mint a részek összege, és a rendszer

²⁵ BLUTMAN 2010. 7-8. Ez a fogalmi kapcsolat abban áll, hogy a másodlagos jelentéseket egy elsődleges jelentésre utalva lehet meghatározni, így a másodlagos jelentések tartalmilag függnek az elsődleges jelentéstől. Ezt, a jelentések közötti hierarchikus többértelműséget nevezik fokális kapcsolatnak, ahol az adott terminus jelentésszerkezetének központjában viszonyítási pontként az elsődleges jelentés áll (fokális jelentés), mint viszonyítási pont.

²⁶ SASVÁRI PÉTER: Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 34-35. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmelet.pdf* (Letöltve: 2023.03.14.) (továbbiakban: SASVÁRI 2020)

²⁷ Az általános rendszerelmélet atyjának Ludwig von Bertalanffy-t tekinthetjük. LUDWIG VON BERTALANFFY: „Zu einer allgemeinen Systemlehre”, *Blätter für deutsche Philosophie*, 1945/3-4. 114-129.; LUDWIG VON BERTALANFFY: An Outline of General System Theory. *British Journal for the Philosophy of Science*. 1950/2, 139-164.; LUDWIG VON BERTALANFFY: *General System Theory – Foundations, Development, Applications*. George Braziller Inc, New York, 1968.

tulajdonságai nem feltétlenül következnek az alkotórészek jellegzetességeiből, az oksági kapcsolatok pedig bonyolult, összetett hálózatot képeznek²⁸. Jelen értekezés a digitális javak, digitális adatok tulajdoni adaptációjával és öröklésével foglalkozik, tehát jogtudományi kötöttsége nyilvánvaló, a téma adattudományi érintettsége folytán azonban interdiszciplináris vonatkozásai is nyilvánvalóak, ami alátámasztja és indokolja a rendszerelmélet szemléletként és módszerként való alkalmazását. Bizonyítandó, hogy az értekezés a jogtudomány területére tartozik, az adattudomány és a jogtudomány közös metszetének megvilágítására szolgáljon az alábbi ábra²⁹:

1. ábra: A jogtudományt az ábrán a Domains/Business Knowledge halmaz képviseli.

A jogrendszer dinamikus komplex rendszer, amelynek lényegi jellemzője a folyamatos változás, elemei ennek megfelelően alapvető különbözőségeik ellenére a részeken túlmutató egységet alkotnak, amelyből következik, hogy az alkotóelemeket nem lehet a rendszerből kivéve önmagukban vizsgálni, hanem a vizsgálatának középpontjába a rendszer összefüggéseit és folyamatait kell állítanunk. Ez a rendszerszemlélet alapelvének tekinthető.³⁰ E szemlélet korai megjelenése fedezhető fel pl. a tulajdonjog absztrakt megközelítésében is, amely szerint a tulajdonosi jogosítványok együttesen egy minőségileg más intézményt alkotnak, a tulajdonjogot.

²⁸ SASVÁRI 2020. 33

²⁹ PAR FRÉDÉRIC 2019.

³⁰ SASVÁRI 2020. 14.

Ugyanakkor a rendszerszemlélet olyan megközelítési módszer, amely azt állítja, hogy ha valamely problémára valódi megoldást akarunk találni, akkor rendszerszemléletű válaszokat kell keresnünk, vagyis összefüggéseikben és folyamatukban kell látnunk a jelenségeket, és mindenekelőtt tudatában kell lennünk annak, hogy a rendszer elemei összefüggnek, ezért minden beavatkozás a rendszer minden elemére hatást fejt ki. Ez utóbbi megállapításnak fontos alaptétele a cirkuláris okság³¹, vagyis, ha a rendszer egyetlen elemét megváltoztatjuk, akkor ez kihat(hat) a rendszer valamennyi más elemére is. Amíg tehát nem értjük a kiváltó okokat, csak tüneti kezelést vagy látszateredményt tudunk elérni, és ha nem összefüggéseikben vizsgáljuk a folyamatokat, a probléma állandóan újratermelődik.³² Ezt az elvet tartjuk szem előtt akkor, amikor a Big Data paradigma érték összetevőjéből levezetve feltárjuk az adat - érték - vagyon relációk jogrendszeri kölcsönhatásait.

Ennek a tudományterületnek az egyik ágát képviselik a komplex rendszerelméletek, és mivel a jog a szó rendszertudományi értelmében is komplex rendszer, amit több kutatás is bizonyított,³³ ezen elméletek és az ezeken alapuló személet módszerként való alkalmazása a jogtudomány területén is indokolt.

A rendszereket, így a társadalmi rendszereket is többféleképpen osztályozhatjuk. Osztályozhatjuk őket pl. a valósághoz való viszonyuk, tárgyuk, fajtájuk, bonyolultságuk, elszigetelhetőségük, determináltságuk szerint, vagy aszerint, hogy mire jellemző rájuk az információcsere, de megkülönböztethetjük őket változási és egyensúlyi tendenciáik, regenerációs képességük vagy tanulási képességük alapján is. A jogrendszert a fenti szempontok alapján jellemezhetjük meghatározott cél érdekében működő, dinamikus³⁴, aktív, nyílt³⁵, adaptív rendszerként, mely egyensúlyát, állandóságát visszacsatolások révén tartja fenn. Ezt a megállapítást arra tekintettel tehetjük meg, mert a társadalmi, gazdasági és jogi folyamatokban jelentős szerepet játszik a rendszer és környezete közötti információáramlás, a kölcsönhatások és a visszacsatolási folyamatok³⁶. A jogrendszer is a

³¹ KOMLÓSI PIROSKA: A rendszerszemlélet. 6. <https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2012/06/Dr.-Koml%3Acsi-Piroska-A-rendszerszemlelet.pdf> (Letöltve: 2023.01.10.)

³² MOLNÁR LÁSZLÓ: A rendszer- és hálózatszemlélet jelentősége az IKT társadalmi hatásainak modellezésében. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 14. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)

³³ Lásd erről bővebben: PARTI TAMÁS: Jog és komplexitás – egy komplex jogrendszermodell. *Magyar Jog*, 2021/9-10., 538-551 és 557-564. (továbbiakban: PARTI 2021.)

³⁴ SASVÁRI 2020. 41.

³⁵ KOMOR LEVENTE: *Gazdaságpszichológia*. Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Vezetéstudományi Tanszék, Gödöllő, 2005. 59. <https://doksi.net/hu/get.php?lid=15950> (Letöltve: 2023.03.15.)

³⁶ SASVÁRI 2020. 41-42.

környezete révén él, alkalmazkodik hozzá, és az alkalmazkodás sikere döntő jelentőségű a rendszer jövője szempontjából. Ezért minél jobban megértjük a rendszer környezetét, annál jobban megismerhetjük magát a vizsgált rendszert is.³⁷ Ez az állítás a jogi alrendszerekre is vonatkozik, így a vagyoni és tulajdoni rendszerekre is, amelyekben épp elkezdődött a digitális adatok és adat alapú javak adaptációja.

A komplex rendszerek, így a jogrendszer esetében is kiemelkedően fontos tényező, hogy mint nyitott rendszerek interakcióban vannak a környezetükkel. Állapotukat visszacsatolások (kontrollelemek) révén folyamatosan vezérlik és felügyelik. A visszacsatolás pedig ebben az értelemben olyan folyamatos információforrás, amely a rendszert folyamatos változásra sarkallja, aminek következtében a rendszer képes tovább élni és fejlődni.³⁸ Ennek a folyamatnak lehetünk tanúi jelenleg a digitális javakkal kapcsolatosan kialakuló szabályozás területén is. Az adatok önálló gazdasági entitás volta és vagyoni jellege magától értetődően váltja ki a jogrendszer visszacsatolási reflexét.

A jogrendszernek, mint mesterséges nyílt rendszernek fontos jellemzője az ekvifinalitás (célra törés), vagyis képes különböző kezdőállapotokból ugyanabba a végállapotba eljutni, ami nem csupán az adott állapot fenntartását jelenti, hanem vezérlést is, vagyis egy, adott esetben a környezet változása ellenére is végigvitt folyamatot, amit a jogrendszerben jogbiztonságra való törekvésben is azonosíthatunk. Az ekvifinalitás a rendszer elemeinek dinamikus kölcsönhatásán alapul, ami a humán rendszerekben, így a jogrendszerben is, azt jelenti, hogy a mindenkori viselkedést a cél előrelátása határozza meg. Azaz az ember gondolataiban már benne van a jövőbeli cél, ami meghatározza a jelenbeli cselekvést. Az ekvifinalitás az emberi viselkedésnek olyan jellemzője, ami a nyelvnek, valamint a fogalmaknak az embernél kifejlődött szimbolizmusához³⁹ kapcsolódik, a jogrendszer területén pedig hangsúlyozottan kapcsolódik a jogi dogmatikához. Ennek vagyunk tanúi, amikor a jogrendszeri folyamatokban több megoldás is kínálkozik egyazon eredmény elérésére, beleértve azt is, amikor a jogrendszer egy hiányzó szabályozást igyekszik pótolni a rendelkezésre álló analógiák segítségével, ahogy azt jelenleg az adatok hiányzó tulajdonjogi szabályozását pótolni igyekvő tulajdoni szimulációk esetében is látjuk.

³⁷ ROÓZ JÓZSEF – HEIDRICH B.: *Vállalati gazdaságtan és menedzsment alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 42.

³⁸ SZÜCS ERVIN: *Hasonlóság és modell*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1972. idézi: SASVÁRI 2020. 43.

³⁹ SASVÁRI 2020. 46.

A rendszereket szerkezetük, működésük megértésének megkönnyítése érdekében modellek segítségével is ábrázolhatjuk. A modell a valóság absztrakciója, amely a modellezés céljának megfelelő legegyszerűbb módon reprezentálja a valóságot, ezáltal segíthet hozzá a megfigyelések megértéséhez, elméletek kidolgozásához és teszteléséhez. A modell az ismeretek kifejezésének alapvető eszköze, amely rögzíti a modellezett rendszerre vonatkozó törvényeket, struktúrákat, paramétereket és állapotokat. Ezek közül a törvényszerűségek azok az alapvető és kikerülhetetlen tulajdonságok, amelyek a modell általános jellemzőit meghatározzák.⁴⁰

A modellalkotás során első lépésben meghatározom azt a területet, ahol a vizsgált jelenségek a joggal kölcsönhatásra lépnek, vagyis elkülönítem a vizsgált területét (a vizsgált rendszert) annak környezetétől (szeparáció), majd a továbbiakban meghatározom azokat a külső és belső kölcsönhatásokat, amelyek az adatok tulajdoni szabályozásának szempontjából jelentőséggel bírnak (szelekció).

A rendszerekre jellemző, hogy azokban hálózatok találhatók, hálózatokat alkotnak, önmaguk is más hálózatok részei lehetnek és magukba foglalhatnak további hálózatokat. A hálózatelemzés a különböző egységek, entitások, egyének stb. között fennálló kapcsolatokat elemzi. Elemzi ezeknek a távolságát, a számosságát, csomópontokat keres, illetve igyekszik kiszűrni az esetlegesen zavaró, oda nem illő tényezőket. Az egyének és entitások lehetnek személyek, számítógépek, városok, épületek, gépjárművek, sejtek, csillagok, és jogintézmények is, lényegében minden, ami egymással kapcsolatban/kölcsönhatásban áll. Éppen ezért a hálózatelemzés manapság szinte minden tudományterületen megjelenik, és a Big Data-nak, az exponenciálisan növekvő számítási kapacitásnak, az adattudomány fejlődésének és a 21. század technológiai vívmányainak köszönhetően ma is intenzíven fejlődik.

A "hálózat" általános fogalomként szolgál minden olyan jelenség kifejezésére, ahol egynél több elem/résztvevő egymással valamilyen kapcsolatban (kölcsönhatásban) áll. A hálózat kifejezést alkalmazzák a természetben előforduló állandósult kapcsolatok/összefüggések jelölésére, melyeknek ábrázolása gráfokkal történik. Ami pedig a gráfokat illeti, azok lényegüket tekintve egy rendszer elemeinek és a köztük lévő kapcsolatoknak a

⁴⁰ SASVÁRI 2020a. 51-54.

gyűjteményei, amit általában a kölcsönhatások fennálltát, irányát és erősségét jellemző ún. éllel összekötött csúcsok (rendszerlemek) grafikonjaként ábrázolnak. A hálózatokkal leírhatók például egy szervezeten belüli személyek, vagy egy áramkör különböző egységei, az élő szervezet alkotóelemei, vagy az ezekhez kapcsolódó egyéb entitások és ezek csoportja közötti kapcsolatok. De ugyanígy leírhatók a jogalanyok, jogi tárgyak és/vagy a jogintézmények, valamint ezek nyelvi kifejeződésének formái közötti kölcsönhatások is. Ugyanígy a jogrendszer nyelvben tükröződő hálózatai is feltérképezhetők hálózatkutatói módszerekkel. Mivel a komplex rendszerek kölcsönható elemei hálózatokat alkotnak, és mert a Gráf a komplex rendszerek modelljeként használatos olyan “matematikai objektum”, melynek használata során a “hálózat” kifejezés a Gráf szinonimájaként fordul elő, a Hálózat kifejezés a komplex rendszerek fogalmkörébe került. Ezzel pedig a Hálózat kutatás a Komplex rendszerek megismerésének nélkülözhetetlen módszerévé vált.

A rendszerelméleten belül elhelyezkedő hálózatelmélet (hálózatszemlélet), abból indul ki, hogy minden rendszer (internet, sejtrendszer, személyek közötti interakciók által alkotott rendszer, vagy akár a jogrendszer is) interpretálható hálózatként, vagyis gráfként. Egy jól leírható gráfnak az ismerete alapján pedig következtetéseket vonhatunk le a rendszer egészéről és részleteiről egyaránt.

A hálózatelemzés módszertana a modellezésre épül. A gráf, a hálózat, a modell és a rendszer fogalmakat szinonimaként használjuk, és a valóságban a gráf és a hálózat ténylegesen szinonimaként működnek. A modell/hálózat/gráf egy valós rendszer leegyszerűsített modellje. Jellegzetessége, hogy az eredeti rendszer részei/elemei csúcsokként, egymáshoz való viszonyuk pedig éllekként szerepelnek a modellben. A csúcsok és élek pedig gráfokat alkotnak, a hálózati a gráf csúcsai és élei azután egyéb tulajdonságokkal is felruházhatók, de amíg a gráf matematikai objektum addig a hálózat megjelöléssel általában valóságos rendszereket jelölünk.⁴¹ Emellett fontos látnunk, hogy a hálózatelemzés akkor sikeres, ha a csomópontokat és a kapcsolatokat egy megválaszolendő kérdés függvényében határozzuk meg.⁴² Ilyen kérdést teszünk fel pl. akkor, amikor arra kérdezzük rá, hogy a hatásvektorként (hálózati élként) értelmezett tulajdonra jellemző jogosítványok mire, melyik szabályozási

⁴¹ MOLNÁR LÁSZLÓ: A hálózatelemzés alapfogalmai – gráfok, centralitás, szomszédosság, hidak és a kis világ. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 125-126. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.) (továbbiakban: MOLNÁR 2020a)

⁴² MOLNÁR 2020a. 129.

területre mutatnak rá a digitális adatokkal kapcsolatban értelmezve. A gráfok által kirajzolt hálózatok analízise mutathatja meg a keresett összefüggéseket, a hiányzó láncszemeket. Ennek lehetünk tanúi, pl. akkor is, amikor az adat érték vagy tulajdon relációkon keresztül a jogrendszerbe közvetített digitális adatok magánjogi szabályozásának szükségszerűségét igyekszünk bizonyítani. Az értekezésben a kölcsönhatások szemléltetésére egyszerű gráfokat, oksági diagramokat⁴³ alkalmazunk.

A tulajdonhoz és örökléshez való jog érvényesülésének vizsgálatához az adat alapú javak vonatkozásában, új, fejlődő területről lévén szó, hasznos a jogrendszer dinamikus, rendszerszemléletű megközelítése, amely megközelítésben a jogi normaképződést és ennek környezetét megragadhatjuk. Ha ezt a környezetet modellel ábrázoljuk (1. ábra), a fent írottak értelmében kiindulási alapként a gráf csúcsaiként értelmezhetjük a pozitív jogot, és az erre közvetlenül visszacsatoló jogalkalmazási területeket, mint a közigazgatási jogalkalmazást, a bírói/alkotmánybírói jogalkalmazást, a civil jogalkalmazást és a jogbölcseletet⁴⁴, mint a jogi norma alkalmazásában, ezzel együtt pedig a normaképződésben résztvevő közvetlen visszacsatolási területeket⁴⁵. E jól körülírható területek és ezek folyamatai egyszerre forrásai és közvetlen formáló tényezői is a jogrendszernek, amely ezekkel, és ezek kölcsönhatási rendszerei által, velük folyamatos és kölcsönös visszacsatolásban és függőségben létezik. A társadalom tudományos és technológiai

⁴³ A rendszerdinamikai vizsgálatok alapvető modellezési eszközének tekinthető az oksági diagram (casual loop diagram), amelyek endogén (belső, rendszeren belüli) és exogén (külső, rendszeren kívüli) változók figyelembevételével, formalizáltan mutatják be a kapcsolatokat és az ezekből levezethető visszacsatolások rendszerét. Tágabban értelmezve minden okokat és hatásokat vizsgáló vizuális megoldást idesorolhatunk. A rendszerdinamikában használt eszközt, amely változókat, kapcsolatokat, hatásokat is tartalmaz, komplex oksági diagramnak is szokás nevezni. Az oksági diagram legegyszerűbb formájában szöveges leírásból (változók) és közöttük nyilakkal jelölve az ok-okozati kapcsolatokból épül fel. A nyilakon jelölni lehet a hatás irányát is (1. ábra). A hatások iránya a modellbe kapcsolt exogén változók esetén is értelmezendő. A hatások irányát a kapcsolatot jelző nyílra írt + vagy – jelekkel szokás jelölni, egyes szerzők azonban inkább az „S” (same, azonos) és „O” (opposite, ellentétes) jelölést javasolják, mivel a változók megfogalmazása miatt a + és – jelek félreérthetőek lehetnek, előbbihez hajlamosak a modell értelmezői a növekedést vagy bővülést mint tartalmat kapcsolni, utóbbihoz pedig a csökkenést. Fontos, hogy a nyilak valódi oksági kapcsolatokat jelöljenek, ne csak az összekapcsolt tényezők korrelációját, együtt mozgását. Meg kell azt is jegyezni, hogy a nyilak nem időbeliséget mutatnak, szerepük az okság irányának meghatározása. (BERÉNYI 2020. 88-90.)

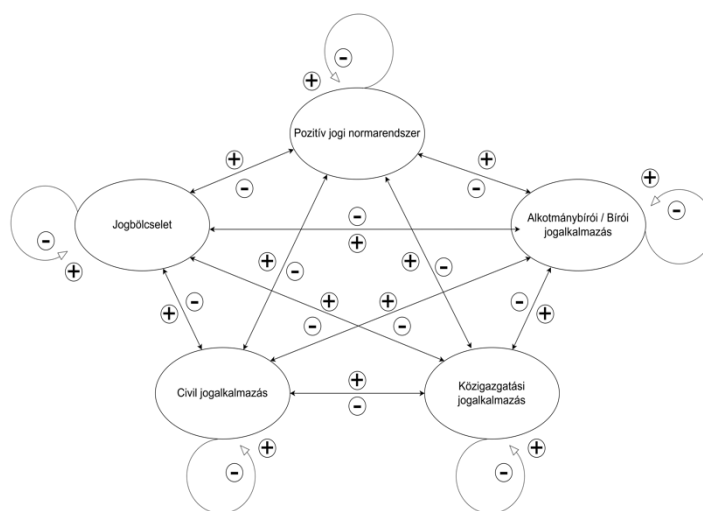
⁴⁴ A jogrendszer kölcsönható területeit a *Pokol Béla* kelsen-i ihletésű rétegelméletében meghatározottaktól, illetve *Tóth J. Zoltán* „jogi működési szféráitól” eltérően határozom meg, amennyiben *Pokol Béla* három plusz egy, tehát négyes felosztású rétegei helyett *Tóth J. Zoltánnal* legalábbis a kölcsönhatási területek számában egyetértve öt kölcsönható területet jelölök meg. Ugyanakkor *Tóth J. Zoltánnal* szemben az egyes részterületek jellemzőit alapvetően más felosztásban, némileg eltérő megközelítésben írom le. lásd: *Pokol Béla: A jog elmélete*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998.; *Pokol Béla: A jog elmélete*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001.; *TÓTH J. ZOLTÁN: A jog dinamikájáról*. In: *TÓTH J. ZOLTÁN (szerk.): A jog többértékűsége*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2020. 129-149.

⁴⁵ PARTI 2021. 538-551 és 557-564.

fejlődése révén létrejött digitális adat, a társadalmi rendszerben formálódott értékhordozóvá, fejlődött áruvá, önálló gazdasági entitássá, amely ma már az 1. ábrával vázolt területeken a jogrendszer különböző visszacsatolásait váltja ki. Az értekezés ebben a rendszerben vizsgálja a digitális adatok vagyoni/tulajdoni adaptációját.

A pozitív jog a digitális adatokat ma már több megközelítésben is képes megragadni, azonban mint látni fogjuk ez kevésbé vonatkozik a tulajdoni és öröklési megközelítésekre. A digitális adatok/digitális javak tulajdoni adaptációjának területét ma még főként a civil jogalkalmazás dominálja, amely különböző analógiák, és „tulajdoni szimulációk” révén próbálja megoldani az adatok védelmét, amelyekkel a jelenleg még nem létező adattulajdoni szabályokat igyekeznek pótolni. Maguk az adatok a gazdasági, ezzel együtt a jogi forgalomban jelenleg úgy funkcionálnak potenciális vagyontárgyként, a tulajdon potenciális tárgyaiként, hogy tulajdoni szempontból a pozitív jog számára csaknem láthatatlanok, mivel azonban értéket képviselnek, közvetlenül érintik a tulajdonhoz és ezen keresztül az örökléshez való alapjogot, amelyre a vagyonjog és tulajdonjog magánjogi szabályozása épül.

Kölcsönhatásokat tárunk fel tehát az adat - érték - vagyon - tulajdon relációk kapcsán, amelyek az adattudomány területén megfogalmazódott értéket a közgazdasági vagyon fogalmán keresztül a jog vagyon és tulajdon fogalmáig közvetítik, és kölcsönhatásokat vizsgálunk akkor is, amikor az adat tulajdoni szabályozásának az indokoltságát és módját vizsgáljuk a tulajdonhoz és örökléshez való jog érvényesülésének közjogi és magánjogi kölcsönhatásai tükrében. Az elemzés során pedig látni fogjuk, hogy ezek a kölcsönhatások képesek igen pontosan rámutatni az adat alapú javak, és az azok alapját képező adatok pozitív jogi szabályozásának helyére és lehetséges módjára.

2. ábra (A szerző vázolata)
A vizsgálat területét jelölő modell⁴⁶

⁴⁶ A modell ábrázolásához egy oksági diagramot, egy ún. teljes, multi gráfot alkalmazok, amelyben minden régió oda-vissza ható kapcsolatban áll mindegyik másik régióval, és kölcsönhatásban áll önmagával is. A csúcsokat a kölcsönható területek adják, a közöttük lévő, oda-vissza ható kapcsolatokat (kölcsönhatásokat, visszacsatolásokat) pedig a kétirányú nyilak (élek) mutatják. Az élek végein megjelenő “+” és “-” jelek mutatják a kölcsönhatások kettős természetét, mely szerint a kölcsönhatások egyaránt lehetnek negatív, azaz norma rontó, illetve pozitív, azaz normatámogató hatásúak is. Ez utóbbiak közé sorolva azokat a jelenségeket is, amelyek az épp kialakuló jogintézményekkel kapcsolatban bontakoznak ki, azaz pozitív jog híján “szabályoznak”. Ilyenek az adat alapú javak vonatkozásában megfigyelhető “tulajdoni szimulációk” is. A csúcsokból kiinduló és ugyanoda visszatérő hurokélek az önreflexivitást, az önszabályozást képviselik. Utalva többek között arra, hogy egy-egy csúcs önmagában is nagyon sok kölcsönható elem összességéből áll, azaz a fenti csúcsok további, hasonló kölcsönhatási jellemzőkkel rendelkező, de a fenténél jóval összetettebb gráfokkal írhatók le. A csúcsokban feltüntetett régiókban nem csupán alkalmazzák a meglévő normarendszert, hanem az állandó visszacsatolás révén kiegészítik és formálják is azt.

II. Fejezet

1. A digitális adatok természete és gazdasági kölcsönhatásaik - adattól az adatvagyonig

1.1. A digitális adat

Az általános megközelítés szerint az információkat jelek segítségével rögzítjük, vagyis a jelek elemi ismeretet hordoznak. A jelek (szimbólumok) sokfélék lehetnek. Jelekkel találkozunk, ha integetünk egymásnak búcsúzásakor, ami egy mindenki által jól érthető, egyezményes jel, jeleket látunk az út menti közlekedési táblákon, a könyvekben és a digitális eszközeinkben is. A jelek értelmezését az emberek tanulás folytán sajátítják el, a betűket és az azokból álló szövegeket, pl. csak az olvasni képes emberek értik, a titkosírás és egyéb jelek, mint pl. a bitek értelmezéséhez pedig csak további tanulás révén jut el az ember. A jelekkel rögzített információ tehát csak akkor nyilvánul meg előttünk, ha ismerjük a jelek jelentését. Az adat (ennek megfelelően a digitális adat is) mint elemi ismeret maga is jel.

A jeleknek, rögzítési módjuktól függően vannak digitális és nem digitális megjelenési formáik, melyek közül ebben az értekezésben kifejezetten az adatkereskedelmet és az adatgazdaságot megalapozó digitális jelekre, vagyis a digitális adatokra koncentrálunk.

A digitális adat legáltalánosabban megfogalmazva, mint elemi ismeret⁴⁷, maga is tények, fogalmak olyan megjelenési formája, amely alkalmas emberi eszközökkel történő elemzésre, feldolgozásra és továbbításra, minek folytán az adatokból gondolkodás és/vagy gépi feldolgozás révén információt, vagyis új ismeretet nyerünk. A kód pedig az adathoz (jelhez) képest adatok rendszere, amellyel valamilyen információ egyértelműen megadható. A jelentés, adat és információ összefüggéseire vonatkozóan tehát megállapíthatjuk, hogy jelentése mind az adatnak, mind az információnak van, az információ pedig az adat értelmezett formája.

⁴⁷ ... hiszen pl. a "0"-nak és az "1"-nek is van jelentése

A datafikációval⁴⁸ az emberi emlékezet gyakorlatilag korlátlanul kiterjeszhető, a digitális adatokba kódolt jelentés az adatkontextusoktól függően újra és újra értelmezhető, mert minden folyamat és tény, amelyhez digitális eszköz kapcsolódik, immár tetszés szerinti ideig és nagy részletességgel megfigyelhető, megmérhető és következtetések alapjául felhasználható. És míg korábban nem volt érdekes az, hogy pl. a környezetében nyomot hagyó személyt az általa hagyott nyomokhoz milyen viszony, milyen jogviszony fűzi, ma ez a kérdés a jogtudomány egyik legérdekesebb egyben legnyomasztóbb kérdésévé vált. Ezzel együtt mára az is nyilvánvalóvá vált, hogy ezek a digitális nyomok vagyoni értéket képviselnek, és ebből fakadóan az adatvilág legkisebb egységei és legmagasabban szervezett képletei is potenciális értékhordozóknak minősülnek. Ez pedig már nem csupán az adat – adatforrás relációk jogi szabályozását, hanem az adatok vagyoni jogi, tulajdonjogi megítélésének kérdését is felveti, aminek a megválaszolása tulajdonképpen az adatok, esetünkben a digitális adatok jogi meghatározásán és minősítésén múlik.

A szakirodalomban a digitális javakat és az adatokat gyakorta az immateriális és absztrakt jelzőkkel illetik, amely kifejezések oda hatnak, hogy számos szerző meg sem próbálja tisztázni az adatok fizikai természetét. További zavart jelent a digitális adatok megértésében, hogy nem mindig világosak az “adat”, a “jelentés” és az “információ” fentiekben tisztázott összefüggései, amit tovább bonyolít a digitális adatoknak egy – egy sajátos tulajdonság oldaláról, például a forrásuk felől való kizárólagos megközelítése (pl. személyes adatok), ráadásul úgy, hogy az irodalom sokszor nem fordít kellő hangsúlyt az adat és az adatforrás elhatárolására.

A digitalizáció az adatok keletkezése szempontjából környezetünk jelenségeinek bináris kódok által való kifejezését és rögzítését jelenti. Olyan egységes adatrögzítési elvet tükröz, amely világszerte lehetővé teszi az adatok egységes módszerrel történő rögzítését, tárolását és kezelését és feldolgozását a szövegépeket működtető lyukkártyáktól a legmodernebb számítógépekig. Az adatrögzítésnek ez a módja teremtette meg a lehetőséget arra, hogy a környezetünk digitális adatokká való leképződése, a datafikáció megindulhasson és hogy a

⁴⁸ A datafikáció vagy adatosodás széles körben elterjedt szóhasználat az elektronikus adatbázisok és a Big Data kapcsán, lényegében a környezetünkből származó digitális adatok felhalmozódására, a fizikai környezet digitális leképződésére utal, azaz egyre több digitális formában rögzített és tárolt adat áll rendelkezésünkre a világunkról. Ez az adatosodási folyamat vezetett el a Big Data megjelenéséhez. Lásd erről bővebben: PARTI TAMÁS: A jog fölméréséről és az intézményi adatkutatásról. Jogtudományi Közlöny, LXXVI évfolyam 11-12.szám, 2021. 493-506.

jelenlegi, egyre bővülő adatvilág megszülethessen, a bitektől kezdve a nyers adathalmazokon, neurális hálókon és adat alapú vagyontárgyakon keresztül a meta world-ig. A világnak ezt a digitális adatokká való leképződését hívjuk datafikációnak. A datafikációt és a digitalizációt sokszor egymást helyettesítő kifejezéseként használatos, azonban datafikáción a környező világ egyre szélesebb körben való digitális adatokká való transzformálását értjük, míg a digitalizáció az adatok számszerűsítésére, mérésen alapuló bináris kóddá alakítására utal. A digitalizáció ebben a megközelítésben a datafikáció módszere.⁴⁹

Az adat technikai értelemben "olyan karakterekből vagy folyamatos függvényekből álló struktúra, ami szabványokon alapul, és amely elsősorban feldolgozás céljából vagy annak eredményeként" ⁵⁰ ismert, vagy feltételezett megállapodásokon alapuló információt reprezentál. Eszerint az "adat", az „információ”-nak az újraértelmezhető, formalizált megjelenítése, amely alkalmas kommunikációra, értelmezésre, vagy feldolgozásra"⁵¹.

Az adattudomány világban az adatokat elsősorban a számítógépek/számítási módszerek számára való hasznosságuk fényében határozzák meg. Az ISO/IEC Information Technology Vocabulary szerint az adatok „újraértelmezhetők”, az adat az információ kommunikációra, értelmezésére vagy feldolgozásra alkalmas formalizált megjelenítése" ⁵² . Egy másik ugyancsak adattudományi definíció szerint „az adat géppel olvasható, kódolt gépi információ”⁵³. Ismét csak más megközelítésekben az adat nemzetközi szabványsorozatokon alapuló DIN szabványra támaszkodó karakterekből vagy folyamatos függvényekből álló struktúra ⁵⁴ , amely ismert vagy feltételezett megállapodásokon alapuló információt reprezentál, elsősorban feldolgozás céljából vagy annak eredményeként"⁵⁵. Eszerint az "adat" kifejezés a következőképpen definiálható: „az adat újraértelmezhető, formalizált

⁴⁹ Más megközelítésekben a datafikáció és a digitalizáció nem fedi le feltétlenül egymást, azonban jelentős közös halmazt képeznek.

⁵⁰ THOMAS HOEREN: Big Data und Recht. In: GERALD SPINDLER - THOMAS DREIER - THOMAS HOEREN - BERND HOLZNAGEL - GEORGIOS GOUNALAKIS - HERBERT BURKERT (szerk.): *Information und Recht* C.H. Beck., München, 2014. 11. (továbbiakban: HOEREN 2014)

⁵¹ Online Browsing Platform (OBP). <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en> (Letöltve: 2023.01.16.)

⁵² IT Vocabulary 2015.

⁵³ HERBERT ZECH: A Legal Framework for a Data Economy in the European Digital Single Market: Rights to Use Data. *Journal of Intellectual Property, Law & Practice*, 2016/Vol. 11. 463.

⁵⁴ IT Wissen.info, DIN 44300. <https://www.itwissen.info/DIN-44300-DIN-44300.html>, DIN 44300 2. rész 2.1.13. pontja (Letöltve: 2023.03.15.)

⁵⁵ HOEREN 2014. 11.

jelenség, amely alkalmas értelmezésre, feldolgozásra és kommunikációra”⁵⁶. Témánk szempontjából itt a “formalizált” szón van a hangsúly, ami megerősíthet minket abban, hogy a digitális adatot az elektromágneses energiához képest is állandósult fizikai jelenségnek tekinthessük.

A digitális adatok legkisebb egységei, a digitális világ atomjai a bit-ek, és ahogyan a fizikai világ atomjainak szerveződése is egyre magasabb szintű és minőségű képleteket mutat, amelyeket a fizikai világ önálló jelenségeiként különböző nevekkkel jelölünk, a magasabban szervezett adatképleteket is más és más tulajdonságokkal és elnevezéssel jelöljük, a bittől a kriptovalutáig.

A bit mint a digitális világ jelenségeinek legkisebb építőköve nem sokban különbözik pl. annak a márványtömbnek egy atomjától, amelyből később szobrot faragnak. Ahogy a márványtömb egy - egy atomját sem tudjuk érzékelni az érzékszerveinkkel, úgy a biteket sem. Mindkettő közvetlen érzékeléséhez szükségünk van a megfelelő technológiára, azonban míg a márványt kitevő atomok egy bizonyos tömege már szabad szemmel és tapintással is érzékelhetővé válik, addig a bitek bármekkora tömegének érzékeléséhez továbbra is szükség van technológiai eszközökre. Az előbbi esetben atomokról, az utóbbi esetben az elektromágneses energia állandósult formáiról beszélünk, amelyek egyaránt anyagi világunk részét képezik, olyan fizikai jelenségek, amelyektől az anyagi minőséget a mai természettudományos ismeretek mellett már nem lehet megtagadni. A digitális adat állandósult mintázat jellegét pedig éppen az bizonyítja, hogy úgy képes elválni a hordozójától, hogy a belé kódolt jelentést változatlanul megőrzi. Fontos tehát megértenünk, hogy a digitális adat önmagában, adatai (fizikai) minőségében nem absztrakt és nem immateriális jelenség, hanem bizonyíthatóan a fizikai világ része. Absztraktnak a digitális adat által hordozott jelentés tekinthető, mivel ezt a jelentést az adat absztrakt formában, bináris jellé, jelsorrá kódolva, kódolt karakterkészletként hordozza. Ugyanúgy ahogy a szuprematista Kazimir Szeverinovics Malevics művészeti absztrakció csúcsának tekintett “Suprematist Composition- White on White” című festménye sem absztrakt a maga festmény (vászon és festék) minőségében, hanem csak az általa hordozott jelentés, a fehér alapon fehér négyzet tekinthető absztraktnak. Az adatokat ugyanakkor immateriális

⁵⁶ Online Browsing Platform (OBP). <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en> (Letöltve: 2023.01.16.)

objektumokként is szokás jellemezni⁵⁷, azonban az immateriális objektumok nem feldolgozhatók, ami az adatokról épphogy nem mondható el, hiszen az adatot fel lehet dolgozni, ami amellet szóló érv, hogy az adatokat materiális javaknak tekinthetjük.

A bit és a bitek különböző kombinációi hordozzák az adatok jelentésének sokféleségét, az információt, az adatvilág jelenségeire adott jogrendszeri visszacsatolások pedig jelenleg erre a jelentésbeli sokféleségre, az adatokból kinyert információra fókuszálnak, nem pedig magára az adatra. Az adatot az adathordozó hordozza, a jelentést pedig maga az adat hordozza. Az információ pedig a bitek által hordozott jelentések különféle kontextusainak eredménye. Ahogyan egy könyvben lévő szöveg jelentése betűkre bontható, úgy bontható bitekre bármely adatképlet vagy adatbázis is. Ezt a bitek által kódolt jelentést pedig a magasabban szervezett adatképletek szintjén is egyedileg meghatározhatóvá, nyilvántarthatóvá és nyomon követhetővé teszik az olyan digitális megoldások, mint pl. az elektronikus aláírás és az időbélyegző, vagy pl. a tokenizáció kulcsfontosságú szereplői a Block Chain (blokklánc vagy elosztott főkönyv azaz DLT)⁵⁸ és az NFT-k (nem helyettesíthető tokenek).

Ez az értekezés a digitális, adat alapú javak tulajdonjogi és öröklési kölcsönhatásait vizsgálja. Az adat alapú javak sokféleképpen osztályozhatók, valamennyinek van azonban egy közös tulajdonsága, nevezetesen az, hogy mindegyik digitális adatokból áll. Egy egységes, a digitális adatok vagyoni, tulajdoni szabályozásához szükséges fokális jelentés, vagyis adatfogalom meghatározásához tehát elsősorban azt kell tisztázni, hogy mit tekintünk ebben a megközelítésben digitális adatnak. Mivel a digitális adat nem a jogrendszer terméke,

⁵⁷ GEORG KLAMMER: *Dateneigentum, Das Sachenrecht der Daten*. Jan Sramek Verlag, Austria, 2019. (továbbiakban: KLAMMER 2019)

⁵⁸ Az elosztott főkönyvi technológia (DLT) olyan technológiai infrastruktúra és protokollok együttese, amelyek egyidejű hozzáférést, érvényesítést és rekordfrissítést tesznek lehetővé egy hálózati adatbázison keresztül. A DLT a blokkláncok létrehozásának technológiája, ami nagyobb figyelmet kapott a média és a nyilvánosság részéről, miután kiderült, hogy a Bitcoint ennek felhasználásával hozták létre. A DLT ma már széles körben alkalmazzák, iparágak, vállalatok és kormányzatok is. Egyszerűen fogalmazva, az elosztott főkönyv egy olyan adatbázis, amelynek nincs szüksége harmadik félre a rögzített tranzakciók érvényességének és helytállóságának biztosításához. Sok felhasználó különböző hozzáférési szintekkel rendelkezik az adatbázishoz. Az adatok változásait a rendszer automatikusan rögzíti, és a felhasználó engedélye nélkül nem módosíthatja azokat. Egyes elosztott főkönyvekben senki sem módosíthat; másokban módosíthatók, de ezek nyomon követhetők, és a módosításokat végrehajtó felhasználó ismert. A DLT lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy megtekintsék a változtatásokat és megtudják, hogy azokat hajtották végre, ami csökkenti az adatok auditálásának szükségességét, ugyanakkor biztosítja az adatok megbízhatóságát, és csak azoknak biztosít hozzáférést, akiknek szükséges.

a digitális adat szabályozásra alkalmas definíciójának megalkotásához célszerű az adat adattudományi/információelméleti megközelítéseiből kiindulni.

A digitális adat lényegében állapot tartó tranzisztorok által tárolt elektromágneses energia, az elektromágneses energia egy állandósult formája. A digitális adatot, a bitek szintjén tehát ebben az értelemben fizikai jelenségnek, a dolog módjára hasznosított energia egy állandósult formájának tekinthetjük, az elektromágneses energia egy állandósult megjelenési formájának, ami a belé kódolt jelentéstől elválaszthatatlan.⁵⁹

A későbbiek során jelentősége lesz annak is, hogy az adatokat a további feldolgozás előkészítése és lehetővé tétele érdekében file-okba csoportosítjuk. Az adatformátumot jelölő TXT, JPEG, ZIP stb. adattárolási formátumok, kiterjesztések tulajdonképpen ezekre a file-okba rendezett adatokra vonatkozó meta adatok⁶⁰, ha úgy tetszik ezen adatokra vonatkozó kiegészítő információk, amelyek azt közlik, hogy a file-ban lévő adatokat miként kell értelmezni, ugyanúgy ahogy pl. a titkos írás értelmezéséhez szükséges kulcs útbaigazítást ad arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet a titkos írást értelmezni, vagyis belőle információt kinyerni (képet, szöveget stb.). Tulajdonképpen ez biztosítja azt, hogy az adatok értelmezése a további feldolgozás során biztosított legyen, vagyis a kiterjesztéssel az értelmezés irányát adjuk meg a bitek tekintetében, mondhatni a kiterjesztés az adatok szemantikai (információ) szintre való lépésének feltétele, az információ előszobájának tekinthető, amellyel azonban még nem érjük el a szemantikai (információ) adatszintet. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy akkor válhat az adat információvá, ha adott hozzá az értelmezési út (pl. a kiterjesztés). A

⁵⁹ A digitális adatokat az adattároló perifériák oldaláról megközelítve, azt látjuk, hogy az adatokhoz való azonnali és könnyű hozzáférés az uniformizált adattárolási lehetőségekben rejlik. A merevlemezek mindkét oldalukon mágnesezhető korongokon tárolták az adatokat, amelyekhez olvasó és író fejek, továbbá vezérlő elektronika és forgatómotor társult és amelyeken az adatok sávok, szektorok, cilinderek és osztályok szerint tárolódtak. A Compact Disc esetében már egy olyan optikai elven működő tárolási módszerhez jutunk, amelynek felületét egy lézerdíóda által kibocsátott koherens fénysugár tapogatja le, és az azon lévő egymást váltogató apró gödrökről és kiemelkedésekről (vájatokról), más-más módon visszaverődő fénysugarat alakítja át az CD olvasó digitális jelekké, azaz bitekké, amit a készülék azután sávokba és szektorokba rendez. Az újraírható CD lemezek esetében nem vájatokról, hanem a lemez felületének visszaverődési tulajdonságainak megváltoztatásáról van szó, amikor arra adatokat rögzítünk. A napjainkban elterjedt Pendrive -ok, Flashdrive-ok, SSD-k pedig olyan áramkörök, amelyekben a bennük lévő tranzisztorok tápfeszültség jelenléte nélkül is képesek megtartani azt az állapotot, amit tápfeszültség jelenlétében beállítottunk. (nand kapu vagy adat kapu = vezérlő kapu és követő kapu). A NAND chipek belső szerkezete rácsos felépítésű, a rácsponatok jelentik a biteket. Minden rácsponat egy tranzisztort tartalmaz, amelyben egy vezérlő és egy követő kapu található. A követő kapu töltöttségi szintje egyben meghatározza a vezetőképességét is. Ha az elektronika feszültséget közöl a vezérlőkapuval, akkor az elektronágyúként viselkedik, és az elektronok átvándorolnak a követőkapuba (növelve annak feszültségét). A kapuk között egy vékony oxidréteg húzódik, amelynek szerepe az, hogy az így kialakult töltést megtartsa a követőkapuban akkor is, amikor a vezérlőkapu már nincs feszültség alatt.

⁶⁰ Meta adat: adat az adatról. A meta adatok maguk is adatok.

későbbiek során jelentősége lesz annak is, hogy az adat a kiterjesztéssel együtt is képes sérelem nélkül elválni az adathordozótól.⁶¹ Ugyanakkor fontos kitérni arra is, hogy mivel a digitális adat fizikai jelenség, ott ahol „A” adat fizikai értelemben van, ott egyidejűleg nem létezhet egy másik, „B” adat. Ennek megfelelően az adat *térbeli körülhatárolhatóságának értelmezése* nem okoz áthidalhatatlan akadályt. Ennek a ténynek nem mond ellent az, hogy az adatok korlátlanul másolhatók, mivel „A” adat másolata fizikai értelemben nem azonos „A” adattal, hanem egy másik adat, aminek történetesen azonos a jelentése. Mint ahogy pl. egy szobor 3D nyomtatott, egymással teljesen azonos példányai is elkülönülnek egymástól fizikai minőségükben, jóllehet a beljükből kódolt (nyomtatott) jelentés azonos (gondoljunk csak pl. a Brüsszel egyik jelképének tartott Manneken Pis, kulcstartókon világszerte fityegő tömeggyártott változataira).

Érdeemes továbbá megjegyezni azt is, hogy az adatok nem csupán alkalmasak a feldolgozásra, hanem ahhoz, hogy információk relevanciájukat, pl. a természetes, élő személyhez köthető információ minőségüket (személyes adat), vagy pl. szerzői jog által védhető mű minőségüket elnyerjék (szellemi alkotás), fel kell dolgozni, (értelmezni kell) őket.⁶² A feldolgozás lehetősége pedig a materiális javak jellemzője.

1.2. Az adatok szintaktikai és szemantikai osztályozásának jelentősége

Az adatok sokféleképpen definiálhatók, attól függően, hogy gyűjtésük, előállításuk, felhasználásuk vagy éppen forrásuk melyik területét használjuk a meghatározás kiindulópontjaként. Ezekben a megközelítésekben döntő szerepet játszik az adatok értelmezése, vagyis a beljükből kódolt jelentés alapján levonható információ. Valószínűleg ez az oka annak, hogy az adatokra, adattudományi meghatározásukon kívül jelenleg még nem létezik egységes jogi meghatározás. Az adatok megközelítése az Európai Unióban és így Magyarországon is személyes adat hangsúlyos. Ennek megfelelően az adat definíciójával a GDPR-ban pl. mint személyes adattal találkozunk, ami az adatoknak egy speciális

⁶¹ Az ABGB 285. §-a értelmében a megtestesített adatok (Datenverkörperungen) pl. kiterjesztéssel ellátott fájlok dolognak, ezen belül testi tárgyakként (körperliche Sachen) minősülnek - akárcsak az adathordozó (Datenträger) -, ennek megfelelően a dologi jog tárgyainak tekintendők. – KLAMMER 2019. 78.

⁶² GYEKICZKY TAMÁS: *Cserebere, fogadom, Többet vissza ...? A személyes adatok rendelkezésre bocsátása, mint a fogyasztói szerződések ellenszolgáltatása, Digitális kihívás – magánjogi válasz, (Elemzés az uniós fogyasztóvédelmi jog németországi adaptációjáról). ACADÉMIA. hivatkozva a szerző hozzájárulásával (továbbiakban: GYEKICZKY 2023)*

megközelítését, mégpedig az adatforrásként szolgáló természetes személy oldaláról való megközelítését jelenti.

Látni fogjuk, hogy az adatvilágnak az a része, amelyet a jogrendszer jelenleg érzékelni, megragadni képes, az információhoz, vagyis az ún. szemantikai adatszintekhez, a különböző adatkontextusok révén kialakított, információvá alakított adatszintekhez kapcsolódik, míg maguk az adatok, a bitekbe kódolt jelek, az adatvilág alapegységei a jogrendszer számára továbbra is jórészt megfoghatatlanok.

A jogi szakirodalomban is gyakran okoz problémát az adat és információ fogalmak következetlen használata. Az információ és az adat szinonimaként való használatát sok szerző mellett maga a GDPR is képviseli, ami számos probléma megoldásában félreértéshez vezet.⁶³ Az adattudományi megközelítések ehhez képest tisztábbak. Vannak olyan megközelítések, amelyek az adatokat önmagukban értelmezhetetlen szimbólumokként határozzák meg; amelyhez képest az információ már hozzáadott jelentéssel bíró jelenség; az információn alapuló tudás pedig az a képesség, hogy az adatokhoz rendelt jelentés révén nyert információkból új információkat nyerjünk.⁶⁴ Ackoff az adatokat olyan szimbólumokként határozza meg, amelyek a megfigyelt terület tulajdonságait képviselik”.

Ackoff az adathoz képest az információt már feldolgozott adatként határozza meg, amely feldolgozás az adatok hasznosságának növelésére irányul.”⁶⁵ Az adatoknak az információval azon keresztül pedig a tudással és annak hasznosságával fennálló relációi alapozzák meg a BigData paradigma adat - érték összefüggéseit, ami egyben az értékfogalom markáns adattudományi megjelenésének minősül. Ez az adattudomány területén megfogalmazódott érték pedig mint látni fogjuk közvetlen kölcsönhatásban áll azzal a gazdasági értékkel, ezáltal a gazdasági értelemben vett vagyon fogalmával azon keresztül pedig a jogi értelemben vett vagyon fogalmával, amelyhez a tulajdonjog is kapcsolódik.

⁶³ ALEXANDER BIJOK: Kommerzialisierung personenbezogener Daten. Das Datenschutzrecht als Maßstab für die rechtliche Anerkennung von Daten als Wirtschaftsgüter. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht* 2021/1. 75. https://rsw.beck.de/docs/librariesprovider132/default-document-library/zfdr_heft_2021-01.pdf (Letöltve: 2023.03.14.).

⁶⁴ STEPHEN L CARTER: Does It Matter Whether Intellectual Property Is Property? *Chicago-Kent Law Review*, 1993/April, 715–723. (továbbiakban: CARTER 1993)

⁶⁵ ACKOFF L. RUSSELL: From Data to Wisdom. In: ACKOFF, L. RUSSELL: *Ackoff's Best: His Classic Writings on Management*. John Wiley and Sons, New York. 1999. 170-172. <https://faculty.ung.edu/kmelton/Documents/DataWisdom.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)

Az adattudomány/információelmélet területéről kölcsönzött közismert adat - információ - tudás bölcsesség piramis hierarchia alsó rétegét/alapját az adat képezi. Az adat határozza meg az információt, az információ pedig a tudást. A piramis egymást követő lépcsőiben újabb és újabb hozzáadott érték jelenik meg.

Az adatok különböző kontextusokba való helyezése eredményezi azt a jelentést, amit információként értelmezünk, ami pedig a tudás szintjén lehetővé teszi a mélyebb betekintést. Ezekre a hozzáadott értékekre csatolnak vissza már ma is a jogrendszer intézményei, pl. az adatbázisok védelme, vagy a szerzői jogok. A legelső szintre való visszacsatolás azonban annak ellenére is hiányzik, hogy az adatok már ezen a szintaktikai szintnek nevezett alapszinten is értéket képviselnek.

Témánk szempontjából a piramis két alsó szintje, az adat és az információ a lényeges, mellyel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy minden információ adat, de nem minden adat információ.

3. ábra: Ackoff (T.S. Eliot – Yi Fu – Bell féle) DIKW modell (tudáspiramis) Data, Information, Knowledge, Wisdom Hierarchy. ^{66, 67}

A piramis alsó szintjét szintaktikai adatszintnek, második lépcsőjét pedig szemantikai (értelmezett) adatszintnek szokás nevezni. Az adatoknak szintaktikai szinten való meghatározása kódolt karakterkészleten, biteken alapul, és nem utal a jelentés vagy adattartalom/információ szintjére, vagyis a szemantikai szintre⁶⁸. A szintaktikai szintű

⁶⁶ ACKOFF L. RUSSELL: From Data to Wisdom. *Journal of Applied Systems Analysis*, 1989/16. 39. A tudásmenedzsment oldaláról Russell Ackoffot gyakran emlegetik forrásként egy 1988-as elnöki beszéde kapcsán, amely egy 1989-es „From Data to Wisdom” cikkben jelent meg, és nem hivatkozik a forrásaira. A források között tovább kutatva Milan Zelenyhez jutunk: Milan Zeleny már korábban is használta ezt a hasonlatot, mégpedig a „Management Support Systems” című cikkében 1987-ben, bár Zeleny az adatokat, információkat, tudást és bölcsességet különböző tudásformákkal egyenlőként kezeli „knownothing”, „knowwhat”, „ knowhow” és „knowwhy” sorrendben. (MILAN ZELENY: Management Support Systems: Towards Integrated Knowledge Management. *Human Systems Management*, 1987/1. 59-70.) Ugyanakkor Zeleny sem hivatkozik korábbi forrásra. Milan Zeleny cikkével szinte egy időben látott napvilágot Michael Cooley 1987-ben megjelent könyve: „Architecture or Bee?” amelyben az író a hallgatólagos tudás és a józan ész tárgyalása során használja a DIKW modellt, de ő sem jelöl meg korábbi forrást. (MICHAEL COOLEY: *Architect or Bee?: The Human/Technology Relationship*. The Hogarth Press, London, 1987.). Harlan Cleveland az információtudomány területéről közelít, és nála már 1982-ben megjelenik a modell, amikor is azt egy futurista cikkében említi (CLEVELAND HARLAN: Information as Resource. *The Futurist*, 1982/16. 34-39.) ebben a cikkben már rámutat a megközelítés meglepő eredetére, mégpedig T.S. Eliot, 1934-ben írott, *The Rock* című versére utalva, a DIKW hierarchiát „T.S. Eliot-hierarchia”-nak nevezve. Vagyis a költő T.S. Eliot volt az első, aki megemlítette a „DIKW hierarchiát”, anélkül, hogy azt ezen a néven nevezte volna (T.S. ELIOT: *The rock*. Faber & Faber, London, 1934.), *Hol van az Élet, amit elvesztettünk? / Hol van az a bölcsesség, amit elvesztettünk a tudásban? / Hol van az a tudás, amit elvesztettünk az információban?*) Noha maga Cleveland nem adja hozzá az „adatokat” Eliot hierarchiájához, cikkében megemlíti a hierarchia YiFu Tuan és Daniel Bell által alkalmazott változatát akik egy írásukban már az adatokat is a hierarchia részévé tették. T.S Eliot mellett ugyanakkor megemlíthetjük Frank Zappa: *Packard Goose*” a Joe’s Garage: Act II & III albumát is (Tower Records, 1979) amelyben Frank Zappa is utalt a tudáspiramisra: „Az információ nem tudás, a tudás nem bölcsesség, a bölcsesség nem igazság/ Az igazság nem szépség...”

⁶⁷ NAGY GÁBOR SZABOLCS: Valuing methods for information assets: Literature review. *Forum on Economics and Business*, 2017/1. 54–78., ábra Ackoff (1989) és Soloviev (2016) alapján, forrás http://www.epa.uz.ua/00300/00315/00120/pdf/EPA00315_kozgazdasz_2017_1_054-078.pdf. (Letöltve: 2022.06.16.)

⁶⁸ JUMiKO. Bericht AG Digitaler Neustart vom 15.05.2017. 31. https://www.justiz.nrw.de/JM/schwerpunkte/digitaler_neustart/zt_bericht_arbeitsgruppe/bericht_ag_dig_neustart.pdf (Letöltve: 2023.03.15.). (továbbiakban: JUMiKO 2017)

adatokat az információs technológia segítségével feldolgozható karakterek formájában elérhető alapjelentésként határozhatjuk meg. Egy fájl adattartalma (szemantikai minősége) ezért irreleváns az adatok szintaktikai szintű értékelése szempontjából.

A “jelentés”⁶⁹ szó általános értelmében mind az adat, mind az információ bír egy hozzá rendelhető jelentéssel. Azonban adat és információ viszonyában a jelentést az adat hordozza az információ pedig a bitek által hordozott jelentések különféle kontextusainak eredménye.

Az adatok ezen osztályozását ma már a jogtudományi megközelítések is alkalmazzák, így pl. Thouvenin és Fröh⁷⁰ az adatok osztályozása során az adat-információ-tudás három rétegű piramisából indulnak ki, amelynek alapját náluk is az adat képezi. Thouvenin és Fröh az első, néha kódrétegnek is nevezett szintaktikai szintet az adatok szerkezetére vonatkoztatja, azaz (elemi) karakterek sorozatára, amely szinten az adatok géppel olvashatók, és egy meghatározott definíción keresztül fizikailag létező formában kerülnek rögzítésre. Vegyük észre, hogy a szerzők az szintaktikai szintű adatokat fizikai létezőként fogalmazzák meg. A második un. szemantikai szinten az adatok már információnak tekinthetők. Ez a szint az adatok jelentésére, az adatok által közvetített tájékoztató tartalomra vonatkozik. A harmadik szint pedig pragmatikus megközelítésben információt vagy más információk kombinációit jelenti, ami már a hasznos tudásra utal, olyan információként értendő, amely meghatározott hatást fejt ki vagy meghatározott célt szolgál, vagyis amely szinten az adatokból nyert információkat tudássá konvertáljuk. (A negyedik szintet képviselő bölcsesség pedig az egyén tudáson és tapasztalaton alapuló azon képessége, hogy józan, hosszú távon igaznak bizonyuló döntéseket tud hozni.)

Zech az adatot gépileg olvasható kódolt információként fogja fel.⁷¹ Az adatot az információból vezeti le, azt az absztrakt információ megnyilvánulásának tekinti⁷², majd az

⁶⁹ A “jelentés” szó e vonatkozásban túl általános, hiszen adott esetben az “1” és a “0” pozíció/érték is jelenthet valamit.

⁷⁰ FLORENT THOUVENIN - ALFRED FRÜH: *Zuordnung von Sachdaten, Eigentum, Besitz und Nutzung bei nicht-personenbezogenen Daten Wissenschaftliche Studie im Auftrag des Eidgenössischen Instituts für Geistiges Eigentum (IGE)*. Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich, 2020. 5-6. (továbbiakban THOUVENIN - FRÜH 2020)

⁷¹ HERBERT ZECH: “Data as a Tradeable Commodity.” In: ALBERTO DE FRANCESCHI (szerk.): *European Contract Law and the Digital Single Market, Implications of the Digital Revolution*. Intersentia, Cambridge, 2016. 53. (továbbiakban: ZECH 2016)

⁷² HERBERT ZECH: *Information als Schutzgegenstand*, Jus Privatum 166. Mohr Siebeck, Tübingen, 2012. 177-178. <https://viewer.content->

adatot az információtól elválasztva (az adatoknak az információtól való absztrakciója), három vonatkozásban értelmezi haszonként, mégpedig az előállítóhoz, a hordozó közegehez és a szemantikai szinthez való kötődés tekintetében.⁷³ Zech különbséget tesz a meglévő információ reprodukálása („bináris kódolás”) és azon információ reprodukálása között, amely egy „másodrendű hordozó médiumhoz” kapcsolódik („tárolás”).⁷⁴ A bináris kódolás Zech megközelítésében új információt hoz létre a meglévő információ átalakításának eredményeként.⁷⁵ Zech megközelítésében ahhoz, hogy jogi védelmet kapjon, az újonnan létrehozott információnak („információs áru”) hasznosnak kell lennie. Zech megközelítése ugyanakkor nem határolja el az adatot az információtól.

Hussmann természettudományos szempontból az adatot mint az információ továbbítására szolgáló jelenséget interpretálja, olyan formalizált jelként amit a fogadó fél feldolgozhat és információvá alakíthat.⁷⁶ Hussmann a digitális adatok három szintjét különbözteti meg, mégpedig a szintaktikai, szemantikai és strukturált adatszinteket. Megközelítésében a digitális jelek jelentése a szintaktikai szinten nem releváns, azonban ezek a szemantikai szinten, az értelmezés révén információban megnyilvánuló jelentést nyernek.⁷⁷ Ugyanakkor a strukturált adatszintet, a szemantikai és szintaktikai “információk” fizikai megtestesüléseként (physikalische Verkörperung) tárja elénk, amit Zech nyomán mint egy képtartóhoz (Bildträger) tartozó strukturált információt, Kloepfer nyomán pedig mint tudássá konvertált információt ír le.⁷⁸ Hussmann mindebből arra következtet, hogy a kizárólagos adatjogok (pl. adattulajdon) területén az adat fogalmát a szintaktikai adatszinten kell megfogalmazni, míg a szemantikai adatszintet az adatok tartalma (az adatokban megnyilvánuló jelentés) vonatkozásában kell figyelembe venni.⁷⁹

Marc Amstutz ezzel szemben a digitális adatok hordozójellegét és funkcióját emeli ki. Álláspontja szerint a digitális adat elsősorban feldolgozási, tárolási és továbbítási funkciót

[select.com/pdf/viewer?ip=195.228.41.194&id_type=isbn&identifiers=9783161521621&signature=cbf2e01a712cd8df84686c074911e7ad7bb634e1&frontend=1&language=deu](https://www.select.com/pdf/viewer?ip=195.228.41.194&id_type=isbn&identifiers=9783161521621&signature=cbf2e01a712cd8df84686c074911e7ad7bb634e1&frontend=1&language=deu) (Letöltve: 2023.03.15.) (ZECH 2012)

⁷³ ZECH 2012. 165.

⁷⁴ ZECH 2012. 274.

⁷⁵ ZECH 2012. 400., 427-428., 432.

⁷⁶ DANIEL HUSSMANN: Contra Dateneigentum, Analyse der Diskussion um Eigentumsrechte an Daten unter besonderer Betrachtung des Insolvenzrechts. THOMAS HOEREN - BERND HOLZNEGEL (szerk.): *Schriften zum Informations -, Telekommunikations - und Medienrecht*. LIT Verlag Dr.W. Hopf, Berlin, 2022. 5-6. (továbbiakban: HUSSMANN 2022)

⁷⁷ HUSSMANN 2022. 6-7.

⁷⁸ HUSSMANN 2022. 7.

⁷⁹ HUSSMANN 2022. 7.

tölt be. Ennek megfelelően a digitális adatot médiumként, azaz közvetítő közegként fogja fel, és „digitális technológiai műterméknek”, digitális szintaxisnak tekinti.⁸⁰ Ebben az értelemben Amstutz az adatot önálló entitásnak tekinti, olyan entitásnak, ami az információt hordozza.

Az információnak ugyanakkor az emberi érzékszervekkel észlelhetőnek kell lennie, ami mindig az ember érzékelési és kognitív képességeivel rendelkező észlelőhöz kötődik, még akkor is, ha ez egy emberi felügyelet alatt álló algoritmus közreműködésével valósul meg. A digitális adatok esetében a szintaktikai szintről a szemantikai szintre való átmenethez minden esetben egy olyan gép/alkalmazás használatára van szükség, amely értelmezi az adatokat az információ kinyerése és érzékelhetővé tétele érdekében egy ember vagy adott esetben egy közvetítő algoritmus számára⁸¹.

Példával élve az információs piramis alapját képező adatok lehetnek például egy nyomkövető eszköz földrajzi helymeghatározási adatai, amit egy vándorantilop lábához erősítettek. A második szinten ezekből az adatokból információkat lehet kinyerni, például azt, hogy adott időpontokban hol tartózkodott ez az élőlény. A harmadik szinten ezekből az információkból további ismereteket lehet szerezni és következtetéseket lehet levonni, például arról, hogy merre vezet a vándorlási útvonala, ennek során milyen táplálékhoz volt alkalma hozzáférni stb.

Thouvenin és Fröh is úgy foglal állást, hogy a jogrendszer adatvilággal való kölcsönhatásai is aszerint osztályozhatók, hogy azok melyik adatszintre vonatkoznak. Erre tekintettel is elmondhatjuk, hogy az információvá alakult vagy egyébként kontextusait tekintve magasabb szervezettséget, szemantikai minőséget képviselő adat, az adatok magasabb szervezettségi formái, azok a jelenségek, amelyek a jelenlegi pozitív jogi visszacsatolásokat lehetővé teszik.

Levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy az adatok szabályozása szempontjából az adatok szemantikai és szintaktikai megkülönböztetése és az adatok forrásuk szerinti megkülönböztetése alapvető fontosságú. Az adatok szemantikai szintjén megfogalmazódó

⁸⁰ MARC AMSTUTZ: Dateneigentum. Funktion und Form. *Archiv für die civilistische Praxis (AcP)*. 2018/2-4. 452-453. (továbbiakban: AMSTUTZ 2018)

⁸¹ THOUVENIN - FRÜH 2020. 5-6.

sokféleség biztosítja az adatok titokfajtákként, személyes adatokként, szellemi alkotásként, részvényként, kriptovalutaként stb. történő értelmezését és erre alapuló szabályozását. Az adattulajdon szabályozását ugyanakkor a szemantikai szint sokfélesége kifejezetten akadályozza. Az adattulajdon szabályozása szempontjából tehát a szintaktikai adatszint szolgálhat kiindulási pontként. Annál is inkább, mivel az általánosan uralkodó felfogás szerint nyilvánvaló, hogy a „puszta” információ nem lehet kizárólagos jog tárgya, amely megállapítás kivétel nélkül minden európai nemzeti jogra nézve igaz⁸².

Összefoglalva, ha az adatokat szemantikai szinten közelítjük meg, csupán sokféleségükben megragadható, személyes, köz vagy közérdekű információnak minősülő ám jellemzően adatnak nevezett jelenségeket, adatbázisokat, szellemi alkotásokat, titoktartás alá eső információkat, pénz, értékpapírt stb. látunk, míg az adatokat szintaktikai szinten megközelítve általánosan megragadható adatokat találunk. Minden információ adat, de nem minden adat információ.

Amikor digitális adatokról, adatgazdaságról, adatvagyonról beszélünk, az adatokról általában gondolkodunk, legtöbbször a nyers, értelmezést még nem nyert adatokra gondolunk, vagyis az adatoknak olyan állapotára, ahol azokat még nem értelmezték. Ezt a szintet tehát az adatok szintaktikai szintjének nevezzük, ami az adatoknak csupán egy, a kódolt karakterkészleten alapuló meghatározása, és nem utal adattartalomra, amely utóbbi szintet már szemantikai szintnek nevezünk⁸³. A szintaktikai szintű adatokat meghatározhatjuk az információs technológia segítségével feldolgozható karakterek formájában elérhető jelenségekként is, de fontos kiemelni, hogy az adatok legkisebb egységének, a bitnek is lehet magához mért jelentése⁸⁴, az adatok különböző magasabb szervezettségi szintű kombinációi további, magasabb szintű jelentéssel bírnak, mígnem az adatkombináció egy bizonyos fokán, a szemantikai szinten, az adathalmaz már a természetes nyelv által értelmezhető információvá válik.

⁸² CHRISTIAN VON BAR: *Gemeineuropaisches Sachenrecht*, I-II/I Band, Verlag C.H.Beck oHG, 2015. 112. (továbbiakban: VON BAR 2015)

⁸³ JUMiKO 2017. 31.

⁸⁴ Egy bit igaz vagy hamis állapota is jelenthet bizonyos esetekben valamit.

Az adatok által képzett jelentés úgy formálódik információvá a különböző adatkombinációk révén, ahogy a fizikai világ atomjaiból alakulnak ki a fizikai környezetünk jelenségei, csak éppen a digitális világban az atomokat bitek reprezentálják.

Az adatok tehát szemantikai szinten nyernek értelmezést, és ebből fakadóan a jogrendszerből is eltérő reakciókat váltanak ki, pl. elektronikus pénzként vagy elektronikus műalkotásként. Miként az adatok előállítása is, a szintaktikai szintről szemantikai szintre való adatfejlődés is rendszerint valamilyen tőke és/vagy tudás ráfordítással jár, mely utóbbi a nyers adatokhoz képest további hozzáadott értéknek tekinthető. Szemantikai szinten az adatoknak már értelmezett, információvá konvertált jelentése van, itt már meghatározó az adattartalom⁸⁵. Ez az az adatszint, amit a jogrendszerek hagyományos megközelítései már ma is jól érzékelnek, és több oldalról is képesek megragadni, pl. az adatbázisok védelme, az üzleti titok, a szellemi alkotások joga, a személyes adatok védelme oldaláról.

Szemantikai szinten az adatok jogi szempontból való csoportosítása a jelentésbeli sokféleség okán színes képet mutat, ami meghatározza a róluk való gondolkodást. Adatvédelmi szempontból pl. különbséget tehetünk a személyes és nem személyes vagy anonimizált adatok között, amelyekre eltérő pozitív jogi rendelkezések vonatkoznak. Stepanov pl. e megkülönböztetés miatt a személyes adatokat adattulajdoni szempontból már nem is elemzi.⁸⁶

Stepanov és Zech⁸⁷ kissé más megközelítésben különbözteti meg az adatok három fogalmi rétegét. Az első szintet szemantikai, más néven tartalmi rétegnek nevezik, amelybe beágyazódik az ember számára érthető információ, a második szintet a szintaktikai, más néven kód rétegnek nevezik, ahol az információ jelek és szimbólumok formájában jelenik meg. A harmadik szintet pedig az információ fizikai hordozójában (fizikai réteg) határozzák meg. Ebben az esetben az adat egy fizikai objektum részét képezi, vagy a fizikai objektum szerkezetén keresztül reprezentálódik⁸⁸. Véleményük az adathordozóval kapcsolatban azzal a német dologi jogi megközelítéssel rokon, miszerint az adatok dologi jellege

⁸⁵ Az adattartalom digitális tartalomként való megfogalmazására példaként hozható fel a Német BGB 312f. §-a (pl. számítógépes alkalmazások, irodalmi művek, zenék, játékok, videók stb.).

⁸⁶ IVAN STEPANOV: Introducing a property right over data in the EU: the data producer's right – an evaluation. *International Review of Law, Computers & Technology (IRLCT)*, 2020/1. 65-86. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13600869.2019.1631621> (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: STEPANOV 2020)

⁸⁷ ZECH 2016. 51-80.

⁸⁸ ZECH 2016. 53-54.

megállapítható, ha azokat egy adathordozóra mentik. Mivel azonban az adatok könnyedén elválaszthatók az eredeti fizikai adathordozóiktól, könnyen megoldható a másolásuk, sokszorosításuk és akár redundáns tárolásuk⁸⁹, ugyanazon adatok másolatai egyszerre több helyen tárolhatók (biztonsági mentések, felhőben, vagyis távoli szervereken tárolt adatok). Ez pedig sok esetben megnehezíti az eredeti fizikai adathordozó azonosítását, ami miatt egyébként is kifogásolható az adatok szabályozása során a fizikai tárolóhely kérdésére koncentrálni. Az adathordozónak az adatok tulajdoni szabályozásának szempontjából legfeljebb annyi lehet a jelentősége, mint ahogy pl. a lakás széfjében tárolt készpénz vonatkozásában fontos lehet a tárolás helye.

Min látni fogjuk, az adathordozó adattulajdonnal kapcsolatos felvetése, a német vagyoni jogi rendszer hagyományos dologi jogi megközelítésének eredménye, amely az ingó dolgokban mindenáron megfogható, körüljárható testi tárgyakat keres, és az olyan, érzékszervekkel közvetlenül nem érzékelhető jelenségeket, mint a digitális adat, absztraktabb megközelítések helyett feltétlenül valami kézzel fogható testi tárggyal próbálja összeforrasztani. A vízzel és gázokkal fennálló analógiák felállítását az a tény akadályozza, hogy míg a víz és a gáz a továbbítással egyik helyről a másikra áramlik, addig a digitális adat továbbítása esetén általában a kiindulási helyén is megmarad. Ha azonban a folyamatot jobban megvizsgáljuk, arról van szó, hogy a továbbított adat valójában a kiindulási helyen megmaradó adat másolata. A kérdés az, hogy ez a tulajdonság (vagyis a másolhatóság) akadályozza, vagy kizárja-e az adattulajdon szabályozását, vagy csupán egy olyan tulajdonság, ami speciális törvényi és kötelmi jogi szabályozást igényel, elvégre a tulajdon klasszikus tárgyainak számító dolgok is lemásolhatók.

A szintaktikai és szemantikai adatszintek elkülönítése során fontos szem előtt tartani azt is, hogy az adatok értéke alapvetően a big data paradigmában gyökerezik, és első lépésben az adathoz, a szintaktikai adatszinthez kötődik, vagyis a szintaktikai szinten elhelyezkedő adatokat sem tekinthetjük értéktelennek, hiszen a gyakorlatban az adatok nagy mennyiségben kerülnek felhasználásra, és értékük mint látni fogjuk a mennyiségükből is adódik.⁹⁰

⁸⁹ Az adatok redundáns, tehát másolatainak több helyen való tárolásának előírása adatbiztonsági és adatvédelmi szempontból a minősített adathalmazok esetében jogszabályi előírásként is megjelenik, amely szabályok pl. a Magyar Országos Közjegyzői Kamarát is kötik.

⁹⁰ GORDON KEITH: What is Big Data? *ITNOW*, 2013/3. 12–13.

1.3. Adat és adathordozó

Az adat létezése meghatározott infrastruktúrához kötött, amit nyugalmi állapotában adathordozóként jelölt klasszikus, dolognak minősülő fizikai tárgyakon tárolunk. Vannak olyan adathordozók, amelyek úgy vannak egyesítve a rajtuk tárolt adattal és információval⁹¹ hogy az adat, annak sérelme nélkül nem választható el a hordozójától. Ilyenek a klasszikus, papír alapú könyvek, a vászonra, fára, kőre stb. festett képek, és ilyenek pl. az újra nem írható CD lemezek is.

Az adatgazdaságot megalapozó, gazdasági értelemben már hosszú ideje önálló, áruként funkcionáló digitális adat azonban úgy képes elválni az éppen aktuális adathordozójától, hogy a bele kódolt jelentést sérelem nélkül megőrzi, ugyanakkor az előállított bit-ektől már nem választható el az általuk hordozott jelentés. Az adat tehát ebben a megközelítésben önálló entitásnak tekinthető. Az adat és az adathordozó viszonya hasonló a palackozott ásványvíz esetében a palack és a víz viszonyához, vagy a tartályba zárt háztartási gáz példájával élve a gázpalack és a benne lévő gáz viszonyához. Vagyis az adatok esetleges tulajdoni szabályozásának szempontjából az adathoz képest az adathordozó nem bír elsődleges relevanciával, mivel csupán az adat környezetét jelenti, nem pedig magát az adatot. Ezen a következtetésen az sem változtat, hogy tudjuk, a digitális adatok könnyen másolhatók.

1.4. Adat és adatforrás

Amikor a jog adatról beszél, ritkán tisztázza, hogy magáról a digitális adatról van-e szó, vagy valami olyasmiről, ami ennek a digitális adatnak a forrásául szolgál. A két jelenség, az adat és az adatforrás elkülönítésére és az elkülönítés magyarázatának megkönnyítésére vezettem be az Adatbemenet fogalmát, amellyel azokat az adatforrásoktól származó, fény, hang, hőmérséklet, nyomás és egyéb jelenségek által közvetített hatásokat jelölöm, amelyek alapján az adatokba, vagyis bitekbe kódolt jelentés létrejön. Ezek az Adatbemenetek egyaránt származhatnak természetes személyektől és más jelenségektől (ez utóbbiak vannak nagyobb számban), akik az adatnak tulajdonképpen csak a forrásai. Az adat és a forrás

⁹¹ A későbbiekben látni fogjuk, hogy minden információ adat is egyben, ugyanakkor nem minden adat információ.

megkülönböztetése a szabályozás szempontjából azért lényeges, mert az adatok forrásai az adattulajdon szabályozása szempontjából sokféleségük okán sokkal kevésbé megragadhatók, mint maga a digitális adat, így az adattulajdon szabályozása szempontjából, mint látni fogjuk nem relevánsak. Ugyanakkor az adatok forrás szerinti megközelítése az adatvédelem egyik fontos kiindulópontja, ahogyan azt a már létező személyes adatok védelmét szolgáló normák is bizonyítják, ezek fókuszában azonban nem a tulajdon, hanem a személyiségi jogok védelme áll, vagyis egyértelműen nem az adatot, hanem annak a forrását, ez esetben az élő természetes személyt védik.

A digitális adat tulajdoni szempontú szabályozásra alkalmas, fokális jelentésének meghatározásához érdemes tisztázni, hogy a digitális adat nem egyenlő sem a forrásával sem pedig a forrás által szolgáltatott adatbemenettel⁹², amely bemenet végül digitális adat formájában kerül kódolásra. Az adatforrás által szolgáltatott bemenet, legyen ez a forrás természetes személy, vagy a környezetünk bármely egyéb jelensége, rendszerint valamilyen szenzor, vagy valamilyen közvetlen emberi közreműködés révén kerül kódolásra, és így válik digitális adattá. A digitális adat előállítása során egy immár adatforrástól függetlenül létező és világosan elkülöníthető, körülhatárolható jelenség, – gazdasági értelemben legalábbis – egyértelműen azonosítható entitás jön létre. A digitális adatoknak ez a függetlensége fennáll az adathordozók vonatkozásában is, és mint láttuk, az adattulajdonnak az adathordozó, vagy adathordozó feletti rendelkezési jog oldaláról való megközelítése az adatok e sajátos természete miatt logikusan csak azokban az esetekben követhető, ahol az adat nem képes elválni az adathordozótól (pl. újra nem írható CD lemez, könyv lyukkártya stb.).

A számításba vehető adatforrások közül kiemelkednek a természetes személyek. Ezt a természetes személyek digitalizációval összefüggő alapjogain, az emberi méltósághoz, emberi szabadsághoz, magántitokhoz, információs önrendelkezéshez való jogain és ezekhez kapcsolódó egyéb jogain nyugvó érintettség alapozza meg, amelyeken a GDPR és az arra épülő adatvédelmi normarendszer és a hozzájuk kapcsolódó titokvédelmi normák is

⁹² Tekintettel arra, hogy a digitális adatokkal kapcsolatos szakirodalom gyakran teljesen következtetlenül használja az adat és információ fogalmakat, ami sokszor súlyos félreértésekhez vezet, ebben a dolgozatban következetességre törekszem, ezért az adatforrás az adat és az információ egyértelmű megkülönböztethetősége érdekében bevezetem a “bemenet” fogalmát. A bemenet ebben az értelemben olyan érzékszervekkel vagy szenzorokkal érzékelhető inger (fény, hang, hőmérséklet, nyomás stb. de akár egy gondolat is lehet, amit digitális formában rögzítünk), ami bináris kóddá alakítva bitekké, vagyis adatokká válik. Tehát a digitális adat alapegysége a bit.

alapulnak. Ezek a szabályok eredményezik azt, hogy az ilyen érzékeny forrásoktól származó adatbemeneteknek a titokjogosult, illetve adatvédelemre jogosult engedélye/hozzájárulása nélküli adattá konvertálása esetén a jogosult felléphet az adat-előállító ellen, és a digitális adatok esetében kérheti akár azok törlését is.

Az adatokat a forrásaik oldaláról megközelítve fontos tehát különbséget tenni egyrészt a személyes adatok, másrészt az anonimizált adatok és a nem személyes adatok között. A GDPR fogalomrendszerében személyes adat minden olyan adat, amely közvetlenül vagy közvetve azonosítani képes egy élő személyt⁹³. E megközelítés értelmében a nem személyes adatok és az anonimizált adatok olyan adatok, amelyekből személyes információ nem származtatható. A megkülönböztetés gyakran meglehetősen nehéz mivel a különféle adatkontextusok elemzése során egy - egy adathalmaz elemzése pusztán statisztikai alapon úgy is rámutathat egy konkrét élő személyre, hogy az elemzett adatok között e személy egyetlen személyes adata sem szerepel.⁹⁴

A digitális adatképződés során az adatgyűjtés tulajdonképpen bemeneti ingerek felkutatását jelenti, amely bemeneteket szenzorok, megfelelő infrastruktúra és/vagy humán közreműködés révén digitális adatokba kódol az adatokat előállító személy, vagy az e személy felügyelete alatt álló berendezés. Az adatokhoz forrásként szolgáló bemenetek túlnyomó része értelmezhető akár közjavak analógiájára, vagyis bárki által érzékelhetők és akár gyűjthetők, rögzíthetők és tárolhatók is. (Ezen adatgyűjtés legkézenfekvőbb példája az emberi memória.)

Az nyers adatok bemenetei tehát könnyen elérhetők és rögzíthetők, hiszen bárki gyűjthet adatot megfelelő eszközök révén, hacsak nincsen valamilyen kifejezett kizáró norma, mint ahogyan azt a személyes adatvédelem, vagy a titokvédelem területén láthatjuk, ahol a kizárólagosság már szabályozott, hiszen az élő természetes személy személyes adatait/információit, a titokjogokkal védett információkat eredményező adatokat kifejezett törvényi felhatalmazás, vagy a forrás/titokjogosult kifejezett hozzájárulása nélkül nem lehet gyűjteni.

⁹³ A norma személyes adatot említ, holott a fentiek alapján itt valójában személyre vonatkozó információról van szó, mint ahogy azt az alkotmánybíróság is kifejtette a 15/1991(IV.13.) AB határozatban

⁹⁴ CSÁNYI GERGELY MÁRK - VÁGI RENÁTÓ - NAGY DANIEL - VADÁSZ PÁL - OROSZ TAMÁS: Challenges and Open Problems of Legal Document Anonymization. *Symmetry*, 2021/August. 22. (CSÁNYI - VÁGI - NAGY - VADÁSZ - OROSZ 2021)

Világosan kell látnunk azonban, hogy a jogrendszer személyes adatok védelmét célzó adatvédelmi és titokvédelmi megközelítéseinek fókuszában nem az előállított digitális adatok, hanem az adatok forrásai, és az adatbemenetek állnak. Azonban maga az előállított adat tulajdonképpen a GDPR-ra vagy titokjogokra tekintet nélkül jön létre, és csak ezt követően kérhető számon a GDPR vagy a titokjogok megsértése, mégpedig a már előállított és értelmezett adatok alapján. Az adatok szintaktikai szintjét ezek a megközelítések tehát nem érintik. Ugyanakkor általában az adatokban megnyilvánuló jelentés csak kisebb hányadában alapul/mutat a személyes forrásokra, vagy valamely titokfajtába tartozó forrásra. Az adatok túlnyomó többsége szabadon hozzáférhető forrásokon és adatbemeneteken alapul. A nyersanyag a folyamatnak ebben a részében nem a digitális adat, hanem az adatbemenetek, mégpedig a szenzorok, és egyéb berendezések és/vagy a közreműködő ember által rögzítendő adatbemenetek, amelyeknek léteznek tiltott területei, amely területek a titokjogok vagy a személyes adatok védelme oldaláról jól feltérképezhetők.

Ebben a folyamatban tehát az adatgazdaságot megalapozó szintaktikai szinten megragadható digitális adat (bit) az a termék, amit az adat-előállító állított elő, és amelynek az általánosan jellemző tulajdonságai a fent írottak alapján a következők:

- *egy elektromágneses jelenség (elektromos töltés, mágneses polaritás, fény stb.) egy állandósult formájának tekinthető*
- *a bitek halmaza bináris kódként értelmezhető*
- *a beléje kódolt jelentés sérelme nélkül képes elválni (Amstutz ⁹⁵) a hordozójától⁹⁶*

Ezek az általános tulajdonságok pedig lehetővé teszik a digitális adat általános, fokális jelentésének megállapítását, ami biztosíthatja az adatnak, mint önálló objektumnak egy olyan általános megragadását, amelyet a tulajdoni szabályozás is igényel. Eszerint

⁹⁵ AMSTUTZ 2018. 452-453.

⁹⁶ Azok az adatok, amelyek nem képesek elválni a hordozójuktól, mint pl. a CD lemezek, vagy a lyukkártyák, korábban sem okoztak problémát a tulajdonjogi megítélés szempontjából, úgy mint ahogy egy festmény és az azt hordozó vászon tulajdoni megítélése sem jelent problémát. Ezek a nem elváló adatok emiatt nem képezik jelen vizsgálódás tárgyát.

*a digitális adat olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrizi*⁹⁷

1.5. Az adatok értéke, adat – érték relációk

Mivel a digitalizációval lehetővé vált az adatok egységes, szabványokon alapuló tárolása és feldolgozása, megnyílt az út az adatok nagy tömegben, globális méretekben való előállítása, tárolása, vegyítése, feldolgozása és értelmezése előtt, ami az adatokban, adatelemzésben való egyre kiterjedtebb gondolkodást és gyakorlatot tesz lehetővé. Tapasztalhatjuk, hogy a rendelkezésünkre álló technológia, tudományos fejlődés és az azt kísérő datafikáció következtében az élet valamennyi területén lehetőségünk nyílt a kiterjedt és mély megfigyelésre, és ezáltal a megfigyelés által olyan területek is összekapcsolódhatnak, amelyek egyébként korábbi felfogásunk szerint egymástól távol estek, vagy összefüggéseik eddig láthatatlanok voltak. A fent írt okok miatt lehetővé vált, hogy ezek a területek, akár egyszerre is, összefüggéseikben, kölcsönhatásaikban és időbeli változásukban vizsgálhatók, megérthetők és leírhatók legyenek. Ezek a lehetőségek az információszerzés határtalan kiterjesztésének lehetőségével kecsegtetnek, és mindennek az alapját a digitális adatok képezik.

Nyilvánvalóan a datafikációt megelőzően sem volt kérdés, hogy az adatok értéket képviselhetnek, azonban az adatok valódi, közvetlen gazdasági jelentőséget a datafikáció felfutásával nyertek.

A digitális adathalmaz növekedése a kutatásában, az információszerzésben rejlő hihetetlen lehetőségek felismerésével idővel elvezetett a Big Data fogalom bevezetéséhez,⁹⁸ és a Big Data paradigma kibontakozásához, ami tekintettel a jogrendszerhez kapcsolható digitális adathalmazokra a jogtudomány területét is érinti.^{99,100} Ezzel párhuzamosan pedig az ún. első

⁹⁷ Digitális adat alatt értjük tehát az *olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrizi.*

⁹⁸ VIKTOR MAYER-SCHÖNBERGER - KENNETH CUKIER: *Big Data*. Budapest, HVG könyvek, 2014.

⁹⁹ ZÓDI ZSOLT: A jogi szövegek mint big data. In: JAKAB ANDRÁS – SEBŐK MIKLÓS (szerk.): *Empirikus jogi kutatások*. Osiris, Budapest, 2020. 90–109.

¹⁰⁰ ZÓDI 2018.

általános célú exponenciális technológia, vagyis az MI¹⁰¹, azon belül pedig a gépi tanulás (machine learning, deep learning¹⁰²) révén rendelkezésre állnak azok az eszközök, amelyekkel ez az irdatlan adathalmaz (szintaktikai szint) keresztül-kasul átkutatható és információvá, majd pedig tudássá alakítható.

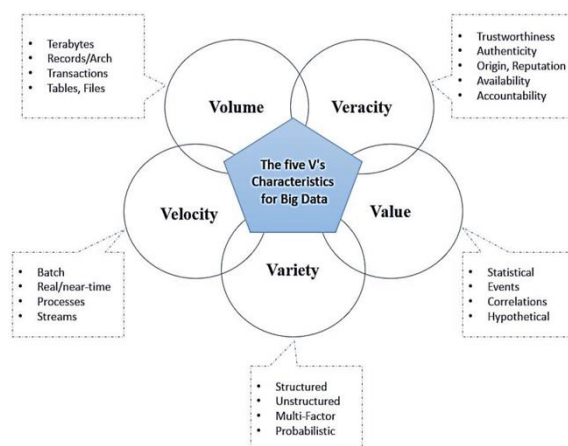
A Big Data nagyságával kapcsolatos vélemények nagyon eltérőek, azonban ezek alapján leszűrhető az, hogy általában az egy terabyte-nyi adatot meg nem haladó adatmennyiséget nem szokás Big Datának nevezni. A több adat értelemszerűen pontosabb eredményekhez vezethet. Pusztán a mennyiség azonban nem elég. Az általános megközelítés szerint a mennyiség mellett ugyanolyan fontossággal bír két további tulajdonság is, nevezetesen az adatok változatossága (sokfélesége) és a gyorsaság. Vagyis, hogy az adathalmaz ne csupán nagy mennyiségű, hanem emellett változatos/sokféle adatból álljon, elvárás az is, hogy az adatok megszerzése és elemzése gyorsan, valós időben történjen meg, és lehetőleg azok keletkezése is folyamatos legyen (három V = volume, variety, velocity) – a három V megközelítést alkalmazza pl. Vespignani, aki szerint a három V közül valójában az utóbbi ismérv, a gyorsaság adja a Big Data valódi értékét, nevezetesen azt, hogy használatának előnye az adatok újdonságából/frissességéből adódik, és azzal az információtöbblettel függ össze, amelyhez a közvetlen jelen adatait a múlttal összehasonlítva jutunk¹⁰³. Fontos megérteni, hogy az újonnan, folyamatosan keletkező adatoknak az adat – érték relációban és az adatgazdaság fejlődésében kulcsfontosságú szerepük van. Ugyanakkor ezek azok az adatok, amelyek védelmére előállítói a legnagyobb gondot fordítják, amelyek az értekezés további részében már mint kizárólagos hozzáférésű, versengő áruk kerülnek elének.

¹⁰¹ Lásd a 24. Lábjegyzetben írottakat.

¹⁰² Machine learning vagyis gépi tanulás olyan algoritmusok használatát jelenti, amelyek egy adatsor betáplálását követően minták és kapcsolódások után kutatva az adatokban képesek önmaguktól tanulni. A machine learning algoritmus a Neural network (neurális háló), ami lényegében az emberi agy leegyszerűsített modelljén alapul. Alapegysége a perceptron, azaz mesterséges neuron. A neurális hálók egységeinek halmazába adatokat táplálunk, amelyekkel ez az egység egyszerű számításokat végez, majd az eredményt a következő egységhez továbbítja, ami ugyancsak egyszerű számítások révén folytatja az adatfeldolgozást. A neurális hálók több, sőt nagyon sok rétegből állhatnak, a deep learning kifejezéssel ezekre a nagyon sok rétegből képzett neurális hálókra utalunk, amelyek a gépi tanulásnak egy sokkal szofisztikáltabb, "mélyebb" formáját képviselik. A gépi tanulás típusa szerint lehet supervised (felügyelt) tanulás, amikor az algoritmus a maga eredményeit veti össze a tanulás szakaszában helyesbített eredményekkel, unsupervised (nem felügyelt) tanulás, amikor az algoritmus egy adathalmazban anélkül keres mintázatokat és kapcsolódásokat, hogy azokat összevetné az eredmények összegével, valamint a reinforced (megegerősített) tanulás, amikor az algoritmus lényegében a próbálkozásaiból és a hibáiból tanul. – lásd bővebben pl.: ALESSANDRO VESPIGNANI – *A jóslás algoritmus*. Libri, Budapest, 2020. 75-89.

¹⁰³ ALESSANDRO VESPIGNANI: *A jóslás algoritmus*, Budapest, Libri, 2020. 65-67. (továbbiakban: VESPIGNANI 2020)

A Big Data ismérveinek fenti, hármas csoportosítása ugyanakkor más szerzők szerint több ismérvvvel is kiegészül^{104,105} úgy mint a Veracity (valósághűség/megbízhatóság) és a Value (érték), ami az adat – érték relációk miatt különös jelentőséggel bír.

4. ábra¹⁰⁶

A Big Data megközelítés nem csupán a személyes adatokra¹⁰⁷, üzleti titoknak¹⁰⁸ vagy szellemi alkotásnak¹⁰⁹ minősülő adatképletekre utal, hanem az egyéb, naplózási és

¹⁰⁴ KANDROUCH IBTISSAME - REDOUANI YASSINE - CHAOUI HABIBA: Real time processing technologies in big data. Comparative study. *IEEE International Conference of Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPCSI)*, 2017/September. 21-22.

¹⁰⁵ HIBA JASIM HADI - AMMAR HAMEED SHNAIN - SARAH HADISHAHEED - AZIZAHBT HAJI AHMAD: Big Data and Five V's Characteristics. *International Journal of Advances in Electronics and Computer Science*, 2015/1, 2413-2414. (továbbiakban: HADI - SHNAIN - HADISHAHEED - AHMAD 2015); *Nagyság*: az elemzendő adatok mennyiségére utal, amint arra korábban is hivatkoztam, a BigData megközelítés a terabyteokban mérhető adatmennyiségektől kezdve értelmezhető. *Sebesség*: a Big Data feldolgozásának idejét jelenti. Minél közelebb áll időben az adatok feldolgozása az adatok keletkezéséhez, annál értékesebb az elemzés. Az adatoknak a keletkezésük idején történő feldolgozása maximalizálja a hatékonyságot. A sebesség ugyanakkor utal az adatok keletkezésének a sebességére is (pl. másodperces, napi, havi stb.). *Változatosság*: a Big Data által tartalmazott adatok típusára utal. Ezek az adatok lehetnek strukturáltak vagy strukturálatlanok is. Az adathalmaz bármilyen típusú adatot tartalmazhat, például szöveget, érzékelőadatokat, hangot, videót, kattintási adatfolyamokat, naplófájlokat stb. *Érték*: az adatoknak arra a jellemzőjére utal, amelyet az elemzés által hozzáadott érték határoz meg. Az adatok értéke az általuk képviselt eseményektől vagy folyamatoktól függ, például sztochasztikus, valószínű, rendszeres vagy véletlenszerű. Ebből a szempontból az adatérték szorosan összefügg az adatmennyiséggel és a változatossággal. *Valósághűség*: arra utal, hogy a döntéshozó mennyire bíz a kinyert információban, hogy döntést hozzon. Ezért a fontos a megfelelő összefüggések feltárása, amelyekhez elengedhetetlen az adatok eredeti kontextusainak ismerete. Az ábra ugyaninnen idézve.

¹⁰⁶ HADI - SHNAIN - HADISHAHEED - AHMAD 2015. 20.

¹⁰⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelet a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet), (továbbiakban: GDPR)

¹⁰⁸ Lásd: az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény.

¹⁰⁹ Lásd: a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.

kommunikációs adatokra, hang- és videofile-ok adataira, földrajzi koordinátákra, hőmérsékletre, nyomásra és minden egyéb digitálisan kódolt jelentésre is. Mindezeknek az elérhetősége, az adatfeldolgozás sebessége, a feldolgozás során az eredeti kontextusok figyelembevételének lehetősége és nem utolsósorban a lehetséges számtalan új kontextusba helyezés lehetősége kihat az adatok megbízhatóságára és ezzel összefüggésben azok értékére. Az adatvilágnak ez a jellegzetessége pedig az adatokat értelmezésüktől függetlenül is potenciális értékfordozóvá teszi.

Minél közelebb áll időben az adatok feldolgozása az adatok keletkezéséhez, annál értékesebb az elemzés. Vagyis az adatoknak a keletkezésük idején történő, valós idejű feldolgozása teremti a legnagyobb értéket. Az érték pedig az adatoknak arra a jellemzőjére utal, amelyet az elemzés által hozzáadott érték lehetősége határoz meg. Az adatok értéke ennek megfelelően az általuk képviselt eseményektől vagy folyamatoktól függ, vagyis attól, hogy mire vonatkoznak (ezek lehetnek például sztochasztikus, valószínű, rendszeres vagy véletlenszerű adatok). Az adatérték szorosan összefügg az adatmennyiséggel és az adatváltozatossággal, valamint a gyorsasággal, az adatok azonnali és folyamatos elemzésének lehetőségével. Mint láttuk valójában a gyorsaság adja a Big Data valódi értékét, vagyis használatának előnye és gazdasági értéke az adatok újdonságából/frissességéből adódik, ami információtöbbletbe juttat minket.¹¹⁰ Az adat értéke szempontjából tehát az idő, az adatok kora, azaz, hogy mennyire régiek az adataink, kulcsfontosságú tényező, amiből az következik, hogy a folyamatos jelenben képződő újabb és újabb adatok az adat - érték meghatározó elemei. Ezek azok az adatok, amelyekhez szinte lehetetlen hozzáférni. A Big Data ismérveként szintén alkalmazott valóság-hűség pedig arra utal, hogy a döntéshozó mennyire bízhat meg az így kinyert információkban, hogy döntést hozzon.

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az adat alapú javak nem csupán nyers adati minőségükben képviselhetnek értéket. Az adatképletek magasabb szervezetségi formái, pl. a különféle digitális platformok, alkalmazások, kriptovaluták, NFT-k, elektronikus részvények stb. önálló, rendszerint adati minőségüktől független gazdasági értéket is képviselnek vagy képviselhetnek, attól függően, hogy milyen szerepet töltenek be a gazdasági folyamatokban.

¹¹⁰ VESPIGNANI 2020. 65-67.

A digitális adat azonban önmagában is potenciális értékhordozó, és a Big Datában megjelenő érték fogalom független attól, hogy már értelmezett vagy nem értelmezett adatokról beszélünk-e. Ugyanakkor fontos kiemelni azt is, hogy az adatok már az előállításuk pillanatától, vagyis keletkezésüktől fogva értéket képviselnek. Ez az érték egyrészt a digitális adatok létrehozásába fektetett munkával és egyéb befektetett értékkel függ össze, másrészt mivel általában ismert, hogy a szóban forgó adatokat milyen bemenetek (források) alapján állították elő, vagyis, hogy azok mire vonatkoznak, az értéküket nagyban befolyásolja a felhasználásuktól várható haszon is. A digitális adat olyan nyersanyaghoz hasonlít, ami a jövőben ugyan előre pontosan nem látható, fel nem becsülhető elemzésekhez lesz majd felhasználható, azonban erre a felhasználhatóságra bizonyosan számítani lehet. Mindezekből kiindulva az adatok olyan védelmet igényelnek, amely legteljesebb formában a tulajdoni szabályozás révén érhető el. És ezen az a tény sem változtat, hogy az adatfelhalmozódás nem csak kifejezett adatgyűjtési célt és szándékot feltételező adatgyűjtés eredménye (aminek a körébe tartozik a céltudatos, de automatizált adat-előállítás is), hanem jóval több annál, hiszen az adatok felhalmozódásában jelentős szerepe van az olyan automatikus adatképződésnek is, ami sok esetben adatgyűjtési cél és szándék nélkül is következménye a digitális eszközök használatának. Ugyanis pusztán a jelenség, azaz a digitalizáció természetéből fakadóan, a digitális eszközök – mintegy melléktermékként¹¹¹ – egyszerűen csak rögzítik a bennük zajló folyamatokat¹¹². Ezzel összefüggésben meg kell jegyeznünk azt is, hogy a Big Data paradigma megjelenését követően a világon mindenütt egyértelműen tapasztalható egy olyan céltudatos adatgyűjtési törekvés, ami nem csupán egy – egy meghatározott terület adatait, hanem minden elérhető adatot céloz.

Mielőtt tovább lépünk, az adat – érték reláció kapcsán rögzíthetjük azt, hogy az előállított bit-ektől nem választható el a beléjük kódolt, általuk hordozott jelentés, és mert az érték az adat jelentésében gyökerezik, a bit és az érték egymástól nem elválasztható. A leírtak alapján tehát leszűrhetjük azt a következtetést, hogy az adat – egyszerű, nyers formájában is – értéket képvisel, legalábbis potenciális értékhordozó és ezen a ponton kapcsolódik a közgazdaságtan vagyon fogalmához.

¹¹¹ ZÖDI 2018. 78.

¹¹² Ezt a folyamatot a szakirodalom gyakran automatikus, vagy gépi adat-előállításaként említi, ugyanakkor megfelelkezik arról, hogy ennek is megvan a maga infrastruktúrája, aminek létrehozása és fenntartása szintén pénzbe kerül.

1.6. Az adatok gazdasági természete és áruvá válása

1.6.1. Az adatok önállósodása

Az adatokról való gondolkodás gyakran figyelmen kívül hagyja az adatok infrastruktúrához kötöttségét, ami állandó beruházást igényel. Az adatok társadalmi és gazdasági hasznossága ugyanakkor ma már mindenki számára nyilvánvaló, ezért is vált mára kiemelkedően fontossá, hogy a jogrendszer az adatokhoz fűződő jogok biztosításával és e jogok védelmével megfelelő módon ösztönözze az ezekhez kapcsolódó befektetéseket.

Az adat az általános közgazdasági értelmezés szerint gazdasági erőforrás. Az adatvezérelt üzleti modellekkel rendelkező vállalatok már most is uralják a világ legértékesebb vállalatainak listáját¹¹³. Annak ellenére azonban, hogy az adatok nagyra értékelt gazdasági javaknak tekintett jelenségek, amelyekre új technológiák és új üzleti modellek támaszkodnak, nehezen ragadhatók meg a jogrendszer hagyományos megközelítéseinek keresztül. Az adatokat jelentős gazdasági értékű erőforrás voltuk ellenére nehéz a tulajdonjog tárgyaiként azonosítani¹¹⁴, ugyanakkor az átruházás a tulajdonjogon alapul, így mindaddig, amíg a pozitív jogi szabályozásban tisztázatlan a tulajdon tárgya, vagyis esetünkben az, hogy az adatok kinek a tulajdonát képezik, bizonytalanságot és hosszú távú negatív hatásokat várhatunk az adatgazdaságban.¹¹⁵

Az adatok gazdasági, pénzben kifejezhető értéke felhasználási területüktől és elemzési lehetőségeiktől függően emelkedik. Ez az egyik oka annak, hogy a kapcsolódó szakirodalomban gyakorta feltűnik az adat – olaj párhuzam (I. Stepanov - 2019, J. Káll - 2020). Ez a túlzó leegyszerűsítésből fakadó metafora azonban, mint látni fogjuk félrevezető. A különbségek egyrészt az adatok eredete, előállítás, másrészt felhasználásuk és jogi

¹¹³ CHRISTIAN RUSCHE - MARC SCHEUFEN: *On (intellectual) property and other legal frameworks in the digital economy: An economic analysis of the law*. IW-Report, No. 48/2018 Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Köln, 2018. <http://hdl.handle.net/10419/190945> (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: RUSCHE - SCHEUFEN 2018.)

¹¹⁴ MICHAEL NYCYK: From Data Serfdom to Data Ownership: An Alternative Futures View of Personal Data as Property Rights. *Journal of Futures Studies*, 2020/4. 27-29. (továbbiakban: NYCYK 2020)

¹¹⁵ NADEZDA PURTOVA: *Property in Personal Data: a European Perspective on the Instrumentalist Theory of Propertization*. 2010. 16-18. https://www.researchgate.net/profile/Nadezhda-Purtova/publication/254786280_Property_in_personal_data_A_European_perspective_on_instrumentalist_theory_of_propertization/links/55967f5708ae21086d20cadf/Property-in-personal-data-A-European-perspective-on-instrumentalist-theory-of-propertization.pdf?origin=publication_detail (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: PURTOVA 2010) 17-18.

megközelíthetőségük szempontjából is jól kimutathatók, hiszen az adatok az olajjal szemben reprodukálhatók, korlátlanul másolhatók, megsokszorozhatók, vegyíthetők, halmazaik folyamatosan bővülnek és változnak, emellett ugyanannak az adathalmaznak egyszerre lehetnek pl. személyiségi jogi – adatvédelmi, szerzői jogi, továbbá vagyon és tulajdonjogi vonatkozásai/kölcsönhatásai is, és ezek a kölcsönhatások gyakran egyszerre több alany irányában is fennállhatnak.

Káll, az adatok piaci alapú megközelítése mentén az adatot mind retorikai értelemben mind pedig mint saját anyagisággal felruházott jelenséget a tulajdon tárgyának tekinti. Az általa használt “új olaj” metaforán¹¹⁶ keresztül az adatokat a kereskedelem tárgyaként, a környezetével a termelésen és az üzleti modelleken keresztül kölcsönhatásba lépő jelenségként írja le, és az adatokat mind a termelés, mind a gazdasági értékteremtés szempontjából olyan gazdasági erőforrásként, vagyonként értelmezi, amire vonatkoztathatók a tulajdon domináns fogalmi elemei. Kiemeli, hogy a digitális adatok előállítói maguk is töreksenek arra, hogy az adatot következetesen elszakítsák, függetlenítsék a forrásától, hangoztatva, hogy az adatot elő kell állítani, mindezt pedig annak érdekében teszik, hogy az adatokat a gazdaság és a jog koherens tárgyaiként rögzítsék a köztudatban.¹¹⁷

A digitális adatnak és az adatból fakadóan az információnak tehát meg van az a képessége, hogy “szabad legyen”¹¹⁸, vagyis önálló életre keljen, ami megkönnyíti számunkra az adatoknak a forrásuktól független jelenségként való értelmezését, ami mára oda vezetett, hogy az adat gazdasági értelemben „kinyerhető” tárgyiasult erőforrássá vált¹¹⁹, annak ellenére is, hogy adott esetben a forrásául szolgáló személyhez való tartozása azonosítható és egyensúlyban van a személyes adatok szabad áramlásáról szóló normákkal¹²⁰.

Az adatok áruvá alakításának folyamata önmagában is elidegeníti, önállósítja azokat a forrásaiktól (természetes személytől, tárgytól és azoktól a terektől, amelyekből az adatokat

¹¹⁶ ZÓDI 2018. 78.

¹¹⁷ JANNICE KÁLL: The Materiality of Data As Property, *Harvard International Law Journal Frontiers*, 2020/61. 1-2. <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/Kall-PDF-format.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: KÁLL 2020)

¹¹⁸ ... a jelen kulturális pillanat meghatározó jellemzője az a meggyőződés, hogy az információ változatlan formában keringhet a különböző anyagi szubsztátumok között.” NICK SRNICEK: *Platform Capitalism*. Polity Press, Cambridge, 2016. 39. (továbbiakban: SRNICEK 2016)

¹¹⁹ továbbiakban: SRNICEK 2016. supra note 9, at 40.

¹²⁰ Lásd: GDPR.

„kivonják”). Az adatok áruvá válása mellett azonban a jelenkori jogrendszeri reakciók, pl. a személyiségi jogok, IPR, üzleti és egyéb titokjogok csupán az adatok bizonyos felhasználásait korlátozzák/korlátozhatják, magát az adathasznosítást és adatkereskedelmet nem, tekintettel arra, hogy a korlátozó normák az adatok szemantikai szintjét, míg az adatkereskedelem az adatok szintaktikai szintjét célozza.

Az adatok áruvá alakulási folyamatát támogatják ugyanakkor a jogrendszerek jelenkori adat megközelítései is, amelyek az adatot pl. üzleti titokként, szellemi alkotásként vagy jogvédelem generáló tényezőként fogalmazzák meg egy - egy speciális jogterület számára, így járulva hozzá az adat önálló entitásként való megjelenítéséhez. Furcsa módon ez nyilvánul meg a polgárok azon törekvésében is, hogy a személyes adataik fölötti uralmukat visszaállítsák (pl. GDPR, az Európai Unió Általános Adatvédelmi Rendelet), vagy pl. a szellemi tulajdonjog (IPR) megközelítéseiben is, amelyek abból indulnak ki, hogy a tudás elválasztható az azt létrehozó emberi elmétől és önállóan értelmezhető. Ha pedig a szellemi alkotás az azt létrehozó emberi elmétől független önálló tárgyként értelmezhető a gazdaság és a jogrendszer számára, akkor jogvédelmet kaphat.

Az adat önálló tárggyá válásának előfeltétele, hogy a forrásával való kapcsolatát megszakítsák. Az internetes adatforgalmazásban érintett szervezetek egyenesen azt kommunikálják, hogy törvényes jogaik vannak azokhoz az adatokhoz, amelyekhez az internetfelhasználó hozzájárulásával jutnak egy web-platform vagy az internet bármely aspektusának használatához. Ezt a megközelítést erősíti az “adatok előállítására” szóhasználat is, ami arra utal, hogy megfelelő infrastruktúra vagyoni és szellemi ráfordítás nélkül a szóban forgó adatok nem is léteznének. Ugyanakkor az adat önmagában kinyerhető erőforrásként való interpretálása láthatatlanná teszi a tárgyiasításához szükséges infrastruktúrákat is, és ez gyakorta vezet oda, hogy az adatokról való gondolkodásban az adatok előállításához szükséges infrastruktúra és annak költségei figyelmen kívül maradnak, annak ellenére is, hogy ezek nélkül a digitális adatok nem léteznének.

Azon folyamatok, amelyekben az adat az embertől elválasztható tárggyá válik, közvetlenül összefüggenek az adatok áruvá alakításával/alakulásával. Ez az önállósodási, áruvá válási folyamat pedig okszerűen vezet az adat tárgyiasulásához, ami végül felveti az adatnak a tulajdon tárgyaként való jogi/törvényi szabályozásának kérdését, mint az adattal való

kereskedés és annak tőkeértékre való átváltását biztonsággal megalapozni képes szabályozási feltételt¹²¹.

1.6.2. Rivalizáló és nem rivalizáló, korlátozható és nem korlátozható javak

A digitális adatok természetéhez tartozik, hogy azok a felhasználással nem szűnnek meg, illetve az adat-bemenetek hozzáférhetősége függvényében korlátlanul újratemmelhetők, ami gazdasági szempontból annyit tesz, hogy az adatok un. nem rivalizáló és alapvetően nem kizárólagos javakként is interpretálhatók (Zech).¹²² Az Amerikai Jogi Intézet (ALI) és Európai Jogi Intézet (ELI) által közösen kidolgozott „Az adatgazdaság alapelvei - Adatjogok és adatügyletek” (továbbiakban Alapelvek) című tervezete a digitális adatokat szintén a nem rivális jellegű javak közé sorolja, amelyek esetében a hagyományos tulajdonjog fogalma nem funkcionál jól.¹²³

A nem versengő jelleg az adatok könnyű sokszorosíthatóságából, és az ebből fakadó lényegében korlátlan, az egyes felhasználóktól független, párhuzamos felhasználási lehetőségekből adódik, ami rokonságot mutat a köztulajdon (közjóság) tárgyival, mint pl. a levegő vagy a víz¹²⁴. Ez a közjavak vonatkozásában felállítható párhuzam azonban általában véve sokkal inkább igaz az adatok forrásaira, és az adatbemenetekre mint magukra az adatokra, igaz továbbá az adatoknak egy olyan szabadon hozzáférhető csoportjára, amit a szakirodalom gyakran említ elszabadult adatokként. Itt olyan adatokról van szó, amelyek esetében az azokat előállító személyek vagy önként mondtak le a rájuk vonatkozó rendelkezési jogukról, vagy e joguknak különböző okok miatt nem szereztek/szereznek érvényt, vagy éppen jogszabály írja elő hozzáférhetővé tételüket (közadatok, közérdekű adatok stb.). Ilyen pl. az interneten szabadon elérhető adatok nagy része, ami óriási adathalmaz ugyan, de messze nem azonos a digitális adatok teljes halmazával. Érdeemes

¹²¹ KÁLL 2020. 6-7.

¹²² HERBERT ZECH: Daten als Wirtschaftsgut – Überlegungen zu einem „Recht des Datenerzeugers“: Gibt es für Anwenderdaten ein eigenes Vermögensrecht bzw. ein übertragbares Ausschließlichkeitsrecht? *Computer und Recht*, 2015/3. 139. (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: ZECH 2015)

¹²³ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions. [https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-](https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-ELI_Principles_for_a_Data_Economy_Final_Council_Draft.pdf)

ELI_Principles_for_a_Data_Economy_Final_Council_Draft.pdf (Letöltve: 2023.02.26.). 3. Alapelv (1) bekezdésének a) pont. (továbbiakban: ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions)

¹²⁴ Öffentliche Güter werden in Abgrenzung zu privaten Gütern anhand von Nicht-Rivalität und Nicht-Ausschließbarkeit definiert, vgl. <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/oeffentliches-gut-45206/version-268503> (Letöltve: 2023.01.29.), Lásd továbbá: Magyar jogi lexikon közjavak cikke.

azonban megjegyezni, hogy keletkezésükkor ezekkel az adatokkal is rendelkezett valaki, tartoztak valakihez, ami az adatoknak abból az általánosan jellemző tulajdonságából is következik, hogy azok nem természeti képződmények, hanem valakinek elő kell állítani őket. Az adat-előállítási folyamat pedig együtt jár a korlátozás iránti igénnyel, tekintettel arra, hogy az adatok előállításához, tárolásához karbantartásához és feldolgozásához szükséges infrastruktúrát létre kell hozni és működtetni kell ahhoz, hogy az adatelőállításból fakadó előnyöket élvezni lehessen. Ezt az egész mesterséges infrastruktúrát és a belé fektetett szellemi és fizikai munkát valakinek finanszírozni kell. Aki pedig mindezt finanszírozza, rendszerint azért teszi, hogy az adatelőállításba, tárolásba és feldolgozásba tett befektetése ne csupán megtérüljenek, hanem hasznot is hajtsanak számára. Ebből fakadóan pedig az adat-előállító abban érdekelt, hogy más ne férjen hozzá ezekhez az adatokhoz, és ennek érdekében minden műszaki és jogi eszközt megragad. Különösen igaz ez az adatok állandóan frissülő, folyamatosan keletkező állományára, amelyekkel kapcsolatban a fentiekben már utaltunk arra, hogy azoknak az adatgazdaság fejlődésében kulcsfontosságú szerepük van.

Az, hogy az adat mint áru nem rivalizál a fogyasztásban¹²⁵, azt is jelenti, hogy az egyik személy általi felhasználása nem gátol egy másik személyt abban, hogy ugyanazt az árut felhasználja. (Jegyezzük meg, hogy az adatok esetében azonban sokkal inkább beszélhetünk másolatok egyidejű felhasználásáról, mint ugyanazon áru egyidejű felhasználásáról) Az áruk ugyanakkor a környezeti kölcsönhatásaiktól függően képesek lehetnek e tulajdonságaikat megváltoztatni¹²⁶ (ilyen környezeti kölcsönhatásnak számíthatjuk az adat-előállító kizárólagos adathasználatra irányuló igényét is). Az adat tehát az aktuális helyzetől, hozzáférési lehetőségektől függően értelmezhető hol rivalizáló, hol nem rivalizáló áruként.

¹²⁵ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 11-21.

¹²⁶ Például egy liter nyersolaj feldolgozása és elégetése kizárja azt, hogy ugyanazt a liter olajat valaki más is feldolgozza és elhasználja (vagyis az olaj rivalizál a fogyasztásban). Ezzel szemben a HBO egyes felhasználók általi használata nem akadályozza meg a többi felhasználót abban, hogy pl. ugyanazt a filmet akár egyszerre is megnézzék és mindannyian ugyanazt a hasznot húzzák a felhasználásból, (tehát a megnéztett film nem rivális a fogyasztásban). A példánál maradva azonban, ha a HBO-hoz való csatlakozás mondjuk valamilyen technikai oknál fogva korlátossá válna, vagy a rendszer lefagyna a filmünk nem rivalizálóból rivalizálóvá változna. Mindezekon túl a film megnézése során valójában nem az HBO szerverén lévő adatokat használja fel a felhasználó, hanem azok másolatát használja fel folyamatosan a film megnézéséhez, amely másolatot az előfizetési szerződés alapján határozott időre akár le is tölthet és tárolhat is a saját eszközén. A határozott idő lejártával megszűnik a másolathoz való hozzáférés lehetősége, azonban ha él a felhasználói szerződés, a folyamat kezdődhet előlről.

Más megközelítésben az árukat megkülönböztethetjük a használatukat illető kizárólagosság vagy nem kizárólagosság szerint is. A kizárólagos használat esetén kizárhatók másokat a jószág használatából, míg a nem kizárólagosság esetén nem. Így pl. egy tulajdonomban lévő nyaraló esetén az épület és kulcsai általam való birtoklása lehetővé teszi, hogy kizárjak másokat a nyaraló használatából (vagyis egy nyaraló kizárható a fogyasztásból). Ezzel szemben lehetetlen vagy legalábbis rendkívül költséges megtiltani másoknak, hogy kavicsot gyűjtsenek a folyóparton (azaz a kavicsok fogyasztása nem zárható ki). Ugyanígy lehetetlen vagy rendkívül nehéz megtiltani másoknak azt, hogy a különböző forrásoktól származó bemenetekből adatokat állítsanak elő, vagy ha már hozzáférnek bizonyos adatokhoz, akkor azokról másolatot (tehát új adatokat) állítsanak elő, akár bináris akár egyéb módon teszik ezt.

A kizárólagosság hiánya leginkább az adatforrásokra és adatbemenetekre alkalmazható, az előállított adatokkal azonban már más a helyzet, mivel befektetéshez kötöttek, aminek megtérülése a befektető méltányolható érdeke. Ezért az adat - előállítók így vagy úgy, de a gyakorlatban általánosan kézben tartják, vagyis korlátozzák az adathozzáférést, másrészt bizonyos adatesoportokhoz való hozzáférést, és ezek használatát, sőt előállítását is eleve törvény korlátozza (titokvédelem, GDPR, szellemi alkotások joga stb.). És annak ellenére, hogy megfigyelhető egy olyan törekvés is, ami bizonyos adatfajtákat, pl. a közadatokat, törvény erejénél fogva mentesít a kizárólagosság (korlátozás) alól, az adatokat használatukat illetően, különösen keletkezésük idején, legáltalánosabban a kizárólagossággal jellemezhetjük. Ugyanakkor a világhálón elérhető, “szabadon” hozzáférhető adatok (elszabadult adatok) vonatkozásában is figyelembe kell venni azt, hogy a hozzáféréshez feltétlenül szükséges bizonyos technológiai felkészültség, megvásárolt vagy bérelt infrastruktúra (hardver és szoftver eszközök, esetenként előfizetések), ami az adathasználatnak előfeltétele, egyben korlátozza is. Ugyanakkor az adatokat előállító vállalatok belső adatkezelési gyakorlata számos módon megghiúsíthatja és meg is hiúsítja az adatok nyilvánosságra kerülését, ahogy arra a lábjegyzetben hivatkozott, egyesült államokbeli szabályozási kudarokat taglaló cikkből is következtethetünk¹²⁷. A vállalatok központosított vagy akár decentralizált tulajdonosi modellek alkalmazásával, hitelesítési és engedélyezési protokollokkal kizárhatják a harmadik feleket a vállalat adatainak ellenőrzéséből és felhasználásából, jóllehet az adatvilág egy jelentős, adatpiaci kereskedelemmel érintett része

¹²⁷ TODD FEATHERS: *The Markup, Why It's So Hard to Regulate Algorithms*. <https://themarkup.org/news/2022/01/04/why-its-so-hard-to-regulate-algorithms> (Letöltve: 2022.05.25.)

vonatkozásában (a külső felhasználású adatok/közzadatok) ez a kizárhatóság már megkérdőjelezhető. Az adathasználat kizárólagosságát ma, az említett jogszabályi megkötések és szankciók mellett, az infrastruktúrabeli feltételek és alkalmazott technológiai eszközök, továbbá a kötelmi jogi szabályozások, vagyis az adathozzáféréssel/adathasználattal kapcsolatban kötött szerződések alapozzák meg.

Kizárólagosság hiányában a rivalizáló javak esetén közös erőforrásokról, nem rivalizáló javak esetében pedig közjóságról(közjavakról) beszélhetnénk. Mivel az adatok nem minősülnek szűkös erőforrásnak, azokat nem lehet kimeríteni, értékük a használat, feldolgozás során nem csökken, a használattal nem semmisülnek meg, ezen túlmenően pedig lényegében korlátlanul másolhatók és egyszerre több felhasználó számára is újra és újra hozzáférhetőek, nem lenne technológiai akadálya annak, hogy azokat a lehető legtöbb fogyasztó felhasználhassa¹²⁸. Ennek ellenére azonban az adatokat, figyelembe véve azt is, hogy egyes csoportjaik eleve adatvédelemi vagy titokjogi védelem alatt állnak, hozzáférésüket illetően alapvetően a kizárólagosság jellemzi. A nem rivalizáló, közjavak analógiájára való értelmezhetőség tehát lényegében csak a kizárólagosság alól utóbb, törvényi úton mentesített adatok, pl. a közzadatok, a közérdekből nyilvános adatokat, és az elszabadult adatok vonatkozásában áll fenn.¹²⁹ Ugyanakkor az adatoknak ez utóbbi jellemzője azonban csak később kapcsolható az adatok bizonyos csoportjaihoz, amikor az arra jogosult (pl. az állam, vagy az adat más előállítója) már döntött arról, hogy az adatot hogyan teszi hozzáférhetővé, vagy belenyugodott a kiszivárgott adatok nyilvánosságába. Zech¹³⁰ az adatokat, azok könnyű sokszorosíthatóságából és az ebből fakadó lényegében korlátlan, az egyes felhasználóktól független felhasználási lehetőségekből adódóan a nem versengő, köztulajdonban lévő vagyontárgyakkal rokonítja, ilyenek pl. a levegő vagy a víz is^{131,132}, azonban ő is megjegyzi, hogy az adatoknak ezen a tulajdonságán a hozzáférés korlátozása képes változtatni (pl. titkosított vagy korlátozott hozzáférésű adatok esetében), ami akár kizárólagos felhasználást is biztosíthat.

¹²⁸ Az adattulajdon szintaktikai szinten való bevezetése ehhez képest korlátozó hatást fejtene ki, amivel kapcsolatban gyakran elhangzik az az érv, hogy ez jelentősen gátolná az adatfelhasználás révén szerzhető gazdasági előnyök kibontakozását.

¹²⁹ E ponton is felhívom a figyelmet arra, hogy a közzadati, közérdekből nyilvános adati minőség az adatok szemantikai (értelmezési), nem pedig az előállításkori szintaktikai szintjéhez kötődik.

¹³⁰ ZECH 2015. 139.

¹³¹ Öffentliche Güter werden in Abgrenzung zu privaten Gütern anhand von Nicht-Rivalität und Nicht-Ausschließbarkeit definiert, vgl. <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/oeffentliches-gut-45206/version-268503>, Letöltve: 2023.01.29.)

¹³² Lásd: Magyar jogi lexikon közjavak cikke.

Mindebből Thouvenin és Fröh azt vezetik le, hogy mivel a közjavakat természetüknél fogva sok ember megoszthatja anélkül, hogy az egyik személy a másik jogába beavatkozna, az adatok tulajdonjogát is csak akkor érdemes szabályozni, ha azok az adatok tulajdoni szabályozásának hiánya gazdasági/piaci hátrányokat (kudarccokat) okozna¹³³, vagyis az adatgazdaság fejlődésében rejlő jótékony hatásokat kibontakozását akadályozná vagy gátolná. Ezek az akadályok (kudarccok) pedig elsősorban az adatok előállításában és az adatok forgalmában mutatkozhatnak meg. (Ugyanakkor mintha Thouvenin és Fröh nem venné figyelembe azt, hogy az adatmegosztási folyamatban tipikusan nem az eredetileg előállított adat, hanem annak egy másolata kerül a felhasználó birtokába.)

Különös ellentmondásokhoz vezet, hogy a kizárólagosság általában csak akkor vonatkozhatna az adatokra, ha a jogrendszer olyan jogokat ruházna az érintettekre, amelyek lehetővé tennék számukra, hogy harmadik személyeket kizárjanak az adatok felhasználásából. Ilyen kizárási jogokat biztosít pl. a GDPR az általa szabályozott adatok körében. Az adatok kapcsán biztosított jogok azonban jelenleg a digitális adatoknak csak egy részét érintik, így általános adatvédelemről nem beszélhetünk. Ugyanakkor azt figyelhetjük meg, hogy míg pl. a személyes adatok vagy a titokvédelem alá eső adatok jogosulatlan felhasználása önmagában jogi eszközökkel sok esetben a védelem ellenére sem akadályozható meg, addig az ilyen jogi védelemmel nem rendelkező adatok esetében azok előállítói műszaki védelem, jogrendszeri analógiák és kötelmi jogi eszközök révén gyakorlatilag teljes kizárólagosságot biztosítanak maguknak az előállított adataik fölött.

Az adatok tulajdonjogi szabályozása ugyanakkor önmagában is a kizárólagosság irányába mutat, mivel a tulajdonjog egy bizonyos áru vonatkozásában szükségszerűen meghatározza, hogy azzal kapcsolatban mások kizárhatók a fogyasztásból. Vagyis a tulajdonjog a kizárólagosság szempontjából eleve meghatároz egy árut, attól függetlenül, hogy az áru egyébként rivalizálna vagy nem a fogyasztásban. Ez az állítás akkor is igaz, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a tulajdonjog által biztosított kizárólagosság nem jelent feltétlenül használati kizárólagosságot, csupán arról van szó, hogy a használat jogának az átengedése a tulajdonoson fog múlni. Mindazonáltal láthattuk, hogy az adatokat tulajdoni szabályozás nélkül is jellemezhetjük kizárólagossággal, aminek háttérében a szemantikai adatszintet

¹³³ THOUVENIN - FRÜH 2020. 26-27.

érintő adat és titokvédelmi normákon túl, az adat-előállításba befektetett vagyoni eszközök megtérülése iránti igény áll.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az adat mint közjó megközelítés a digitális adatok szintjén leginkább csak a közadatok, vagy az “elszabadult adatok” szintjén értelmezhető, amikor már harmadik felek részére nem lehet, vagy legalábbis reménytelennek tűnik a további felhasználás tiltása illetve az eredeti állapot visszaállítása, vagy amikor az adat előállítója egyéb módon, pl. törvényi rendelkezéssel szabadít fel adatokat a hozzáférésre. Más megítélés alá esnek azonban az újonnan előállított adatok. Mint láttuk, a Big Data valódi értékét az az információ többlet adja, amit a jelen adatainak múltbeli adatokkal való összehasonlítása eredményez. Ha megértettük, hogy ennek az értéknek a kialakulásában, ezzel együtt az adatgazdaság fejlődésében a folyamatosan keletkező új adatoknak kulcsfontosságú szerepük van, akkor megértjük azt is, hogy ezen adatok védelme és kizárólagos hozzáférésük biztosítása előállítóik kiemelkedő érdeke. Ez az érdek pedig olyan erősen képes érvényesülni az adatok technológiai és jogi védelme révén, hogy az adatokat végül kizárólagos hozzáférésű versengő áruvá változtatja.

1.6.3. Az adat-előállítás

Mint láttuk az adat maga is függ a fizikai környezetétől, a természeti erőforrásoktól, pl. az elektromos áramtól, és a ritka fémektől, az előállításának, tárolásának, feldolgozásának és továbbításának feltételeit és környezetét biztosító infrastruktúrától, ugyanakkor az adatok is hatnak a fizikai környezetükre, hiszen pénzre váltható árucikké váltak.¹³⁴ Mivel a digitális adat előállítása és tárolása meghatározott infrastruktúrához kötött, az előállításához szükséges infrastruktúrát ki kell fejleszteni, meg kell vásárolni, vagy ki kell bérelni, és az előállított adatokra is kiterjedően karban kell tartani. Viselni kell továbbá a használat során fellépő költségeket. Így bármennyire is olcsóvá vált a “gépi adat-előállítás”, a teljes folyamatot tekintve az adatok előállítása nem nevezhető költségmentesnek. A digitális adat tehát minden esetben valamilyen ráfordítással, vagyoni és/vagy szellemi ráfordítással jön létre.

¹³⁴ NYCYK 2020. 28-29.

Jóllehet a szenzortechnológia ma már nem igényel jelentős beruházást, és így a géppel generált adatok egyetlen adatpontjának határkölsége igen alacsony is lehet, a nem automatizált adatok előállítását jelentős adattermelési beruházások jellemezhetik. Ez utóbbit főleg olyan szereplők esetében láthatjuk ezt, akik összetettebb elemzések céljából, több területet érintő adatokat állítanak elő, illetve az adat előállításnak újabb és újabb megközelítéseit alkalmazzák (például egyszerre állítanak elő adatokat kommunikációról, szövegösszefüggésekről és egyéb területekről). Az ilyen típusú adat előállítás rendszerint jelentős költségekkel jár, abban az esetben is, ha maguk a környezeti adatbemenetek/adatok ingyenesen hozzáférhetők, nem beszélve a szükséges infrastruktúráról. A nagy befektetésekkel járó folyamatok pedig rendszerint megalapozzák és együtt járnak az adat előállítójának azzal az igényével, hogy az adatgyűjtés/adat előállítás és adatkereskedelem révén legalább a befektetése megtérüljön. Ez az igény pedig már a nyers, szintaktikai szintű adatok előállítása szintjén is jellemző. Ugyanakkor az adatok újrastrukturálásával, újraegyesítésével/illesztésével új terméket lehet fejleszteni, amelyet aztán értékesíteni lehet, amivel kárt lehet okozni az eredeti adatjogosultnak. Ettől a károsodástól való félelem pedig adattulajdoni szabályozás hiányában oda vezet, hogy az adatjogosultak titokban tartásuk az általuk előállított adatokat, ami piaci korlátot jelenthet.

1.7. Az adatok vagyoni minősége

A Big Data paradigma elterjedésétől kezdve, már bizonyosan beszélhetünk adatgazdaságról. Adatgazdaságról azonban bajos volna beszélni adatkereskedelem nélkül, adatkereskedelemtől pedig adat átruházás nélkül. Az adatátruházás pedig elkerülhetlenné teszi az arról való gondolkodást, hogy ki és tulajdonképpen mit ruház át, és hogy ennek a jogviszonynak az alanyai milyen joggal rendelkeznek az adatok felett, ami elvezet az adatok vagyoni hovatartozásának, azon belül pedig tulajdonjogának kérdéséhez, és felvetik azok vagyoni, tulajdonjogi szabályozásának szükségességét.

Gazdasági szempontból a tulajdonjog elsődleges funkciója az, hogy ösztönözze az externáliák internalizálását, ami végső soron azon múlik, hogy a döntés végrehajtásához szükséges ráfordítás nagysága nem túl magas-e ahhoz, hogy érdemes legyen meghozni.”¹³⁵.

¹³⁵ HAROLD DEMSETZ: Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*, 1967/May. 348. (továbbiakban: DEMSETZ 1967)

Vagyis, hogy az adat - előállítás megéri-e a fáradságot. Ezt Demsetz egy őslakos amerikai törzsekről és a prémkereskedésről szóló példával világítja meg, amely szerint mielőtt az őslakos törzsek és a telepések között szőrmekereskedelem megindult volna, a törzsek nem rendelkeztek külön földtulajdonjogokkal. A vadászat szabadon folyt, és túlvadászat híján nem volt szükség határok kijelölésére. A birtokhatárok kezelésének költsége így túl magas lett volna a vadászat költségeihez képest. Azonban ahogy a szőrmekereskedelem beindult, és megnőtt a szőrme iránti kereslet, megemelkedett a szőrme ára, ezzel együtt pedig nőtt a vadászat mértéke. Mindez pedig a vagyonszerzés megváltozásához vezetett, vagyis a gazdasági realitásokhoz igazodva létrejöttek a magán-vadászterületek.¹³⁶ Ebből pedig levonható az a következtetés, hogy amikor gazdaságilag hatékonyá válik az externáliák internalizálása, akkor a tulajdonjogok keletkeznek¹³⁷. Vagyis a tulajdonjogok létrejöttéért alapvetően a gazdasági körülmények változásai felelősek. A tulajdonjogok létrejöttének és változásának pedig egyik fő kiváltó oka a technológiai változás, és ezzel együtt az új piacok megnyitása, ami az új valósághoz való alkalmazkodás érdekében a tulajdonjogok megváltoztatását követeli meg¹³⁸,¹³⁹. Mindez napjainkban – akár csak a korábbi időszakokban is – a meglévő tulajdonjogok megváltoztatását, vagy akár teljesen új tulajdoni formák létrehozását teheti szükségessé.

Nos, az adatok előállítása kapcsán ma már nem kérdés az, hogy “megéri a fáradságot”. Az erre fordított befektetés védelmét célzó gyakorlat pedig az adatokat máris korlátozottan hozzáférhetővé vagyontárggyá teszi, és mert a tulajdoni szabályozás is ebbe az irányba mutat, ez nyilvánvalóvá teszi az adatok tulajdonjogának szabályozása iránti igényt is. Úgy látszik tehát, hogy az adat - előállítás ösztönzése éppen a tulajdonjogi szabályozás erősítésével, nem pedig az adatok felszabadításával valósulhat meg.

Láttuk, hogy a digitális vagy adat alapú javakat képező digitális adatok potenciális értékhordozók, és ez az érték nem feltétlenül csak az adati minőséghez kötődik. A digitális adati minőség azonban e jelenségcsoportnak olyan általános jellemzője, ami alkalmas lehet annak egységes jogi megközelítésére, azzal, hogy egy-egy jellemző adatformáció (pl.

¹³⁶ SVETOZAR PEJOVICH: Towards an Economic Theory of the Creation and Specification of Property Rights. *Review of Social Economy*, 2006/3. 323-324.

¹³⁷ DEMSETZ 1967. 354.

¹³⁸ DEMSETZ 1967. 359.

¹³⁹ SAMANTHA LEUNG: The Commons and Anticommons in Intellectual Property. *UCL Jurisprudence Review*, 2000/16. 16-17.

elektronikus kötvény, digitális platformok, adatbázisok, digitális szellemi alkotások stb.) esetében az egyes adatképletek specialitásához mért külön szabályozás is szükséges.

Az adatot annak ellenére is potenciális értékhozóznak tekinthetjük, hogy egyelőre nincs olyan általános elv, ami alapján ezt az értéket meg lehetne határozni. Ezt támasztja alá az is, hogy a közgazdaságtan számára az adatok ma már triviálisan egyszerű, kereskedelem tárgyát képező jelenségcsoportnak számítanak. Az adat tehát mára független jelenségként, gazdasági értelemben „kinyerhető” tárgyiasult erőforrássá vált,¹⁴⁰ és a gyorsan fejlődő piac az adatokat ma már kétségtelenül a kereskedelem tárgyaiként, vagyontárgyként interpretálja és használja.

A közgondolkodás szerint a vagyon értékes pénzügyi eszközök vagy fizikai javak bőségét jelenti, amelyek különféle tranzakciókra használhatók fel. A vagyon jelentése kontextusfüggő. A nettó vagyon pl. az egyén eszközeinek jelenlegi értéke, csökkentve a kötelezettségekkel. A vagyont a közgazdászok legáltalánosabb szinten a "valamilyen értéként" határozzák meg, amely egyszerre tükrözi az fogalom szubjektív természetét és azt az elképzelést, hogy a vagyon nem rögzített, nem statikus fogalom. A vagyon meghatározása történhet etikai vonatkozású normatív alapon, vagy akár önálló normatív elvként funkcionálhat. De a vagyon leírható korlátozott kínálatú, átruházható és az emberi vágyak kielégítésére alkalmas és hasznos dolgok összességékként is. Az általános szóhasználatban a vagyon a gazdasági értékkel bíró tárgyak halmazaként, vagy az ilyen tárgyak ellenőrzésének vagy birtoklásának állapotaként is leírható, tipikusan pénz, ingatlan vagy a személyes tulajdon más formájában.

A vagyont közgazdasági értelemben tekinthetjük a gazdasági erőforrások fő összetevőit, a föld, a munka és a tőke által létrehozott értéknek, ami tőkejövedelmek, bérek és földjövedelem formájában realizálódik (D.Ricardo¹⁴¹), meghatározhatjuk az emberi

¹⁴⁰ SRNICEK 2016. supra note 9, 40.

¹⁴¹ a vagyon értéke megállapításának szempontjai kapcsán hivatkozza SÁNDOR ISTVÁN: A feltűnő értékaránytalanság egyes elméleti és gyakorlati aspektusai. Miskolci Jogi Szemle. 2021/2., Különszám, 50-69. o. 55.o. (Továbbiakban: SÁNDOR 2021.) (DAVID RICARDO: *The Principles of Political Economy and Taxation*. Dover Publications, New York, 2004.) Lásd még: HELLER FARKAS: A közgazdasági elmélet története. Nemzetigazdaságtan és pénzügytan NT.R.Tanára. DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT. BUDAPEST, 1945. (Továbbiakban: HELLER 1945) https://mtda.hu/books/heller_farkas_a_kozgazdasagi_elmelet_tortenete.pdf (lehívva 2023.05.04.)

munkának és a természet erőforrásainak anyagi javakban és pénzben, valamint a társadalom és a gazdaság fejlődésében megnyilvánuló együttes termékeként, aminek létrejöttéhez nem csupán a meglévő javak összessége, hanem az emberi munka eredménye is hozzájárul, amely a természeti erőforrásokkal kombinálódva teremti meg a gazdagságot (H.C.Carey¹⁴²), de tekinthetjük a vagyont a munkások által létrehozott értéknek, a termelési folyamatban keletkező javak összességének, ami a társadalmi termelési folyamatnak és az abban résztvevő emberek munkájának eredménye (K.Marx¹⁴³). Felfoghatjuk továbbá a vagyont olyan a javak összességékként, amelynek összetevői a természeti erőforrások, a munkaerő, a tőke és a vállalkozói készség, amelyekkel az ember rendelkezik, amelyeket használ vagy felhalmoz (F.von Wieser¹⁴⁴). Wieser a vagyon fogalmát a hasznosság fogalmával kapcsolja össze, ami az egyének szubjektív értékelése alapján határozza meg a javak és szolgáltatások értékét. Valamennyien kihangsúlyozzák ugyanakkor a termelési tényezőket, pl. a föld, a tőke, a termelési folyamatok és a munka kiemelkedő szerepét a vagyon keletkezésében, és egyezően jutnak arra a következtetésre, hogy a vagyon eloszlása és a jólét mértéke összefügg, ami fontos szerepet játszik a társadalom fejlődésében.

A digitalizáció korában a munkát is magába foglaló humán tőkének¹⁴⁵ már egyre jelentősebb részét teszik ki a speciális szakterületi ismeretek, mint pl. a menedzsment képességek, vagy a hatékony szervezeti/működési struktúrák és folyamatok kialakítása és működtetése, így az mára alapjaiban meghaladta a klasszikus közgazdászok által értelmezett “munka” fogalmát. Ez az átalakulás jelentős részben köszönhető a digitalizációnak, hiszen ma már a folyamatok elemzésének és támogatásának alapját is a digitális adatok képezik.

A Gabler Wirtschaftlexikon a „(gazdasági) jó” fogalmát „az emberi szükségletek kielégítésére szolgáló anyagi vagy immateriális eszköz/eszközök”-ként definiálja, “amely/amelyek ebben a megközelítésben haszonteremtésre képes/képesek”. Az adatok ebben az értelemben gazdasági szempontból gazdasági jószágnak tekinthetők. A vagyont a közgazdaságtan összefoglalóan “a gazdálkodó alanyok birtokában levő javak és értékek

¹⁴² SÁNDOR 2021. 55. (HENRY CHARLES CAREY: *Les harmonies économiques*. Paris 1850.) Lásd még HELLER 1945.

¹⁴³ SÁNDOR 2021. 55. (KARL MARX: *Das Kapital, Kritik der politischen Oekonomie*. Verlag von Otto Meissner, Hamburg, 1867.) Lásd még: HELLER 1985.

¹⁴⁴ SÁNDOR 2021. 55. (FRIEDRICH VON WIESER: *Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft*. 2. kiad. J.C.B.Mohr, Tübingen, 1924.) Lásd még: HELLER 1985

¹⁴⁵ GARY S. BECKER: *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. 3. kiad. The University of Chicago Press, 1994/January. 15-28. <http://www.nber.org/books/beck94-1> (Letöltve: 2023.04.17.)

összege” - ként írja le. “Olyan kapcsolt fogalom lévén, amelyben a gazdálkodó alanyoknak és javaiknak fogalma egyesül: maga a vagyon úgy osztályozható, mint a benne összekapcsolódó fogalmak; nevezetesen a tulajdonos személyét tekintve megkülönböztetik az állami Vagyont, a nemzeti Vagyont és a magán Vagyont; a Vagyon részei gyanánt szereplő javak szempontjából pedig úgy osztályozzák, mint egyébként a javakat.¹⁴⁶

Más megközelítésben vagyon (*assets*) olyan gazdasági értékkel bíró erőforrás, amelyet egy magánszemély, vállalat vagy ország birtokol vagy ellenőrzése alatt tart, azzal az elvárással, hogy a jövőben hasznot hozzon. Olyan jelenségnek tekinthető, amely a jövőben pénzáramlást generál, csökkenti a kiadásokat vagy javítja az értékesítést¹⁴⁷.

Gazdasági értelemben tehát a vagyon minden olyan erőforrás vagy áru, amelyet pénzáramlás generálására, kiadások csökkentésére vagy jövőbeli gazdasági előnyök biztosítására használnak fel egy magánszemély, kormány vagy vállalkozás javára. A vagyontárgyak gazdasági értékkel bírnak, és előnyökkel járhatnak a vállalat működésében, növelhetik egy vállalkozás értékét, vagy növelhetik az egyén nettó vagyonát. A vagyontárgyak lehetnek pl. fizikaiak vagy immateriálisak, azonnal értékesíthetők vagy hosszú távon értékesíthetők, szolgálhatják a napi vagy a hosszútávú működést.

A vagyon tárgyainak kategorizálására több módszer létezik. Így pl. beszélünk forgóeszközökről (pénzügyi eszközök, készpénz, kötvények, befektetési alapok, részvények és egyéb forgalomképes értékpapírok), befektetett eszközökről (kemény, vagy hosszú lejáratú eszközök), beszélünk állóeszközökről (pl. épületek, földterületek, bútorok), tárgyi eszközökről (készletek, ingatlanok, gépek, készpénz vagy bútorok, amelyek fizikailag megfoghatóak) és immateriális vagyontárgyakról (mint pl. az engedélyek, a szellemi tulajdon, a szabadalmak, a márka hírneve és a védjegyek). Ismét egy másik megközelítés szerint megkülönböztethetünk működési eszközöket (olyan eszközöket, amelyek bevételt generálnak a napi üzleti tevékenység során, és segítenek fenntartani a munkafolyamatot, pl. szerzői jogok, licencek, készletek vagy gépek) és nem működő eszközöket (ezek olyan üzleti tulajdonú tételek, amelyek bevételt generálnak, de nem feltétlenül szükségesek a mindennapi

¹⁴⁶ Kislexikon: vagyon fogalma. <http://www.kislexikon.hu/vagyon.html#ixzz7TFH11n7m>, (Letöltve: 2023.03.15.)

¹⁴⁷ ADAM BARONE: *What Is an Asset? Definition, Types, and Examples.* <https://www.investopedia.com/terms/a/asset.asp> (Letöltve: 2022.01.27)

működéshez pl. üres területek vagy rövid távú befektetések)¹⁴⁸. Jóllehet az adat alapú vagyontárgyakra a fenti kategóriák közül több is értelmezhető, azokat jelenleg leginkább immateriális javakként szokás meghatározni.

A digitalizációs szempontból kortársnak tekinthető Thomas Piketty közgazdász a tőkét, mint birtokolható és valamilyen piacon cserére bocsátható nem humán aktívák összességét határozza meg, ami magába foglalja az ingatlan tőkét is. Piketty a tőke és vagyon szavakat egyenértékű, egymásnak tökéletesen megfeleltethető (izomorf) szinonimaként használja, mivel “a tőke ... mindig is kettős szerepben tűnik fel, egyrészt értékőrző másrészt termelési tényezőként”. A nemzeti vagyon vagy nemzeti tőke alatt pl. minden olyan jószág piaci értékének összegét érti, amelyeket egy adott ország lakosai és kormánya egy adott pillanatban birtokol, feltéve, hogy e javak valamilyen piacon cserére bocsáthatók. Ez a halmaz magába foglalja mind a pénzügyi mind a nem pénzügyi eszközöket (ez utóbbi körbe sorolva az immateriális javakat is), amelyekből le kell vonni a pénzügyi kötelezettségeket, vagyis az adósságot¹⁴⁹. Magyarországon a nemzeti vagyon adatokkal való kiegészülésére utal pl. a nemzeti adatvagyonról szóló 2021. évi XCI. törvény, amelynek 2.§ a) pontja a nemzeti adatvagyon egyfajta sui generis magánjogi jószágként¹⁵⁰ olyan, adathalmazként határozza meg, ami a közfeladatot ellátó szervek által kezelt közérdekű adatok, közérdekből nyilvános adatok, kutatási adatok (a továbbiakban együttesen: közadatok) és személyes adatok összességét foglalja magába, amelynek hasznosításával kapcsolatos állami feladatokat a Nemzeti Adatvagyon Ügynökség hivatott ellátni (3. §).

Piketty megközelítése a magánvagyon vonatkozásában is ugyanígy értelmezhető és a passzívákat figyelmen kívül hagyó megközelítésében párhuzamot mutat a hatályos magyar Ptk. megközelítésével a “vagyontárggyal” kapcsolatban.

Tekintettel arra, hogy a digitális adatok előállítása, ezen adatok keletkezése olyan szándékos és nyereségorientált emberi tevékenység eredménye, ami összességében jelentős szellemi és fizikai munka, valamint jelentős tőkebefektetéssel jár, és mint látni fogjuk ma már az un. személyes adatok vonatkozásában is kimutatható értékkel bír, a fent írottakat összegezve

¹⁴⁸ <https://www.masterclass.com/articles/what-is-an-asset#what-is-an-asset> (Letöltve: 2023.03.15.)

¹⁴⁹ THOMAS PIKETTY: *A tőke a 21. században*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2015. 58-61.

¹⁵⁰ <https://itbusiness.hu/technology/aktualis-lapszam/cimlapon/celkeresztben-az-adatgazdasag/> (Letöltve: 2023.04.09.)

levonhatjuk azt a következtetést, hogy a digitális adatok az általános közgazdasági értelmezés szerint olyan gazdasági erőforrásnak, vagyontárgynak minősülnek¹⁵¹, amelyeknek gazdasági, pénzben kifejezhető értéke folyamatosan emelkedik.

A jogtudomány vagyonfogalmához a vagyon közgazdasági fogalmán keresztül vezet az út. ezért is találkozhatunk gyakran a vagyonfogalom “gazdasági – jogi” megjelölésével. A vagyon közgazdasági és jogi fogalma egyaránt a javak, értékek és erőforrások keletkezésére és felhasználására összpontosít, amely folyamatok jogi keretek között zajlanak. Valójában ugyanazon jelenség két különböző oldalról való megközelítésének vagyunk tanúi. A közgazdaságtan a vagyont, keletkezésében és működésében vizsgálja, a gazdasági élet alapvető részeként értelmezi, ami a gazdasági tevékenységek eredményeként jön létre. Ezért a vagyon közgazdasági fogalma átfogó, és magában foglalja a tőkét, a földet, a munkát, a vállalkozásokat, az infrastruktúrát, a természeti erőforrásokat, a szellemi tulajdont, a pénzügyi eszközöket és ma már az adatokat is. A jog ugyanezen vagyon tárgyaihoz az azokon fennálló/érvényesíthető jogokon keresztül közelít, első lépésben a tulajdonhoz való alapjogon keresztül, amelyre azután a vagyonjog és a tulajdonjog magánjogi szabályozása épül. És mert a gazdasági életben a vagyon felhasználása és elosztása jogi kereteken belül, jogi eszközökkel történik, a jogi vagyon-megközelítéseknek így vagy úgy, de tükrözniük kell a közgazdasági vagyonfogalmat és annak tárgyait/összetevőit ahhoz, hogy a társadalom és a gazdaság fejlődését megkímélje az anomáliáktól. A vagyon jogi és közgazdasági megközelítéseinek tárgyai tehát lényegében azonosak. Így pl. a vagyon valamely tárgyának átruházása a tulajdonosi jogosítványok közé tartozó rendelkezés jogán alapul, háttérét pedig a tulajdonjog képezi, tehát mindaddig, amíg a pozitív jogi szabályozásban tisztázatlan a rendelkezés tárgya (esetünkben az, hogy az adatok kinek a tulajdonát képezik), bizonytalanságot és hosszú távú negatív hatásokat várhatunk az adatgazdaságban¹⁵².

A „vagyon” a jogtudomány megközelítésében egy jogalany (természetes vagy jogi személy) pénzben meghatározható javainak összessége. A vagyonba tartozik tehát az adott személy minden dologi és kötelmi jogi jogviszonya, amelyből csak a nem vagyoni jellegű jogok vannak kizárva. A vagyon részét képezik a jogok és a kötelezettségek, ezek különbsége a tiszta vagyon... A vagyon egyes összetevőit vagyontárgyaknak nevezzük.”¹⁵³ Ami pedig az

¹⁵¹ RUSCHE - SCHEUFEN 2018.

¹⁵² PURTOVA 2010. 17-18.

¹⁵³ LENKOVICS 2008. 49-50.

értéket illeti, dolgok piaci értéke önmagában a dologi (tulajdoni) szabályozás szempontjából irreleváns¹⁵⁴, aminek látszólag ellent mond, hogy a vagyon oldaláról közelítve épp az ellenkezőjét kell megállapítanunk, de mivel az érték nem csak objektív (pl. tőzsdei ár) hanem szubjektív is lehet, így egyetlen forgalomképes dologról sem jelenthetjük ki, hogy értéktelensége vagy haszontalansága miatt a vagyonjog körén kívül esne¹⁵⁵, a kötelmi jogi tényállásokban pedig az érték kifejezetten meghatározó jelentőséggel bír.

A vagyon és vagyontárgy megkülönböztetése vonatkozásában a Kúria a Pfv.II.20.515/2019/4. számú ítéletének indoklásában rámutat arra, hogy ... “[44] - [48] ... A jogirodalomban a vagyon fogalmát valamely személy jogosultságainak és kötelezettségeinek összességéként értelmezik. A jogok és kötelezettségek pénzben kifejezhető összessége (Földi András-Hamza Gábor), becsértéken meghatározható javakra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogoknak és kötelezettségeknek az eszmei egysége (Kolosváry Bálint in. Szladits Károly), a vagyon fogalmába beletartozik a vagyoni értékű jog és kötelezettség (Lábady Tamás, Lenkovics Barna, Menyhárd Attila)¹⁵⁶. Az ítélet hangsúlyozza, hogy vagyon fogalma szélesebb, mint az egyes vagyontárgy fogalma, ezért indokolt a két jogi meghatározás elkülönítése: a vagyontárgy a vagyon része, aktív vagyoneleme... ezzel szemben a vagyon - mint jogok és kötelezettségek eszmei egysége - magában foglalja az egyes vagyontárgyat terhelő tartozásokat vagy az önálló kötelezettségeket.”

Az adatok erőforrásként való szabályozása azonban nem lehet analóg a hagyományos energiahordozókra vonatkozó szabályozással, mivel az adatok sajátos tulajdonságai, melyek eredetükben/forrásukban, felhasználásukban és változatos jogi megközelíthetőségükben is megmutatkoznak, nem teszik lehetővé ezt az analóg szabályozást. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy annak ellenére, hogy a digitális adatok nagy gazdasági értékű erőforrást képviselnek, ebben a minőségükben nehéz őket a rendelkezésre álló jogi eszközökkel megragadni¹⁵⁷. Ennek ellenére a közgazdasági vagyonfogalom oldaláról a digitális javak jól értelmezhetők és azoknak pénzben kifejezhető érték tulajdonítható.

¹⁵⁴ MENYHÁRD 2007. 59.

¹⁵⁵ LENKOVICS BARNABÁS: *A dologi jog vázlatja*. 7. kiad. ELTE Kiadó, Budapest, 2006. 40. (továbbiakban: LENKOVICS 2006)

¹⁵⁶ Idézi: GÁRDOS ISTVÁN: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2018/11.

¹⁵⁷ NYCYK 2020. 27-29.

Az adat - érték - vagyon - tulajdon relációkat, és az adatok önálló gazdasági entitás voltát az európai joggyakorlat viszonylag korán felismerte. A Bundesgerichts Hoff (továbbiakban BGH) például már az 1996. július 2-i ítéletében jogszerűnek ítélte az elveszett adatok miatt való kártalanítást, mivel ezeket az adatokat "független eszköz"-nek minősítette, és jusson eszünkbe az is, hogy ma már a 2019/2161/EU irányelv¹⁵⁸ értelmében a személyes adatok fogyasztók általi szolgáltatása a fogyasztó részéről nyújtott ellenszolgáltatásnak minősülhet, amely szempont érvényesül a digitális tartalomszolgáltatására és a digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló 2019/770/EU irányelvben is.¹⁵⁹

A fent írottakat összegezve megállapíthatjuk, hogy az adatok az általános közgazdasági értelmezés szerint önálló gazdasági entitásnak, vagyontárgynak, gazdasági erőforrásnak minősülnek¹⁶⁰, és pénzben kifejezhető értékkel bírnak. A közgazdasági vagyonfogalom oldaláról tehát a digitális adatok/javak jól értelmezhetők, így azok közvetlenül kapcsolódnak a jog vagyon/vagyontárgy fogalmához, azon belül pedig a tulajdon fogalmához.

¹⁵⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról.

¹⁵⁹ Az irányelvet a fogyasztó és vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól szóló 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet ültetett át a magyar jogba 2022. január 1-jei hatállyal.

¹⁶⁰ RUSCHE - SCHEUFEN 2018.

III. Fejezet

1. A tulajdonhoz való jog közjogi megközelítései

1.1. Bevezetés

A tulajdonjog, mint közjogi és egyben magánjogi szabályozás tárgya, egyúttal a gazdasági alkotmányosság (Wirtschaftsverfassung) alapvető intézménye is.^{161, 162}

Ez a fejezet a tulajdonhoz való jog jellemzőit a jogrendszer normatív szabályozásának alap rétegében, az alapjogok szintjén vizsgálja. Arra a kérdésre keresünk választ, hogy a tulajdonhoz való jog közjogi megközelítései kizárják - e vagy sem a digitális adatok/adat alapú javak magánjogi, tulajdoni szabályozását. Ha pedig kérdésünkre nem a válasz, hogyan határozzák meg ezek a megközelítések a tulajdonhoz és örökléshez való jog érvényesülésének és szabályozásának magánjogi lehetőségeit a digitális adatok, adat alapú javak esetében.

A tulajdonhoz és örökléshez való jogot az un. II. generációs alapjogok között tartjuk nyilván, amely mint alapjog közvetlenül az elidegeníthetetlen és korlátozhatatlan emberi méltósághoz való jogból vált ki a piacgazdaság és polgári társadalom térnyerésének, és a felvilágosodás eszméi elterjedésének köszönhetően a XVIII - XIX. század folyamán.¹⁶³

¹⁶¹ SÁRKÖZY TAMÁS: A Ptk. dologi jogi könyvének koncepciója. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2001/6. 3. (továbbiakban: SÁRKÖZY 2001) A német jogirodalom már régen és részletesen kimutatta, hogy az alkotmányjogi tulajdonfogalom mind tárgyát, mind tartalmát tekintve eltér a polgári jogi tulajdonjogtól. Általában az alkotmányjogi értelmezés szélesebb, továbbá az idegen dologbeli jogok is alkotmányos védelem alá esnek.

¹⁶² HARMATHY ATTILA: A tulajdonjog alkotmányos védelme. *Jogtudományi Közlöny*, 1989/5. 222. (továbbiakban: HARMATHY 1989) - A tulajdonjog alkotmányos szabályozása a német jogban azzal az eltéréssel figyelhető meg, hogy ott az új gazdasági rend kiépítése érdekében a szabályozás erősebben támaszkodott az állam beavatkozására, mint más modellek esetében, amit az 1919. évi német (weimari) alkotmány is tükröz, amire gyakran hivatkoznak a „gazdasági alkotmány” alapelveinek meghatározása okán.

¹⁶³ SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok, Alkotmánytan*. 2. köt., 4. kiad., Osiris, Budapest, 2008. 227-228.

A tulajdonhoz való jog ezt megelőzően magától értetődően foglaltatott bele az emberi méltósághoz való jogba. Míg azonban az emberi méltósághoz való jog akár csak az élethez való jog elidegeníthetetlen és korlátozhatatlan, addig a tulajdonhoz való jog akár lényeges tartalmában is korlátozható. Ez a korlátozhatóság egyfajta alapjogi kiegyenlítő célt szolgál, végső soron a társadalom jogi egyensúlyának fenntartását célozza.

A tulajdonjog abszolút, mindenki mást kizáró jellege csak a 19. század közepétől erősödött meg. Ennek előzményeként az 1789 augusztusában elfogadott Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának 2. cikke a négy alapvető emberi jog között deklarálja a tulajdonhoz való jogot. Ez a deklaráció a tulajdonjognak az állammal szemben való védelmét ahhoz hasonlóan rögzítette, ahogyan azt már Locke¹⁶⁴ is megfogalmazta.¹⁶⁵ Vagyis a tulajdonjog elvonása csak közérdekből történhet, és a tulajdonjogtól való megfosztás közérdekből is csak előzetes és igazságos kártalanítás nyújtása mellett következhet be (17. cikk). Az 1793. évi jakobinus alkotmány ehhez képest már meghatározta a tulajdonjog tartalmát is, és annak tárgyaiként egyrészt a saját javakat, a jövedelmet, a munka és a foglalkozás gyümölcseit (16. §), másrészt a tulajdonjogból folyó polgári jogi jogosultságokat jelölte meg. A tulajdonjog részletes szabályozását Franciaországban végül a Code Civil rendezte/rendezi. A francia jog a tulajdonjog tárgya alatt fizikai dolgokon kívül jogokat is ért, vagyis a tulajdonjog tárgya a francia jogban nem csak kizárólag testi tárgy lehet.¹⁶⁶

Franciaországban az állampolgárok alapvető jogainak meghatározását jelenleg is az 1789. évi deklaráció adja, amit az 1946. évi alkotmány preambulumban megfogalmazott kiegészítések tesznek teljessé.

¹⁶⁴ JOHN LOCKE: *Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986. 25., 26., 32., 87., 135., 138. pontok. ("senki nem fosztható meg életétől, szabadságától és vagyonától a törvények megfelelő eljárás nélkül, és a magántulajdont csak igazságos kártalanítás ellenében lehet közcélokra elvonni")

¹⁶⁵ HARMATHY 1989. 218 - 219. - Észak-Amerikában az 1776. júniusi virginiai deklaráció alapvető emberi jogként tartalmazta az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz való jogot. Az embert megillető alapjogok felsorolása pedig a virginiai deklarációban azonos az Angliában a 17. Századtól elfogadott, Locke által megfogalmazott felsorolással. Ezek az elvek az Egyesült Államok 1787. évi alkotmányának megszövegezésénél is érvényesültek, de a tulajdonjog védelme csak az 1791. évi V. alkotmánymódosítással került alkotmányos szintre.

¹⁶⁶ HARMATHY 1989. 221.

A 19. században már német területen is elfogadták az egységes tulajdonjogot, mind az ingatlanok, mind az ingók vonatkozásában¹⁶⁷, és a német alkotmányfejlődésben a XIX. századra a tulajdonjog funkciójából kiinduló felfogás magától értetődően jutott el a tulajdonjog korlátozásához, ami magával hozta azt, hogy a tulajdonjog a korábbihoz képest már kevésbé kitüntetett helyet kapjon az állampolgári jogok körében.¹⁶⁸ A tulajdonhoz való jog már mint önálló alapjog kerül be a Weimari Alkotmányba (153. Cikkely)¹⁶⁹, és az e cikkhez kapcsolódó joggyakorlat az alkotmányos védelmet kiterjesztette a földtulajdonról és az annak körébe rendelhető dologi jogokról az egyéb vagyoni értékű jogokra, így a követelésekre is, a gyakorlat tehát alkotmányos védelem szempontjából már ebben az időben is egyenértékűnek tekintette a dologi és a kötelmi jogokat. A német Grundgesetz (továbbiakban: GG) 14. cikkelyének a tulajdon védelmét biztosító rendelkezése lényegében a Weimari Alkotmány 153. cikkelyének alkalmazása során a gyakorlatban végbement fejlődés betetőzését jelenti egy magasabb absztrakciós szinten.¹⁷⁰ A GG 14. §-a¹⁷¹ célja, hogy ezen alapjog jogosultjának a tulajdon területén úgy biztosítson szabadságot, hogy a személyiségfejlődés anyagi alapja a rendelkezésére álljon.¹⁷² Ebben az összefüggésben a tulajdon a személyi szabadság megvalósulásának elengedhetetlen feltétele, amelynek mind a természetes mind a jogi személyek alanyai lehetnek¹⁷³.

¹⁶⁷ HARMATHY 1989. 222. - az 1849. évi frankfurti alkotmányban (Paulskirchen Verfassung) a német nép alapjogairól szóló VI. fejezet I. cikkében szerepel az ingatlanszerzés és a gazdasági tevékenység szabadságának a joga, ezzel összekapcsolva egyáltalán nem említik a tulajdonjogot. A tulajdonjog ebben az alkotmányban a személyes szabadságtól elválasztva jelenik meg, a tulajdon sérthetlenségét és a kisajátítás méltányos kártalanításhoz való kötését a IX. cikk részletezi

¹⁶⁸ HARMATHY 1989. 223.

¹⁶⁹ MENYHÁRD ATTILA: A tulajdon alkotmányos védelme. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2004/5-6., 24-32. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/menyhard-attila-a-tulajdon-alkotmanyos-vedelme-pjk-20045-6-24-32-o/393> (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: MENYHÁRD 2004) - A Weimari Alkotmány 153. cikkelye általánosan biztosítja, "garantálja" a tulajdonhoz való jogot akként, hogy annak korlátait és tartalmát törvény határozza meg. A cikkely kitér a tulajdon társadalmi kötöttségére is: "A tulajdon kötelez. Használata egyúttal a köz legnagyobb javát is kell, hogy szolgálja."

¹⁷⁰ MENYHÁRD 2004. 24.

¹⁷¹ 1) Das Eigentum und das Erbrecht werden gewährleistet. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt. (2) Eigentum verpflichtet. Sein Gebrauch soll zugleich dem Wohle der Allgemeinheit dienen.

(3) Eine Enteignung ist nur zum Wohle der Allgemeinheit zulässig. Sie darf nur durch Gesetz oder auf Grund eines Gesetzes erfolgen, das Art und Ausmaß der Entschädigung regelt. Die Entschädigung ist unter gerechter Abwägung der Interessen der Allgemeinheit und der Beteiligten zu bestimmen. Wegen der Höhe der Entschädigung steht im Streitfalle der Rechtsweg vor den ordentlichen Gerichten offen. És összehasonlításként az Alaptörvény XII. Cikke: Mindenkinnek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár. (2) Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

¹⁷² HANS-GÜNTER HENNEKE - HANS HOFMAN (szerk.): *Grundgesetz GG Kommentar*. Carl Heymanns Verlag, Berlin, 2021. Art. 14 Rn. 2. (továbbiakban: HENNEKE-HOFMAN 2021)

¹⁷³ HENNEKE-HOFMAN 2021. Art. 14 Rn. 3.

A tulajdonjog garanciája a német jogban sem korlátlan, hiszen a jogalkotó jogosult a tulajdonjog tartalmát és határait egyedi törvényekkel meghatározni (GG 14. cikk (1) bekezdés 2. mondat); azonban a Német Szövetségi Alkotmánybíróság korlátozó ítélkezési gyakorlata erősen védi a tulajdonjog garanciális alapjait¹⁷⁴. A német alkotmány a tulajdont olyan jogintézményként védi, amely az egyéni lét és önkifejeződés materiális alapjainak, a jog eszközeivel, a piacgazdaság keretei között megvalósuló elosztását valósítja meg. A tulajdon az, ami az egyéni teljesítmény és egyéni kezdeményezés alapján biztosítja és lehetővé teszi, hogy a javak termeléséről, forgalmazásáról és felhasználásáról való döntések a piacgazdaság elvei szerint, a magánautonómia adta szabadsággal élve szülessenek meg. Az alkotmányos tulajdonvédelem biztosítja vagyoni jogi téren a jogosultak egyéni mozgásterét.¹⁷⁵ A német jog úgy biztosítja a magántulajdon intézményének fennálltát, hogy az egyes tulajdonosok konkrét jogait részesíti védelemben. A tulajdonhoz való alkotmányos jog célja eszerint a magántulajdon feltétlen védelme a tulajdonba való jogellenes beavatkozással szemben, mégpedig mind harmadik személyek behatásával, mind pedig közhatalmi, vagyis állami beavatkozással szemben. A jogszerűen megszerzett tulajdont tehát nem csupán a harmadik felek, hanem az állam is köteles tiszteletben tartani.¹⁷⁶ A tulajdon alkotmányos védelme Wilhelm szerint (dologi jogi megközelítésben) a tulajdon vagyoni jogi mérlegelésének/vizsgálatának részét képezi, ami nem csak a dologi jogi tulajdonra, mint testi tárgyakon fennálló átfogó szuverén jogra vonatkozik, hanem minden egyes privát, konkrét jogalany jogi helyzetére, mégpedig alapvetően a közjogi jogalanyok kizárásával. Az alkotmányos tulajdonvédelem ezért egy általános hozzárendelési védelemnek (allgemeiner Zuordnungsschutz) minősül¹⁷⁷.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 17. cikke értelmében mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát,

¹⁷⁴ HENNEKE-HOFMAN 2021. Art. 14 Rn. 4.

¹⁷⁵ PETER BADURA: Eigentum. In: ERNST BENDA - WERNER MAIHOFFER - HANS- JOCHEN VOGEL (szerk.): *Handbuch des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. De Gruyter – Berlin, New York, 1994. 353. idézi: MENYHÁRD 2004.

¹⁷⁶ WALTER LEISNER: 149. § Eigentum. In: JOSEF ISENSEE - PAUL KIRCHHOF (szerk.): *Handbuch des Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland*. 4. köt. (Freiheitsrechte), C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1989. 1031. (továbbiakban: LEISNER 1989)

¹⁷⁷ JAN WILHELM: *Sachenrecht*. 4. kiad., Walter de Gruyter GmbH and CO. KG, Berlin/New York, 2010. 313.

az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni (1). A szellemi tulajdon ugyancsak védelmet élvez (2). Az Alapjogi charta lehetővé teszi e jogok korlátozását is, vagyis nem korlátozza az államokat olyan törvények alkalmazásában, melyek a javak, köz érdekében történő felhasználhatóságát szabályozzák, illetőleg az adók, más közterhek vagy bírságok megfizetését biztosítják¹⁷⁸. E jog tartalma és terjedelme azonos az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)¹⁷⁹ által biztosított jogéval, és kizárólag az abban meghatározott korlátozásoknak vethető alá. A Charta ugyanakkor a szellemi tulajdonhoz fűződő jogot és annak védelmét a tulajdonhoz való jog egyik formájaként nevesíti, a (2) bekezdés pedig annak növekvő jelentőségére és a másodlagos közösségi jogra tekintettel külön ebbe a körbe sorolja az irodalmi és művészeti tulajdon mellett, a szabadalmi és védjegyjogokat, valamint a szomszédos jogokat is, és kiemeli, hogy az (1) bekezdésben meghatározott biztosítékokat a szellemi tulajdonra is megfelelően alkalmazni kell¹⁸⁰.

Az Alaptörvény XIII. Cikkében megfogalmazott tulajdonhoz való jogot a rendszerváltást követően az 1990. évi XL. tv. 7. §-ának (2) bekezdése iktatta az Alkotmányba, 13. §-ként és innen került áttemelésre a jelenlegi Alaptörvénybe. Az Alapjogi chartával összhangban a hazai Alaptörvény XIII. cikke szerint a tulajdonjog alapvető jog: „Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon pedig társadalmi felelősséggel jár (1).” Ugyanakkor „Tulajdont kisajátítani¹⁸¹,¹⁸²,¹⁸³,¹⁸⁴, csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet (2).” Az alkotmányos tulajdonvédelem köre kiterjed a tulajdonjog tárgyainak azon körére, ami a vagyon fogalom alatt egyesíthetők¹⁸⁵. Mindazonáltal az Alaptörvény XIII. cikke

¹⁷⁸ Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatában elismerve, első ízben a Hauer-ügyben, 1979. december 13-án hozott ítéletben. Európai Bíróság 44/79. számú ügy.

¹⁷⁹ Emberi Jogok Európai Egyezménye: Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről Róma, 1950. november 4.

¹⁸⁰ Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 303/17 - 14.12.2007 http://publications.europa.eu/resource/cellar/726ec7cd-7f17-4a57-b53c-d5c71a858f07.0012.02/DOC_1 (letöltve: 2023.03.15.)

¹⁸¹ 3199/2013. (X. 31.) AB határozat.

¹⁸² A kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény.

¹⁸³ A fővárosi és megyei kormányhivatalokat a Kormány A kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény 41. § (3a) bekezdése alapján kiadott rendeletében hatalmazta fel.

¹⁸⁴ 94/2011. (XI. 17.) AB határozat.

¹⁸⁵ Az Alaptörvény XIII. cikke a tulajdonvédelem körében az egyéb, tulajdonszerű vagyoni értékű jogok (pl. a haszonélvezet) védelmét is biztosítja (lásd: 3199/2013. (X. 31.) AB határozat - Alkotmánybíróság a 43/1995. (VI.30.) AB határozatában kimondta, hogy a tulajdon alapjogi védelmének kiterjesztése a társadalombiztosítási szolgáltatásokra és várományaikra illeszkedik az Alkotmánybíróságnak a tulajdon funkciójából kifejtett felfogásába.

csupán a már megszerzett tulajdont védi¹⁸⁶, de nem terjed ki a tulajdonszerzésre, vagyis a tulajdonszerzés joga nem alapjog.^{187,188}

Az alapjogként védett tulajdonhoz való jog tartalmát ugyanakkor a mindenkori közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell értelmezni. Közjogi korlátnak tekinthető pl. a közterhekhez való hozzájárulás a közös szükségletek fedezéséhez a tulajdonjog alanyainak teherbíró képességéhez, illetve a gazdaságban való részvételéhez mérten (Alaptörvény XXX. Cikk)¹⁸⁹.

Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme jellemzően konkrét: függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. Ennek megfelelően más és más lehet a tulajdonjogba való közhatalmi beavatkozás alkotmányos lehetősége is (64/1993. (XII. 22.) AB határozat, továbbá 26/2013. (X. 4.) AB határozat). Az Alaptörvény ugyanakkor csak ennél az egy alapjognál tulajdonít kizárólagos jelentőséget a közérdeknek (7/2014. (III. 7.) AB határozat)^{190, 191} amit az indokol, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár, és a tulajdonjognak ezek a társadalmi (szociális) kötöttségei teszik lehetővé a tulajdonosi autonómia alkotmányos korlátozását különféle kötelezettségek meghatározása révén (pl. az energiaforrásokkal való ésszerű gazdálkodás kötelezettsége, vagy a környezetvédelmi korlátozások).

A Magyar Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a tulajdonjog mint az egyéni cselekvési autonómia magától értetődő vagyoni/anyagi alapja részesül alapjogi védelemben, ami közvetlen összefüggést mutat az emberi szabadsággal és az emberi méltósághoz való joggal, vagyis ahhoz, hogy az emberi szabadság és az emberi méltóság kiteljesedhessen az embernek szükségképpen tulajdonnal kell rendelkeznie. „A tulajdon valójában a polgári szabadság alapvető tartalmát adja meg”¹⁹². Az Alkotmánybírósági gyakorlata a tulajdon

¹⁸⁶ Lásd: 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, valamint 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat.

¹⁸⁷ CSINK LÓRÁNT - GULYÁS ATTILA - KURUNCZI GÁBOR - VARGA ÁDÁM: *Alkotmányjog*. 3. kiad. Novissima Kiadó Budapest, 2020. 11. tétel - a tulajdonjog alkotmányjogi védelme. 3. (továbbiakban: CSINK - GULYÁS - KURUNCZI - VARGA 2020)

¹⁸⁸ 35/1994. (VI.24.) AB határozat.

¹⁸⁹ A törvényben előírt kötelező befizetések csak aránytalanságuk esetén vethetnek fel tulajdoni korlátozással kapcsolatos kérdést - 17/1999. (VI. 11.) AB határozat.

¹⁹⁰ CSINK - GULYÁS - KURUNCZI - VARGA 2020. 4.

¹⁹¹ 42/2006. (X.5.) AB határozat.

¹⁹² MENYHÁRD 2004. 25.

tartalmának meghatározásában elszakadt a polgári jogi tulajdonjog-tartalomtól.^{193,194,195} Ugyanakkor a tulajdonnak megvannak a maga általános, mind magánjogi mind közjogi szinten érvényesülő, mindkét területet meghatározó jellemzői. Így a tulajdon tartalma mind alkotmányos mind magánjogi szinten elsősorban *kizárólagossággal*, vagyis a külső behatásokkal (ideértve az állami behatást is) szembeni védettség biztosításával és a tulajdon *tárgyával való rendelkezés szabadságával* határozható meg¹⁹⁶, beleértve ebbe a birtoklást, használatot, hasznok szedését, és minden, a tulajdonjog alanya és tárgya közötti tulajdonjogi kölcsönhatás valamennyi formájában megnyilvánuló szabad joggyakorlást.¹⁹⁷ Erre alapul az a magyar alkotmánybíróági gyakorlat, amely a tulajdonjogot, mint az egyéni cselekvési autonómia anyagi alapját védi. Ez a védelem általános, mindenkivel szembeni (*erga omnes*) alanyi védelmi jogot biztosít a jogosult számára ahhoz, hogy megfelelő eszközök álljanak rendelkezésére a tulajdonába való jogosulatlan beavatkozással szembeni védelemhez.¹⁹⁸

¹⁹³ „Az alkotmányos értelemben vett abszolút védelem mást jelent, s az alkotmányjogi tulajdonvédelem mindig konkretizált módon merül fel” - SÓLYOM LÁSZLÓ: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris, Budapest, 2001. 133.

¹⁹⁴ Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében biztosított alapjoggal kapcsolatban az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatát összegezve, a 3009/2012. (VI. 21.) AB határozatban (Indokolás [50]-[51]) rögzítette egyrészt, hogy az alkotmányi tulajdonvédelem köre és módja nem szükségképpen követi a polgári jogi fogalmakat, másrészt a tulajdon »elvonása« alkotmányjogi értelemben nem feltétlenül a polgári jogi tulajdonjog elvesztése. Az Alkotmány szerinti tulajdonvédelem köre tehát nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványaival, sem pedig negatív és abszolút jogként való meghatározásával. Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni.« (ABH 1993, 373, 379–380.) A tulajdonhoz való jog alapjogi jellegét vizsgálva a 481/B/1999. AB határozattal összhangban kiemelte, hogy a tulajdonhoz való jog nem a tényleges tulajdonszerzést, a tulajdonhoz jutás jogát, a tulajdon értékcsökkentéstől mentes és végleges megtartását garantálja, hanem az állam számára ír elő kétirányú kötelezettséget. Az állam egyfelől – az alkotmányos kivételek lehetőségétől eltekintve – köteles tartózkodni a magán- vagy jogi személyek tulajdonosi szférájába való behatolástól, másfelől köteles megteremteni azt a jogi környezetet, azt az intézményi garanciát, amely a tulajdonhoz való jogot diszkrimináció nélkül működőképesé teszi.« (ABH 2002, 998, 1002.) »A kifejtettek szerint a tulajdonhoz való jog alapjogként az állammal szemben garantál olyan közjogi igényt, amely alapján az állam – alapvetően, főszabályként, az Alaptörvényből következő kivételektől eltekintve – köteles tartózkodni az alapjog alanyának tulajdonosi pozíciójába történő behatolástól.« [15] Az Alkotmánybíróság ugyanezt a 3387/2012. (XII. 30.) AB végzésben (Indokolás [16]) is megerősítette, miszerint az alkotmányos tulajdonvédelem a meglévő tulajdonra vonatkozik, a már megszerzett tulajdont védi, ugyanakkor tulajdonhoz való jog nem biztosít jogot a tulajdonszerzésre [35/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 201.]» [16] Mindezt kiegészíti a 3030/2018 AB határozat, amely a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelmét a megszerzett tulajdonon kívül kivételes esetekben a tulajdoni várományokra is kiterjeszti

¹⁹⁵ 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat, Indokolás [34]. A 3051/2016. (III. 22.) AB határozat.

¹⁹⁶ MENYHÁRD 2004. 25.

¹⁹⁷ MENYHÁRD 2004. 26. – Azzal, hogy az Alkotmány szerinti tulajdonvédelem köre nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványaival, sem pedig negatív és abszolút jogként való meghatározásával.

¹⁹⁸ WERNER BÖHMER: Eigentum aus verfassungsrechtlicher Sicht. In: J. F. BAUR (szerk.) *Das Eigentum*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1989. 48.

Más megközelítésben a tulajdon intézményének védelme leginkább a tulajdonnal járó rendelkezési szabadság biztosítását jelenti.¹⁹⁹ Depenheuer lényegében ebből vezeti le azt az állami irányítástól független, piaci viszonyokra épülő gazdasági rendszert, amely a személyiség szabad kibontakoztatásához és a gazdasági tevékenység szabadságához való joggal együtt, a vállalkozói tulajdon alkotmányos biztosítása révén biztosítja a verseny szabadságát²⁰⁰. Ezzel egyező megközelítést tükröz a magyar alkotmánybírói gyakorlat, miszerint az Alkotmány a tulajdonjogot, mint az egyéni cselekvési autonómia anyagi alapját védi.

Menyhárd szerint az alkotmányos tulajdonvédelem három sarokpontja a magántulajdon intézményének alkotmányos védelme (1), a magántulajdon alanyi jogként való védelme (2), és az az elvárás, hogy a tulajdonosnak bizonyos helyzetekben, és meghatározott feltételek fennállása esetén tűrnie kell a tulajdonjogába való beavatkozást (akár a tulajdon elvonása, akár korlátozása formájában) (3). Tisztázandó továbbá a védelem terjedelme, azaz, hogy mire terjed ki, vagyis (1) mi minősül alkotmányos értelemben tulajdonnak, (2) mit tekintünk az alkotmányos tulajdonvédelem szempontjából releváns beavatkozásnak, továbbá (3) hogy mikor jár a beavatkozás kártalanítási kötelezettséggel, illetve mely helyzetekben kell azt a tulajdonosnak ellentételezés nélkül tűrnie²⁰¹.

A közjogi tulajdoni koncepció a tulajdon személyes autonómiát biztosító funkciójából indul ki, és ez a funkcionális megközelítés teszi lehetővé a magyar Alkotmánybírószámára is azt, hogy az Alkotmány tulajdonvédelmi rendelkezéseiből a társadalombiztosítási igények alkotmányos védelmét levezesse.^{202,203} Ebben a megközelítésben a tulajdon alkotmányos

¹⁹⁹ BÖHMER 1989. 46. - A tulajdon jogosultja, mint alkotmányos jog jogosultja számára szabad mozgásteret kell biztosítani tulajdoni/vagyonjogi viszonyainak körében annak érdekében, hogy életét autonóm módon irányítsa.

²⁰⁰ OTTO DEPENHEUER: GG I Art. 14. Rn. 9. In: CHRISTIAN STARCK (szerk.): *Kommentar begründet*, 4. vollst. neub. Aufl. Band. Verlag Franz Vahlen, München], idézi: MENYHÁRD 2004. - A tulajdoni garancia a személyiség szabad kibontakoztatásához és a gazdasági tevékenység szabadságához való joggal együtt, a vállalkozói tulajdon alkotmányos biztosítása révén teremti meg az alapját annak a gazdasági rendszernek, amely az állami irányítástól független, piaci viszonyokra épül, és amely biztosítja a verseny szabadságát.

²⁰¹ MENYHÁRD 2004. 25-26.

²⁰² SONNEVEND PÁL: A társadalombiztosítási jogosultságok tulajdoni védelme a Német Szövetségi Alkotmánybírószám gyakorlatában. *Magyar Jog*, 1997/4. 221. - Ez a széles értelemben vett tulajdoni koncepció különösképpen azokban a határozatokban mutatkozik meg, amelyek egyes társadalombiztosítási jogosultságok jogalkotói korlátozhatóságával illetőleg megszüntetésével kapcsolatosak, ahol az Alkotmánybírószám abból indult ki, hogy a társadalombiztosítási jogosultságok általában az ugyanúgy a polgárok egzisztenciális biztonságát szolgálják, mint a tulajdonjog.

²⁰³ JAN WILHELM: *Sachenrecht* 2. kiad., Walter de Gruyter GmbH and CO. KG, Berlin/New York, 2002. 209. (továbbiakban: WILHELM 2002) - Ebből a megközelítésből vezethető le végül az, hogy a tulajdon alkotmányos szintű védelme minden olyan vagyoni értékű jogra is kiterjed, amelyet a jogrend úgy rendel a jog jogosultjához, hogy az a joghoz tartozó rendelkezési jogosultságot saját belátása szerint gyakorolhatja

védelme lényegében bizonyos vagyoni jogi pozíciók (státuszok) alapjogi védelmeként fogható fel.²⁰⁴

1.2. A tulajdon tárgyai

Ahogy arra az Alkotmánybíróság a 3222/2019 AB határozatában is rámutat, az Alaptörvény tulajdonhoz való jogot alapjogként, mint a jogszabályok által meghatározott tartalommal elismert, konkrét időpontban fennálló konkrét jogosítványokat védi. Jóllehet a tulajdon jogi fogalmát és tartalmát általában nem közvetlenül az Alaptörvény, hanem más jogi normák határozzák meg, az Alaptörvény által védett jogok körét és tartalmát az Alaptörvény alapján kell megállapítani. Ezért az Alaptörvény tulajdonhoz való alapjogként a jogszabályok által meghatározott tartalommal elismert, konkrét időpontban fennálló konkrét jogosítványokat védi, és a törvényhozás a tulajdonhoz való alapvető jog alapján általában köteles tiszteletben tartani azokat a jogosultságokat, amelyek az alkotmányos értelemben vett tulajdonhoz való alapvető jog összetevői.²⁰⁵

A jelenleg uralkodó álláspont szerint, ha a tulajdont jogként, vagyis jogalanyoknak egymás közötti, jogilag rendezett viszonyaként értelmezzük, akkor abból az következik, hogy a tulajdont csak jogalkotói döntésként határozhatjuk meg, ez az állítás azonban csak akkor igaz, ha a jogilag rendezett viszony fennállta kizárólag jogalkotói döntésén múlik, vagyis a jogalkotó a tulajdon lehetséges alanyainak körét, a tulajdonjog tárgyait továbbá az alany és tárgy közötti lehetséges kölcsönhatásokat egyaránt képes előre szabályozni. Menyhárd szerint nem létezik apriorisztikus, vagyis törvény felett álló, természet adta tulajdonfogalom, mert tulajdon az, amit a jogalkotó annak minősít²⁰⁶.

Mind az alkotmányos mind a magánjogi tulajdonfogalom középpontjában a kizárólagosság és a védelem áll. A tulajdon alkotmányos értelemben sem más, mint feltétlen védelem biztosítása. Az alkotmányos tulajdonfogalom természetüknél fogva felöleli a magánjogi értelemben vett ingó dolgokat, és azok a javak, amelyek ezeken túl dologi lényegükben

²⁰⁴ 3264/2018 AB határozat, 3078/2017 AB határozat. - Ahogy az Alkotmánybíróság rámutat »[a] tulajdonjog alkotmányos védelmének a polgári jogi tulajdonon kívüli, egyéb vagyoni értékű jogokra való kiterjesztése mögött a tulajdonnak az egyén autonómia-védő funkciója áll 3209/2015. (XI. 10.) AB határozat, Indokolás [66]. ... A tulajdon alkotmányos védelme tehát tulajdonképpen bizonyos vagyoni jogi pozíciók (státuszok) alapjogi védelme» 3051/2016. (III).

²⁰⁵ 3115/2013. (VI. 4.) Ab határozat, indokolás [34], 3071/2019. (IV. 10.) Ab határozat, indokolás [20].

²⁰⁶ MENYHÁRD 2004. 26.

körülhatárolhatók, vagyis az ingatlanokat. E két halmaz alkotmányos tulajdonfogalomba tartozását bizonyítja az, hogy az ide tartozó javak esetében a jogalkotó által való pusztán korlátozás ténye is elegendő az alkotmányos reflex kiváltásához, vagyis ahhoz, hogy a szabályozást alkotmányossági tesztnek vessék alá, és alkotmányos szintű védelmet kapjon.²⁰⁷

Vannak azonban olyan javak, amelyeket először meg kell határozni, adaptálnia kell a jognak ahhoz, hogy az alkotmányos tulajdonfogalomba vonhatók legyenek. Ilyenek például a szellemi alkotások, a követelések, és ilyenek lehetnek a digitális, adat alapú vagyontárgyak, kriptovaluták, adathalmazok, tág értelemben az adatvilág valamennyi jelensége, maguk az adatok is. A hagyományos megközelítésben ezek jelenleg alkotmányos védelemben csak akkor részesülnek, ha őket a jogalkotó a jog területére a magánjogi szabályozáson keresztül adaptálja. Ha a magánjog nem képes megragadni egy új jelenséget, akkor az az alkotmányos védelem oldaláról sem ragadható meg. Az alkotmányos tulajdonfogalom tehát ebben a felfogásban csupán az olyan tulajdontárgyra terjedhet ki, amit a magánjog adaptál, azaz a jogi szabályozás keretében megragad. Ahhoz tehát, hogy a tulajdonhoz és örökléshez való alapjog a digitális adatok esetében érvényesülhessen, a digitális adatokat a magánjogi szabályozásnak kell adaptálnia a jogrendszerbe.

Mint láttuk, az adat alapú javak már évtizedek óta a tulajdonjog potenciális tárgyaiként vesznek részt a globális jogi folyamatokban (ld. adatkereskedelem). Jelen körülmények között ezeknek a jogviszonyoknak a fennállta – amelyeket egyébként a bennük résztvevő jogalanyok szabályozottnak tartanak - nem minősíthető kizárólag jogalkotói kérdésnek, és globális kiterjedtségük miatt pozitív szabályozásuk egyébként is nehezen kivitelezhető. Ha a tulajdont jogalkotói döntésként definiáljuk, az ebben az esetben azt jelenti, hogy az adatokra nem terjed ki az alkotmányos tulajdonvédelem, jóllehet az alkotmányos tulajdonvédelem tulajdonjogi jogvitákban való közvetlen alkalmazhatósága nincs kizárva, tekintettel arra, hogy a magánjogi szabályozás jelen esetben külön védelmi lehetőséget nem teremt.

Mindezekről függetlenül a digitális adatok mintha mégis „természet adta” tulajdoni tárgyként vennének részt a jogi forgalomban, és gyakorlati szempontból úgy képezik a tulajdon tárgyát (tulajdoni jogviszony közvetett tárgyát), hogy ilyen minőségükben a pozitív

²⁰⁷ MENYHÁRD 2004. 26.

jog nem vesz róluk tudomást. Ezt a problémát a civil jogalkalmazás, mint látni fogjuk részben kötelmi jogi megoldásokkal és egyéb jogrendszeri analógiákkal oldja meg.

A hagyományos megközelítés szerint tehát magánjogi értelemben tulajdon az, amit a jogalkotó ekként határoz meg, vagyis a magánjogi értelemben vett tulajdonjog annyiban, és olyan keretek között létezik, amennyiben és ahogyan azt a jogalkotó biztosítja. Ez a megközelítés a digitális adatok vonatkozásában ma azt jelenti, hogy a tulajdonjog magánjogi megközelítései az előre szabályozó jogrendszerekben a gyorsan változó környezetünk új jelenségeit, például a digitális adatokat nem képesek, vagy legalábbis nagyon nehezen képesek a tulajdonjogi szempontból megragadni és a jogrendszerbe adaptálni. Annak ellenére sem, hogy azok tulajdoni szabályozásának szükségességét a gazdasági folyamatok már nyilvánvalóvá tették, és a kötelmi jogi gyakorlat jobb híján, a kínálkozó kötelmi jogi és más analógiák (pl. szellemi alkotások joga) révén egy ideje már globálisan működteti az adatgazdaságot.

A fentiekből következik, hogy az alkotmányos és magánjogi tulajdonvédelem tárgyának fednie kell egymást²⁰⁸, vagyis az alkotmányi tulajdonjog fogalmát a magánjogi tulajdonfogalomnak úgy kell kitöltenie, hogy ne lépje át a tulajdon alkotmányos fogalmának kereteit – ez azonban nem zárja ki azt, hogy ezekhez a keretekhez szorosabban idomuljon. Valójában nem különböző tulajdonfogalmakról, hanem forrásról (alkotmányos tulajdonfogalom) és eredőről (magánjogi tulajdonfogalom) beszélhetünk. ezzel az értelmezéssel pedig megnyílik a lehetőség egy olyan magánjogi tulajdonfogalom megalkotása irányába, amellyel a tulajdon lehetséges tárgyainak körét nem feltétlenül egy eleve előre eldönthető jelenségcsoport keretei között (pl. klasszikus értelemben felfogott dolgok), hanem a tulajdonjog belső és külső kölcsönhatásai (tartalma és korlátai) mentén határozzuk meg.

Ezt a megközelítést támogatja a hazai és a német alkotmánybírósági gyakorlatban egyaránt tükröződő azon felfogás, miszerint az alkotmányos tulajdonfogalom nem korlátozódik a magánjogi tulajdonjog tárgyaira, a dolgokra, vagyis az alkotmányos tulajdonfogalom szükségképpen tágabb, mint amit a hagyományos, részben a jelenlegi hazai Ptk. által is képviselt, pandektista hagyományokat tükröző magánjogi dologi megközelítés megragadni képes. Vagyis a tulajdon alkotmányos védelme általános jellegű, és hatóköre szélesebb, mint

²⁰⁸ ... a kötelezettségek alanyai és a hozzájuk mért kötelezettségeik azonban eltérhetnek.

a polgári jogi tulajdonjog által lefedett terület^{209,210}, ez pedig azt jelenti, hogy a tulajdonjog alkotmányban biztosított köre nem csupán kiterjed az adatokra és az adat alapú javakra, hanem egyúttal a magánjogi szabályozás számára is elegendően nagy a mozgásteret biztosít egy, a jelenleginél rugalmasabb tulajdoni/dologi jogi szabályozás kialakításához, sőt, Leisner szerint „ha valami, valamely alkotmányosan biztosított tevékenység elemi részeként a vagyon fogalmi körébe vonható, akkor azt a jogalkotónak definiálnia kell, ennek elmaradása pedig alkotmányellenes”²¹¹. A digitális adatok vagyon fogalmi körébe történő bevonása pedig mint látni fogjuk, a digitális adatok tulajdonjogának megteremtése révén válna lehetővé.

Az adatok gazdaságban betöltött szerepe láttán Leisner minden bizonnyal lelkes híve lenne az adatok tulajdoni szabályozásának. Annál is inkább, mivel az Alkotmány a tulajdonjogot, mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapját részesíti alapjogi védelemben, e védelemnek pedig rugalmasan kell követnie nem csak a tulajdon társadalmi szerepének változását, hanem a tulajdon potenciális tárgyainak a változását is, mint ahogy azt a tulajdon egyéni autonómiát biztosító szerepét részben átvevő vagyoni jogok, illetve közjogi alapú jogosítványok esetében is látjuk (pl. társadalombiztosítási igények). Ennek hiányában a tulajdonjog nem lenne képes a szerepének betöltésére.

Úgy tűnik, hogy a tulajdon társadalmi kötöttségeire is figyelemmel lévő tulajdon tárgyával való szabad rendelkezés, ideértve a birtoklást, használatot hasznok szedését és hasznosítást is, a tulajdonhoz való jog azon jellemzői, amelyek alapján a tulajdonhoz való jog alkotmányos fogalma meghatározható. Ennek megfelelően a tulajdon alkotmányos fogalma olyan jogok és kötelezettségek (vagyoni jogi pozíciók) halmazaként írható le, amelyek tipikusan a tulajdon potenciális tárgyai és alanyai vonatkozásában nyilvánulnak meg, és amelyek emiatt képesek rámutatni a tulajdon tárgyaként (vagy akár alanyaként) magánjogi

²⁰⁹ VÖRÖS IMRE: A tulajdonhoz való jog az alkotmányban. *Acta Humana*, 1995/17-19. 165.

²¹⁰ Ld. 64/1993. (XII. 22.) AB határozatot az Lt. egyes rendelkezéseinek alkotmányellenességéről. Az Alkotmánybíróság e határozatot megelőző gyakorlatában sem azonosította az alkotmányos tulajdon-fogalmat a polgári jogi tulajdonfogalommal. A 17/1992 (III. 30.) AB határozatban például az Alkotmánybíróság “elvi élel mutat rá arra, hogy az Alkotmány 13. § -ának (1) bekezdése nemcsak a tulajdonjog, hanem az azzal összefüggő minden vagyoni jog biztosítására vonatkozik. Az Alkotmány 9. § (1) bekezdése ezért a tulajdonvédelem körében az egyéb vagyoni jogok védelmét is biztosítja. A jog-összehasonlítás is azt mutatja, hogy több külföldi alkotmánybíróság gyakorlata a vagyoni jogosultságokat az alkotmányos tulajdonvédelem körébe vonja. Az Alkotmánybíróság ezzel is összhangban az Alkotmány tulajdonvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseit olyan alapjognak tekinti, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok az egyéb dologi jellegű vagyoni jogok védelmére is alkalmazhatnak” [17/1992. (III. 30.) AB hat. II. 6.] Az Alkotmánybíróság a máig irányadónak tekintett tulajdoni koncepcióját azonban a 64/1993. (XII. 22.) AB határozatban fejtette ki.

²¹¹ LEISNER 1989. 1090.

szabályozás által adaptálandó jelenségekre. Ha ezeket a jogokat a tulajdonjog alanyából a tulajdonjog tárgya felé irányuló vektorokként ábrázoljuk, akkor ezek a vektorok a szó szoros értelmében képesek rámutatni a tulajdon potenciális tárgyaira, ezeken keresztül pedig a hiányzó szabályozási területre, jelen esetben az adattulajdon szabályozásának szükségszerűségére.

Az adatok fölötti rendelkezési joggal, az adat - adatforrás relációval, az adatok önállósodásával kapcsolatosan érdekes párhuzam fedezhető fel az Alkotmánybíróság 3348/2018 számú határozatában, és az ahhoz fűzött külön véleményben²¹², amely szerint a felvétel felhasználhatósága nem függ attól, hogy azt az érintett személyiséghez való jogának megsértésével készítették, mondván „most már ez a fénykép létezik”. Tehát elegendő, hogy egy felvétel, egy személyes adat, a szellemi tulajdonjog tárgya, stb. létezik, felhasználhatóságát érintően nem számít, hogy hogyan keletkezett és jogszerűen jutott-e a felhasználóhoz? Vagyis az Alkotmánybíróság a fénykép vonatkozásában egyrészt elfogadja az adat(fénykép) tárgyiasult, önálló, forrásától független létezését, másrészt arra utal, hogy az adatra vonatkozó rendelkezési jogok alapvetően függetlenek attól, hogy az adat hogyan keletkezett és hogy az annak bemenetétől szolgáló forrásokhoz az adat előállítója jogszerűen jutott – e hozzá. (Ami nyilván nem jelenti azt, hogy a jogsértett fél adott esetben ne élhetne az adatvédelem vagy pl. a titokvédelem eszközeivel.)

Ha a véleményben tükröződő gondolatokat a digitális adatokra is kiterjesztjük, mivel egy fénykép a rajta lévő információt tekintve ugyanolyan tárgyiasult fizikai jelenség mint a bit, aminek felhasználhatóságát illetően – a fentiek értelmében – nem számít az, hogy az annak alapjául szolgáló bemenethez az előállító személy hogyan jutott hozzá, egyrészt elfogadhatjuk a tárgyiasult adat önálló, forrásától független létezését, másrészt elfogadhatjuk, hogy az adatra vonatkozó rendelkezési jogok alapvetően nem függetlenek attól, hogy az adat hogyan keletkezett és jogszerűen jutottak-e hozzá. Ami nyilván nem jelenti azt, hogy jogsértés esetén a jogsértett fél ne élhetne az adatvédelemmel, a titokvédelemmel vagy egyéb védelmi eszközzel.

A tulajdonjog ugyanakkor a társadalom terméke, így nem értelmezhető az érvényesülésének teret adó társadalmi környezet nélkül. Ennek megfelelően nem értelmezhető teljes szabadságként, hanem társadalmi meghatározottsága miatt kötelezettségekkel is jár. Úgy is

²¹² Stumpf István különvéleménye (60).

fogalmazhatnánk, hogy a tulajdon tartalmát valójában a szabadsággal és a szabadság főszabálya alóli kivételekkel, vagyis a kötöttségekkel együtt lehet csak megadni, mivel a tulajdonnal járó kötöttségek a tulajdonhoz éppúgy hozzá tartoznak, mint a szabadság. A tulajdonnak ez a szorosan egymáshoz tapadó két jellemzője vezette pl. Wieackert²¹³ arra a következtetésre, hogy a BGB 903. § (1) bekezdésében meghatározott, a tulajdonos szabadságán alapuló tulajdon-fogalmat értelmét vesztettnek tekintse. A tulajdon társadalmi kötöttsége tehát lényegében annak a ténynek az elfogadását és következményeinek levonását jelenti, hogy az ember társadalomban él²¹⁴.

A tulajdonhoz való jogot annak társadalmi kötöttségével a jogalkotónak kell összehangolnia, mégpedig a társadalmi tűréshatáron belüli, alkotmányosan alátámasztható korlátok között.²¹⁵ Mivel azonban nem adhatók meg taxatívén azok a kritériumok, amelyek alapján ezek a korlátozások mérhetőek lennének, a tulajdon társadalmi kötöttsége pontosan nem definiálható.²¹⁶ Mindazonáltal a társadalmi kötöttség a tulajdonosok közötti érdekiegyenlítés követelményén keresztül épp a tulajdon társadalmi kölcsönhatásait emeli ki, vagyis a tulajdon intézményének korlátain keresztül magát a tulajdont határozza meg²¹⁷.

Azoknak a kritériumoknak a meghatározása, amelyekkel tulajdonhoz való jog korlátozható, szintén az alkotmányos védelem részét képezi.²¹⁸ E kritériumok meghatározásánál pedig „a tulajdonhoz való alapvető jog védelmében a minőségi határvonal ma már nem a tulajdon „korlátozása” és polgári jogi értelemben vett „elvonása” között húzódik, hanem az lett az alkotmányossági kérdés, hogy milyen esetekben kell a tulajdonosnak a közhatalmi korlátozást minden ellenszolgáltatás nélkül eltűrnie, illetve mikor tarthat igényt kártalanításra tulajdonosi jogai korlátozásáért.”²¹⁹ A közérdek pedig adott esetben megalapozhat olyan korlátozást is, amely közvetlenül más személyek javára szól.^{220,221}

²¹³ FRANZ WIEACKER: Zum Wandel der Eigentumsverfassung. *Deutsche Juristenzeitung*, 1934. 1446.

²¹⁴ BÖHMER 1989. 62. idézi: MENYHÁRD 2004.

²¹⁵ ULRICH HÖSCH: *Eigentum und Freiheit*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2000. 202.

²¹⁶ WALTER LEISNER: *Sozialbindung des Eigentums*. Duncker & Humblot, Berlin, 1972. 189.

²¹⁷ MENYHÁRD 20004. 27.

²¹⁸ LÁBADY TAMÁS: A tulajdonvédelem változása. In: *Tíz éves az Alkotmánybíróság*. Alkotmánybíróság, Budapest, 2000. 162. (továbbiakban: LÁBADY 2000) - A közérdekű korlátozást maga az Alaptörvény XIII. Cikke (korábbi Alkotmány 13. §-a) teszi lehetővé, és ennek körében az Alkotmánybíróság csak a közérdekre való hivatkozás indokoltságát és azt vizsgálja, hogy a korlátozás a közérdekű céllal arányos-e, azt pedig nem, hogy egyébként a közérdek ténylegesen fennáll-e.

²¹⁹ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat. IV. 2.

²²⁰ Az egyes személyek javára szóló korlátozás is közérdek, ha társadalmi problémák megoldását szolgálja: ilyen például a városrendezés, a földrendezés vagy a bérlők védelme. 64/1993. (XII. 22.) AB hat. IV. 2.

²²¹ HANS JÜRGEN PAPIER: *Eigentums garantie des Grundgesetzes im Wandel*. C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1984. 30.

Korlátozást ugyanakkor nem csak a közérdek alapozhat meg. A tulajdon korlátozására kerül sor ugyanakkor abban az esetben is, ha két tulajdonos egymást kizáró érdekei között kell feloldani az ellentmondást, pl. a szomszédjogi szabályozás, a szolgáalom, vagy a közös tulajdon, illetőleg általában a tulajdon magánjogi korlátainak szabályozása körében.^{222,223} Vannak emellett a tulajdon megszerzésére egyoldalú jogosultságot biztosító olyan magánjogi normák, amelyek az egyik személy számára egyoldalúan biztosítják a jogot, hogy más dologat pl. megvegye, neki eladja, vagy tőrje a dolog használatát (pl. vétel, visszavásárlási jog, vagy használat alapítása), amelyek szintén a tulajdon korlátozásának, megterhelésének minősülhetnek.²²⁴ Ugyanakkor a magánjogi szabályozás tartalmaz olyan, a tulajdon társadalmi kötöttségének elveiből közvetlenül le nem vezethető, mindazonáltal tulajdon elvonással járó helyzeteket is, amelyeknek szintén a tulajdon kártalanítás nélküli elvesztésének következményével járnak (pl. elévülés, elbirtoklás, túlépítés, ráépítés, házastársi tartás fizetésére való kötelezettség).

A tulajdont korlátozó magánjogi szabályok csak részben vezethetők le a tulajdon társadalmi kötöttségének elvéből. Ezek a korlátozások azonban annál inkább indokoltak, minél nagyobb számú jogalany akar egyszerre tulajdonosi jogokat gyakorolni. Az ebből fakadó állandó konfliktusok rendezése megkívánja a tulajdoni jogviszony közjogi szabályozásnál részletesebb, azonban mégis elég általános magánjogi szabályozását, amit időről időre felül kell vizsgálni a környezeti fejlődés függvényében. Esetünkben ezt a felülvizsgálatot a digitalizáció térhódítása teszi szükségessé. A jogalkotó alkotmány által megszabott

²²² Amikor a tulajdonos a saját tulajdonjogát vagy annak valamely részjogosítványát mások zavarása nélkül nem tudja gyakorolni, a tulajdonjogok ütköznek egymással, és ez a konfliktus a szabályozás és a gyakorlat révén rendszerint csak az egyik fél tulajdonjogának sérelmével oldható fel (pl. szolgáalom, a más dologának igénybevétele való jog, közös tulajdonnal kapcsolatos jogok stb.). Ezekben az esetekben az érdekek mérlegelése csak a konkrét tényállásokban, és azok keretében is a normatív szabályok és azokon túl minden releváns körülmény figyelembevételével eseti mérlegeléssel lehetséges, ez pedig azt jelenti, hogy alig, vagy egyáltalán nem alkalmazható az Alkotmánybíróság közérdek- szükségesség-arányosság tesztje. Ezzel kapcsolatban példaként hozhatjuk fel az Alkotmánybíróság közös tulajdonra vonatkozó szabályokkal és a szolgálommal kapcsolatos döntéseit - 374/B/1996. AB határozat II. - Az Alkotmánybíróság pl. a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó egyes szabályaival kapcsolatos, valamint a szolgálom kapcsán hozott ítéleteiben elutasította az alkotmányellenesség megállapítására irányuló indítványt, mivel álláspontja szerint a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó rendelkezései "garanciális jelentőségűek és jogvédelmi funkciót töltenek be." - hivatkozva MENYHÁRD 20004. 15.

²²³ 785/B/1997. AB. határozat II. - Ugyanakkor a telki szolgálommal kapcsolatban hozott határozatban az Alkotmánybíróság kifejtett álláspontja szerint "a Ptk. 166. § (1) bekezdésében, továbbá a 167. §-ában foglalt szabályok az Alkotmány 13. §-ának rendelkezéseivel nem állnak az alkotmányos tulajdon védelem szempontjából értékelhető összefüggésben", mert a szolgálmi jog gyakorlásának terjedelmét a maga a Ptk. korlátozza általános elvek és tételes szabályok meghatározásával, és a vitás ügyek bírói úton történő rendezésének lehetősége ezzel együtt elegendő garancia a szembenálló tulajdonosi érdekek egyensúlyának a jogbiztonság követelményei mellett való érvényesülésére.

²²⁴ Ld. pl. a 3/2000. (II. 25.) AB határozat III. és 64/1993. (XII. 22.) AB határozat IV. 3.

kötelezettsége pedig itt abban áll, hogy a magánjog alanyai közötti érdekkonfliktusok feloldását az érdekek mérlegelésén alapuló szabályozás útján biztosítsa, szükség esetén a megfelelő kompenzációt lehetővé téve.²²⁵ A konfliktusok feloldására vonatkozó szabályoknak pedig nem csupán a közérdeket kell figyelembe venniük, hanem az egyedi eseteket is, és ezekre az érdekek kiegyenlítésére alkalmas, jogorvoslatot is biztosító szabályokat kell alkalmazni. Az alkotmányos tulajdonvédelmet lényegében a magánjogi szabályozás konfliktuskezelő és érdekkiegyenlítő volta közvetíti a tulajdonjog gyakorlása során konfliktusba kerülő jogalanyok jogviszonyaiba, amit az állam generálklauzulák bevezetésével és jogelvek meghatározásával biztosít.²²⁶

Megjegyzendő, hogy az alkotmányos tulajdonvédelem tulajdonjogi jogvitákban való közvetlen alkalmazhatósága sem kizárt. Az Alkotmány/Alaptörvény közjogi alanyi jogon alapuló igényt biztosít a jogalanyok számára, vagyis „a tulajdonos polgárnak közjogi alanyi joga van ahhoz, hogy magánjogi alanyi joga legyen”²²⁷, mindazonáltal nem kizárt, hogy az alkotmányos tulajdonvédelem közvetlenül alkalmazható legyen tulajdonjogi jogviták elbírálására.²²⁸ Az alkotmányra való hivatkozás célja nem eredményezheti a jogsérelmet szenvedett fél helyzetének anyagi jogi többletjogosítványokkal való javítását, de ha a törvényi szabályozás nem felel meg az alkotmánynak, vagyis nem tölti ki megfelelően az alkotmányos tulajdonvédelem kereteit, a jogsérelmet szenvedett fél közvetlenül is élhet az alkotmányos tulajdon védelemmel²²⁹. Az alkotmányos tulajdonvédelem tehát képes kiegészíteni a magánjogi szabályozást, ami alátámasztja azt, hogy a tulajdon közjogi és magánjogi fogalma ugyanazon jelenség más-más oldalról való megközelítését szolgáló, egymástól nem elkülöníthető fogalmak, és a jogok és kötelezettségek oldaláról történő közjogi megközelítések eleve a lehető legtágabb szabályozási kereteket biztosítják a magánjogi szabályozás számára.

Összegzésképpen levonhatjuk a következtetést, hogy a tulajdon alkotmányos védelme elsősorban a tulajdonnal járó rendelkezési szabadság biztosítását jelenti, beleértve ebbe a birtoklást, használatot, hasznok szedését, és valamennyi, a tulajdonjog alanya és tárgya

²²⁵ MENYHÁRD 2004. 30.

²²⁶ MENYHÁRD 2004. 25.

²²⁷ LEISNER 1989. 1027.

²²⁸ MENYHÁRD 2004. 25. Például annak ellenére, hogy a Bundesverwaltungsgericht gyakorlata e téren az alkotmányos tulajdonvédelem közvetlen alkalmazhatóságának háttérbe szorítása irányába mutat, a bíróság a GG 14. cikkelye 1. bekezdése első mondatának alkalmazása révén az alkotmány közvetlen alkalmazhatóságát elvileg továbbra sem zárja ki, feltéve, hogy az adott védendő érdeket (a sérelmet szenvedett személy érdekeit) külön jogi szabályozás nem részesíti védelemben.

²²⁹ Ez a szemlélet látszik tükröződni, a már idézett 785/B/1997. AB határozatban is.

közötti szabad joggyakorlást. A rendelkezési szabadság²³⁰ pedig, a tulajdonjog társadalmi kötöttségéből fakadó korlátokkal karöltve kijelöli azokat a határokat, amelyeken belül a tulajdonjog potenciális tárgyai, a dolgok és a különböző vagyoni rendszerektől függő egyéb vagyontárgyak, jogok és követelések, a magánjogi tulajdoni szabályozás számára megragadhatóvá és elhelyezhetővé válnak.

Ha elfogadjuk azt, hogy az Alkotmány/Alaptörvény a tulajdonjogot, mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapját részesíti védelemben, és ennek a védelemnek rugalmasan kell követnie nem csak a tulajdon társadalmi szerepének változását, hanem a tulajdon potenciális tárgyainak a változását is, és figyelembe vesszük azt is, hogy a digitális adatok mára a tulajdonjog potenciális tárgyaivá váltak, levonhatjuk azt a következtetést, hogy a digitális adatok és adat alapú javak tulajdoni adaptációja szükségszerű. A sikeres adaptációhoz azonban a tulajdonjog magánjogi fogalmát a vagyoni fogalomhoz, ezen keresztül pedig tulajdonjog közjogi fogalmához lenne célszerű közelíteni, aminek következtében a tulajdoni jogviszony közvetett tárgyait, mintegy a tulajdonosi jogosítványok (tulajdonra jellemző hatásvektorok, kölcsönhatások) által kijelölt halmazként lehetne megragadni, így azoknak a jelenleginél rugalmasabb/kiterjesztőbb magánjogi definíciót lehetne adni. Olyan definíciót, ami alkalmas arra, hogy azzal a digitális adatot a tulajdoni jogviszony közvetett tárgyaként meg lehessen ragadni. Mint láthattuk, a tulajdonjog közjogi megközelítései mindehhez kellő alapot és elegendően nagy mozgásteret biztosítanak. Ugyanakkor a digitális adatok esetében további, speciális korlátozó tényezőkre kell számítani, amilyenek pl. az adatvédelmi normák, vagy a titokvédelemre vonatkozó szabályok.

²³⁰ WILHELM 2002. 209. - A tulajdon alkotmányos szintű védelme Magyarországon is kiterjed pl. az olyan vagyoni értékű jogokra, amelyeket a jogrend úgy rendel ezek jogosultjához, hogy a jogosult az ezek fölötti rendelkezési jogot saját belátása szerint gyakorolhatja. Ugyanakkor a magyar magánjogi szabályozás ezeket a jogokat nem a tulajdon tárgyaiként, hanem vagyontárgyakként értelmezi.

IV. Fejezet

A tulajdon magánjogi fogalma, ismérvei, és a digitális adatok tulajdonjogi megközelítései

1. Általános megközelítések

1.1. Vagyonjogi rendszerek, a vagyon, a tulajdon és a dolog

Mint korábban láthattuk, a tulajdon tartalma mind alkotmányos mind magánjogi szempontból jellemezhető *kizárólagossággal*, vagyis a külső behatásokkal (az állami behatást is ideértve) szembeni védettség biztosításával és a tulajdon *tárgyával való rendelkezés szabadságával*²³¹. Ebben a fejezetben ezekből az elvekből kiindulva vizsgáljuk meg a tulajdon magánjogi ismérveit, amelyekből következtetéseket fogunk levonni a digitális adatok tulajdonjogi szabályozásának lehetőségeit illetően.

Abból indulunk ki, hogy a digitális adat, mint önálló entitás, közgazdasági értelemben vett vagyontárgy, a vagyon közgazdasági – jogi fogalmán keresztül közvetlen kölcsönhatásban áll a jogi értelemben vett vagyonnal. A digitális adat vagyoni minősége azonban az Euro – Atlanti régió vagyonjogi rendszereiben különböző módon jelenik meg. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy jogrendszeri adaptációja jelenleg is zajlik, vagyontárgyként, tulajdon tárgyaként való elismerése jelenleg ezért sem tekinthető egységesnek.

Idézzük fel, hogy digitális javak alatt ebben az értekezésben a digitális adatokat és azokat a digitális adatokból álló jelenségeket értjük, amelyek tényleges, vagy legalábbis potenciális vagyoni értékkel bírnak, amelyek a civiljog szempontjából pénzben mérhető vagyontárgyként funkcionálnak/funkcionálhatnak, emiatt a széles értelemben felfogott közgazdasági és jogi vagyonfogalom körébe tartoznak.

²³¹ MENYHÁRD 2004. 25.

A vagyoni rendszerek általános megközelítésben átfogják mind a birtokba vehető testi tárgyakat, (ingók és ingatlanok), mind pedig a forgalomképes jogokat, átruházható szerződési pozíciókat, és követeléseket.²³² Ennek megfelelően a vagyoni jog jellemzően felöleli, a tulajdonjogot, az abszolút szerkezetű dologi, a relatív szerkezetű kötelmi jogot, továbbá kölcsönhatásban áll az ugyancsak abszolút szerkezetű személyiségi jogok területével is, ahol a digitális adatok egy speciális csoportján, a személyes adatokon keresztül egy újfajta kölcsönhatási rendszer van kialakulóban. Kapcsolódnak hozzá továbbá azok a külön szabályozások, amelyek további forgalomképes jogokat nevesítenek.

A Ptk. a vagyoni tárgyait, vagyoni aktívakként, mint dolgokat, jogokat és kötelezettségeket definiálja²³³ Ugyanakkor az Euro-Atlanti régió más vagyoni rendszerei az angolszász, illetve francia típusú vagyoni rendszerek, a vagyoni - tulajdon - dolog relációkban több szempontból is eltérő képet mutatnak, és mint látni fogjuk, különbözőségükből fakadóan hol segítik, hol pedig kifejezetten akadályozzák a rajtuk nyugvó jogrendszereket az adat alapú javak jogrendszeri adaptációjában.

A szóban forgó vagyoni rendszerek és az ezekhez kapcsolódó dologi jogi gondolkodás, a dologi joggal együtt pedig a tulajdonjog dologtárgyúságának (ius in re) gyökerei az ókorig nyúlnak vissza, a római jogban gyökereznek. A római jogban res alatt kezdetben a “fizikai világnak érzeink alá eső részét értették (que tangit possunt)”²³⁴, „leggyakrabban olyan önálló testi tárgyakat..., amelyen tulajdon állhat fenn”.²³⁵ Azonban Gaius institúcióinak rendszere, amelyet Iustitianus institúciói²³⁶ is átvettek már nem csak a birtokba vehető testi tárgyakat tekintette dolognak, hanem a vagyoni természetű jogokat is, amely megközelítés alapját már nem a birtokbavehetőség, hanem a személytől való elhatárolás képezte.²³⁷

²³² MENYHÁRD 2007. 44.

²³³ GÁRDOS 2014. 1564. Az új Ptk. az 1959-es Ptk. által a vagyont terhelő zálogjog fogalomból kiindulva a vagyontárgyat új fogalomként vagyoni aktívakként definiálja. A Ptk. a 8:1. § szerinti értelmező rendelkezései között (5). A vagyontárgyat: mint dolgot, jogot és követelést jelöli meg kizárva ezzel a vagyontárgyak köréből mind a tartozásokat, mind pedig a szerződési pozíciókat, tekintettel arra, hogy ezek passzívumokat tartalmaznak, így a velük való rendelkezés során a dolgokra, a jogokra és a követelésekre egységesen érvényesülő szabályok nem érvényesülhetnek.

²³⁴ MARTON GÉZA: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók.* Méliusz, Debrecen, 1947. n.207., n.104., n.636.

²³⁵ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és institúciói.* 5. kiad. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 273.

²³⁶ MÉSZÖLY GEDEON IFJ. (ford.): *Justiniánus császár institúciói.* Negyedik könyv, Tankönyvkiadó Budapest, 1991. 189.

²³⁷ BRÓSZ RÓBERT (ford.): *Gaius Institúciói - Négy kommentár.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. II. 12-II. 14.

Mindez azt bizonyítja, hogy gazdasági viszonyok már korán megkövetelték, és azóta is folyamatosan követelik a hagyományos dologtárgyúság kiszélesítését, aminek eredményeképpen a tulajdonjog szabályai ma már kiterjednek a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre, a pénzre, az értékpapírokra, és az állatokra is.²³⁸

Ez a római jogban gyökerező megközelítés határozta meg azt a középkori jogi gondolkodást, amely a tulajdon tárgyait szintén testi és testetlen dolgokra osztotta, amivel tulajdonképpen egy általános, forgalomképes javakra vonatkozó vagyoni jogi rendszer jött létre, amelyben a tulajdon fogalma alatt nem csupán a forgalomképes testi (res corporales – dologtulajdon tárgyai) javak értendők, hanem vagyoni értékű alanyi magánjogok (res incorporales – ide értve az idegen dologbeli jogokat, hagyatékot, és követelést) is.²³⁹ Ez a megközelítés élt azután tovább a kodifikált magánjogokban, és erre alapulnak a francia Code Civil, a porosz Allgemeines Landrecht és az osztrák ABGB által alkalmazott szabályozások, amelyek mellett a német pandektisztika egy jóval szűkebb, birtokszemléletű, vagyis csak a birtokba vehető testi tárgyakra kiterjedő dologfogalomra épülő rendszert alakított ki²⁴⁰, amit a német BGB, és a svájci ZGB mellett a hazai Ptk. is tükröz. Ennek nyomán pedig mint látni fogjuk a német jog határozott különbséget tesz az egységes tulajdonjog és minden más jog - ideértve az idegen dologbeli jogokat is - között, szemben pl. az angolszász felfogással, ami a tulajdonjogot különböző jogosítványok csokraként értelmezi, és nem határolja el azt szigorúan a kevesebb jogosítvánnyal járó egyéb jogoktól.

A feltörekvő polgárság abszolút (feudális) hatalommal szemben pozícionálása folytán a tulajdonjognak az állammal szemben való védelme kezdetben az élethez és a szabadsághoz való joggal összefonódva jelenik meg. Ez a kapcsolat azonban fokozatosan lazul, és a tulajdonjogi felfogás átalakul, vagyis amíg a tulajdon védelmének köre közjogi értelemben bővül és a szoros értelemben vett fizikai tárgyakon kívül a vagyonba tartozó különböző jogosultságok alkotmányos védelmére is kiterjed, addig a magánjog területén ez a fejlődés vagyoni jogi rendszerként, sőt országonként is eltérő képet mutat. E fejlődésben a leginkább sajátos utat a magyar jogfejlődésre is jelentős hatást gyakorló német jog képviseli.²⁴¹

²³⁸ SÁRKÖZY 2001. 4-5.

²³⁹ MENYHÁRD 2007. 32.

²⁴⁰ CONIG HELMUT: *Europaisches Privatrecht 1500 – 1800*. I-II. Verlag C.H. Beck, München, 1985. II. köt. 65 § I.

²⁴¹ HARMATHY 1989. 224.

Bocsássuk előre, hogy a szóban forgó vagyoni jogi rendszerek a digitális adatok jogrendszeri adaptációjában is különböző módon reagálnak. Látni fogjuk, hogy a téren legrugalmasabbnak a francia típusú, legkevésbé rugalmasnak pedig a német típusú vagyoni jogi rendszer tekinthető. A probléma gyökerét pedig a dologfogalom értelmezése jelenti.

A vagyoni jogi rendszerek fejlődését áttekintve megállapíthatjuk, hogy a tulajdon Angliában már a 17-18. században sajátosan széles körű értelmezést nyert. A tulajdon fogalmával szorosan összetartozónak tekintették a fizikai vagyontárgyakon fennálló jogon kívül az élethez és a szabadsághoz való jogot is. Ekkor azonban még nem merült fel valamiféle általános gazdasági szabadságjog gondolata és ez a tulajdonfogalom még távol esik a fejlett piacgazdaság tulajdoni fogalmától.²⁴² A tulajdon és a szabadság kezdeti időkben jellemző magától értetődő összekapcsolódása később, a piaci viszonyok térnyerésével fokozatosan változott, és egyre inkább a tulajdonjog tárgya felett való rendelkezés jogára helyeződött a hangsúly.

Az angolszász tulajdon fogalom a tulajdon tárgyának tekint a birtokba vehető testi tárgyakon túlmenően olyan javakat is (pl. goodwill, vállalkozás, szabadalmi jogok, más forgalomképes jogok), amelyek ugyan nem öltenek testi formát, de a rajtuk fennálló kizárólagos jogosultságok lehetővé teszik a dolgokon fennálló kizárólagos uralmon alapuló tulajdoni jogosítványok érvényesülését.²⁴³ Vagyis ebben a felfogásban a tulajdon tárgyának számít minden, ami forgalomképes. Ehhez hasonló folyamat figyelhető meg az Egyesült Államokban is, ahol már a 19. század második felében hozott bírósági határozatokban nyomon követhető a tulajdonjog felfogás változása, miszerint a tulajdonjog fizikai tárgyakon fennálló hatalomból – a vagyon fogalom felé közelítve – egyre szélesebb kört átfogó jogosítványegyüttesé válik, és kiterjed az üzleti tevékenységgel összefüggő különböző jogosítványokra is.²⁴⁴

A kontinentális jogrendszerekre jellemző kötöttségek, amelyek a vagyoni jogot mesterségesen osztják fel a szűk értelemben vett dolgokra és nem dologi javakon fennálló

²⁴² HARMATHY 1989. 217-218.

²⁴³ TONY HONORÉ: Ownership. In: A. G. GUEST (szerk.): *Oxford Essays in Jurisprudence*. Clarendon Press, Oxford, 1961. 129. (továbbiakban: T. HONORÉ 1961)

²⁴⁴ HARMATHY 1989. 223.

jogokra, nem befolyásolták számottevően a common law fejlődését, ennél fogva az angolszász jogra nem jellemző a tulajdon absztrakt, egységes kontinentális koncepciója sem, ami az angolszász és a kontinentális tulajdonjogi felfogás közötti egyik leglényegesebb különbség.²⁴⁵ Ez angolszász oldalról akár egyfajta, „a jogi fogalmak elméleti definiálásával szembeni averzióként” is értelmezhető²⁴⁶, ennél azonban többről lehet szó. A kontinentális felfogás szerint, ha egy ingatlan jogok tárgya, akkor e jogok egyike mindenképpen tulajdonjog. Az ingatlanon azonban a tulajdonoson kívül más személyeket is megillettehetnek jogok, de ezek gyakorlása nem érinti az ingatlanon fennálló tulajdonjogot. Így a mindenkori tulajdonos személye, a harmadik személyeket illető jogoktól függetlenül, mindig azonosítható marad. Az elméleti dogmaként érvényesülő eredeti angol, ingatlanokkal kapcsolatos tulajdonjogi felfogásban ezzel szemben minden földterület a király tulajdona, így ezen ingatlanok átengedése eleve csak a használat, hasznosítás jogának átengedését jelentheti.²⁴⁷ Mivel az angolszász megközelítésben az ingatlan tulajdonosának személye ilyen módon nyilvánvaló, a figyelem magától értetődően fordulhat a tulajdon közvetett tárgya helyett a praktikum, vagyis az „erőforrások hasznosításának irányába”²⁴⁸, ami e jogviszonyokat illetően, a “cselekvési szabadságban és felelősségben, továbbá jogokban és kötelezettségekben való gondolkodásra” sarkall.²⁴⁹ Ezzel a megközelítéssel pedig a tulajdon fogalma alá vonhatók nem csupán a birtokba vehető testi tárgyak, hanem az olyan javak is (pl. goodwill, szellemi alkotások, vállalkozás, szabadalom, forgalomképes jogok), amelyek nem jellemezhetők ugyan testiséggel, de az azokon fennálló kizárólagos jogosultságok lehetővé teszik a dolgokon fennálló kizárólagos uralomhoz hasonló tulajdoni szemlélet kialakulását.²⁵⁰ Ha figyelembe vesszük mindehhez azt is, hogy az angolszász jogrendszer nem az előre szabályozás igényével, hanem a jog esetről esetre való fejlesztésének gondolata mentén²⁵¹ csatol vissza a társadalmi jelenségekre, levonhatjuk azt az okszerű következtetést, hogy a gyorsulva változó környezet új jelenségeit, pl. a digitális adatokat és az adat alapú javakat a kötöttebb struktúrákhoz képest rugalmasabban képes adaptálni.

²⁴⁵ MENYHÁRD 2007. 125.

²⁴⁶ MENYHÁRD 2007. 37.

²⁴⁷ MENYHÁRD 2007. 126.

²⁴⁸ UGO MATTEI: *Basic Principles of Property Law: A Comparative Legal and Economic Introduction (Contributions in Legal Studies)*. Praeger, London, 2000. 9.

²⁴⁹ WOLFGANG FRIEDMANN: *Law in a Changing Society*. Penguin, London, 1962. 94. – idézi: MENYHÁRD 2007.

²⁵⁰ T. HONORÉ 1961. 129. – idézi: MENYHÁRD 2007.

²⁵¹ SIR GEOFFREY VOS: *The economic value of English law in relation to DLT and digital assets*. Speech by the Master of the Rolls, 25 July 2022. 35. pont. <https://www.judiciary.uk/speech-by-the-master-of-the-rolls-the-economic-value-of-english-law-in-relation-to-dlt-and-digital-assets/> (Letöltve: 2023.03.15.)

A Code Civilben már szűk, polgári jogi, azaz meghatározott vagyontárgyakon fennálló tulajdonjoggal találkozunk (numerus clausus). A francia jogban a 18. század végén, a 19. század elején alkalmazott megoldások nyomán a nem fizikai dolognak minősülő tulajdoni objektumok köre a 19. században tovább bővült az üzleti tevékenység folytatásához kapcsolódó vagyoni értékű jogosítványokkal. A francia jog végül is a Code Civil módosítása nélkül, a régi, már meglévő kategóriák alkalmazásával tágította ki a tulajdoni tárgyak körét, közelítve azokat a vagyon fogalmi köréhez.²⁵² Így míg a német jogban a tulajdonjog szűkebb fogalmát használják, miszerint tulajdonjog tárgya csak fizikai dolog lehet, a francia jog a tulajdonjog tárgyaként fizikai dolgokon kívül jogokat is ért, vagyis a Code Civil a tulajdonjog tárgyaként nem-fizikai objektumokat is elismer.²⁵³

A Code Civilben a dologi jog nem önálló kategória, szerepét a vagyonjog tölti be, ahol a vagyon fogalma testi és testetlen javakra egyaránt kiterjed, így a követelések és jogok is dolognak minősülnek, ezért ebben a vagyonjogi rendszerben a dologi jog és vagyonjog lefedi egymást, ráadásul a kötelmi jogtól való világos elhatárolódás nélkül.²⁵⁴ Az ugyancsak ehhez a vagyonjogi rendszerhez tartozó osztrák ABGB dolog fogalma a dologi és kötelmi jogot a vagyonjogon belül szabályozza²⁵⁵, és minden személyen kívüli jószágot dolognak tekint, azaz az ABGB 285 § szerint a dolog jogi értelemben minden, ami az embertől különbözik és az emberek használatára szolgál²⁵⁶.

A vázolt jogfejlődés eredményeképpen a 19. században már német területen is elfogadták az egységes tulajdonjogot mind az ingatlanok, mind az ingók vonatkozásában. A német jog azonban kialakult tételeihez ragaszkodva elsősorban a közjog területén kereste a felmerülő problémák megoldását, amely a közjogban és a magánjogban eltérő megközelítéseket eredményezett.²⁵⁷

²⁵² HARMATHY 1989. 223.

²⁵³ HARMATHY 1989. 221.

²⁵⁴ MENYHÁRD 2007. 32-33.

²⁵⁵ MENYHÁRD 2007. 33.

²⁵⁶ „285 § Alles, was von der Person unterschieden ist, und zum Gebrauche der Menschen dient, wird im rechtlichen Sinne eine Sache genannt.” Ugyanakkor “§ 292. (Sachen) Körperliche Sachen sind diejenigen, welche in die Sinne fallen; sonst heißen sie unkörperliche; z. B. das Recht zu jagen, zu fischen und alle andere Rechte.” Annak ellenére, hogy a rendelkezés látszólag sokkal inkább vonatkoztatható jogokra, mint az adatokra, a szakirodalmi vélemény szerint az adat az ABGB „testi és nem testi dolgokról” szóló 292. § alá illesztendő és így tulajdonjog tárgyát képezheti.

²⁵⁷ HARMATHY 1989. 222.

Az angolszász és francia vagyoni jogi modellekkel szemben BGB a XIX. századi pandektista hagyományok által meghatározott rendszere a kötelmi és dologi jogot élesen megkülönböztetve már relatív és abszolút szerkezetű jogviszonyokat határoz meg. A kötelmi jog meghatározott személyek között elsősorban jogügylettel létrehozott jogokat és kötelezettségeket alapít (relatív szerkezetű jogviszony), míg a dologi jogok a dolgot másokat kizáró módon rendelik meghatározott személyhez (abszolút szerkezetű jogviszony). Előbbi a személyek egymáshoz való viszonyát, utóbbi a személyek dolgokhoz való viszonyát szabályozza. Ez a megkülönböztetés adja Menyhárd szerint a dologi jog absztrakt megközelítésének alapját.²⁵⁸

A dologi és kötelmi jog glosszátoroknál felfedezhető, kommentátorok által is átvett szétválasztása, ami a holland Arnold Vinnius és a német Heinrich Hahn²⁵⁹ abszolút és relatív szerkezetű jogviszonyokat szembeállító munkásságában teljesebbé válik, Friedrich Carl von Savigny és Georg Friedrich Puchta²⁶⁰ közvetítésével a 19. századi a német jog alapjává vált, és így gyakorlatilag sehol máshol a világon nem reprodukálódott.²⁶¹ A német tulajdonjogi fogalom fontos jellemzője, hogy a rendelkezési jogra épít és a tulajdonjogot csak dolgokra ismeri el, a tulajdonjog korlátatlanságát pedig e jog mindenki más kizáró jellegével együtt hangsúlyozza.²⁶² Ezzel a tulajdon tárgyainak köre a német vagyoni jogi modell szerint a vagyontárgyak körénél szűkebbé vált, és a vagyontárgyaknak csupán részhalmazát képezik.

Összefoglalva, a három fő modell közül az angolszász és a francia modell nem határolja el egymástól mereven a kötelmi és a dologi jogot, ezzel a tulajdon körébe vonja a dolgokon kívül a forgalomképes jogokat, követeléseket és a forgalomképes szerződési pozíciókat, nem testi (immateriális) vagyontárgyakat is, míg a német rendszer mereven elkülöníti a dologi és kötelmi jogot és a tulajdonjog tárgyaiként csak dolgokat tételez fel²⁶³. A francia és angol vagyoni jogi rendszerek esetében a tulajdon tárgyainak köre megegyezik a vagyoni tárgyainak körével, így ezek a rendszerek, pusztán a fent jellemzett rugalmasságuk miatt is könnyebben tudnak alkalmazkodni az újonnan megjelenő jogi objektumokhoz, ezért mint látni fogjuk, rugalmasabbak a digitális adatok tulajdoni adaptációjában is. Ezzel szemben a német

²⁵⁸ MENYHÁRD 2007. 35.

²⁵⁹ HAMZA GÁBOR: Pandektarendszer és a római jog. *Jogtudományi Közöny*, 2013/10. 504-506. (továbbiakban: HAMZA 2013)

²⁶⁰ HAMZA 2013. 2.

²⁶¹ LAHUSEN 2021. 165.

²⁶² HARMATHY 1989. 221.

²⁶³ MENYHÁRD 2007. 29.

vagyoni rendszerben a vagyon tárgyainak köre bővebb, mint a tulajdon tárgyainak köre, ami úgy tűnik, kifejezetten akadályozza a digitális adatok jogrendszeri adaptációját.

Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a hagyományos, német vagyoni rendszerben markánsan megnyilvánuló, "testiség" eszméjén alapuló dologi megközelítés/szemlélet, nem csupán a hazai és a német jogot jellemzi, hanem mély jogi kulturális beágyazottsága miatt valamennyi vagyoni rendszert érinti²⁶⁴, többé kevésbé mindegyik vagyoni rendszerben azonosítható. Ezért, továbbá a hazai szabályozás jogi – kulturális kötődései folytán is, ez az értekezés első sorban a német vagyoni rendszerre koncentrált, alkalmanként összehasonlítva azt az angolszász és a francia vagyoni modellek jelenségeivel.

1.2. A tulajdon magánjogi ismérvei és alapelvei

A tulajdonjog európai megközelítései, a különböző nemzeti jogrendszerek, észrevehető ontológiai eltéréseket mutatnak a tulajdon tartalma és formája között.²⁶⁵ Mivel az európai régióban érvényesülő vagyoni rendszerek eltérő tulajdoni megközelítéseken alapulnak, a tulajdonjog alapelveivel és a dologi megközelítésekkel külön - külön foglalkozunk.

Jóllehet a vagyoni rendszerenként és államonként megfigyelhető különböző értelmezésből fakadó különbségek miatt a tulajdonjognak nincsen egységes fogalma, a tulajdon egyetemes emberi kultúrába való beágyazottsága miatt a mélyben meghúzódó alapelvek közösek. Ezek az alapelvek pedig egy valamennyi vagyoni rendszerben azonosítható, egymástól függő, egymást feltételező elemekből álló kölcsönhatási rendszert képeznek, részben egymásból következnek.

Így a tulajdonjog *abszolút jellegből*, az abszolút védelem iránti igényből (amit abszolútitás elveként is szokás meghatározni) következik a *numerus clausus* elve, amiből pedig közvetlenül következik a dologi jogi és kötelmi jogi jogügyletek szétválasztásának szükségszerűsége, vagyis az *absztrakció elve*, miszerint a numerus clausus kötött

²⁶⁴ A magyar jog szerint tulajdonjog tárgya csak birtokba vehető testi tárgy lehet [Ptk. 5:14. § (1) bek.]. Így digitális adaton tulajdonjog nem állhat fenn.

²⁶⁵ SJEFF VAN ERP: Ownership of Data: The Numerus Clausus of Legal Objects. *Brigham-Kanner Property Rights Conference Journal*, 2017/6. 235. (továbbiakban: VAN ERP 2017)

mozgásteret határoz meg a dologi jog szintjén, ezzel szemben a kötelmi jog a felek szabadságának érvényesülését biztosítja. Ugyanakkor a numerus clausus elv fenntartásának fontos indokai egyrészt a kontinentális jogrendszereknek az az igénye, hogy a jogi folyamatokat előre szabályozzák, másrészt az az általános elvárás, hogy megakadályozza a jogalkotó által előre nem látható vagyoni kötöttségek kialakulását, megakadályozva ezzel együtt azt is, hogy harmadik személyeknek teljesen idegen, számukra ismeretlen tartalmú jogokkal kelljen szembesülniük.²⁶⁶ Mindezek garantálását a jogbiztonság iránti igény, és a javak megosztásának átláthatósága iránti elvárás támasztja alá. Ennek folytán pedig az *átláthatóság elve (publicitás)*, a numerus clausus elv, és az absztrakt tulajdonfogalom egymást kölcsönösen feltételező rendszerelemekké válnak.²⁶⁷ Ehhez a kölcsönhatási rendszerhez kapcsolódik az *átruházhatóság* elve, ami a fenti elvekkkel szemben nem kizárólag tulajdonjogi ismérv, mivel az egyaránt vonatkozik a vagyoni jogokra is.

A kontinentális európai irodalomban a tulajdonjog a jogosultnak kétirányú hatalmasságot biztosít. Egyrészt a tulajdon tárgya vonatkozásában jogosult a meghatározott magatartások tanúsítására (birtoklás, használat, rendelkezés – a tulajdonjog pozitív tartalma), másrészt felhatalmazást nyer a joga gyakorlásának útjában álló akadályok felszámolására (a tulajdonjog negatív tartalma)²⁶⁸ Van Erp megközelítésében a tulajdon „jogok, hatalmi kiváltságok és mentességek ötvözetének”²⁶⁹ (hohfeldi tulajdonjog), „szokásos incidenseket” magába foglaló jogok összességének (Honoré)²⁷⁰ tekinthető, a dolgok feletti személyes szuverenitás egy olyan fajtájának, amelynek lényege a mások kizárásának joga, vagyis a tulajdonjog alapvető funkciója a védelem. A tulajdonjog a tárgyi javakra vonatkozó lehető legteljesebb jog, kezdve a tárgyi eszközökre (a német jogban kizárva ebből az immateriális javakat) és immateriális javakra egyaránt vonatkozó lehető legteljesebb jogon (francia jog), a kizárólagos birtoklási jogig (mint általában) olyan jog, amelynél ezen kívül különbséget kell tennünk a földbirtokok és személyes tulajdon között)²⁷¹ Van Erp szerint a tulajdonjog természete valójában a tulajdonjog tárgyától függ²⁷².

²⁶⁶ MENYHÁRD 2007. 137.

²⁶⁷ MENYHÁRD 2007. 143.

²⁶⁸ VON BAR 2015. 19.

²⁶⁹ VAN ERP 2017. 236-237.

²⁷⁰ MICHAEL A. HELLER: The Tragedy of the Anticommons: Property in the Transition From Marx to Markets. *Harvard Law Journal* 1998/3. 663. (továbbiakban: HELLER 1998)

²⁷¹ VAN ERP 2017. 235. It ranges from the fullest right possible with regard to tangibles (thus excluding intangibles as in German law) to the fullest right possible with regard to both tangibles and intangibles (as in French law) to an exclusive right to possession (as in common law, where we should, furthermore, distinguish between ‘estates’ in land and ‘titles’ to personal property).

²⁷² VAN ERP 2017. 235.

A tulajdonjog több tulajdonsággal is jellemezhető. Így pl. Heller szerint e jellemzők közé tartozik (1.) a kizárólagos birtoklási jog; (2.) a személyes használathoz és a hasznok élvezetéhez való jog; (3.) a használatról való rendelkezés joga; (4.) a használatból származó jövedelemhez való jog; (5.) a tőkeértékhez való jog, beleértve az elidegenítést, a fogyasztást, a pazarlást vagy a megsemmisítést is; (6.) a biztonsághoz való jog (ide értve a kisajátítás alóli mentességet is); (7.) az ajándékozás, a végrendeleti vagy törvényes öröklés általi átadhatóság lehetősége; továbbá (8.) az ezek a jogok nem feltétlenül fordulnak elő együttesen, akár hiányozhat is valamelyik terminus; de ide tartozik (9.) az attól való tartózkodás kötelessége is, hogy a tulajdonos a tulajdon tárgyát másoknak ártó módon használja; valamint (10.) az adósságok visszafizetésére vonatkozó végrehajtási kötelezettség tűrése (a tulajdon tárgyával való helytállás); és végül (11.) jellemzőek lehetnek maradványjogok a mások által élvezett, elévült tulajdonjogok visszaállításával kapcsolatban.²⁷³ Allen, Rauchs, Blandin és Bear ugyanakkor a tulajdon tárgyait (a dolog mint tulajdon tárgya) az átruházhatóság, kizárólagosság, testiség és gazdasági érték tulajdonságokkal jellemzik.²⁷⁴

Van Erp arra a következtetésre jutott, hogy jóllehet a tulajdonjogoknak nincsen egységes fogalma, a felszínen mutatkozó sokféle, értelmezésből adódó különbségek dacára a mélyben meghúzódó alapelvek közösek. Ebből kiindulva a tulajdonjogi jogviszony ezen közös elveit a *numerus clausus*, és az *átláthatóság* kettősére vezeti vissza.²⁷⁵ Egyrészt azért mert a tulajdonjog erga omnes hatása miatt a tulajdonjog tartalmának és a tulajdonjogok számának korlátozottnak kell lenniük, másrészt mivel a tulajdonjog annak mindenki mással szembeni védelmét jelenti (“a világ ellen szól”), amiből az következik, hogy a környezetnek képesnek kell lennie arra, hogy azonosíthassa ezeket a jogokat akkor is, amikor a tárgy birtoklása nem ad erre vonatkozóan iránymutatást (vagyis a birtok tényéből arra következtetni nem lehet).

A két elv közül az adatok vonatkozásában az átláthatóság elvének alkalmazása tűnik nehezebben megvalósíthatónak. Van Erp itt megkülönböztet személyes és nem személyes adatokra vonatkozó regime-t, azzal, hogy mivel az adatok birtoklása nem egyértelmű, a

²⁷³ HELLER 1998. 663.

²⁷⁴ JASON G. ALLEN - MICHEL RAUCHS - APOLLINE BLANDIN - KEITH BEAR: Legal and Regulatory Considerations for Digital Assets. *Cambridge Centre for Alternativ Finance*, University of Cambridge, Judge Business School, 10 Trumpington Street, Cambridge CB2 1QA, United Kingdom, 2021. (továbbiakban: ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021) 22.

²⁷⁵ SJEF VAN ERP: *European and National Property Law: Osmosis or Growing Antagonism?* Europa Law Publishing, Groningen, 2006. 13-17 (továbbiakban: VAN ERP 2006)

személyes adatokra vonatkozó tulajdonjogokat valamilyen, a szellemi tulajdon területén alkalmazotthoz hasonló nyilvántartásban lehetne rögzíteni.

Mint láttuk a tulajdonjog középpontjában a személyhez rendelt, ezáltal monopolizált hasznosítási privilégiumok által biztosított szabadság, valamint az e privilégiumokból fakadó hasznosítási jog korlátai állnak, tárgyait pedig általában a dolgok, a polgári jogi szabályozás által dolognak minősített, vagy egyébként a szabályozás általa a tulajdon tárgyaként elismert jelenségek alkotják.²⁷⁶ A kontinentális európai irodalomban a tulajdonjog a jogosultnak kétirányú hatalmasságot biztosít. A tulajdonos egyrészt jogosult a tulajdon tárgya vonatkozásában a meghatározott magatartások tanúsítására (birtoklás, használat, rendelkezés – a tulajdonjog pozitív tartalma), másrészt felhatalmazást nyer a joga gyakorlásának útjában álló akadályok felszámolására (a tulajdonjog negatív tartalma).²⁷⁷

A tulajdonos számára, az erőforrásai kizárólagos hasznosítására, és e lehetőség szabad átengedhetőségére a jogi szabályozásnak kell garantálnia a lehetőséget, a tulajdonjog és a szerződési jog révén. A jogrendszer ezt akként valósítja meg, hogy egyrészt védi és fenntartja e lehetőségeket, másrészt meghatározza azok korlátait, vagyis meghatározza, mely javak lehetnek tulajdon tárgyai, hogyan lehet ezeken tulajdont szerezni, mi a tulajdonjog tartalma, és hogyan biztosítja a jog a tulajdon védelmét²⁷⁸.

A tulajdonjog tartalmát, vagyis részjogosítványait hagyományosan nem tartják taxatív felsorolhatónak²⁷⁹. Ugyanakkor a tulajdonjogot nem csupán a jogosultságok, hanem társadalmi beágyazottságának és függőségének okán kötelezettségek is jellemzik. Előbbiek a tulajdon jog belső, utóbbiak a külső kölcsönhatásai körébe sorolhatók. A tulajdonjog tartalmát meghatározó rendelkezés, használat/hasznosítás és a birtoklás tulajdonosi triászának minden tagja átruházható és/vagy korlátozható, ugyanakkor e tulajdonosi privilégiumok gyakorlása jelöli ki a tulajdon potenciális tárgyainak körét is.

A fent írottaknak megfelelően a magyar és a német polgári jog a tulajdonjogot a személynek a dolog feletti uralmaként határozza meg, minél fogva a tulajdonos tetszése szerint bánhat

²⁷⁶ MENYHÁRD 2007. 151.

²⁷⁷ VON BAR 2015. 19.

²⁷⁸ MENYHÁRD 2007. 16., 29.

²⁷⁹ MENYHÁRD 2007. 173.

tulajdona tárgyával, ennek megfelelően kizárhat másokat minden hatásgyakorlásból és hozzáférésből, hacsak a törvény vagy harmadik személyek jogai ezt nem tiltják. Ez a tulajdon fogalmának leszűkítő értelmezéséhez vezet, ami, mint látni fogjuk nem csak a német és magyar jogban, hanem általában a digitális jelenségek jogi megragadásában az európai normaalkotásban is érezteti a hatását.

Menyhárd a dolog fogalmával kapcsolatban kifejti, hogy a vonatkozó szabályozásnak két alapvető feladatot kell megoldania: egyrészt biztosítania kell a dolog fölötti abszolút uralom védettségét, másrészt biztosítania kell az átruházhatóságot.²⁸⁰ A hazai jogfelfogás tulajdon/dologi jog alapelveit a dologi jogok zártkörűségében (*numerus clausus*), az abszolút hatályban, a nyilvánosság elvében és az egyediség elvében látja.²⁸¹ Ugyanezeket az elveket, a tulajdonjog princípiumaiként Baur és Stürmer az *abszolút jelleg, a jogok korlátozott száma (Numerus clausus, Typisierung), a nyilvánosság (Publicitas), az Átruházhatóság (hordozhatóság) és az Absztraktság elvrendszerében foglalja össze*²⁸².

Abszolút hatályú dologi jog csak az lehet, amit a jogi szabályozás ilyenként elismer és nevesít.²⁸³ Az átfogó jogi védelmet jelentő *abszolút jellegből* levezethető *numerus clausus elve*²⁸⁴ a tulajdonjog magánjogi szabályozását általánosan jellemző elv.²⁸⁵ Ezen elv értelmében a jogalanyoknak nem áll szabadságában új, törvényben nem szabályozott dologi jogok alapítása, mert azok csak a jogalkotó által meghatározott formában és tartalommal hozhatók létre, ebből fakad a kógencia fő szabályként érvényesül ezen a területen. Mivel a lehetséges dologi jogok fajtáit, számát és tartalmát törvény határozza meg, a szerződő felek nem csak hogy új dologi jogban nem állapodhatnak meg, de a meglévő jogok tartalmát (lényegében) sem módosíthatják. A *numerus clausus* emiatt „típuskényszernek” is nevezik. A *numerus clausus* elvéből fakadó kógencia így kevés szabadságot hagy a feleknek további jogok vagy azok további jellemzőinek meghatározására.²⁸⁶ A német jogirodalom álláspontja szerint a *numerus clausus* minden abszolút hatályú jog sajátja.²⁸⁷ A francia jogban

²⁸⁰ MENYHÁRD 2007. 44.

²⁸¹ LENKOVICS 2006. 20.

²⁸² FRITZ BAUR – ROLF STÜRMER: *Sachenrecht*. 18. kiad. Verlag C.H. Beck, München, 2009. 35-42. (továbbiakban: BAUR – STÜRMER 2009)

²⁸³ MENYHÁRD 2007. 145.

²⁸⁴ A *numerus clausus* elvének alkalmazása tulajdonképpen az egyik feltétele annak, hogy az abszolút védelem biztosítható legyen. Van Erp – nél ezért kap nagyobb hangsúlyt az alapelvek között a *numerus clausus*, mint az abszolút jelleg.

²⁸⁵ MENYHÁRD 2007. 136.

²⁸⁶ VAN ERP 2017. 239.

²⁸⁷ STAUDINGER – SEILER: *Zum Sachenrecht*. Eil. 38. 2000. – idézi: MENYHÁRD 2007.

ugyanakkor a numerus clausus elvének alkalmazása annak megakadályozását szolgálja, hogy a jogalkotó által előre nem látott (a Code Civilben nem szabályozott) dologi kötelezettségek kiterjesztésével, a francia forradalom szabadság és egyenlőség eszméjével összeegyeztethetetlen hűbéri jellegű vagyoni kötöttségek alakulhassanak ki.²⁸⁸ Általánosságban pedig elmondható, hogy a numerus clausus elvének a jogbiztonság, és a javak elosztásának átláthatósága iránti igényekre alapuló célja annak megakadályozása, hogy harmadik személyeknek teljesen idegen, számukra ismeretlen tartalmú jogokkal kelljen szembesülniük.²⁸⁹

A dologi jogok – szemben a kötelmi joggal – standardizáltak. Míg a kötelmi jog területén a szerződési szabadság alapelv, vagyis lényegében mindenki szabadon alakíthatja ki a szerződéseit, addig a dologi jogban csak és kizárólag a törvényi előírások alkalmazhatók, ami nyilvánvalóan a magánautonómia korlátozásához vezet. Ezt a korlátozást azonban a dologi jogi abszolútitás elve indokolja, és a privát autonómia e téren a jogszabályból való következtetés szabadságát, nem pedig a tervezés szabadságát jelenti.²⁹⁰

A dologi jogok tehát csak a jogalkotó által meghatározott formában és tartalommal létezhetnek (numerus clausus), és abból, hogy a jogalanyoknak nem áll jogukban ezeken túl újabb dologi jogok alapítása, vagyis a dologi jogban a kógencia a fő szabály, az következik, hogy a dologi és kötelmi/szerződési jog éles elhatárolásának lehetősége a numerus clausus elvén alapul. A zártkörűség figyelmen kívül hagyásával az érintett felek megállapodása határozhatná meg a dologi hatályú jog tartalmát, így a relatív illetve abszolút hatályú jogok elkülönítést, már csak az esetenként keletkező jogok szintjén lehetne meghatározni, nem pedig a kontinentális jogra jellemző előre való szabályozás keretében, ami pedig már kizárná a dologi és szerződési jog területeinek szabályozás szintjén való elhatárolását.²⁹¹ Ezzel cseng össze Van Erp idézett következtetése, miszerint mindenek előtt a numerus clausust és azzal összefüggésben az átláthatóságot tekinthetjük olyan szűrőknek, amely szűrőkön keresztül egy jogviszonyt a kötelmi jogtól elkülönítve tulajdonjognak minősíthetünk.²⁹²

²⁸⁸ MENYHÁRD 2007. 137.

²⁸⁹ MENYHÁRD 2007. 137.

²⁹⁰ Jura Forum Lexi: Sachenrecht - Numerus Clausus. <https://www.juraforum.de/lexikon/numerus-clausus-der-sachenrechte>. (Letöltve: 2022.11.06.)

²⁹¹ MENYHÁRD 2007. 136., 140.

²⁹² VAN ERP 2006. 13-15.

Úgy tűnik, hogy a Numerus clausus elv fenntartásának egyik fontos indoka a kontinentális jogrendszereknek az az igénye, hogy a jogi folyamatokat előre szabályozzák. Az előre szabályozás igénye pedig magától értetődően összefügg a dologi jog fogalmának egyszerűsítésére való törekvéssel, és a dologi jogviszonyok nyilvánosságának (átláthatóságának) természetes intuíción²⁹³ alapuló szükségszerűségével, amit a *Publicitás elve* fejez ki.

Mivel a tulajdon tárgyai általában érzékelhetők, ennek alapján létezésükről megfelelő bizonyossággal meg lehet győződni, tehát létezésük nyilvánvaló, mint ahogy ennek folytán az is nyilvánvaló, hogy ez az érzékelhető jelenség valakinek a testi hatalmában van. Az ingó dolgok esetében ezért a birtok a publicitás eszköze, amelynek a helyébe az ingatlanok esetében az ingatlan-nyilvántartás lép. Ennek megfelelően a birtok (ingatlan-nyilvántartási bejegyzés) három funkciót tölt be: 1. az átruházás hatását, 2. védelmet nyújt – vagyis mindennek következtében fennáll a valószínűsége annak, hogy az új tulajdonos valóban az –, és 3. jóhiszeműséget tükröz, miszerint bízhatunk abban, hogy a tulajdonjogot a valódi jogosulttól szereztük.²⁹⁴

A Publicitás elve egyben azt is kifejezi, hogy a harmadik feleknek abban a helyzetben kell lenniük, hogy a dolgokon fennálló jogokat felismerjék, ezzel összefüggésben a harmadik feleknek azt is fel kell tudniuk ismerni, hogy valakinek jogi szuverenitása, vagyis kizárólagos jogai állnak fenn egy dolog fölött. A jogi jelenségeknek/folyamatoknak tehát láthatóknak/érezhetőknak kell lenniük, és ez az oka annak, hogy a tulajdonjog megváltozásának szükségszerűen két elemet kell tartalmaznia. Az egyik egy szerződéses elem, a másik pedig egy tényállásbeli elem (ld. később Absztraktság elve), melyek közül az utóbbinak harmadik felek által is érzékelhetőnek kell lennie.²⁹⁵ Az átláthatóság elve értelmében tehát a harmadik feleknek ésszerű lehetőséggel kell rendelkezniük arra, hogy felismerhessék és megismerhessék a tulajdonjog létezését és kölcsönhatásait²⁹⁶. Szükséges továbbá, hogy a harmadik felek akkor is érzékelhessék a tulajdonjog fennálltát, amikor arra a tulajdon tárgyának birtoklásából nem lehet következtetni, illetve amikor a birtoklás nem

²⁹³ J. VON STAUDINGER: Buch 1. Allgemeiner Teil. In: NORBERT HABERMANN (szerk.): *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Sellier de Gruyter, Berlin, 2012. 5. (továbbiakban: STAUDINGER 2012)

²⁹⁴ BAUR–STÜRMER 2009. 37-39.

²⁹⁵ BAUR–STÜRMER 2009. 37.

²⁹⁶ VAN ERP 2017. 239.

releváns.²⁹⁷ A tulajdonjognak továbbá azért is kell transzparensnek lennie, mert ez teszi lehetővé, hogy a tulajdonjog megfeleljen a társadalmi kötöttségéből fakadó kívánalmaknak, a korlátozhatóság és a védhetőség lehetőségeinek, továbbá a hozzá kapcsolódó felelősségi és teherviselési szabályok, pl. a közteherviselés és a vagyoni felelősség viselése érvényesülésének, számon-kérhetőségének. A publicitás tehát alapvetően az érzékelhetőség kívánalmát fejezi ki, amit esetenként nyilvántartások segítenek/segíthetnek, melyek különösen az immateriális javak, jogok, és követelések esetében fontosak, de lényeges szerepet játszanak/játszhatnak, a materiális javak, az ingatlanok, illetve bizonyos dolognak minősülő ingóságok, pl. hajók, repülők, gépjárművek, vagy pl. az értékpapírok esetében is.

A publicitás elvével együtt említhetjük a *specialitás*, a konkrét tárgyhoz való kapcsolhatóság *elvét* is, ami – az előre szabályozó regimekben – szintén a jogi egyértelműséget, az azonosíthatóság biztosítását szolgálja, miszerint a dologi jogok csak egyes meghatározott dolgokon állhatnak fenn.²⁹⁸

A tulajdonváltás szükségszerű jellemzőin keresztül szintén a Publicitás elvééből következik az *absztraktság elve* is, ami nem jelent mást, mint a dologi jogügylet jogi megítélésének elszakadását a mögöttes, kauzális jogügylettől.

BGB egységes és absztrakt tulajdonjogot vesz alapul. Ennek gyökerei a pandektista irodalomra vezethetők vissza, amely a tulajdonjogot többnek, minőségileg másnak tekinti a dolgokon elképzelhető részjogosítványok összességénél. Ez a gondolatmenet a részjogosítványokból következtet a tulajdon önálló minőségére.^{299,300} Ennek az absztrakt tulajdoni megközelítésnek köszönhető az, hogy a tulajdon akkor is tulajdon marad, ha valamennyi részjogosítványát korlátozzák vagy harmadik személy javára biztosítják.³⁰¹

A tulajdonjog absztrakt felfogásának lényege, hogy a tulajdonjog szempontjából, a tulajdonjog részjogosítványai oszthatatlanok, ezért egy dologon mindig csak egy tulajdonjog állhat fenn, ami nem zárja ki azt, hogy ez az egy tulajdonjog több személyt illessen (közös

²⁹⁷ VAN ERP 2006. 13-15.

²⁹⁸ BAUR–STÜRMER 2009. 39.

²⁹⁹ MENYHÁRD 2007. 124.

³⁰⁰ BERNHARD WINDSCHEID: *Lehrbuch des Pandektenrechts*. 9. Aufl. Von Theodor Kipp. Frankfurt am Main, 1906. Literarische Anstalt Rütten and Loenig, § 167., 857. 2.lj. – idézi: MENYHÁRD 2007.

³⁰¹ MENYHÁRD 2007. 125.

tulajdon). A tulajdonjogon kívüli többi dologi jog, így a tulajdonjog önállóan értelmezett részjogosítványai is (birtoklás, használat, hasznosítás) csak idegen dologbeli jognak (más néven korlátolt dologi jognak) tekinthetők.³⁰² Ez az alapja annak, hogy a dologi jogok oszthatatlan tulajdonjogra és idegen dologbeli jogokra oszlanak. Az idegen dologbeli jogok pedig tovább oszthatók használati (haszonélvezet, szűken vett használati jog, földhasználat, telki szolgálat) és értékjogokra (zálogjog és óvadék).

Ez az elv a szétválasztás elvére épít. Azt feltételezi, hogy a kötelmi jog szerinti tervezés (szerződéskötés) és a valódi végrehajtás (teljesítés/tényállásbeli elem) szétválik, vagyis elválasztja a kötelmi jogi kötelezettséget és a dologi rendelkezést. Az absztrakció elve biztosítja, hogy az ok-okozati ügylet és az elidegenítés jogi érvényessége egymástól független legyen. A dologi jogi ügyletek tehát azért tekinthetők absztraktnak, mert az elvont, dologi jogügyletek tartalmuk alapján nem árulják el, hogy miért vállalták őket.³⁰³ Például a BGB 929. §, vagy a Ptk. 5:38 § szerinti tulajdonjog-átruházási megállapodás tartalma a felek nyilatkozatára korlátozódik, miszerint a tulajdonjog átszáll a vevőre. Ennek oka ismert a felek előtt, de az ok nem része az átruházási szerződésnek, vagyis az ilyen jogügyleteket elvontnak nevezzük. Ez pedig egyben elvi okot szolgáltat ahhoz, hogy az ilyen jogügyletekhez megfelelő jogalap (pl. adásvételi szerződés) legyen szükséges ahhoz, hogy érvényesek legyenek.

A fent írottaknak megfelelően a BGB és a Ptk. absztrakt tulajdon fogalma túlmutat a tulajdonosi részjogosítványok összességén. A tulajdonos ugyanis ezen elv alapján anélkül is átruházhatja akár valamennyi nevesíthető tulajdonosi részjogosítványát, vagy anélkül is korlátozhatja azokat idegen dologbeli jogok által, hogy tulajdonosi minőségét elveszítené. Ha ugyanis a tulajdonost a jogok átruházásának, illetve korlátozásának során tulajdon átruházási szándék egyébként nem vezette, tulajdonosi jogosítványokat korlátozó jogok megszűntével a tulajdonjog teljes, eredeti formájában önmagától visszaáll.³⁰⁴

És végül az *átruházhatóság* elve, ami a fenti elvekkal szemben nem kizárólag tulajdonjogi ismérv, mivel ugyanúgy vonatkozik a vagyoni jogokra is. A tulajdonjog átruházása a dologi jogban a dolog tulajdonjogának egyik személyről a másikra történő jogi átruházását, vagyis

³⁰² MENYHÁRD 2007. 134-135.

³⁰³ BAUR–STÜRMER 2009. 41-42.

³⁰⁴ MENYHÁRD 2007. 125.

rendelkezést jelent. A tulajdon tárgyának tehát rendelkeznie kell ezzel a tulajdonsággal, aminek biztosítása szintén a polgári jogi szabályozás feladata.

A Ptk. tulajdonfogalma nem terjed ki a vagyoni jogokra, és a testetlen dolog fogalmát sem ismeri, így a vagyoni jogok forgalomképesége a Ptk.-ból nem vezethető le. A Ptk. maga az átruházható és megterhelhető alanyi jogok körét sem absztrakt módon, sem pedig nevesítve nem határozza meg, így ezek forgalomképességét és annak korlátait a magyar jogban rendszerint külön normák, az alanyi jogot biztosító normák határozzák meg. Emiatt a magyar Ptk. szerint a nem dologi természetű javak átruházása nem a tulajdonátruházási szabályok, hanem az átruházhatóságot megalapozó egyéb jogi normák, a forgalomképességüket deklaráló szabályozások szerint történik. Ebből fakadóan pedig nem alkalmazhatók rájuk a Ptk. tulajdonszerzésre vonatkozó szabályai sem, így pl. az átruházáshoz nem szükséges az átadás, és nem érvényesülhetnek a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés szabályai sem, és nem terjednek ki rájuk a tulajdonjog magánjogi védelmének szabályai. Az átruházhatóság ugyanakkor forgalomképességként is értelmezhető, mivel a forgalomképesség azt jelenti, hogy a dolgokon és más javakon vagyoni jellegű, átruházható jogosultságok létesülhetnek, vagyis a forgalomképesség az átruházhatóság általános fogalmaként is felfogható³⁰⁵, ami szorosan kapcsolódik a tulajdon fogalmához. Az átruházhatóság azt fejezi ki, hogy meghatározott vagyoni elemek kapcsán a jog elismeri a jogalanyok döntési szabadságát arról, hogy meghatározzák, a jog által biztosított védelem kit illessen meg.³⁰⁶

Mint láttuk a fenti alapelvek egymástól függő, egymást feltételező elemekből álló kölcsönhatási rendszert képeznek. A tulajdonjog abszolút jellege, a BGB-re és a Ptk.-ra jellemző praktikus dologfogalmon alapul, amelyre jellemző, hogy a numerus clausus elv alkalmazására alkalmas objektumnak, az abszolút hatályú védelem elnyeréséhez egyúttal a testiség eszméjének is meg kell felelnie, vagyis testi tárgynak kell lennie. Olyan fizikai jelenségnek, amely az embertől, az ember gondolkodásától és a kötelemektől függetlenül is létezik, és amely a fizikai világ alkotóelemeinek, egy hosszabb rövidebb időre állandósult mintázataként jellemezhető (pl. egy kavics, egy csavar, egy jégből faragott szobor, egy autó vagy egy kutya). A német vagyoni jogi rendszerben az abszolút védelem biztosítása és a testiség eszméje, azon belül is a (relatív) fizikai állandóság kívánalma szorosan összefügg, ami feltehetően az emberi fogalomalkotás és a fizikai tapasztalás szoros és ősi kapcsolatára

³⁰⁵ MENYHÁRD 2007. 86.

³⁰⁶ MENYHÁRD 2007. 86., 154.

vezethető vissza. Röviden, ha a tulajdon tárgyára vonatkozóan a testiség feltételei fennállnak, az abszolút védelem fennállta sem kérdés. Ennek következtében a numerus clausus és az abszolutitás elveinek együttes érvényesülése leginkább a német vagyoni jogi rendszer jellemzője.

1.3 A dolog és a “testiség” eszméje

Mivel dologi jogi szabályozás alapját a tulajdonra vonatkozó szabályok jelentik, a tulajdonjog lehetséges tárgyainak meghatározása nem választható el a dolog fogalmától. Ugyanakkor a gazdasági viszonyok fejlődése ma még inkább sürgeti a dologtárgyúság további kiszélesítését. Már Sárközy is felveti azt a kérdést, hogy mennyiben lehet tulajdonjog tárgya, és így mennyiben lehet átruházható a “számítógépes program”³⁰⁷. Sárközy rámutat, hogy az úgynevezett gazdasági tulajdon kezelésére mindenképpen indokoltnak látszik a dologtárgyúság további kiszélesítése, vagyis a res inkorporális jellegű tulajdoni tárgyak bővítése, vagyis annak kimondása, hogy a dologi jog szabályait megfelelően alkalmazni kell a szellemi alkotásokra és a vagyoni értékű jogokra,³⁰⁸ amihez ma már hozzá tehetnénk a digitális adatokat is.

Témánk szempontjából szem előtt kell tartani azt az alapvető problémát, miszerint a német vagyoni jogi rendszer megközelítéseiben a digitális adat nem minősül birtokba vehető testi tárgynak, vagyis dolognak. Annál is inkább szem előtt kell ezt tartani, mert ez probléma túlmutat a német vagyoni jogi rendszer határain, és a “testiség” mély jogi kulturális beágyazottsága miatt valamennyi jogrendszert érinti³⁰⁹, így az adatok jogrendszeri adaptációjában kiemelt szerepet játszik.

Mint láttuk a tulajdonjogból fakadóan a dologi jog egyik különös ismérve, hogy abszolút jellegű, vagyis olyan jog, amit a törvény mindenkivel szemben biztosít. Teszi ezt azzal a céllal, hogy a tulajdont és annak tárgyát minden jogellenes beavatkozástól megvédje. A dologi jog tehát az abszolút jogok területére tartozik³¹⁰, amit Sárközy olyan vagyoni

³⁰⁷ Sárközy itt a számítógépes programot a szellemi alkotások körébe utalja “(szerzői mű, ideértve a számítógépes programot, a találmányt, az ipari mintát, a védjegyet stb.)”

³⁰⁸ SÁRKÖZY 2001. 4-5.

³⁰⁹ A magyar jog szerint tulajdonjog tárgya csak birtokba vehető testi tárgy lehet: Ptk. 5:14. § (1) bek. Így digitális adaton tulajdonjog nem állhat fenn.

³¹⁰ BAUR–STÜRMER 2009. 6.

státusjogként határoz meg, amely biztosítja a vagyoni jog viszonylagos stabilitását, amelyre azután a kötelmi jog, a szerződések nagyobb flexibilitása épülhet. Sárközy dologi jogviszonyok jellemzőit az erga omnes jellegű jogvédelmi eszközökben, szabályainak imperatív természetében (nem kogensek, mert a kogensdiszpozitív különbségtétel Sárközy értelmezésében csak a szerződéses jogra irányadó) és a tartalmi szabályozás főszabályként kötelező jellegében látja, továbbá abban, hogy a dologi jogot csak törvény (a jövőre nézve csak a Ptk.) hozhat létre (típuskényszer).³¹¹

A dologi jogi jogviszony közvetett tárgya a dolog, egyébként pedig polgári jogi, vagyis jogalanyok közötti jogokat és kötelezettségeket tartalmazó abszolút szerkezetű jogviszony. A rendszerszemléleti megközelítéssel a tulajdonjog tartalmát kitevő, a tulajdonjog közjogi tartalmából kibontott jogok/tulajdonosi jogosítványok a tulajdonos és a tulajdon tárgya közötti kölcsönhatásrendszerként értelmezhetők (a tulajdon belső kölcsönhatásrendszere), és vektorokkal is ábrázolható, amely vektorok a tulajdonos és a tulajdon tárgya között húzódnak, és azt fejezik ki, hogy a tulajdonos milyen hatást fejthet ki a tulajdonának tárgyára.³¹² Ennek az egyszerű gráfnak (hálózatnak) a csúcsai a tulajdonos és a tulajdon közvetett tárgya, míg a gráf élei a tulajdonosi jogosítványokat modellezzik. Mivel e jogosítványok nem taxatív felsorolt jogosítványok a "tulajdonosi triász" mellé fel kellett venni egy további, kérdőjelekkel jelölt élt is. (ld. később 5. ábra)

A tulajdon belső kölcsönhatásaihoz képest a tulajdonjogra vonatkozó, jogalanyok közötti viszonyokat rendező, a tulajdonjog társadalmi kötöttségéből kibontható normák ugyanakkor a tulajdonjog külső kölcsönhatásrendszerként foghatók fel, ahol a hálózat csúcsait a tulajdonjog alanya és közvetett tárgya együttesen egy csúcsot alkotva, és a velük közvetlen kölcsönhatásban lévő jogintézmények, szabályozási területek alkotják, az élek pedig a közvetlen kölcsönhatások létezését modellezzik.

A modellek élei mindkét esetben két irányúak, mivel mind a belső, mind a külső kölcsönhatások függenek a tulajdon tárgyának jellegétől/minőségétől, így az, hogy a tulajdonos hogyan gyakorolhatja tulajdonosi jogait, és hogy e jogokat milyen külső, pozitív jogrendszeri tényezők befolyásolhatják, nem csupán a tulajdonostól, hanem a tulajdon

³¹¹ SÁRKÖZY 2001. 9.

³¹² A rendszerszemléletről, modellekről, vektorokról, gráfokról és hálózatokról írottakat ld. Az értekezés első fejezetében.

tárgyának milyenségétől, ingó/ingatlan, forgalom képes/korlátozottan forgalomképes, osztható/oszthatatlan stb. is függ. A digitális adatok tulajdoni szabályozása esetén a digitális adatnak ebbe a kölcsönhatásrendszerbe kell illeszkednie. (ld. később 6. ábra)

Mivel ennek ez értekezésnek alapvetően az a végső célja, hogy megvizsgálja a digitális adatok tulajdoni szabályozásának lehetőségeit, és elhelyezze azokat a hazai szabályozás rendszerében, a 6. ábra szerinti modell csupán az első lépést teszi meg az ábrázolt rendszer modellezéséhez, azaz csak a tulajdon alanyának és közvetett tárgyának elsődleges külső kölcsönhatásait ábrázolja, vizualizálva azt a normakörnyezetet, amelyik az adattulajdon befogadására hivatott. Az értekezés e tekintetben csupán azt vizsgálja, hogy az egyes kölcsönható elemek digitális adatokra való értelmezhetőségének hiánya nem gátolja-e, vagy nem zárja-e ki az adatok tulajdoni szabályozását. Az értekezésnek azonban már nem célja az, hogy e kölcsönható elemek adattulajdon vonatkozásában való érvényesülését/működését elemezze. Mindez a további kutatás részét fogja képezni.

A különböző vagyoni jogi megközelítések, ezek nyomán a BGB és a Ptk. is a számításba vehető jogi objektumokat testi és nem testi objektumokra (pl. dolgok, energia, jogok, goodwill, a cég, vevőkör stb.) osztják, ezen belül a testi tárgyakat – amelyek a dologi jogi szabályozás tárgyát képezik – a megfoghatósággal, az értelmi érzékelhetőséggel és a technikai uralhatósággal jellemzik.³¹³ Ebből a szempontból még azt sem tartják fontosnak, hogy a dolognak meghatározott formája legyen, a legszükségesebb feltételekként csak azt várják el, hogy a jelenség az emberi értelem számára érzékelhető legyen és technikai értelemben uralható legyen. Ebből az következik, hogy a dolog fogalma olyan jelenségeket jelöl, amelyek a természetes felfogás szerint önmagukban is léteznek – mondhatnánk állandósult mintázatok, vagyis tartósan stabil, önmagukban fennálló szerkezetük van –, valamint a forgalomban kifejezetten meghatározhatók, egymástól megkülönböztethetők, és értékelhető testi tárgynak számítanak.³¹⁴

A dolog minőség megállapításához a német típusú vagyoni jogi modellekben a testiség alapfeltétel. A testiség térbeli körülhatárolhatóságot és uralhatóságot feltételez. Az

³¹³ FRANZ JÜRGEN SÄCKER - ROLAND RIXECKER - HARTMUT OETKER - BETTINA LIMPERG (szerk.): *Münchener Kommentar; Bürgerliches Gesetzbuch* 1-12/1. Band, Allgemeiner teil, 7. Auflage, C.H. Beck, München, 2015. 1046. (továbbiakban: SÄCKER-RIXECKER-OETKER-LIMPERG 2015)

³¹⁴ SÄCKER-RIXECKER-OETKER-LIMPERG 2015. 1047.

uralhatóság pedig feltételezi, hogy az objektum érzékszervekkel érzékelhető, felfogható és térben körülhatárolható legyen.³¹⁵ A BGB 90. § értelmében az uralom alá hajtott anyag minden egyes térben körülhatárolható és a forgalomban önálló egységként elismert darabja dolognak minősül.

A dolognak a német típusú vagyoni jogi modellekben azért kell szükségszerűen testinek lennie, mert az e modellekben kialakult értelmezés szerint csak így hajtható emberi uralom alá, vagyis így vehető birtokba és így válhat tulajdon tárgyává. Ezért elvárás a dologgal szemben az érzékelhetőség és térbeli körülhatárolhatóság (BGB 90. §).³¹⁶ Kissé más megközelítésben, de lényegében az írottakkal egyezően a Staudinger dolog alatt érti az uralom alá hajtott anyag minden térben körülhatárolható, a forgalomban önálló egységként felismerhető darabját. A Staudinger ezen az elven zárja ki a dolog fogalmából az elektromosságot és a gázokat is, azzal, hogy ha utóbbiakat megfelelő, tárolóba helyezik, ami biztosítja az uralomba vonásukat, akkor ez a fajta “megtestesülés” már ezeket az objektumokat is a dolog fogalmkörébe vonja. Ennek kapcsán ő is a német irodalom által sokszor idézett könyvbe foglalt írásművet vagy a DVD-re rögzített filmet hozza példának, hivatkozva arra is, hogy a tartalmat védi a szerzői, illetve a szabadalmi jog.³¹⁷ A német felfogás ezt a logikát követi, amikor az adatok dologi jellegét bizonyos esetekben elismeri, ha azokat adathordozóra mentik.³¹⁸ Itt azonban lényegében az adathordozó dologi minőségét terjesztik ki az arra mentett adatokra. Vegyük észre, hogy mind a könyv mind pedig a CD lemez esetében olyan adatokkal van dolgunk, amelyek, jóllehet másolhatók, de károsodás nélkül nem tudnak elválni a hordozójuktól. A harmadik esetben viszont olyan adatokról beszélünk, amelyek sérelem nélkül képesek elválni az adathordozótól.

³¹⁵ STAUDINGER 2012. 15.

³¹⁶ STAUDINGER 2012. 5.

³¹⁷ STAUDINGER 2012:15-16.

³¹⁸ ERIC URBAN: *Recht der Digitalwirtschaft: Datensouveränität und ein Eigentum an Daten?* 2019. <https://dnb.info/1215209169/34> (Letöltve: 2023.03.15.) 24-25. (továbbiakban: URBAN 2019) - A BGB megközelítései szerint az adat dologi jellege egy adathordozóra való letöltéskor felmerülhet, de ellenőrizni kell, hogy az adatok a BGB 93. § értelmében az adathordozó a lényeges részének tekintendők-e, és az adatok leválasztása esetén a szétválasztott részek megmaradnak-e vagy jellegükben megváltoznak-e. Mivel az adatok különböző adathordozókon tárolhatók, másolhatók és továbbíthatók a BGB 93. §-a csak akkor vonatkozik az adathordozón lévő adatokra, ha az adatot az adathordozó lényeges részének tekintjük, mert ilyenkor az adatok tulajdonjoga és az adathordozó tárgyi tulajdonjoga nem megkülönböztethető. - Azonban mint láttuk a digitális adatokra nem jellemző a hordozófüggőség, tehát a tulajdoni szabályozás során nem az adathordozóra kell koncentrálni, hanem az adat lényegét kell megragadni).

A Staudinger is elismeri, hogy a merev ragaszkodás a testiséghez és uralhatósághoz egyes esetekben a dologiség meghatározásánál nehézségeket okoz.³¹⁹ Ugyanakkor a testiség feltételként való elvárására ő adja az egyik legegánsabb és leggyakorlatiasabb magyarázatot, miszerint “a testiségre (Körperlichkeit) mint feltételre azért van szükség, mert a dolognak, mint birtoklás és tulajdon tárgyának az emberek számára uralhatónak (beherrschbar) és ellenőrizhetőnek kell lennie, aminek előfeltétele az érzékszervek által való érzékelhetőség és a térbeli körülhatárolhatóság. A szabályozás szempontjából pedig nagyobb jelentősége van ennek „a laikus közvéleményt uraló általános nézetnek”, mint a dolog természettudományos szubsztanciális fogalmának vagy egyéb tudományos vagy filozófiai elmélettel megalapozott dolog-koncepciónak (mint ahogyan ezek általában a BGB-re sem alkalmazhatók).”³²⁰ A BGB tehát egy természetes intuíciót követ, ami végső soron azzal magyarázható, hogy a dolgokon általában abszolút jogok állnak fenn, amelyeket mindenkinek óvnia kell. Márpedig hogyan várhatjuk el bárkitől is azt, hogy tartózkodjon a jogsértéstől, ha lehetetlen felismernie a szituációt, amiben ezt a tartózkodást tanúsítania kellene (ld. Átláthatóság/Publicitás elve). *Ignorantia iuris non excusant* – mondhatnánk, és innen szemlélve a megoldást, az jelentős gesztusként értelmezhető a jogkövető személyek/alanyok részére, ami olyan jogi környezetet igyekszik teremteni, amelyben a jogkövető magatartáshoz szükséges tények a lehető legnyilvánvalóbban felismerhetők.

Előrebocsátom, hogy a digitális adatok esetében ez a megközelítés nem feltétlenül mérvadó, hiszen a digitális adat nem önmagától keletkezik, hanem előállítása minden esetben visszavezethető egy vagy több személyre, még akkor is, ha az adatot gépek generálják. Tehát ritkán fordul elő, hogy valaki adatokba botlik, ha pedig igen, akkor ma már joggal elvárható tőle annak feltételezése, hogy mesterségesen, tehát valaki által létrehozott, jog által védett tárggyal van dolga. A digitális adatok emellett jól felismerhetők.

A Ptk. a BGB által is alkalmazott pandektista megközelítések talaján maradva, 5:14. § - ában *a dolgokat* birtokba vehető testi tárgyként, a tulajdonjog kizárólagos tárgyaiként határozza meg (1), azzal, hogy a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre (2), valamint hogy a dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni (3).

³¹⁹ STAUDINGER 2012. 17.

³²⁰ STAUDINGER 2012. 5.

A Ptk.-ban a dolog fogalma egyet jelent a tulajdon lehetséges tárgyaival. Mivel a Ptk. a dolgokon és az 5:14§ (2) – (3) bekezdéseiben a dolgok közé külön nevesítve sorolt pénzen, értékpapíron, dolog módjára hasznosítható természeti erőknél és az állatokon kívül nem ismeri el dologként sem a forgalomképes, de nem dologi természetű javakat, sem az immateriális javakat (testetlen dolgokat), sem pedig egyéb olyan jelenségeket amelyek nem öltenek testi formát, ezek a javak kiesnek a tulajdon köréből, akkor is, ha ezeken adott esetben kizárólagos uralmon alapuló, kizárólagos jogosultságok állnak fenn. Ennek megfelelően a Ptk. értelmezésében a jog, követelés, szerződési pozíció sem lehet tulajdon tárgya és egyelőre nem lehet tulajdon tárgya a digitális adat sem. A Ptk. a dolognak nem minősülő javak védelmét és átruházásának lehetőségét elsősorban a kötelmi jog szabályainak alkalmazásával oldja meg.³²¹ A Ptk. kommentár szerint nem birtokolhatóak a hozzáférési jogosultságok, internetes chatszobák vagy más felületek sem, továbbá nem lehet birtok tárgya az információ sem. Ebből a szerzők arra következtetnek, hogy mindezek zavartalan gyakorlásának, érvényesítésének, használatának vagy felhasználásának a biztosítása érdekében nem vehetőek igénybe birtokvédelmi eszközök és nem lehet átruházni ezek birtokát sem, hiszen birtok tárgya az lehet, ami egyébként tulajdonjog tárgya is, vagy amire a tulajdonjog szabályait kell alkalmazni.³²² A Ptk.-ban tehát a birtok tárgyai, a dolog és a tulajdon tárgyai lényegében ugyanazt a halmazt fedik le. Dolog a birtokolható testi tárgy, tulajdon tárgya pedig kizárólag dolog lehet. Ez a birtokhangsúlyos dologi megközelítés az egyik fő oka annak, hogy tulajdon tárgyaira vonatkozó megközelítések a digitális adatok tulajdonjogi adaptációját a német típusú vagyoni jogi rendszerek számára különösen megnehezítik.

A hazai dologi jogi szabályozás nem tesz ugyan különbséget testi és testetlen dolgok között, de a dolgok fogalmát és a tulajdonjog tárgyainak körét a birtokba vehető jelenségekre, dolgokra korlátozza, miszerint a dolog elsődleges fogalmi ismérve a birtokba vehetőség, ami egyrészt térbeli körülhatároltságot, másrészt a személyek számára való elérhetőséget jelent. Itt a kommentár utal a birtokba vétel absztrakt lehetőségére is, bár azt, hogy pontosan mit ért ez alatt, nem fejt ki. Feltételezhető azonban, hogy az absztrakt birtokbavétel jelentheti azt, hogy a birtokosnak nincs közvetlenül a testi hatalmában az adott dolog, ahhoz azonban

³²¹ Mi. MENYHÁRD 2014

³²² MENYHÁRD 2014. 557.

kizárólagos hozzáféréssel bír, pl. nála van a nyaraló, vagy az autó kulcsa, vagy kizárólagos hozzáférése van valamilyen egyéb vagyontárgyhoz.³²³

A birtokba vehetőség fizikai és nem jogi értelemben értendő.³²⁴ Ez a dologtárgyúság talaján nehezen képzelhető el másként. A dologi minőség fizikai jellemzője a térbeli kiterjedés, ami azonban nem csupán a szilárd tárgyakra, hanem folyékony vagy légnemű anyagokra, és a fizikai világ minden jelenségére jellemző. Ha pedig a fizikai világ jelenségeit az ember birtokba veszi, vagyis az uralma alá hajtja, rögtön felmerül a tulajdon kérdése. Ezzel párhuzamosan, ha a tulajdonosi jogosítványokat a rendelkezés oldaláról vizsgáljuk, arra a következtetésre juthatunk, hogy a tulajdonjogot nem csupán a fizikai birtok képes megalapozni,³²⁵ ez pedig a digitális adatok jogrendszeri adaptációja terén újabb bizonyíték arra, hogy a szigorú értelemben vett birtok hangsúlyos megközelítés a digitális adatok tulajdoni adaptációjának gátját képezi.

Az ember voltaképpen azzal vonja uralma alá, azzal teszi tulajdonának tárgyává a környezete objektumait, ideértve a természeti erőket is, hogy azokon tulajdoni jogosítványokat gyakorol. Így pl. a “hasznosítás”, vagy az a tény, hogy egy objektum emberi használat tárgyát képezi, eleve feltételezi azt, hogy a jelenség emberi uralom alatt áll, és ennek megfelelően uralom alá vonható. Az ember általi használat tehát egyben az uralhatóság félreérthetetlen bizonyítéka.³²⁶ Ennek köszönhető az, hogy pl. az energiahordozók dologi minősége a különböző vagyoni jogi rendszerek számára, így a Ptk. és a BGB számára sem kérdéses.³²⁷ Menyhárd ezzel összefüggésben kiemeli, hogy a természeti erők csak annyiban lehetnek tulajdon tárgyai amennyiben emberi uralom alatt állnak.³²⁸

Mint ahogy a használat és a hasznosítás feltételezi, hogy a hasznosított jelenség emberi uralom alatt áll, mindez pedig nehezen képzelhető el anélkül, hogy a jelenség ne lenne leírható

³²³ A birtok (Ptk. 5:1 § (1) - der Besitz - 854 BGB) tényleges hatalmat jelent egy dolog fölött, ami átvitt értelemben is felfogható, pl. ha a tulajdonos autója egy parkolóban áll, vagy a nyaralója esetében, ahol éppen nem tartózkodik.

³²⁴ MENYHÁRD 2014. 576.

³²⁵ A BH1998.228, a korlátolt felelősségű társaságban tagsági jogokat és kötelezettségeket megtestesítő üzletrészre már az „eszmei dolog” kifejezést használja, ami arra utal, hogy a bírói gyakorlat érzékeli a birtok hangsúlyos megközelítés korlátosságát.

³²⁶ KLAMMER 2019. 74.

³²⁷ STAUDINGER 2012. 18.

³²⁸ MENYHÁRD 2007. 52.

fizikai valóságában³²⁹, a tény, hogy valamely objektum használat vagy hasznosítás tárgyát képezi, egyben bizonyítékul szolgál ezen objektum dologi minőségére is.

Ami pedig az értéket illeti, dolgok piaci értéke önmagában a dologi szabályozás szempontjából irreleváns.³³⁰ Ellentmondásnak tűnik, hogy a vagyon oldaláról közelítve épp az ellenkezőjét kell megállapítanunk, de mivel az érték egyaránt lehet objektív (pl. tőzsdei ár) és szubjektív is, egyetlen forgalomképes dologról sem jelenthetjük ki, hogy értéktelensége vagy haszontalansága miatt a vagyonjog körén kívül esne.³³¹ Ezzel szemben a kötelmi jogi tényállásokban az érték kifejezetten meghatározó jelentőséggel bír.

2. Adatok és adat alapú javak a vagyonjogi rendszerekben és az Európai Unióban, a digitális adatok tulajdoni megközelítései

2.1. Az adat alapú javak és a digitális adatok adaptációja a vagyonjogi rendszerekben

A vázolt vagyonjogi rendszerek a vagyon/tulajdon tárgyainak megközelítésében, még az azonos modelleken belül is különbözőek lehetnek. Ezt jól példázza az, hogy míg a német vagyonjogi modellhez tartozó Ptk. és a BGB számára az energiahordozók dologi minősége nem kérdés, beleértve a földgázt is, a német jog az egyébként ugyanazon vagyonjogi modellhez tartozó magyar joggal szemben nem ismeri el az elektromosság dologi jellegét, amit a testiség hiányával indokol. Ezzel párhuzamosan pl. a francia modellhez tartozó Code Civile 528 cc az elektromosságot az ingó javak közé sorolja, egyezően az olasz Codice Civile Art 814-vel, ami azt ugyancsak az ingó dolgok közé sorolja, tekintettel arra, hogy gazdasági értéket képvisel.³³²

Az adatok vagyoni, tulajdoni hovatartozásával kapcsolatos kérdések középpontjában az adatok védelme áll. Ez a kérdés pedig több oldalról való megközelítés lehetőségeit kínálja

³²⁹ STAUDINGER 2012. 18.

³³⁰ MENYHÁRD 2007. 59.

³³¹ LENKOVICS 2006. 40.

³³² STAUDINGER 2012. 18.

fel. Az egyik ilyen megközelítés az adattulajdon bevezetése. Az adattulajdon bevezetésének ötlete azonban látványosan megosztja a jogtudomány képviselőit, aminek ez egyik oka az, hogy a jogtudomány az adatokkal kapcsolatban még nem szűrte le azokat a következtetéseket, amelyek az adattulajdon általánosan elfogadható szabályozását megalapozhatnák. E következtetések leszűrését nem csupán az adatokkal kapcsolatos terminológiának (pl. adat és információ), az esetenként a szakirodalmat, jogi normákat és szakmai diskurzusokat is jellemző következtelen használata akadályozza, hanem az is, hogy a szakmai diskurzusokban és a szakirodalomban a digitális adatokat többnyire absztrakt objektumokként interpretálják, aminek következtében azok dologi megközelítései sok esetben fel sem merülnek, ami a német vagyoni jogi rendszerben a dolog és tulajdon egybeesése miatt egyet jelent a tulajdoni szemlélet egyértelmű kizárásával. De meg kell jegyezni azt is, hogy az adatokkal kapcsolatos materiális/immateriális dilemma eldöntetlen volta a digitális adatok jogrendszeri adaptációját az angolszász és a francia vagyoni jogi rendszerekben is megnehezíti. Mindezekon túl az adatok jogrendszeri adaptációját az is nehezíti, hogy a jogi megközelítések sokszor mintha nem vennének tudomást az adatok infrastruktúrához kötöttségéről, ennek költségeiről, és az ezekből fakadó adathozzáférési szükségszerűségekről.

Így nem lepődhetünk meg azon, hogy ma az adatvédelemmel kapcsolatos gondolkodás fő sodrát az adatoknak az immateriális javak, és az adatokon fennálló jogok, továbbá az adatokban megnyilvánuló információ oldaláról való megközelítései, valamint az adati minőségüktől független értékük (adat alapú javak, pl. a kriptovaluták, digitális kötvények és értékpapírok) oldaláról való megközelítések jellemzik. Ahogyan ezt az alábbi példák is mutatják.

2.1.1. Adat alapú javak az angolszász vagyoni jogi rendszerben

Az angolszász - amerikai jogtudomány a datafikáció elterjedése óta foglalkozik a kifejezetten a személyes adatokra vonatkozó tulajdon bevezetésének gondolatával. E megközelítések szerint pl. a személyes adatok tulajdoni viszonyainak rendezése nem csupán arra lenne alkalmas, hogy megoldást kínáljon az ezen adatokkal kapcsolatos védelmi problémákra hanem arra is, hogy segítséget nyújtson az egyéneknek visszaszerezni az elveszített irányítást személyes adataik felett, de legalábbis erősíthetné az adat és az eredetétől szolgáló személy (adatforrás) között fennálló eredendő kapcsolat elismerését -

abban az esetben is, ha az adat közvetlen tulajdonosának nem a forrásául szolgáló személyt tekintjük. Vannak olyan vélemények, is, amelyek kizárólag az adatok tulajdonjogi rendezésben látják a digitális gazdaság fő problémáinak megoldását³³³. Ahogy L. Lessig, az instrumentalista teória képviselőjeként fogalmaz, ha az embereket sikerülne rávenni arra, hogy bizonyos erőforrásokat tulajdon tárgyának tekintsenek, ezzel 90 százalékban el is érnék a védelmi célokat.³³⁴ Vagyis a tulajdoni szabályozás az ezzel célzott tárgy védelmét döntő részben önmagában is képes volna megoldani, és ebben az esetben komoly erőfeszítésre lenne szükség ahhoz, hogy meggyőzzük őket arról, hogy az Amazonhoz hasonló vállalatok ezeket (az erőforrásokat) szabadon magukhoz vehetik. Hasonlóképpen nehéz lesz az olyan vállalatoknak, mint az Amazon megmenekülniük a tolvaj címkétől.”³³⁵

Az adattulajdonnal kapcsolatos diskurzus az Egyesült Államokban sem dőlt még el, minden esetre rész eredmények már ott is vannak, ha részeredménynek tekinthetjük pl. az Egyesült Államok Jogi Bizottsága által az Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv [Uniform Commercial Code (továbbiakban: UCC)] 8. és 9. cikkének módosítására tett javaslatot, amelynek értelmében bizonyos adat alapú javak, a „kriptovaluták” a 8. cikk értelmében mint „általános immateriális javak” kezelendők, akárcsak a 9. cikk szerinti „biztonsági érdekeltségeket” tartalmazó digitális eszközök. Wyoming állam az elsők között reagált a módosításokra, azonban egy tágabb megközelítést alkalmazott, amely szerint a „virtuális valutákat” pénzként kezeli, vagyis általánosan forgatható eszközökként, míg a digitális eszközök más osztályai, például digitális fogyasztói eszközöket és digitális értékpapírokat nem forgatható eszközökként.³³⁶ Wyoming állam tehát az adat alapú javak egy körét, mégpedig a digitális értékpapírokat, virtuális valutákat és digitális fogyasztói eszközöket a tulajdonjogok tárgyaként ismeri el, amelyek így immateriális eszközökként személyes tulajdonnak, értékpapírnak, pénznek, illetve általános immateriális jószágnak minősülnek, tehát ezeket az eszközöket a magántulajdon immateriális tárgyaként kell kezelni.³³⁷

³³³ PURTOVA 2010. 4-6.

³³⁴ “Property talk is just how we talk about matters of great importance. [...] “If you could get people (in America, at this point in history) to see certain resource as property, then you are 90 percent to your protective goal.” (LAWRENCE LESSIG: Privacy as Property. *Social Research*, 2002/1. 247–269. továbbiakban: LESSIG 2002) - idézi: PURTOVA 2010. 1.)

³³⁵ LESSIG 2002. idézi: SZILÁGYI 2022. 2.

³³⁶ <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?communitykey=fc398fb5-2885-4efb-a3bb-508650106f95&tab=groupdetails> (Letöltve: 2023.03.15.)

³³⁷ ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021. 22.

Ami pedig az angolszász bírói gyakorlatot illeti, Szingapúrban a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Bíróság döntése (Quoine Pte Ltd kontra B2C2 Ltd [2020] SGCA)³³⁸, melyet a bitcoin természetéről folytatott tudományos vita előzött meg, a kriptovalutákat tulajdon tárgyaiként rendeli kezelni. A tényállás szerint a bíróságnak abban kellett állást foglalnia, hogy a bitcoin tulajdon tárgyának „tulajdonnak” minősül-e az alkalmazandó jog szerint. A bíróság ebben a döntésében egy klasszikus esetre hivatkozott, mégpedig a National Provincial Bank kontra Ainsworth [1965] 1. AC 117. sz. esetre, amelyben a Lordok Háza megállapította, hogy egy tárgynak „*a., meghatározhatónak, b., harmadik felek által azonosíthatónak, c., természeténél fogva alkalmasnak kell lennie arra, hogy harmadik felek átvegyék, és d., rendelkeznie kell bizonyos fokú állandósággal vagy stabilitással*” ahhoz, hogy a tulajdonjog tárgyának minősüljön. A bíróság megállapította, hogy a „kriptovaluták” megfelelnek ezeknek a követelményeknek, vagyis a bitcoin-t általános értelemben a tulajdon tárgyaként kell értelmezni. Mivel az ítéletet a felek elfogadták³³⁹, a szingapúri fellebbviteli bíróságnak nem kellett döntenie a tulajdon kérdésében, azonban G. Allen, Rauchs, Blandin és Bear kiemelik, hogy ennek ellenére a határozatot széles körben idézik a common law világában, mint lehetséges értelmezési irányt.

Az ítélet nem egyedülálló, mivel a kriptovalutát az idézett ítélettel párhuzamosan az Új-Zélandi Legfelsőbb Bíróság is tulajdon tárgyainak minősítette a Ruscoe kontra Cryptopia Ltd (felszámolás alatt) [2020] NZHC 728 ügyben. A bíróság megállapította, hogy a kriptovaluta az adott ország társasági jogi jogszabályai értelmében a „tulajdon” egy formáját képviseli, és hogy azt egy cég képes bizalmasan/biztonságosan nyilvántartani és biztonságosan megőrizni azok számlatulajdonosai számára.³⁴⁰

Bár a német vagyoni jogi rendszerhez tartozna, de a fent hivatkozott ítéletekkel való összehasonlítás érdekében itt érdemes megemlíteni, hogy a pandektista hagyományokra épülő Japán Polgári Törvénykönyv³⁴¹ alkalmazásával hasonló ügyben merőben más ítélet született, amikor a Mt. Gox tőzsde összeomlását követő csődeljárásban felmerült a kérdés,

³³⁸ <https://www.sicc.gov.sg/docs/default-source/modules-document/judgments/b2c2-ltd-v-quoine-pte-ltd.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)

³³⁹ A Quoine Pte Ltd kontra B2C2 Ltd [2020] SGCA

³⁴⁰ ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021. 21.

³⁴¹ TAMÁS CSABA GERGELY: *Jogalkotás a meidzsi-korszakban (1868-1912), Tanulmány a kontinentális jogok japán recepciójának szükségességéről és menetéről.* <https://ias.jak.ppke.hu/20051sz/o1.pdf> (Letöltve: 2023.02.22.) lásd még: MAKOTO ARAI: A Japán Polgári Törvénykönyv létrejöttének története. *Jogtudományi Közlöny*, 1979/8. 525–527.

hogy a bitcoin-ok a japán jog szerint tulajdonképes „dolgok”-e. A japán polgári törvénykönyv 85. cikke a „dolgokat” kézzel fogható jelenségekként határozza meg. Az eljárás során a felperes azzal érvelt, hogy „dolognak” kell tekinteni azt a tárgyat, amelynek kizárólagos jogi ellenőrzésére képes, így a bitcoin-t is, mivel a blokk lánc (Block Chain) hálózat csomópontjain őrzött “elektronikus irat” maga is egy bitcoin-t testesít meg, nem pusztán annak bizonyítéka, és így a polgári törvénykönyv szerinti dologgal egyenértékű, tehát tulajdonjog tárgya lehet. A bíróság ezzel szemben úgy foglalt állást, hogy *a tulajdon tárgyainak egyrészt kézzelfoghatónak másrészt kizárólagos ellenőrzés alá vonhatónak kell lenniük*, amely feltételeknek a bitcoin nem felel meg, így nem minősíthető dolognak.³⁴²

A hivatkozott ítéletek a digitális adatok egy speciális megjelenési formájára, a kriptovalutákra vonatkoznak ugyan, azonban az érvelésekben felismerhetők a materiális javakra általánosan jellemző tulajdonságokra való hivatkozások, mint pl. *a meghatározhatóság, a harmadik felek általi azonosíthatóság, átruházhatóság, strukturális állandóság, stabilitás, vagy nyilvántarthatóság, elkülöníthetőség, megőrzésre való alkalmasság, kizárólagosság*. A japán ítéletben pedig kifejezetten a dologi minőség kérdésének megítélésén múlt a döntés. Vagyis a kriptovaluták tulajdontárgyi minőségének megállapítása alapvetően digitális adati természetük megítélésén múlt (nem pedig az adatok által hordozott jelentésen, vagyis azon, hogy ez az adathalmaz kriptovalutaként értelmezhető).

Az adaptáció során felmerülő problémákat érzékelve, az angol LawTech Delivery Panel UK Jurisdiction Taskforce (UKJT) már a 2019 novemberében kibocsátott jogi Nyilatkozatában úgy foglalt állást, hogy a kriptoeszközöket az angol jog jelenlegi állapotában a tulajdonjog tárgyának kell tekinteni³⁴³. Rámutat azonban arra, hogy a kriptoeszközök nem illeszkednek pontosan a tulajdoni kategóriákba, mivel álláspontjuk szerint *nem birtokolhatók, és nem képviselnek jogot*. A Nyilatkozat azt javasolja, hogy ezeket újszerű, harmadik tulajdon - típusként kellene értelmezni. A nyilatkozat megközelítéseit már alkalmazza az Angliai és Walesi Legfelsőbb Bíróság, és angolszász jogfejlődésről lévén szó, a részleteket valószínűleg az angol bíróságok jövőbeli döntéseik során dolgozzák majd ki, amivel a

³⁴² https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/mtgox_judgment_final.pdf (Letöltve: 2022.06.12.)

³⁴³ UK Jurisdiction Taskforce consultation. <https://www.lawsociety.org.uk/campaigns/lawtech/news/cryptoassets-dlt-and-smart-contracts-ukjt-consultation> (Letöltve: 2022.06.12.)

digitális eszközöket fokozatosan az általános tulajdonjog hatálya alá vonják anélkül, hogy törvényi (jogalkotói) beavatkozásra lenne szükség.³⁴⁴ E folyamat révén pedig a kriptoeszközök, mint adat alapú javak az Egyesült Királyságban a személyes tulajdon egy új kategóriájává válhatnak.³⁴⁵ Az idézett példák a digitális javak tulajdoni szabályozásának indokoltságát támasztják alá.

2.1.2. A francia modell

A Code Civile 544. § értelmében a tulajdonjog a dolgok felett, azok legteljesebb élvezetére és az azokkal való legteljesebb rendelkezésre irányuló jog, feltéve, hogy azzal nem a törvény vagy rendeletek által tiltott módon, vagy tiltott célból él a tulajdonos (544. §³⁴⁶, az 545. § értelmében pedig senki sem kényszeríthető vagyonának átruházására, kivéve közhasznú okokból, ebben az esetben is csak méltányos és előzetes kártérítés mellett.

Az adatok tulajdoni hovatartozásának kérdésére azonban a Code Civil -ben sem találunk egyértelmű választ, annak ellenére sem, hogy tulajdoni megközelítései kifejezetten vagyon alapúak.³⁴⁷ A Code Civil a II. fejezetében (Ingók, 527-536. cikk) a tulajdon tárgyát képező ingóságok körét a természetük szerint ingónak minősülő dolgok, és a törvény által ingónak minősített dolgok halmazaként határozza meg (527. §), ide sorolva nem csupán testi tárgyakat, hanem ezek mellett immateriális vagyontárgyakat, jogokat is (529. §). Az 535. § értelmében az "ingó" vagy "ingó vagyontárgy" kifejezés általában mindent magában foglal, ami a törvény ingónak minősít.

A törvény közvetlenül digitális javakra vonatkozó utalást nem tartalmaz. Mindazonáltal a törvénytől kitűnő, a dolgokat a vagyonnal egységben érintő megközelítések miatt úgy látszik, hogy a Code Civil megközelítései rugalmasabbá teszik azt a digitális javak megragadására.

³⁴⁴ <https://technation.io/news/uk-takes-significant-step-in-legal-certainty-for-smart-contracts-and-cryptocurrencies/> (Letöltve: 2023.03.15.)

³⁴⁵ ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021. 30.

³⁴⁶ Article 544: La propriété est le droit de jouir et disposer des choses de la manière la plus absolue, pourvu qu'on n'en fasse pas un usage prohibé par les lois ou par les règlements.

³⁴⁷ 515-14 §. I. cím: A vagyon megkülönböztetése.

A digitális adatok tulajdoni hovatartozásának megoldandó kérdése francia országban is oda vezetett, hogy a Génération Libre franciaországi think tank már 2018 januári „Mes data sont à moi” című első jelentésében lehetségesnek találta a Code Civil tulajdonjogi rendelkezéseinek alkalmazását. Az elképzelésük lényege az volt, hogy az emberek részesüljenek a személyes adataik kereskedelmi hasznosításából származó gazdasági bevételekből. Érvelésük szerint a személyes adatok titokban tartását (ellenőrzés alatt tartását) a nem testi javak (bien incorporelle) birtoklásaként lehet értelmezni, ami a Code Civil, mint „a vagyonjog általános rezsimje” (droit commun de biens) szabályozása alá tartozik, és amely a „birtok, mint tulajdoni jogcím” a Code Civil 2276. cikk alkalmazásával az adatbirtokost tulajdonnal ruházza fel.³⁴⁸

Ugyanebben az évben a GDPR franciaországi adaptációját szolgáló törvényjavaslattal összefüggésben az Assemblée nationale képviselői benyújtottak egy, a törvényjavaslat módosítására irányuló indítványt, ami a személyes adatokra vonatkozóan szellemi tulajdonjog elismerését indítványozta, kiegészítve a szellemi tulajdonról szóló törvénykönyv L.341 1. cikkét. Az elképzelést azonban a francia jogalkotó elutasította.³⁴⁹

Jóllehet a francia joggyakorlat a digitális adatok hovatartozását illetően még nem helyezkedett határozott álláspontra, az angolszász folyamatokhoz hasonlóan már itt is megfigyelhető bizonyos adat alapú javak törvényi adaptációja, ami a francia kereskedelmi törvénykönyv és a francia monetáris és pénzügyi törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításában is tetten érhető, amelyek lehetővé teszik bizonyos rövid lejáratú, DLT (Block Chain alapú) rendszer segítségével nyilvántartott, átruházható dematerializált értékpapírok (mini kötvények) tartását, és forgalomba hozatalát/értékesítését, amelyek megkönnyítik a kkv-k finanszírozáshoz való hozzáférését a közösségi finanszírozási platformokon keresztül. A módosítás csak a részvények egy bizonyos körére vonatkozik és az értékpapírt ebben az esetben egy „elektronikus eszköznek” tekintett „token” képviseli az elektronikus nyilvántartásban, vagyis más eszközökhöz, pl. a papír alapú értékpapírokhoz hasonlóan a token az értékpapír birtoklásának bizonyítékeként szolgál, de nem garantálja az értékpapír érvényességét.³⁵⁰

³⁴⁸ SZILÁGYI 2022. 4.

³⁴⁹ SZILÁGYI 2022. 4.

³⁵⁰ ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021. 27.

Az adat alapú javak jogrendszeri adaptációjának érdekes és jövőbe mutató példáját adja az ugyancsak a francia vagyoni jogi rendszerhez tartozó osztrák polgári törvénykönyv (ABGB), ami azért is lehet kiemelkedően érdekes számunkra, mert egy német nyelvi kultúrkörhöz tartozó, német jogelméleti hatásoktól nyilvánvalóan nem mentes jogrendszerről van szó, amely a magyar jogalkotási és jogalkalmazási folyamatokkal is közvetlen kölcsönhatásban áll.

Az osztrák megközelítésekben Staudegger a szoftvereket jogi értelemben már 1994-ben dolognak tekinti az ABGB 285 § alapján, mivel azok a személytől elkülönülnek és emberi használatra szolgálnak.³⁵¹ Az osztrák jog a digitális adatot ma már egységesen (ide értve a gépi adatokat is) testetlen objektumként (unkörperliche Dinge) interpretálja, amit ABGB 285§-a³⁵² dologként definiál, mivel a digitális adat a személytől megkülönböztethető olyan objektum, ami nem része az élő emberi testnek³⁵³, ugyanakkor kétségtelenül emberi használatra szolgál.³⁵⁴ Adat és információ relációjában az osztrák jogi megközelítés lényege az, hogy az információ és az adat kölcsönösen függenek egymástól, amiből arra lehet következtetni, hogy egyrészt az információ nélküli karaktersorozat nem adatok³⁵⁵, másrészt az információt adatként kell reprezentálni a mindennapi életben használható formációk feldolgozásához.³⁵⁶ Klammer szerint ez az összefonódás az oka annak, hogy pl. a GDPR az “adat” fogalmat használja, jóllehet célja nem az adatok védelme, hanem azon személyek érdekeinek védelme, akikre bizonyos információk vonatkoznak.³⁵⁷

Az ABGB 285. §-a által meghatározott jogi értelemben vett dolgok halmazának osztályozó elve az, hogy az itt csoportosított objektumok egytől egyig jogi objektumokként, vagyis jogviszonyok tárgyaiként értelmezhetők. Ebből fakadóan, ami jogi objektumként nem értelmezhető az sem dologi jog, sem pedig kötelmi jog tárgya nem lehet. Ezen a dologhalmazon belül a 292§ határozza meg a dologi jog tárgyát képező testi tárgyakat, míg a 294.

³⁵¹ ELISABETH STAUEGGER: *SONDERPROBLEME DER SOFTWAREVERTRÄGE (Teil II) Rechtliche Verantwortung bei der Herstellung von Individualsoftware*. Medien und Recht, Austria, 1994. 17., idézi: KLAMMER 2019. 41.

³⁵² “Alles was von der Person unterschieden ist, und zum gebrauche der Menschen dient, wird im rechlichen Sinne eine Sache genannt.” (ABGB 285 §.)

³⁵³ KLAMMER 2019. 59.

³⁵⁴ KLAMMER 2019. 66.

³⁵⁵ Ezzel a következtetéssel az értekezés második fejezetben kifejtettek alapján nem lehet egyetérteni, annál is inkább nem, mert információs tartalom minden karakterhez köthető, akár minden bithez is, hiszen adott esetben az “1” vagy “0” érték is információ értékű lehet.

³⁵⁶ KLAMMER 2019. 14.

³⁵⁷ KLAMMER 2019.

§ azokat az objektumokat, amelyek a 285.§ értelmében különleges jogképességgel bírnak (Sonderrechtsfähigkeit), vagyis jogok (jogviszonyok) tárgyai lehetnek.³⁵⁸ Az ABGB 285. § általános megközelítésben tehát azokra a jelenségekre vonatkozik, amelyek jogok, jogviszonyok tárgyai lehetnek, ezzel az ABGB meghatározza azoknak az objektumoknak a körét, amelyek a vagyon alkotóelemeit képezik.³⁵⁹ Az ABGB vagyonszféra tehát megegyezik a tulajdon tárgyaiként értelmezhető objektumok körével.

Az ABGB Klammer által interpretált adatmegközelítéseiben figyelemre méltó az adatmegtartás (Datenverkörperung) fogalma, ami Klammer értelmezésében az adatok tárolásához kötődő (digitale Speicherung von Daten) olyan fikciót jelent, ami az adatok piaci szemléletű jogrendszeri adaptációját szolgálja (mint pl. egy teleírt papír, egy cd lemez, egy megírt Stick vagy egy igénybe vett felhő), vagyis ebben a megközelítésben az adatok fizikai tulajdonságai nem relevánsak.³⁶⁰ Ez a Datenverkörperung fogalom azonban eltér a német verkörperte Daten kifejezéstől, mivel ez utóbbi egyértelműen az adathordozóra mentett adatra vonatkozik, függetlenül annak “megmunkálási szintjétől. Ezzel szemben a Datenverkörperung azokra a digitális adatokra utal, amelyek megfelelő kiterjesztéssel, tehát a feldolgozást lehetővé tevő plusz adatokkal vannak ellátva (pl. TXT., vagy fejrész stb.)³⁶¹, így az értelmezés, információvá alakítás feltételeinek megfelelnek. Az immateriális adat az ABGB megközelítésében a Datenverkörperung révén válik az ember számára értelmezhető, “létező” tárggyá, elektronikus dokumentummá, amelynek az adathordozó csupán közvetítő médiuma, ami a megtartott adatok létezését lehetővé tevő³⁶², vagyis az adatok létezésének feltételeit biztosító infrastruktúra része. A Datenverkörperungen-ként megjelölt adatkategóriát Klammer már testiséggel jellemzi.

Az ABGB 285. § dologfogalma egyrészt nyelvtani, szubjektív – történeti és objektív – teleologikus interpretációjában minden olyan jelenségre kiterjed, ami jogi tárgy lehet, másrészt logikai – rendszertani értelemben úgy terjed ki a testetlen jelenségekre, hogy azokat külön nem határozza meg, azonban ezekhez sorolja azokat a jogok tárgyaként értelmezhető

³⁵⁸ KLAMMER 2019. 19-20. Különleges jogképességgel bírhatnak az ABGB 285§ értelmében azok az objektumok, amelyek maguk is egyszerű tárgyak, vagy dologi kapcsolatokkal rendelkeznek ugyan, azonban e kapcsolatban ők maguk fő dolognak, vagy önálló alkotóelemnek, vagy tartozéknak minősülnek.

³⁵⁹ KLAMMER 2019. 50.

³⁶⁰ KLAMMER 2019. 15-16., 117.

³⁶¹ Lásd bővebben a 2. Fejezetben kifejtetteknél.

³⁶² KLAMMER 2019. 369.

jelenségeket, amelyek a testi tárgyak körén kívül esnek.³⁶³ A testetlen dolgok pedig az ABGB 285 értelmében attól függetlenül is minősülhetnek dolognak, hogy azok abszolút védelmet élveznének.³⁶⁴ Az adathordozó és az adathordozón tárolt adat az ABGB értelmében vitán felül testi tárgynak minősülnek, így esetükben fennáll az abszolút védelem, ugyanakkor, mivel maga az adat is (ide értve a gépi adatokat is) lehet jogok tárgya, az ABGB 285 § értelmében az adat maga is dolognak minősül³⁶⁵, azonban az adatok nem minden megnyilvánulása élvezhet abszolút védelmet.

A nem testi objektumok az osztrák jog szerint sem élveznek abszolút védelmet, ilyen objektumoknak minősülnek pl. a követelés státuszban lévő objektumok, a levédett, vagy akár azok a még le nem védett találmányok, amiket már szerződésben átruháztak, a know-how, egy játékötlet/ ötletek, ismeretek, továbbá az adatok is.³⁶⁶ Mivel az adatok önmagukban tulajdoni státuszban lévő, ám abszolút védelmet nem élvező objektumok, azokat a kötelmi jog védelme alá kell vonni.³⁶⁷

Klammer is hivatkozik arra, hogy ha egy objektum emberi használat tárgyát képezheti, önmagában is bizonyítja azt, hogy ez az objektum emberi uralom alá vonható. Az ember általi használat tehát egyben az uralhatóság félreérthetetlen bizonyítéka.³⁶⁸ Ugyanakkor a birtokot Klammer szerint a Datenverkörperung körébe tartozó adatok esetében nem csak az adat adathordozón való bírása, hanem egy jelszó útján való hozzáférés is megalapozhatja.³⁶⁹

Az osztrák jog az adatot, a megtestesített adatot (Datenverkörperungen) és az adathordozót egyaránt dolognak tekinti, azon az elven, hogy mindegyik lehet jogviszony tárgya.³⁷⁰ Azonban e halmazon belül a megtestesített adatot (Datenverkörperungen – Klammer megközelítésében) és az adathordozót fizikai (testi) tárgyként, míg az egyéb, kiterjesztéssel, vagyis az értelmezéshez szükséges további adatokkal el nem látott egyszerű adatokat általában immateriális jogi tárgyaként értelmezi, amely különbségtétel azzal a fontos

³⁶³ KLAMMER 2019. 46-51.

³⁶⁴ KLAMMER 2019. 52-54.

³⁶⁵ KLAMMER 2019. 54-55.

³⁶⁶ KLAMMER 2019. 57.

³⁶⁷ KLAMMER 2019. 74.

³⁶⁸ KLAMMER 2019. 74.

³⁶⁹ KLAMMER 2019. 166.

³⁷⁰ A dolgokat az ABGB 291§ osztja testi és nem testi, ingó és ingatlan, elhasználható és el nem használható, felbecsülhető és nem felbecsülhető (unschatzbar) dolgokra, a 292§ pedig a testi dolgok mellett nem testinek minősít minden testin kívüli jelenséget, pl. a jogokat, pl. Jog a vadászathoz, halászathoz, és minden más jog.

következéssel jár, hogy míg a testi tárgyakra abszolút jogvédelmet biztosít a törvény, addig az immateriális vagyontárgyak fő szabályként relatív védelemben részesülnek.³⁷¹

Az ABGB megközelítésében az immateriális javak (ABGB 292§) csupán az emberi képzeletben léteznek, szemben a ténylegesen (embertől függetlenül) létező testi tárgyakkal, amelyek objektíve észlelhetők/megállapíthatók. Klammer – mint láttuk – az utóbbiak közé sorolja az adathordozót és a megtestesített adatokat (Verkörperungen) is. Ez utóbbit olyan határesetként írja le, ami éppen a materiális (testi) és az immateriális (nem fizikai) vagyontárgyakat egymástól elválasztó határvonalon helyezkedik el.³⁷²

A Datenverkörperung esetében az értelmezés tovább lép a BGB szerinti értelmezésen, mivel a Datenverkörperung fogalomkörébe azok az adatok kerülnek, amelyek a hozzájuk fűzött (ugyancsak adati minőségű) kiterjesztéssel lehetővé teszik a hozzájuk kapcsolt adathalmaz értelmezését, vagyis információvá alakítását. És bár Klammer is elismeri, hogy a Datenverkörperung testi voltát illetően az osztrák judikatúra még bizonytalan³⁷³, ezzel a megközelítéssel a testi tárgyként is dolognak minősített digitális adat elszakad az adathordozótól és pusztán digitális adati mivoltában, adathordozó nélkül is testi tárgyként felfogott dologként értelmezhető, ugyanakkor a kiterjesztés nélküli adatok, információk, ötletek, mint testetlen dolgok anélkül minősülnek dolognak, hogy abszolút védelmet kapnának³⁷⁴.

Klammer, mivel úgy látja, hogy az adatokkal kapcsolatos dologi jogi kategóriákat nem lehet meghatározni a piac szemléletének figyelembevétele nélkül, a jogtudomány dologi jogi kategóriáit, mint pl. “dolog”, “testiség”, “különleges jogképesség”, “önállóság”, és ezek jogi definícióit jelzés értékűnek tartja³⁷⁵ (vagyis azokat nem mint megváltoztathatatlan objektumokat szemléli). Ezért is tud kilépni a hagyományos, testiségen alapuló dologi szemléletből, amelynek folytán a Datenverkörperungen kategóriába tartozó adatokat, berendezések által érzékelhető, ember által uralható, tehát létező objektumokként, vagyis

³⁷¹ KLAMMER 2019. 78-79., “Például a gépi adatok tekintetében X vállalkozás javára kötelmi jogi igényt lehet alapítani (pl. kölcsönös adatcserére vonatkozó szerződést lehet kötni), míg Y vállalkozásnak kizárólagos tulajdonjoga van a TXT fájlra, Z kereskedőnek pedig kizárólagos tulajdonjoga van a laptopra a tulajdonjog fenntartása alapján.

³⁷² KLAMMER 2019. 117.

³⁷³ KLAMMER 2019. 124. (Amiben a gyakorlat kétséget kizáróan biztos, hogy egy szoftver egy adathordozóra mentve biztosan testi tárgyként felfogható dolognak minősül.)

³⁷⁴ KLAMMER 2019. 369.

³⁷⁵ KLAMMER 2019. 156-157.

testi tárgyként értelmezi, amelyek esetében mind a dologi, mind a kötelmi jog alkalmazható.³⁷⁶ Ezzel a megközelítéssel pedig a megtestesült adat (Datenverkörperungen) jogi szempontból is emancipálódik az adathordozótól³⁷⁷, vagyis azzal kapcsolatban a birtok jogi szempontból önállóan is értelmezhető és védhető³⁷⁸.

A Datenverkörperungen körébe tartozó adat így nem csupán értelmezhető a tulajdonjog tárgyaként, hanem testi dologként abszolút védelmet élvez, amin tulajdont szerezni alkotás, gyümölcsszerzés és duplikáció révén egyaránt lehet. A Datenverkörperungen tehát abszolút dologi jogi védelmet alapoz meg és kap.³⁷⁹ Ugyanakkor az immateriális vagyonyjog, az adatvédelem és a titokjogok az e kategóriába tartozó adatokon fennálló dologi jogok korlátját képezik³⁸⁰, és mindez nem zárja ki azt, hogy ezen adatkategóriák kötelmi jogi, szerződéses keretek között is szabályozhatók legyenek és védelmet élvezzenek a törvény által biztosított keretek között.³⁸¹

2.1.3. A német modell

A német vagyonyjogi rendszer a digitális javak adaptációja terén ma hasonló folyamatok színteréül szolgál, mint a fent vázolt másik két vagyonyjogi rendszer, annak ellenére is, hogy a digitális adat dologi minőségét, ezzel együtt pedig tulajdon tárgyaként való elismerését határozottan elutasítja. Ez alatt azt értjük, hogy a digitális javak jogrendszeri adaptációja a német vagyonyjogi rendszerben is a pénz és értékpapírszféra területén indult meg, és jóllehet az alábbi hivatkozások nem közvetlenül dologi jogi területét érintik, dologi jogi összefüggéseik azonban nyilvánvalóak, így sokat elárulnak arról a szemléletről, ahogyan ez a vagyonyjogi rendszer ma a digitális adatokat hovatartozásának kérdéskörét megközelíti, pontosabban – mint látni fogjuk – megkerüli.

A német jog magyar joggal fennálló szoros kölcsönhatásai miatt érdemes előljáróban megjegyezni, hogy a német jogban a BGB 903. §-a szerint a tulajdonjog a dolgok feletti

³⁷⁶ KLAMMER 2019. 370.

³⁷⁷ KLAMMER 2019. 372-373.

³⁷⁸ KLAMMER 2019. 373-374.

³⁷⁹ KLAMMER 2019. 375-377.

³⁸⁰ KLAMMER 2019. 378.

³⁸¹ KLAMMER 2019. 379-380.

uralkodás legátfogóbb – azonban nem korlátok nélküli³⁸² - joga (Ptk. 5:13. §)³⁸³. A dolog tulajdonosa a német jogban - miként a magyar jogban is - jogosult arra, hogy a dologgal tetszés szerint bánjon, és joga van másoktól megkövetelni, hogy tartózkodjanak bármely a dologra vonatkozó befolyástól, amit a BGB 823. § (Ptk. 6:519 §) vagy BGB 985. § [Ptk. 5:5 – 5:8 §§, 5:13 § (3)] a tulajdonos polgári jogi védelmi igényén keresztül támogat.³⁸⁴ A német polgári törvénykönyv 90. § szerint a dolgok testi tárgyak (fizikai tárgyak) (Ptk. 5:14. §), míg az anyagi minőséggel nem rendelkező immateriális javak, követelések, immateriális vagyoni jogok, vagy egyéb vagyoni jogok lehetnek.³⁸⁵ A német jog a digitális adatokat is az immateriális gazdasági javak³⁸⁶ közé sorolja, amelyek e minőségükben alkalmasak arra, hogy szerződések tárgyai lehessenek³⁸⁷ olyan értelemben, hogy azokra a BGB 194. § (1)³⁸⁸ bekezdése szerinti jogok és követelések értelmezhetők (Ptk. 6:1§). A gyakorlatban az adatokkal (immateriális javakkal) kapcsolatos jogok és kötelezettségek a legkülönbözőbb formájú szerződések tárgyát képezhetik, anélkül, hogy azok érvényessége kétséges lenne. A digitális adatok fizikai megjelenésének részleteit ezekben a jogviszonyokban “nyitva maradnak”, így a felek kikerülhetik az adatok BGB 90. §-a értelmében vett dologként való értelmezését.³⁸⁹ E szerződésekből ennek megfelelően, a dologi minőség hiányában rendszerint hiányzik a valódi dologi rendelkezési ügylet³⁹⁰, ezért ezek tulajdonképpen (relatív) jogi pozíciókat hoznak létre egy, a szerződő felek között létrejövő relatív jogviszonyban.

A fizikai objektum az immateriális javakkal szemben olyan fizikai entitás, amely a mindenkori összetételétől függetlenül meghatározható a térben, azaz szilárd testek, továbbá

³⁸² A BGB 903. § a dolog tulajdonosa nem gyakorolhatja e jogait törvényi rendelkezés, vagy harmadik személyek jogainak rovására, az állat tulajdonosa pedig jogköreinek gyakorlása során köteles betartani az állatok védelmére vonatkozó külön jogszabályokat. – BGB 903. § - Befugnisse des Eigentümers - Der Eigentümer einer Sache kann, soweit nicht das Gesetz oder Rechte Dritter entgegenstehen, mit der Sache nach Belieben verfahren und andere von jeder Einwirkung ausschließen. Der Eigentümer eines Tieres hat bei der Ausübung seiner Befugnisse die besonderen Vorschriften zum Schutz der Tiere zu beachten

³⁸³ URBAN 2019. 23.

³⁸⁴ URBAN 2019. 24.

³⁸⁵ SCHULZE - DÖRNER – EBERT: *Ürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar* 90. § – idézi: URBAN 2019. 24. Az immateriális javakat a BGB maga nem definiálja. (Ld. még: JUMIKO 2017. 33.)

³⁸⁶ OLG Düsseldorf, Urt. v. 17.10.2011 – 14e O 219/10, CR 2012, 801 (802) (Kundendaten als immaterielles Gut, das gemäß § 667 vom Beauftragten herauszugeben ist [Hinweis auf BGH, Urt. v. 17.4.1996 – VIII ZR 5/95, MDR 1996, 1122 – Rz. 27]); ZECH 2015. 137., unter Hinweis auf BGHZ 133, 155; - JUMIKO 2017. 35.

³⁸⁷ STEFAN LEIBLE - MATTHIAS LEHMANN - HERBERT ZECH (szerk.): *Unkörperliche Güter im Zivilrecht*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2011. 95. (továbbiakban: LEIBLE - LEHMANN - ZECH 2011); ROLF H. WEBER - LENNART CHROBAK: *Der digitale Nachlass. Jusletter IT*, 2015/September. 21. – idézi: JUMIKO 2017. 35.

³⁸⁸ BGB 194. §. Gegenstand der Verjährung (1) Das Recht, von einem anderen ein Tun oder Unterlassen zu verlangen (Anspruch) ...

³⁸⁹ HOEREN 2014. 17.

³⁹⁰ LEIBLE - LEHMANN - ZECH 2011. 95; ZECH 2015. 137. – idézi: JUMIKO 2017. 35.

folyadékok és gázok is. Ez az értelmezés azért zárja ki az adatokat a dolog fogalmából, mert azok “olyan elektromos feszültségből állnak, ami nem rendelhető szilárd, folyékony vagy gázhalmazállapothoz³⁹¹, és mert ez a megnyilvánulás illékonynak tekintendő és nem kellően megszilárdult. Ezért az adat a BGB 90. §-a szerint nem minősülhet fizikai dolognak.³⁹² Vagyis az adatot ez az értelmezés nem tekinti eléggé állandósult fizikai formációnak.³⁹³ A BGB 903. § csak a BGB 90. §-ban írt tulajdoni tárgyak vonatkozásában alkalmazható³⁹⁴, így hasonlóan a magyar Ptk. megközelítéseivel az adatok a BGB szerint sem sorolhatók a tulajdon tárgyai közé.

Mindezek ellenére már korábban is volt rá példa, hogy német bíróság pl. Nürnbergben és Szászországban arra a következtetésre jutott, hogy az adatok birtokolhatók, így tulajdonjoggal kapcsolatos tulajdonságokat mutatnak³⁹⁵, az adat alapú vagyontárgyak Németországban egészen a közelmúltig nem nyertek dologi minősítést.

Az áttörésre egészen 2021. június 10. napjáig, az elektronikus értékpapírokról szóló törvény (Gesetz zur Einführung von elektronischen Wertpapieren, eWpG) hatálybalépéséig kellett várni, amely törvény, lehetővé teszi bemutatásra szóló kötvények olyan innovatív technológiákkal történő kibocsátását, mint az elosztott főkönyvi technológia (DLT). A törvény bevezeti az „elektronikus értékpapírok” egy új kategóriáját, amelyek egyenértékűek a fizikai tanúsítvánnyal kibocsátott hagyományos értékpapírokkal. A fizikai igazolás követelményét az elektronikus értékpapír-nyilvántartásba történő bejegyzés váltja fel. A törvény biztonságos elektronikus értékpapír-nyilvántartásokon keresztül teremt jogalapot a jogok kereskedelméhez, és új engedélykategóriával egészíti ki a kriptográfiai értékpapír-nyilvántartás vezetését.³⁹⁶ Dologi jogi szempontból nóvumnak számít, hogy az új törvény az elektronikus értékpapírokat a német polgári törvénykönyv (BGB) 90. § szakasza

³⁹¹ OLG Dresden, Beschl. v. 11.06.2012, Az. 4 W 961/12.

³⁹² JuMiKO 2017. 33.

³⁹³ Ez azonban, mint láttuk nem feltétlenül igaz. Az adatok természetéről írottakat figyelembe véve kijelenthetjük, hogy az adat abban a formájában, amelyben az adatkereskedelem tárgyát képezi az elektromos feszültség állandósult formája, és mert az adatok gazdasági jellemzése azok hasznosítását bizonyítja, kijelenthetjük azt is, hogy az adat dolog módjára hasznosított természeti erő/energia. Ráadásul az energiának egy olyan állandósult formája, ami jelentősen meghaladja a folyékony vagy gáz halmazállapotú anyagok szervezetségi fokát. Az adat, mint láttuk sokkal inkább tekinthető állandósult jelenségnek, mint pl. egy tartályba foglalt gázfelhő. Vagyis a fenti érvelés alapján az adatok a dolgok köréből nem zárhatók ki.

³⁹⁴ HOEREN 2014. 18.

³⁹⁵ THOMAS HOEREN: BigData and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe (2014). *European Intellectual Property Review*, 2014/12. 752. (továbbiakban: HOEREN 2014a)

³⁹⁶ <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-06-29/germany-electronic-securities-act-enters-into-force/> (Letöltve: 2023.03.15.)

értelmében³⁹⁷ felfogott „dolgoknak” minősíti anélkül azonban, hogy a BGB 90. §-t magát módosítaná.³⁹⁸ E megoldás kritikájaként Lahusen dologi megközelítések talajáról érvelve úgy foglal állást, hogy a német értékpapírtörvény az elektronikus értékpapír „dologiasításával” olyasmit ígér, aminek az intézmény nem tud megfelelni, ezért jobb volna egy „új fát ültetni”³⁹⁹, vagyis a jogok, követelések és dolgok mellett a tulajdonjog egy új intézményét létrehozni. Ennek kapcsán Lahusen lehetséges megoldásként hivatkozik a német Banking Act, Kreditwesengesetz (KWG) 1. § 10/11. bekezdésére, amely a „kriptoértékeknek” olyan jogi definíciót adott, ami nem igényli a „dologi” megközelítést. Ehelyett „digitális értékmegjelenítésekről” beszél, amelyeket fizetőeszközként vagy befektetésként fogadnak el, és amelyekkel „megállapodás vagy tényleges gyakorlat alapján” elektronikusan kereskednek.⁴⁰⁰ A kriptoértékek pedig ugyancsak adat alapú javak.

Mindazonáltal a Vieweg - Lorz - Sachenrecht 2022-ben kiadott átdolgozott kiadása a dolog fogalom (Sachbegriff) meghatározása során továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy a computeradatok és a computerprogramok nem minősülnek dolgoknak (jóllehet a dologi minőségük egy adathordozón való rögzítés útján felmerülhet).⁴⁰¹

A német jogalkotó tehát a digitális javak egy csoportjára nézve párhuzamos rezsimit hozott létre, miközben a dolog testi voltának alapelvét a BGB-ben érintetlenül hagyta⁴⁰². (Ami az értékpapírokat illeti azokat hazánkban a Ptk. 5:14. § (2) bekezdése mindenféle

³⁹⁷ “A törvény értelmében dolgok csak a testi tárgyak lehetnek. - Sachen im Sinne des Gesetzes sind nur körperliche Gegenstände.”

³⁹⁸ Elektronikus értékpapírtörvény (eWpG) 2.§ Elektronikus értékpapírok... (3) Az elektronikus értékpapír a BGB. 90. §-a szerinti dolognak minősül)

³⁹⁹ BENJAMIN LAHUSEN: Das Sachenrecht der elektronischen Wertpapiere. (RDi 2021, 164) beck online 169. (továbbiakban: LAHUSEN 2021). Az e-WpG Lahusen szerint olyan általános összeegyeztethetőséget javasol a tulajdonjog tekintetében, amely valójában nem létezik. A járulékos kár óriási. Ha az elektronikus értékpapír dolgok, akkor a ProdHaftG 1.2 §-a szerint termékfelelősség vonatkozik rájuk, beleértve a termékfigyelési kötelezettséget stb is. Ezen túlmenően az elektronikus értékpapírok a BGB 241. §-a értelmében "áruknak" minősülnek, ami különösen kihat a harmadik országokkal folytatott tranzakciókból származó negatív bevétel adójogi figyelembevételére. Az "áruk" kereskedelme jobb beszámítási lehetőségeket kínál, mint más termékek értékesítése. - LAHUSEN 2021. 166.

⁴⁰⁰ LAHUSEN 2021. 168. 1. § ... (11) Finanzinstrumente im Sinne der Absätze 1 bis 3 und 17 sowie im Sinne des § 2 Absatz 1 und 6 sind ... 10. Kryptowerte sowie ... Kryptowerte im Sinne dieses Gesetzes sind digitale Darstellungen eines Wertes, der von keiner Zentralbank oder öffentlichen Stelle emittiert wurde oder garantiert wird und nicht den gesetzlichen Status einer Währung oder von Geld besitzt, aber von natürlichen oder juristischen Personen aufgrund einer Vereinbarung oder tatsächlichen Übung als Tausch- oder Zahlungsmittel akzeptiert wird oder Anlagezwecken dient und der auf elektronischem Wege übertragen, gespeichert und gehandelt werden kann. Keine Kryptowerte im Sinne dieses Gesetzes sind.

⁴⁰¹ KLAUS VIEWEG - SIGRID LORZ: *Sachenrecht*, 9. kiad., Verlag Franz Vahlen GMBH, München, 2022. 9-10.

⁴⁰² <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-06-29/germany-electronic-securities-act-enters-into-force/> (Letöltve: 2023.03.15.)

megkülönböztetés nélkül a dolog fogalma alá sorolja, közöttük a dematerializált értékpapírokat is, amelyek az adat alapú javak egyik ősének tekinthetők.)

A német szabályozások kapcsán érdemes továbbá kiemelni, hogy a német *Scriptur Act* (German Electronic Securities Act) az adatokat kibocsátójuk (előállítójuk) jogi szférájába utalja. Ez a rendelkezés pedig annak, az adatok szintaktikai szintjére irányuló, gyakorlatias megközelítésnek a pozitív jogi megnyilvánulása, amely szerint “adattulajdonosnak” azt kell tekinteni, aki az adatfeldolgozó rendszerekbe való adatbevitellel az adatokat generálja, ezáltal az adatok továbbításában és tárolásában személyesen közrehat (író vagy írnok)⁴⁰³ Kézenfekvő tehát a kérdést az adat-előállító oldaláról megközelíteni, és az adattulajdon alanyaként – automatikus adatgenerálás esetén is - az adatelőállítót meghatározni, emellett célszerű lehet az adathordozó tulajdonosának az adatok előállítására is kiterjedő polgári jogi igényt biztosítani az adatok tényleges előállítójával szemben az adatok eltávolítása illetve az esetleges jogsértés megszüntetése iránt.⁴⁰⁴ Ebben a megközelítésben az adat - előállító önálló “adattulajdonossá” válhat, és jogosult az adatokkal rendelkezni. Adatmásolat esetében szintén az adat-előállító jogait célszerű kiindulási alapnak tekinteni. Ugyanakkor, ha az arra jogosult hosszabb ideig nem használta fel adatait, ill. egyébként nem mutatott érdeklődést ezek iránt, feltételezhető, hogy az adatokhoz fűződő jogairól lemondott. Ez pedig azzal a következtetéssel járhat, hogy ezek a jogok az adatok új “birtokosát” illetik.⁴⁰⁵

2.1.4. *Lichtenstein és Svájc*

Hasonló folyamatok zajlanak az ugyancsak a német vagyoni jogi rendszerhez sorolható liechtensteini jogban, amely a dolgokat a német és magyar joghoz hasonlóan kifejezetten testi tárgyakként határozza meg. A liechtensteini kormány a tokenekről és a megbízható technológiai szolgáltatókról szóló törvény kapcsán ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy e téren *a tulajdonjog hagyományos fogalmának alkalmazása jogbizonytalansághoz vezetne, emellett mélyreható beavatkozást igényelne a tulajdonjogba, ami sok rendelkezés módosításához vezetne, így az kerülendő.* A Kormány ezért úgy döntött, hogy „külön

⁴⁰³ JÜRGEN WELP: Datenveränderung (§ 303a StGB) - Teil 1. IuR, Jg. 1988. 447.

⁴⁰⁴ URBAN 2019. 35.

⁴⁰⁵ URBAN 2019. 35-36. - Ha a másolás ugyanabban a rendszerben, ugyanazon az adathordozón történik adat - előállítónak az adat - előállítónak még az eredeti adatokat létrehozó személy, nem pedig a másolási folyamatot végző személy tekinthető. Ellenben, ha más adathordozóra írják az adatokat, pl. egy USB-meghajtóra, már a másolat készítője tekinthető adat - előállítónak.

szabályozza a tokenben megnyilvánuló jogokat és az ezekből fakadó jogkövetkezményeket. A kialakult dologi jogi rendszer tehát érintetlen marad, emellett azonban világos és érthető jogi kereteket hoznak létre a Trustworthy Technology rendszerekhez kapcsolódó tokenek számára.”⁴⁰⁶ Mivel a liechtensteini jog hagyományosan papír alapú értékpapírokat (úgynevezett „Wertpapiere”) ismer, annak érdekében, hogy az értékpapírokat egy „megbízható technológia” rendszerben tokenel fejezzék ki, és a rendszeren belül fizikai tanúsítvány nélkül átruházassák, Liechtenstein bevezette a „Wertrechte” (szó szerint „értékjogok”) intézményét az értékpapírjog és a „Megbízható technológia” rendszerek közötti interfészként. A Wertrechte tulajdonképpen egy dematerializált értékpapír, amelynél a tanúsítvány funkcióját az úgynevezett Wertrecht-nyilvántartásba való bejegyzés váltja fel.⁴⁰⁷ A terület fontosságát jelzi, ezért itt említem meg a digitális javak jogrendszeri adaptációjának egyik fontos európai állomását is, a kriptoeszközök piacairól szóló európai rendelet tervezetét (Market in Crypto Asset Regulation, MiCA)⁴⁰⁸, amelyben az Európai Unió először alakít ki szabályozási keretet a kriptoeszközökre, a kriptoeszköz-kibocsátókra és a kriptoeszköz-szolgáltatókra vonatkozóan.

A digitális adatokat a svájci jog sem ismeri el dologként, azonban a svájci jogban megfigyelhetők olyan normák, amelyek bizonyos feltételek mellett az adattulajdonhoz hasonló jogi helyzetet biztosítanak az adatok birtokosának, különbséget téve az abszolút tulajdon és a ténybeli tulajdon jogi védelme között. A jogosult mindkét megközelítésben érvényesítheti a jogosulatlan használat megszüntetésére és az adatok átadására vonatkozó jogát és kártérítési igényt érvényesíthet bárkivel szemben, ami egyfajta erga omnes védelmet biztosít a nem személyes adatok vonatkozásában.⁴⁰⁹ Thouvenin és Früh utalnak még ezen felül a szellemi tulajdonjogok, különösen a szerzői jog, a szabadalmi jog és a szerzői jogi járulékos szerzői jogok által biztosított védelemre, amelyek értelmezésükben az

⁴⁰⁶ <https://bua.regierung.li/BuA/default.aspx?nr=54&year=2019&backurl=modus%3Dnr%26filter1%3D2019>, (Letöltve: 2023.03.15.) Liechtenstein token konténermodellje a tokenizálást “tartály” modellel jellemzi, melyben a tokenek jogokat képviselnek. Ezekbe sorolható minden, amit a jogi és gazdasági rendszerben elektronikus eszközként használnak. Vagyis a jogokat csak digitálisan jelentetik meg és azokat „Megbízható technológia” rendszerek (például a blokklánc és a DLT – elosztott főkönyv) validálási és átviteli folyamatainak kell alávetni. Ebben a megközelítésben a „token” egyfajta „tároló”, ami egy jogot képvisel, és a tokenel való rendelkezést az általa képviselt joggal való rendelkezésként kezelhetjük. A liechtensteini modell szerinti megközelítésben a kriptoeszközök olyan tokenek, amelyek nem tartalmaznak valós értékű biztosítékot, és csak a saját létezésüket képviselik a technológiai rendszerben.

⁴⁰⁷ ALLEN - RAUCHS - BLANDIN – BEAR 2021. 22.

⁴⁰⁸ EU Tanácsa 2022. június (22:30) kiadott sajtóközleménye, <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> (Letöltve: 2022.07.03.)

⁴⁰⁹ THOUVENIN - FRÜH 2020. 39.

információra, mint immateriális javakra vonatkoznak (szemantikai szint), és az üzleti titkok védelmére, valamint arra, hogy a nem személyes adatok tulajdonjogához hasonló jogállások szerződéses megállapodásokkal is kialakíthatók, jóllehet ezek csak a szerződő felek között, inter partes érvényesek. Thouvenin és Früch ugyanakkor a személyes adatokon kívüli adatkört olyan „folyékony” tárgynak tekintik, amelyeket tulajdoni szabályozás szempontjából nem lehet megragadni.⁴¹⁰

2.1.5. Az Európai Unió és az adatok

A digitális adatokkal kapcsolatos fogalmi bizonytalanságok, mint amilyen az adat és információ közötti különbség jogtudományban még le nem tisztult volta, uniós szinten is megnehezíti az adatokra vonatkozó teljes szabályozás kialakítását, annál is inkább, mert az európai nemzeti jogokra általánosan jellemző megközelítés szerint a „puszta” információ nem lehet kizárólagos jog tárgya.⁴¹¹ Így mindaddig, amíg az információt a jogi dogmatika nem képes egyértelműen elhatárolni az adattól, addig a szabályozás sem lesz képes tovább lépni a jelen állapotán.

Ezek után nem meglepő, hogy az Európai Unió szabályozási törekvései, bár kezdetben nem vetették el egy lehetséges adattulajdon gondolatát (pl. IPR), ma már határozottan az adatokhoz való hozzáférést biztosító jogosultságok kialakítása irányába, és nem az adatokhoz fűződő kizárólagos jogok létrehozásának irányába mutatnak. A hozzáférési jog azonban természeténél fogva olyan jogból fakad, amely a hozzáférés tárgyát valamely személyhez rendeli hozzá. Ennek a hozzárendelésnek pedig a tulajdonjog a legklasszikusabb formája. Innen közelítve pedig az adat tulajdoni hovatartozása a hozzáférési jog előkérdése.⁴¹² Ennek ellenére az Európai Unió jogi aktusai jelenleg hangsúlyozottan nem tulajdonjogi szempontból foglalkoznak az adatokkal.

Abból kell kiindulnunk, hogy a digitális adatok igen jelentős hányada mintegy melléktermékként, az elektronikus eszközeink által rögzített és tárolt adatként keletkezik, gondoljunk csak a biztonsági kamerák, az ügyfélszolgálatok, vagy akár a mobiltelefonunkba épített szenzorok által közvetített és rögzített adatokra. Ezek között az adatok között rengeteg

⁴¹⁰ THOUVENIN - FRÜH 2020. 39.

⁴¹¹ VON BAR 2015. 112.

⁴¹² SZILÁGYI 2022. 1.

olyan adatkontextus létezik, amely az adatokat értelmezve, vagyis szemantikai szinten, élő, természetes személy közvetlen, vagy közvetett azonosítására alkalmas, vagyis “személyes adatnak” minősülő információ levonására alkalmas. Ennek megállapítása azonban ezeknél az adatoknál csak az adatok létrejöttét követően, hosszabb rövidebb idő elteltével történik meg, sok esetben akkor, amikor az adatok már gazdát cseréltek, és az is előfordulhat, hogy éppen a különböző adatbázisok egyesítése vezet később olyan adatkontextusok létrehozásához, amelyek alapján azokból személyes adatnak minősülő információk lesznek kinyerhetők, jóllehet erre az egyesítés előtt még egyik adatbázis sem adott lehetőséget. Ebből pedig levonhatjuk azt a következtetést, hogy ha az adatok bármely meghatározása során, akár viszonyítási pontként is a szemantikai (információ) adatszintből indulunk ki, akkor ez az adatmegközelítés szükségképpen szemantikai szintű megközelítés marad, amely nem képes megragadni a szintaktikai adatszintet. Vagyis, ha pl. egy adathalmazt úgy határozok meg, hogy minden ebbe a halmazba tartozik, ami nem személyes adat, akkor eleve feltételezem, hogy értelmezett (szemantikai szint) adatokról beszélünk, mivel e nélkül a személyes adatokra való hivatkozásnak nem lenne értelme. Ebből pedig az következik, hogy az ilyen megközelítések kevésbé alkalmasak az adatok tulajdoni szabályozásához szükséges, fokális adatfogalom levezetéséhez.

Tehát amikor az Európai Bizottság kiemeli, hogy szabályozási törekvéseiben a nem személyes és anonimizált gépi adatokon fennálló jogosítványokra fókuszál,⁴¹³ ez már önmagában is azt fejezi ki, hogy szabályozási törekvéseivel a szemantikai adatszintet célozza. A Bizottság mindezt azzal az állásfoglalásával is egyértelművé teszi, hogy a szintaktikai adatszinten lévő adatoknak bárki által szabadon hozzáférhetőnek (gemeinfrei) kell lenniük és abból levonja azt a további következtetést, hogy (a digitális adatok vonatkozásában) nincs szükség tulajdonjog, vagy egy szuper IP-jog bevezetésére.⁴¹⁴

A bizottság fenti megközelítése nem csak azért zavarba ejtő, mert azt a megállapítást, hogy valamely adatok a személyes adatok körébe tartoznak – e vagy sem, illetve hogy azokat kell-e anonimizálni vagy sem, eleve csak szemantikai szinten, vagyis csak adatok értelmezését követően lehet megállapítani, ilyen módon adat és jelentés (szintaktikai és szemantikai szint)

⁴¹³ Commission Staff Working Document on the Free Flow of Data and Emerging Issues of the European Data Economy <https://wayback.archive-it.org/12090/20170401064823/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/staff-working-document-free-flow-data-and-emerging-issues-european-data-economy> (Letöltve: 2023.03.15.) 33-35. (továbbiakban: COM (2017) 9 final)

⁴¹⁴ COM (2017) 9 final. 80.

egymástól elválasztva nem értelmezhető, hanem azért is, mert úgy tűnik mindenestől figyelmen kívül hagyja az adat-előállítóknak az adatok előállítására, tárolására, karbantartására és feldolgozására fordított beruházások megtérülésére vonatkozó igényét.

A szintaktikai szintű adatok bárki számára való szabad hozzáférhetővé tétele ugyanakkor potenciálisan sértheti az adatvédelmi elvek érvényesülését, mivel az adatok ezen szintaktikai állapotában sokszor az adatforrások ismeretében sincsenek kellően részletes ismereteink arról, hogy pontosan milyen információk nyerhetők ki a szóban forgó adatokból. Azzal, hogy elkerüli az adat és az információ egymást feltételező voltának kérdését, a Bizottság egyúttal a szabályozási törekvéseket is eltereli az adattulajdon szabályozásának irányából.

Mindezek következtében jelenleg az európai adatgazdaság öt pillérének tartott már elfogadott, vagy elfogadás előtt álló normák fő célja a szabad adatáramlás megteremtése, a nem személyes adatok szabad áramlásának biztosítása (Free Flow of Non-Personal Data Regulation),⁴¹⁵ a nyílt hozzáférésű adatok helyzetének szabályozása (Open Data Directive),⁴¹⁶ az adatkormányzás (Data Governance Act, a továbbiakban: Adatkormányzási rendelet),⁴¹⁷ a digitális piacok szabályozása (Digital Markets Act)⁴¹⁸ és az adatok megosztásának szabályozása (Data Act, a továbbiakban: „Adatmegosztási rendeletjavaslat”)⁴¹⁹ révén. Amely normák közül a Data Act még elfogadás előtt áll.

⁴¹⁵ Célja a nem személyes adatok szabad áramlásának biztosítása az EU-n belül; a jogszabály címzettjei a tagállamok, illetékes hatóságok és szakmai felhasználók: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről.

⁴¹⁶ Célja a nyílt hozzáférésű és formátumú adatok előmozdítása, amelyeket bárki szabadon felhasználhat, újrafelhasználhat és megoszthat bármilyen célra; a jogszabály címzettjei a közszféra szervei és intézményei, közjogi személyek, közérdekű vállalkozások, egyetemek: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve a nyílt hozzáférésű adatokról és a közszféra információinak további felhasználásáról.

⁴¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet). Célja az adattranzakciókba (adatcserebe) vetett bizalom előmozdítása a köz- és magánjellegű nem személyes adatok, valamint az érintettek által önkéntes alapon rendelkezésre bocsátott személyes adatok tekintetében; a jogszabály címzettjei adatmegosztási szolgáltatások nyújtói, közszféra szervei, elismert adataltruista szervezetek.

⁴¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály). Célja kapuőrök piaci erejéből fakadó egyensúlytalanságok kezelése az online platformok által kezelt és a felhasználóktól származó személyes adatok és magánszektorbeli adatok tekintetében; a jogszabály címzettjei a felhő - és egyéb adatfeldolgozó szolgáltatók, nagy adatplatformok: A digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról szóló rendeletjavaslat (digitális piacokról szóló jogszabály) COM(2020) 842 final, [online] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0842> (Letöltve: 2022.06.02)

⁴¹⁹ Célja az adatokból származó értékeknek az adatgazdaság szereplői közötti méltányos elosztása, valamint az adatokhoz való hozzáférés és az adatfelhasználás elősegítése; a jogszabály címzettjei vállalkozások, felhő- és egyéb adatfeldolgozási szolgáltatók, közintézmények: A méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról szóló rendeletjavaslat (adatmegosztási jogszabály) COM(2022) 68 final,

Itt említhető még meg az Amerikai Jogi Intézet (ALI) és Európai Jogi Intézet (ELI) által közösen kidolgozott „Az adatgazdaság alapelvei - Adatjogok és adatügyletek” (továbbiakban: Alapelvek) című tervezete⁴²⁰ az adatgazdaság személyes és nem személyes adatokra egyaránt alkalmas transznacionális modellszabályainak kialakítását célozza, azzal a kitételrel, hogy a személyes adatok körébe tartozó adatok az adatvédelmi jogi rezsim tárgyát is képezik. Az Alapelvek az adatokon fennálló, előirányzott jogok⁴²¹ tartalmának leírására fókuszálnak⁴²² a közösen generált adatok esetében is⁴²³, és elsődlegesen az információra mint eszközre, erőforrásra vagy kereskedhető áruval összpontosítanak, illetve az adatokra vonatkozó szerződésekkel és ezek harmadik személyeket érintő szempontjaival foglalkoznak.⁴²⁴ Az „adat” itt egyértelműen digitális adatokat jelent, azonban a hangsúly nem az adaton, hanem az abból levonható információon van („adat, mint rögzített információ”).⁴²⁵ A norma célja egyezik az európai Adat törvény (Data Act) azon célkitűzésével, hogy lehetőleg az adatok generálásához hozzájáruló minden személyt felruházzon az adatok felhasználásához vagy az adatokkal generált értékben való részesedéshez való jogokkal⁴²⁶, attól függően, hogy mennyiben járult hozzá a fél az adat generálásához.⁴²⁷

Bár az Alapelvek szerinti adatjogok fogalma nem azonos a tulajdonjog fogalmával, Jóllehet az adatjogok „hasonló funkciókat töltenek be, mint amit a hagyományos rivális

[online] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0068&from=EN>, (Letöltve: 2022.06.02). (továbbiakban: COM(2022) 68 final)

⁴²⁰ NEIL COHEN - CHRISTIANE WENDEHORST: *Ali-Eli Principles for a Data Economy - Data Transactions and Data Rights* -, *ELI Final Council Draft*. 2021. https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-ELI_Principles_for_a_Data_Economy_Final_Council_Draft.pdf (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: COHEN - WENDEHORST 2021)

⁴²¹ A tervezet adatjogok alatt olyan jogokat ért, amelyek valamelyik felet az adatkezelővel szemben az adatok jellegéből és keletkezéséből fakadóan megilletik. Ilyenek különösen - a) az adatokhoz való hozzáférés biztosításához vagy az adatok hordozásához való jog; vagy - b) az adatkezelővel szemben az adatok ellenőrzésének vagy feldolgozásának megszüntetésére irányuló jog; - c) az adatkezelővel szemben az adatok helyesbítésére irányuló jog; - d) az adatok felhasználásából származó nyereségből való vagyoni részesedés - ALI-ELI Principles for a Data Economy- Data Rights and Transactions: III. az „Adatjogok” (Data Rights), 16. Alapelv (1) bekezdés.

⁴²² COHEN - WENDEHORST 2021. 19.

⁴²³ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions, 18-23. Alapelv.

⁴²⁴ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions, 2. Alapelv 1. és 2. bekezdések.

⁴²⁵ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions 3. Alapelv (1) bekezdésének a) pont.

⁴²⁶ SZILÁGYI 2022. 27. A 18. Alapelv (1) bekezdése rangsorolva tartalmazza azokat a tényezőket, amelyeket figyelembe kell venni annak eldöntésekor, hogy az adatokat „együttesen generált adatként” kell-e kezelni, és ha igen, milyen mértékben. A tényezők a személyiségi jogok, továbbá a dologi jog területéről a feldolgozás és a dolog gyümölcsén való tulajdonszerzés szabályai mögött húzódó megfontolásokat tükrözik.

⁴²⁷ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions, 18. Alapelv (2) bekezdés a) -e) pontok.

vagyontárgyak kapcsán a tulajdonjog betölt”⁴²⁸, ebben az esetben sem tulajdon jogról van szó, amit az is bizonyít, hogy az adatfeldolgozás mellőzésének követelhetősége, az adattörlés kérésének jogát is ide értve, nem általános jogként kerülnek meghatározásra.⁴²⁹ Az indoklás⁴³⁰ szerint az adatokra vonatkozó jogok azért nem tükrözik a hagyományos értelemben vett tulajdonjog fogalmát, mert a hagyományos tulajdonjog fogalma nem funkcionál jól a nem rivális jellegű erőforrások esetében.⁴³¹ Az Alapelvek ezzel lényegében az adattulajdon bevezetése ellen foglalnak állást, azzal, hogy adattulajdon helyett egy új jogcsoport, az ún. adatjogok elismerését javasolja, amelyeknek középpontjában a hozzáférési jog áll.

Európában az adatfogalom és az adatokon fennálló jogok jogrendszeri adaptációja szempontjából a fent hivatkozott normák közül az Adatkormányzási rendelet és az Adatmegosztási rendeletjavaslat érdemel kiemelt figyelmet, mert e szabályzók rendelkeznek az adat, az adatjogosult, adatbirtokos (dataholder), az adatátvevő, illetve az adathasználó fogalmi meghatározásáról, amelyek utalnak az Európai Bizottság „adatjogi” elképzeléseire.⁴³² (Sajnos a szövegek magyar nyelvi változatában használt „adattulajdonos” megjelölést hibás fordítás eredménye. Az eredeti szöveg adatbirtokost említ (dataholder).⁴³³

A két rendeletjavaslat adatfogalma azonos: (mindkettőnél 2. cikk (1) bek.): „*adat*”: *aktusok, tények vagy információk bármilyen digitális megjelenítése, vagy az említett aktusok, tények és információk összeállításai, ideértve a hang-, kép- vagy audiovizuális felvétel formájában történő megjelenítést is*”. Az Európai Bizottság a digitális adatot *aktusok, tények vagy információk bármilyen digitális megjelenítéseként aposztrofálja* és ezzel a digitálisan megjelenített “aktusok” “tények” “vagy információk” fogalomcsokorral – nyilván szándékosan - a lehető legtágabb értelmezési keretet adja a digitális adatokra vonatkozóan, amelybe mind a szintaktikai, mind pedig a szemantikai adatszint bele tartozik, vagyis ez a megfogalmazás alkalmas arra, hogy abból kiindulva az adatokra vonatkozó jogok lehető legszélesebb köre kibontható legyen, de kevésbé alkalmas arra, hogy abból a digitális adat fokális fogalma levezethető legyen.

⁴²⁸ SZILÁGYI 2022. 26.

⁴²⁹ SZILÁGYI 2022. 27.

⁴³⁰ COHEN - WENDEHORST 2021.

⁴³¹ ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions.

⁴³² SZILÁGYI 2022. 11.

⁴³³ “data holder” means a legal person, including public sector bodies and international organisations, or a natural person who is not a data subject with respect to the specific data in question, which, in accordance with applicable Union or national law, has the right to grant access to or to share certain personal data or non-personal data; (I. fejezet 2. cikk 8.)

Figyeljük meg, hogy a nem személyes adatok személyes adatoktól való elhatárolása során, a norma már egyértelműen szemantikai szinten szabályoz, hiszen ahhoz, hogy meg lehessen állapítani, hogy a szóban forgó adatokból levonható-e élő természetes személy azonosítására alkalmas közvetlen vagy közvetett információ, tehát ahhoz, hogy eldönthessük, hogy a szóban forgó adatok nem személyes adatok, előbb értelmezni kellene az azokat. Ugyanakkor a norma nem tesz különbséget szemantikai és szintaktikai adatszint között, hanem a nem személyes adatokat egyszerűen a GDPR 4. cikkének 1. pontjában meghatározott személyes adatoktól eltérő adatként határozza meg [Adatkormányzási rendeletjavaslat 2. cikk (3) bekezdés].

A két norma az adatokhoz való hozzáférési jogot az adatbirtokostól (dataholder) eredezteti (a fogalom mindkét rendeletjavaslatnál azonos⁴³⁴), ugyanakkor az Adatmegosztási rendeletjavaslat kevésbé általános megfogalmazása szerint adatbirtokosnak az a személy tekinthető, aki valamilyen jogi felhatalmazás alapján jogosult (vagy kötelezett) hozzáférést adni (hozzáférhetővé tenni) az ellenőrzése alatt álló adatokhoz. Röviden, az adatbirtokos az a személy, akinél az adatok vannak és azokhoz hozzáférést tud biztosítani másoknak, amely hozzáférés az adatok feldolgozására való jogosítványként értendő.⁴³⁵ A hozzáférés biztosítása ugyanakkor az Adatmegosztási rendeletjavaslat olvasatában nem csupán jogként, hanem kötelezettségként is értelmezhető. Az adatbirtokostól kapott hozzáférési jog a jogalapja annak, hogy az adatfelhasználó⁴³⁶, illetve az adatátvevő⁴³⁷ a hozzáférés révén elérhető adatokat használja/felhasználja.

A hozzáférés tehát az Adatkormányzási rendelet és az Adatmegosztási rendeletjavaslat szerint is az adatbirtokostól függ, az idézett normák szerinti jogosítványainak (és kötelezettségeinek) pedig az a feltétele, hogy az adatokkal akaratától függetlenül rendelkezessen, vagyis ehhez az adatoknak értelemszerűen az adatbirtokos uralma alatt kell lenniük, ami az adatok uralhatóságának egyértelmű bizonyítéka⁴³⁸. Az Adatkormányzási, illetve Adatmegosztási rendeletjavaslatokból kiindulva megállapíthatjuk tehát, hogy az

⁴³⁴ Adatkormányzási rendeletjavaslat megfogalmazása [2. cikk (5) bek.], és Adatmegosztási rendeletjavaslat megfogalmazása [2. cikk (6) bek.]

⁴³⁵ Adatkormányzási rendelet 2. cikk (8) bek.

⁴³⁶ Adatkormányzási rendeletjavaslat 2. cikk (6) bek.

⁴³⁷ Adatmegosztási rendeletjavaslat 2. cikk (7) bek.

⁴³⁸ KLAMMER 2019. 74., STAUDINGER 2012. 18., MENYHÁRD 2007. 52.

adatbirtokos az adatok fölött hatalommal bír, az adatot uralma alatt tartja és azzal akarata szerint cselekedhet.

Jóllehet az európai jogalkotás fókuszában az adatokon fennálló jogok, elsősorban a hozzáférés biztosításának lehetősége áll, így ez határozza meg az adat-birtokosi pozíció tartalmát⁴³⁹ is, ez a tartalom párhuzamot mutat a dolog tulajdonosának birtoklási és rendelkezési jogosítványával, azoknak lényegében megfeleltethető.

Itt kell kitérni arra is, hogy az európai megközelítésekben a digitális adat áruval való összekapcsolása sem hozott változást mivel a 2019/770/EU (2019. május 20.) irányelv⁴⁴⁰ (amelynek rendelkezéseit hazánkban többek között a 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet⁴⁴¹, valamint az irányelvre tekintettel módosított 45/2014. Korm.rendelet⁴⁴² ültette át) a digitális adatot mint tartalmat szabályozza (2. Cikk.1.). Ennek megfelelően a 2. cikk 3. pontja értelmében dolognak minősülő „digitális elemeket tartalmazó árun” azokat az ingóságokat (dolgokat) kell érteni, amelyek digitális tartalmat vagy digitális szolgáltatást foglalnak magukba, vagy azzal össze vannak kapcsolva, olyan módon, hogy az adott digitális tartalom vagy digitális szolgáltatás hiányában az áru nem tudná betölteni a funkcióját (2.cikk3.).

A “magába foglal” kifejezésből következik, hogy ez az áru nem azonos pusztán a digitális tartalommal vagy a digitális szolgáltatással, hanem azzal együtt, vagyis az azokat magába foglaló keret és a tartalom együtt alkotja ezt az árut, egy speciális ingó dolgot. Ha a szabályozási cél az lenne, hogy az adatot magát ingó dologként határozza meg a norma, úgy kellene szólnia, hogy “ingó dolog a digitális tartalom és a digitális szolgáltatás.

Hogy még egyértelműbb legyen, idézzük az irányelv angol változatát. “goods with digital elements’ means any tangible movable items that incorporate, or are inter-connected with,

⁴³⁹ SZILÁGYI 2022. 11.

⁴⁴⁰ A digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól rendelkező 2019/770/EU (2019. május 20.) irányelv.

⁴⁴¹ 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet (4.§ 2.), 4. § ... 2. digitális elemeket tartalmazó áru: ingó dolog, amely digitális tartalmat vagy digitális szolgáltatást foglal magában, vagy azzal össze van kapcsolva, olyan módon, hogy az érintett digitális tartalom vagy digitális szolgáltatás hiányában az áru nem tudná betölteni funkcióit;

⁴⁴² A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. Korm. rendelet (4§. 1 és 12.b.), 4. §:12. áru: a) ingó dolog, ideértve a tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott irtartalommal kiserelt víz, gáz és villamos energia, valamint b) ingó dolog, amely digitális tartalmat vagy digitális szolgáltatást foglal magában vagy azzal össze van kapcsolva, olyan módon, hogy az érintett digitális tartalom vagy digitális szolgáltatás hiányában az áru nem tudná betölteni funkcióit (a továbbiakban: a digitális elemeket tartalmazó áru);

digital content or a digital service in such a way that the absence of that digital content or digital service would prevent the goods from performing their functions”; vagyis „digitális elemekkel rendelkező áru”⁴⁴³. A “tangible movable items that incorporate.... “kifejezés kifejezetten arra a megfogható ingó dologra utal, amely az adatokat magába foglalja.

A hivatkozott normában tükröződő adatmegközelítés nagyon hasonlít a BGB-nek ahhoz a megközelítéséhez, amely szerint a digitális adat önmagában nem minősül ingó dolognak, hanem akkor nyerhet ingó dologi minőséget, ha azt egy adathordozón rögzítik⁴⁴⁴. Az irányelv nem töri meg ennek az elvnek az érvényesülését, ami jól mutatja, hogy a dologi minőséghez kötődő testiség elve milyen mélyen hatja át az európai jogi gondolkodást, amit a fentiekén túl az is bizonyít, hogy az Európai Adattörvény⁴⁴⁵ termékfogalma és digitális szolgáltatás fogalma is ehhez az áru és szolgáltatás fogalomhoz illeszkedik.⁴⁴⁶ Ha ugyanis a digitális termék az adattal lenne azonosítható, kicsúszna a jogi terminológiából⁴⁴⁷.

A digitális adatok vagyoni jogi kölcsönhatásainak ugyanakkor van egy különleges területe, mégpedig a személyes adatok kötelmi jogi kölcsönhatásainak területe, ami a vagyoni jogok által érintett jogviszonyok, az abszolút szerkezetű dologi jogi jogviszonyok és relatív szerkezetű kötelmi jogi jogviszonyok sorába a kötelmeken keresztül a személyes adatok érintettsége révén bekapcsolja a szintén abszolút szerkezetű személyiségi jogi jogviszonyokat. Így azok, akik az adattulajdon szabályozását eddig azért utasították el, mert szerintük az adatkereskedelmet egy abszolút jellegű adatvédelem bevezetése jelentősen fékezné, most azzal szembesülnek, hogy egy másik, szintén abszolút szerkezetű jogviszony érvényesül a kötelmi jog területén, ráadásul uniós szabályozás alapján.

⁴⁴³ “minden olyan megfogható ingó dolog, amely digitális tartalmat vagy digitális szolgáltatást tartalmaz, vagy azzal összekapcsolódik oly módon, hogy az adott digitális tartalom vagy digitális szolgáltatás hiánya megakadályozná, hogy az áru betöltse funkcióját”

⁴⁴⁴ BAUR –STÜRMER 2009. 11.

⁴⁴⁵ COM(2022) 68 final.

⁴⁴⁶ vagyis, 2/ cikk, 2. - „termék”: olyan tárgyi (tangible), ingó dolog, ideértve az ingatlanba beépített tárgyat is, amely a használatára vagy környezetére vonatkozó adatokat szerez, generál vagy gyűjt, és amely nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatáson keresztül képes adatot közölni, és amelynek elsődleges feladata nem az adatok tárolása és feldolgozása; - vagyis a termék ebben az értelmezésben is ingóság, de nem azonos magával az adattal

2/ cikk, 3. „kapcsolódó szolgáltatás”: digitális szolgáltatás, beleértve a szoftvert is, amely olyan módon van beépítve a termékbe, vagy azzal összekapcsolva, hogy hiánya megakadályozná, hogy a termék betöltse valamelyik funkcióját;

⁴⁴⁷ Vö.: PAUL SCHRADER: Neue Gewährleistungsregeln für „smarte Produkta” als lauterkeitsrechtliche Herausforderung. *WRP*, 2022. 138-145., idézi: GYEKICZKY 2023. 1.

Ez a helyzet azzal állt elő, hogy a 2019/770/EU (a digitális tartalomról)⁴⁴⁸ és a 2019/771/EU (az áruk adásvételéről) szóló európai irányelvek lehetővé teszik a személyes adatokkal történő ellenszolgáltatást. Az irányelvek tagállami adaptációját a német jogban maga a BGB emelte be a magánjogi szerződések körébe⁴⁴⁹, míg a magyar jogban ezt a feladatot egy alacsonyabb szintű jogszabály, a fogyasztó és vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól szóló 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet teljesítette.⁴⁵⁰

Az e normák által lefektetett elvek már a hazai jogalkalmazásban is tükröződnek, vagyis a személyes adataink, amennyiben az eset egyéb körülményei is igazolják, a magyar bírói gyakorlat szerint is ellenszolgáltatásnak minősülhetnek.⁴⁵¹, ⁴⁵² Az adattal történő ellenszolgáltatás tehát mint helyzet, szokás, ismert gyakorlat mára kötelmek részévé vált⁴⁵³, amelyekben a kötelmi jog az adatvédelmi normákkal támogatva egyszerre biztosítja jogügyletek törvényességét és szabályozza a szolgáltatások folyamatát (beleértve az adatszolgáltatást is).⁴⁵⁴

⁴⁴⁸ A digitális tartalom szolgáltatásáról és a digitális szolgáltatásról szóló irányelv 2. cikkének 1. pontja szerint a digitális tartalom a digitális formában előállított és szolgáltatott adat. A digitális szolgáltatás lehetővé teszi a fogyasztó számára a digitális adat létrehozását, kezelését, tárolását, megosztását, az adatokhoz való hozzáférést, illetve egy közösségi adathasználat kiépítését, majd az adathasználókkal történő interakciót.

⁴⁴⁹ GYEKICZKY 2023. 1.

⁴⁵⁰ ... a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló, 2019. május 20-i (EU) 2019/770 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek, valamint az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2019. május 20-i (EU) 2019/771 európai parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelés érdekében.- a 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet 1§. 3). Bekezdése értelmében az (1) bekezdés b) pontja szerinti szerződés esetén a III. Fejezet rendelkezéseit kell alkalmazni, ha a vállalkozás digitális tartalmat szolgáltat, vagy digitális szolgáltatást nyújt, vagy erre kötelezettséget vállal, a fogyasztó pedig személyes adatokat szolgáltat, vagy ilyen adatok szolgáltatását vállalja a vállalkozás részére ...;

⁴⁵¹ Kfv.II.37.243/2021/11. számú kúriai ítélet. a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (továbbiakban Fttv.) 6. § (1) bekezdés c) pontja alkalmazásában áru ára vagy díja alatt (áru alatt értve a szolgáltatásokat is) a pénzügyi ellenszolgáltatáson túl minden olyan, a fogyasztónak hátrányt okozó ellenszolgáltatást is érteni kell, amely hátrány az áru természetéből immanens módon nem következik, közvetlenül hat, és szignifikáns, tehát ügyleti döntés befolyásolására érdemben képes, vagy arra alkalmas. A személyes adatoknak célzott hirdetésekre való használatra átadása a fogyasztó részéről nem tekinthető olyan ellenszolgáltatásnak, amely a Fttv. 6. § (1) bekezdés c) pontja alá tartozik. [2008. évi XLVII. törvény 3. § (1) bek., 6. § (1) bek.]"

https://gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/birosagi_dontesek/birosagi_dontesek/birosagi_dontesek_2016/Vj085_2016__Kuria.pdf&inline=true [2021.12.23.]; BH 2022.24.: "Az Fttv. 6. § (1) bekezdés c) pontja

⁴⁵² KAPPEL GERGELY: Az adatkezelési jogviszony a magánjogszem szögéből. *Infokommunikáció és Jog*, 2022/1. 36. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/6226254>, (Letöltve: 2023.01.24.) (továbbiakban: KAPPEL 2022)

⁴⁵³ GYEKICZKY 2023. 4. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

⁴⁵⁴ GYEKICZKY 2023. 15-16.

A szabályozás révén a digitális termék tárgyában kötött fogyasztási szerződések területén a pénzbeli ellenszolgáltatást felválthatja egy másfajta, nem pénzbeli ellenszolgáltatás, amivel az érintett személyes adatok pénzben kifejezhető értéket kaptak.⁴⁵⁵ Ez azt jelenti, hogy ezekben a szerződésekben ellenszolgáltatási kötelezettségünket (a személyes adataink átadását) úgy teljesítjük, hogy ennek során élvezzük a GDPR védelmét, vagyis ezekben az esetekben a vállalkozót nem csak a szerződés, hanem az adatvédelmi normák is kötik.⁴⁵⁶

A GDPR kógens szabályai a vállalkozó számára az adatkezelés tekintetében számos – a magánjogi kapcsolatot is érintő - kötelezettséget határoznak meg⁴⁵⁷, és a szerződés legitimitása függ az adatvédelmi jog előírásainak betartásától⁴⁵⁸, vagyis az adattal való teljesítés (fizetés) esetén a jogügylet az adatvédelmi normák szempontjából csak akkor jogszerű, ha az adatok átadása önkéntes, és az alternatívát nem választó, vagy azt elutasító személyt semmiféle hátrány nem éri.⁴⁵⁹ Az adatvédelmi rendelet rendelkezéseinek érvényesülését a fogyasztói szerződésekben is biztosítani kell, ezzel pedig az adatvédelmi normák beépülnek a magánjog rendszerébe.

Mindez annak ellenére történt, és történik, hogy az ellenszolgáltatás kötelmi jogi intézménye, mint piaci, szerződési aktus és az adatvédelem, mint személyiségvédelmi rendszer egymással összeegyeztethetetlenek látszik,⁴⁶⁰ amire Drexler az adatok dologi jogi megközelítése során, a személyes adatokon fennálló lehetséges tulajdon és az adatalany adatvédelmi jog szerinti, személyiségi jogában (magánélet védelme) gyökerező jogai közötti ellentétre utalva szintén felhívja a figyelmet.⁴⁶¹ És valóban e kölcsönhatások olyan jelenségeket eredményeznek, amelyekben a személyes adatokra vonatkozóan tulajdonosi

⁴⁵⁵ GYEKICZKY 2023. 8.

⁴⁵⁶ Vö.: GYEKICZKY 2023. 7.

⁴⁵⁷ GYEKICZKY 2023. 11. A vállalkozó és a fogyasztó között pl. fenn kell állnia egy élő és hatályos szerződésnek, s a szerződés céljától eltérő adatkezelés (feldolgozás, adathasználat) tilos, jogellenes. Az adatok felhasználásának célját sem lehet önkényesen kiterjeszteni, vagy az eredeti céltól - pld aktualizálással (frissítéssel) - eltéríteni. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy az új jogi előírások bezárták volna az ajtót a szabad adatkereskedelem előtt, erről a GDPR alapján maga a digitális tartalomról szóló irányelv gondoskodott

⁴⁵⁸ TORSÉN J. GERPOTT: Datenschutzerklärung – Materiell fundierte Einwilligung nach DS-GVO. *MultiMedia und Recht (MMR)*, 2020. 739.

⁴⁵⁹ GYEKICZKY 2023. 15.

⁴⁶⁰ GYEKICZKY 2023. 10.

⁴⁶¹ JOSEF DREXL: Legal Challenges of the Changing Role of Personal and Non-Personal Data in the Data Economy. In: A. DE FRANCESCHI - R. SCHULZE (szerk.): *Digital Revolution: Data Protection, Smart Products, Blockchain Technology and Bitcoins Challenges for Law in Practice*, Beck, München, 2019. 24-25. (továbbiakban: DREXLER 2019)

jogviszonyra jellemző jogok érvényesülhetnek, vagyis a vagyonjog, a dologi jog és kötelmi jog hatókörébe személyiségi jog által védett objektumok kerültek.

Ugyanakkor nem ez az egyetlen terület, ahol a felhasználó adatokkal rendelkezésre bocsátásával teljesíti az igénybe vett szolgáltatás ellenértékét. A Waze üzleti modellje pl. arra épül, hogy mivel nincsenek szenzorai, az alkalmazást használó fél, a mobiltelefonjába telepített szenzorok által rögzített adatokat bocsátja a Waze rendelkezésére, amiért cserébe a Waze egy predikcióval szolgál, vagyis megmutatja, hogy merre kellene menni az úticél legoptimálisabb eléréséhez.

2.2. Tulajdoni szimulációk, avagy a digitális javak tulajdonjogi szempontú megközelítései

Ez az értekezés adatok védelméről szól, hiszen a tulajdonjog maga is védelmi eszköznek tekinthető, csakúgy mint az ebben a részben felsorolt intézmények. Az itt felsorolt intézmények és a tulajdonjog között azonban fennáll az a lényeges különbség, hogy míg a tulajdonjog általános és közvetlen védelmet lenne képes nyújtani a digitális adatok, és minden adat alapú jelenség számára, addig az itt írt megközelítések csupán szűk korlátok között, és csak közvetve képesek az adatok védelmének biztosítására.

A tulajdoni jogviszony mint abszolút szerkezetű jogviszony nem csupán a relatív szerkezetű kötelmi jogtól határolódik el, hanem a magánjogi szabályozás másik, szintén abszolút szerkezetű jogviszonyától, a személyiségi jogoktól is. Menyhárd a dologi jog (tulajdon jog) személyiségi jogoktól való elhatárolásának szükségességét a két terület közvetett tárgyainak jól elhatárolható különbözőségében látja, miszerint amíg a személyiségi jogok közvetett tárgya a személy, addig a dologi jogok közvetett tárgya a tulajdon tárgya (esetünkben a dolog). A polgári jog által biztosított jogképesség pedig kizárja azt, hogy a személy és a tulajdon egybeessen.⁴⁶² Ugyanakkor ma már tény, hogy a személyes adatok a kötelmi jogi jogviszonyokban szolgáltatás ellenértékeként is értelmezhetők, ami a kötelmi jogon keresztül a dologi jog és személyiségi jog nehezen értelmezhető kölcsönhatását váltja ki.

⁴⁶² MENYHÁRD 2007. 20.

Ezt azért is célszerű kiemelni, mert a digitális adatok jogrendszeri megközelítéseit Európában és hazánkban is a személyiségi jogokon alapuló adatvédelem (GDPR) dominálja, és az adatok általános megközelítései valamint az adatokon fennálló jogok megközelítése gyakran kap adatvédelmi ezen keresztül pedig személyiségi jogi színezetet, jóllehet az adatvédelem határozottan nem az adatra, hanem bizonyos adatkontextusok alapján kiszűrhető információkra, ezeken keresztül pedig a kizárólag az adat forrására, egész pontosan az élő természetes személyre koncentrál. Mint látni fogjuk e szempontok megjelenése az adattulajdon bevezetése lehetőségeinek elemzése során gyakran félrevezetőek.

Annak ellenére, hogy az Európai Unió szabályozási folyamatai jelenleg az adatokon fennálló jogokat részesítik előnyben az adattulajdon helyett, az adatokon fennálló jogok tárgya, vagyis a digitális adat tulajdoni hovatartozásának kérdése továbbra is ébren tartja az ezzel kapcsolatos tudományos diskurzust. Ebben a diskurzusban, ami jellemzően személyiségi jogi, illetve immateriális vagyoni jogi párhuzamokba kapaszkodik⁴⁶³, a digitális adatok tulajdoni megközelítéseinek több iránya is azonosítható, azonban mint majd látni fogjuk, ezek egyike sem “adatspecifikus”, vagyis szabályozásuk tárgya nem a digitális adat, hanem az egyes adat - kontextusokból leszűrhető, már szabályozott jogi tárgyakat megtestesítő jelentés. Vagyis mindegyik megközelítés szemantikai (információ) szinten és nem szintaktikai (adat) szinten ragadja meg a szabályozandó jelenséget, ennek megfelelően ezek a megközelítések a sokféleséget és nem az általános jellemzőket célozzák. Ebből fakadóan pedig nem az adattulajdon irányába, hanem egy differenciáltabb szabályozást igénylő, a tulajdoni szabályozáshoz képest speciális szabályozási szintre mutatnak.

Ebben a részben azokat az elsősorban szemantikai adatszinthez kapcsolódó fő megközelítéseket fogjuk sorra venni, amelyekből kiindulva a jogi diskurzusok a közelmúltban az adatok abszolút hatályú védelmére, az adattulajdonra vonatkozó következtetéseket igyekeztek/igyekeznek levonni. Ide sorolhatjuk az adattulajdonnak a személyes adatok és azok védelme oldaláról, az adatbázisok védelme, a szerzői jog, az IPR (Intellectual Property Right) és szuper IPR oldaláról, az üzleti titok és egyéb titokfajták, a trösztellenes, versenyjogi szabályok, az adatkezelés, bizalmi adatkezelés, és adatvagyon kezelés oldaláról való megközelítéseit, továbbá az adattulajdon a kötelmi jogi szimulációit.

⁴⁶³ HUSSMANN 2022. 77.

Látni fogjuk, hogy ezek a megközelítések megegyeznek abban, hogy a hiányzó adattulajdoni szabályozást a tulajdoni védelem kiegészítő lehetőségeiként, illetve adat - tulajdonvédelmi szimulációként igyekeznek pótolni. Kiegészítő szerepüket alátámasztja, hogy mindegyikük csupán az adatok egy-egy vékony szegmensét érinti, és a szóban forgó intézmények ott sem magára az adatra, hanem más védendő jogi tárgyra fókuszálnak, úgy mint személyiségi jogokra, beruházásra, szellemi alkotásra, a titokban tartáshoz fűződő érdekre, a verseny tisztaságára, vagy éppen az adatok értékére.

Az idézett megközelítésekben nem az adati minőségen, hanem az információn van a hangsúly, ugyanakkor a személyiségi jogokon alapuló intézmények kivételével (GDPR, szellemi alkotások, titokjogok) ezek a megközelítések az általuk megvalósítható adatvédelmet csak a jogviszonyokban résztvevő felek részére képesek nyújtani, így a harmadik felek által elkövetett jogsértések esetében nem alkalmazhatók. Mindezek miatt a tulajdoni szabályozással azonos értékű általános, minden adatra, és adat alapú jószágra kiterjedő védelmet még együttesen sem képesek nyújtani.

A digitális adatok által érintett jogrendszeri folyamatok biztonságának megteremtése, a felelősségi alakzatok telepítése az okozott károk számonkérhetősége, továbbá általában az anomáliák kiküszöbölése érdekében azonban indokolt az adatok védelmének általános és közvetlen szabályozása is. Ennek az általános szabályozásnak pedig kézenfekvő módja a digitális adatok tulajdonjogi adaptációja, vagyis a digitális adat tulajdon tárgyaként való szabályozása, ami a szemantikai adatréteg szintjén meghatározható különféle, az adatvédelmet közvetetten szolgáló normák mellett képes biztosítani a digitális adatok általános és közvetlen erga omnes védelmét. A közvetett és közvetlen adatvédelmet szolgáló normák pedig együttesen, egymást kiegészítve jelentősen megerősíthetik az adatok jogi védelmét.

2.2.1. A személyes adatok és azok védelme

A digitális adatvilágból mindenképp kiemelkedik az adatoknak egy speciális, érzékeny csoportja, amit az Európai Unió területén szigorú és következetesen érvényesített szabályozás, a GDPR véd. A személyes adatok védelmével kapcsolatos általános rendelkezéseket Magyarországon az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) tartalmazza, ami meghatározza az adatvédelem általános fogalomrendszerét, a személyes adatok védelmével kapcsolatos főbb előírásokat és adaptálja a GDPR rendelkezéseit. A személyes adatok védelméről azonban egy ennél kiterjedtebb normahálózat gondoskodik. Az Infotv-en kívül több olyan törvény, és egyéb norma létezik, amelyek szintén tartalmazzák a személyes, és egyéb adatok kezelésével, illetve azok védelmével kapcsolatos előírásokat. Ezek a normák általában ágazati szabályozásokhoz kötődnek, mint pl. az egészségügy, vagy a telekommunikáció szabályozási rendszere, és ide sorolhatók a személyes adatok (egyéb adatok) büntetőjogi védelmét biztosító Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) vonatkozó rendelkezései is⁴⁶⁴.

Személyes adatot az érintetten és az eredeti adatfeldolgozón kívül harmadik személy számára hozzáférhetővé tenni csak akkor szabad, ha minden egyes adat vonatkozásában teljesül az adattovábbítást lehetővé tevő összes feltétel. Az adattovábbítás címzettje pedig az érintett beleegyezésének birtokában vagy konkrét törvényi felhatalmazás alapján dolgozhatja fel a továbbított adatot. Az ún. különleges adatok (pl. egészségügyi állapotra vonatkozó adatok, bűnügyi személyes adatok stb.) pedig csak akkor kezelhetők jogszerűen, ha ahhoz az érintett előzetesen írásban hozzájárul, vagy azt törvény elrendeli⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ PÉTERFALVI ATTILA, ESZTERI DÁNIEL 2: A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata In: A személyiség és védelme: Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. pp. 405-420. 407.o.. <http://real.mtak.hu/97033/2/Peterfalvi%20-%20Eszteri.pdf> (lekérve 2023.05.03.) (továbbiakban: PÉTERFALVI, ESZTERI 2017)

⁴⁶⁵ PÉTERFALVI ATTILA 1, ESZTERI DÁNIEL 2: A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata In: A személyiség és védelme : Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. pp. 405-420. 406.o.. <http://real.mtak.hu/97033/2/Peterfalvi%20-%20Eszteri.pdf> (lekérve 2023.05.03.) (továbbiakban: PÉTERFALVI, ESZTERI 2017)

A személyes adatok védelme ugyanakkor a nyílt hozzáférésű adatok és a közszféra információi szempontjából is jelentőséggel bírnak⁴⁶⁶, különösen ott, ahol a nyílt hozzáférés és szabad kultúra eszméje ütközik a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok, vagy a személyes adatok védelmével, a jogos kereskedelmi érdekekkel (pl. üzleti titok) továbbá a biztonsággal kapcsolatos szempontokkal⁴⁶⁷

A személyes adatok európai védelmét megalapozó GDPR célja a természetes személyek alapvető jogainak védelme a rájuk vonatkozó adatok kezelésével kapcsolatban. Ennek érdekében olyan jogokat biztosít az érintettnek, mint pl. a helyesbítéshez való jog, az adatok törléshez való jog vagy mint a „elfeledtetéshez” való jog”, továbbá önálló felelősséget keletkeztet az általa védett adatokkal kapcsolatban, azonban nem keletkeztet kizárólagos jogokat az egyes adatokra.

A GDPR és az arra alapuló tagállami adatvédelmi törvények, így a német és a magyar törvények is a meghatározott személyhez köthető, adatként megjelenő információt védik⁴⁶⁸, vagyis azokat az információkat, amelyekből egy konkrét és élő természetes személyre lehet következtetni. Mivel annak meghatározása, hogy egy adat személyes adat vagy sem nem történhet meg az adat értelmezése nélkül, ebben az esetben már értelmezett adatról, vagyis információról az adatok szemantikai szintjéről beszélünk. A törvény maga személyes adatról beszél, jóllehet itt inkább bizonyos adat - kontextusokból levonható, természetes, élő személy közvetlen vagy közvetett azonosítására alkalmas információról kellene szólnia, tehát a terminológiában “személyes adat” helyett a “személyes információ” lenne helyénvalóbb. Ugyanakkor látni kell, hogy ezek a normák valójában nem az adatot, hanem az adat forrásául szolgáló élő természetes személyt, e személy személyiségi jogait védik, így azokból az adatokra vonatkozóan vagyoni jogi, kötelmi vagy dologi jogi következtetéseket nem lehet levonni.

Az adattulajdonról való gondolkodás a fenti okok miatt rendszerint ki is zárja a személyes adatokat az elemzés köréből, azonban annak ellenére, hogy a GDPR és az ebből levezethető

⁴⁶⁶ az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve (2019. június 20.) a nyílt hozzáférésű adatokról és a közszféra információinak további felhasználásáról (2019/1024 irányelv)

⁴⁶⁷ SZŐKE GERGELY LÁSZLÓ: A közadat-újrahasznosítás új európai szabályozása - egy újabb lépés előre. MISKOLCI JOGI SZEMLE: A MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK FOLYÓIRATA 16 : 1 klsz. pp. 327-337. 331-332. 2021. (továbbiakban: SZŐKE 2021)

⁴⁶⁸ URBAN 2019. 30-34.

adatvédelmi szabályozások semmiféle tulajdonosi pozíciót nem közvetítenek, egyes szabályozásokban mégis megjelenik a személyes adatok „kvázi tulajdonjogi” vagy új típusú tulajdonjogi megközelítése, amint azt a korábban is idézett, a digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló 2019/770/EU irányelv és a 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet is tükrözi, amelyek a személyes adatokkal való kereskedelmi célú rendelkezés elismerését és polgári jogi szabályozását célozzák. Ezáltal pedig, az adatvédelmi szabályoknak a magánjogi rendszerekbe való beépülése révén a (személy azonosítását lehetővé tevő információk levonására alkalmas adatok) személyes adatok is vagyoni jogviszonyok tárgyaivá váltak, azaz a vagyonjog, egyúttal a dologi jog és kötelmi jog hatókörébe kerültek, annak ellenére is, hogy ezt az egyes érintett jogterületek elvi megközelítései, mint láttuk továbbra is kizárják.

Mindenesetre magából a GDPR-ból nem vezethető le az, hogy a személyes adatok nem lehetnek vagyon vagy tulajdon tárgyai (ezt támasztja alá a 2019/770/EU irányelv is), annál is inkább nem, mert a személyes adatokról a forrásuk “lemondhat”, ezzel pedig a gyakorlatban ezek az adatok – lévén fizikailag függetlenek a forrásuktól - az adatforgalom/adatkereskedelem részévé válhatnak.

Mielőtt a digitális adatok tulajdoni adaptációját a szerzői jog szempontjából megvizsgálánk, tekintettel a 2019/770/EU és 2019/771/EU irányelvekre való fenti hivatkozásra is, érdemes röviden kitérni egy, a személyes adatok védelmének és a szerzői jog, szellemi alkotások védelmének metszetében elhelyezkedő intézményre, az un. arculatátvitel, vagyis a merchandising egy speciális területére, amikor az arculatátvitel valós személyek külső megjelenésére alapul.

Maga a merchandising egy gazdasági társaság, egy szolgáltató imázsát, presztízsét jelentő védjegyben alapuló arculatátvitelként értelmezhető, ugyanakkor az arculatátvitel gyakorlati megjelenését tekintve, leginkább természetes személyhez, személyekhez, azok külső megjelenéséhez kapcsolódva jelentkezik (élő, személyi merchandising - character licensing/merchandising)⁴⁶⁹. Ennek lehetünk tanúi pl. akkor, ha egy természetes személy valamely személyhez fűződő joga, így például a képmáshoz való joga alapján egy konkrét

⁴⁶⁹ GÖRÖG MÁRTA: Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évfolyam 3. szám, 2011. 20-21. június, <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201103-pdf/02.pdf> (lehívva 2023.05.03.) (továbbiakban: GÖRÖG 2011)

szolgáltatónak felhasználási jogot engedélyez, hogy az a képmással a termékeit, szolgáltatásait reklámozhassa, a kép más tehát reklám céljából kerül felhasználásra. Az adatfelhasználásnak ez a módja, a reklám jellegű felhasználások révén mára erőteljes kereskedelmi színezetet nyert⁴⁷⁰.

Mivel az intézmény bármely karakter - így egy élő személy - sajátos személyiségjegyeinek valamely szolgáltatás vagy termék eladása céljából történő népszerűsítését is magába foglalhatja⁴⁷¹, az ilyen esetekben személyiség merchandisingról beszélünk. A személyiség merchandisingnak a fiktív karakterekhez hasonlóan hatalmas gazdasági értéke van, és emellett, hogy versenyjogi és személyiségi jogi problémákat vet fel, magától értetődően pénzben kifejezhető értéket rendel az itt szerepet játszó személyes adatokhoz. A személyiség merchandising körében az érintett személyisége bír „gazdasági értékkel”⁴⁷², amiből az következik, hogy az ezt a személyiséget megtestesítő adatok is gazdasági értékkel bírnak. Vagyis ebben az esetben is azzal a jelenséggel állunk szemben, ahol a személyes adatokra vonatkozóan tulajdonosi jogviszonyra jellemző jogok érvényesülhetnek, személyiségi jog által védett objektumok kerülnek a vagyonjog, a dologi jog és kötelmi jog hatókörébe. Tehát a személyes adatok szolgáltatás ellenértékéért való megközelítéséből fakadó vagyonjogi és kötelmi jogi kölcsönhatások nem tekinthetők egyedülálló, elszigetelt jelenségnek, hiszen a személyiség merchandising esetében is hasonló problémakörbe futunk bele.

Az Egyesült Államokban egyébként a személyiségi jogból már a kezdeti időkben kinőtte magát az úgynevezett "right of publicity", amely egyenesen a személyiség gazdasági értékét hivatott védeni, szemben a tisztán személyiségi részt védő "right of privacy"-vel⁴⁷³. A megoldás alkalmazása tagállamonként eltérő, ugyanakkor egyes helyeken ezek a jogok bizonyos ideig az érintett halálát követően is fennmaradhatnak, és az örökösök kiaknázhathatják

⁴⁷⁰ GÖRÖG 2011. 21.

⁴⁷¹ BAKSAY - NAGY GYÖRGY, GRAD – GYENGE ANIKÓ, TÍMÁR ADRIENN: Betekintés a "mörcs" világába IP oldalról, avagy hogyan jelennek meg a szellemi tulajdonjogok a zenei merchandizing területén. GAZDASÁG ÉS JOG 2022. szeptember – október. 22. (továbbiakban: BAKSAY-NAGY, GRAD-GYENGE, TÍMÁR 2022)

<https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/1264359> (lehívva 2023.05.03.)

⁴⁷² GÖRÖG 2011. 23-24. "A közszereplők személyiségi jegyei az egyes személyhez fűződő jogokban nyilvánulnak meg. A név külső megjelenési eszközként személyiségi jegyeket is magában hordoz. Az érintett személy személyiségi jegyeit személyhez fűződő jogai közül magában hordozza a jó hírnév is. Adott esetben a reklámszolgáltató épp a közismert személy jó hírnevét kívánja felhasználni terméke, szolgáltatása, tevékenysége népszerűsítéséhez. Ha a társadalomban elismert és közismert személy nevét adja valamely – adott esetben karitatív – tevékenységhez, szolgáltatáshoz, az a társadalom tagjaiban azt a tudatot váltja ki, hogy ő maga is támogatja a kezdeményezést, s a támogatást fontosnak tartva javasolja másoknak is."

⁴⁷³ BAKSAY-NAGY, GRAD-GYENGE, TÍMÁR 2022. 23.

a bennük rejlő lehetőségeket⁴⁷⁴. Magyarországon a személyiség merchandising területén, a személyiség és a privát szféra sérthetlenségén alapuló személyiségi jogok, azokon belül is elsősorban a képmásvédelemre vonatkozó rendelkezések nyújthatnak védelmet a visszaélések ellen, de szerepet kapnak a névhez, hangfelvételhez, és a jó hírnévhez fűződő jogok is.

Az adatok azonban nem csak személyes adatokból állnak, vagyis az adatvilág személyes adatok védelme talajáról való megközelítése egyébként sem ad lehetőséget átfogó következtetések levonására. Ugyanakkor a személyes adatok oldaláról való megközelítések az adattulajdon bevezetése esetén annak fontos korlátait jelenthetik, annál is inkább, mert a személyes adatok feldolgozása során képződő anonimizált adatbázisok további elemzése során is adódhatnak olyan helyzetek, hogy a különféle adathalmazok vegyítéséből összeállított adatok akár véletlenszerűen is rámutathatnak egyetlen konkrét személyre úgy, hogy annak egyetlen klasszikus személyes adata sem szerepel az eredeti adatbázisokban.⁴⁷⁵ Ez a jelenség, bármit is gondolunk róla, együtt jár a nagy adatbázisokra kiterjedő adatelemzés lehetőségével, a Big Data paradigma és ezzel együtt a gépi tanulás alkalmazásával, amit kénytelenek vagyunk tudomásul venni, és ami felhívja a figyelmet arra, hogy a személyes adatok védelmére való hivatkozással ott és akkor is találkozhatunk, ahol és amikor erre nem számítunk, és amire talán fel sem tudunk készülni.

Mindezek alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az adatokra vonatkozó tulajdonjog szabályozása szempontjából az adatok személyes adat jellege nem releváns, annál is inkább mert a tulajdoni szabályozáshoz illeszthető szintaktikai adatszinten, az adatokból kinyerhető információ még nem ismert, mindazonáltal a GDPR-ral és az arra épülő adatvédelmi normákkal, mint korlátozó szabályokkal feltétlenül számolni kell.

⁴⁷⁴ BAKSAY-NAGY, GRAD-GYENGE, TÍMÁR 2022. 23.

⁴⁷⁵ CSÁNYI - VÁGI - NAGY - VADÁSZ - OROSZ 2021. 193-204.

A megfelelő adatkontextusok pl. a személyes hivatkozás közvetett tartalmain keresztül, de akár annak hiányában is, anélkül is képesek statisztikaijáig rámutatni egyetlen konkrét személyre, hogy annak bármely személyes adata jelen lenne az elemzett adatok halmazában.

2.2.2. A szerzői jog

Bár az adat alapú képletek bizonyos megjelenési formái pontosan és jól érzékelhetők a meglévő, szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogi struktúrák által, a szerzői jog sem adatspecifikus szabályozás, vagyis adati természetüktől függetlenül védi a digitális szellemi alkotásokat és az adatokkal közvetlen összefüggést e megközelítésben nem mutat.⁴⁷⁶

A magyar szerzői jog (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról⁴⁷⁷) jelenlegi vonatkozó bázisát az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) 2015. május 6. napján közzétett „Európai digitális egységes piaci stratégiáján” (a továbbiakban: DSMS) alapuló, a Bizottság által 2016. szeptember 14. napján előterjesztett, az európai uniós szerzői jogi szabályozás korszerűsítésére vonatkozó jogalkotási javaslatai adják. Ezek eredményeképpen került elfogadásra a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítéseire alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról szóló, 2019. április 17-i (EU) 2019/789 európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: SatCab irányelv), és a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló, 2019. április 17-i (EU) 2019/790 európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: CDSM irányelv, a továbbiakban együttesen: irányelvek).

A szerzői jog középpontjában az adat helyett az ötlet és annak megvalósítása áll. Míg az ötlet önmagában nem, annak kifejezése már védett a szerzői jog által, tehát a szerzői jog a szellemi teljesítményt, a kreativitást és a szerzői minőséget védi, nem pedig a puszta adatot. Emiatt a vonatkozó jogforrások nem utalnak kifejezetten az adatokra, az elv ugyanakkor alkalmazható azokra a szellemi alkotásokra is, amelyek digitális adatokból épülnek fel. Egy ötlet egyedi kifejeződéséként megjelenő adat alapú jelenség (egy digitális festmény) ugyanúgy alkalmas a szellemi alkotásként való védelem kiváltására, mint bár mely más, nem digitális alkotás.

⁴⁷⁶ HUGENHOLTZ 2018. 7.

⁴⁷⁷ És ehhez kapcsolódva a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény.

Ha a szerzői jogi védelmet az adatok és adatbázisok vonatkozásában próbáljuk alkalmazni, akkor számíthatunk sikerre, ha azok megfelelnek az általános szerzői jogi követelményeknek, vagyis kreativitást tükröznek, illetve eredeti szellemi alkotásnak minősülnek⁴⁷⁸. Az EU adatbázis-irányelve az adatbázisok szerzői jogi védelmét kiterjeszti az adatok „kiválasztására vagy elrendezésére” amennyiben azok a szerző saját szellemi teljesítményének eredményei⁴⁷⁹, ugyanakkor az irányelv szigorúan előírja, hogy ez a jogi védelem nem terjed ki az adatbázis tartalmára, amint az a Football Dataco ügyben is kiderült, amelyben az EB (jelenleg EUB) kimondta, hogy az adatbázisok szerzői jogi védelme semmilyen körülmények között nem vonatkozik az adatokra és az adatbázisra⁴⁸⁰, mert a szerzői jogi védelem csak az adatbázis kiválasztására(összeállítására) és elrendezésére vonatkozatható, és csak akkor, ha ebben a kreativitás tetten érhető. Vagyis csupán a szakértelem és a munka kreativitás hiányában nem érdemel szerzői jogi védelmet⁴⁸¹. Tehát magukra az adatokra önmagukban nem értelmezhető a szerzői jog, az efféle védelem csak az egyedi, eredeti módon felépített adatbázisokra vonatkozik, mint amilyenek pl. az un. Mesterséges intelligenciát alkotó adatképletek (neurális hálók), azonban ennek hiányában a pusztán vagyoni értékkel rendelkező adatok nem.

Az alkotás fogalma ebben az összefüggésben értelemszerűen szellemi tevékenységre utal, és ez ipso elhatárol a merő ötletektől, megoldásoktól, módszerektől. Az alkotás és kifejezése párba állítása pedig a tartalom felépítésének és közölhetőségének elválaszthatatlanul egységes követelményére utal, vagyis valamely megalkotott, ebből következően eredeti gondolatszövedék csak akkor élvezhet szerzői jogvédelmet, ha azonosítható módon kifejezték (ami nem feltétlenül kíván anyagi formában való rögzítést⁴⁸²).

⁴⁷⁸ HUGENHOLTZ 2018. 7.

⁴⁷⁹ LARISSA KATZ: Property's Sovereignty. *Theoretical Inquiries in Law*, 2017. 299-328.

Ez a cikk mellett érvel, hogy a tulajdon a liberális társadalmakban alkotmányban gyökerező alapvető tekintélyforma, olyan alapelv, amely szabályozza a tulajdonosi pozícióhoz kapcsolódó előnyök (és terhek) elosztását (a terhek körében pl. adózás, kisajátítás, amelyek nem olyan vagyoni elleni behatások, amelyek aláássák magát a tulajdonosi pozíciót). Ezzel szemben sokkal inkább tulajdon elleni támadásnak számítanak az államnak azok a cselekményei, amelyek nem ismerik el/megtagadják a tulajdonosok alapvető szuverén jogkörét valamely dologgal való rendelkezéssel kapcsolatban, például azáltal, hogy alárendeli a tulajdonosokat mások személyes döntéseinek.

⁴⁸⁰ Paragraphs 30-33, Case C-604/10 Football Dataco Ltd et al v Yahoo! UK Ltd et al ECLI:EU:C:2012:115.

⁴⁸¹ Articles 38, 41-42, Database Directive.

⁴⁸² GYERTYÁNFY PÉTER (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020. 2.5.3

A szerzői jog, amelyet szellemi tulajdonjogként is szokás emlegetni alanyi jogként garantálja a szerző eszmei és anyagi érdekeit szellemi alkotásában vagy szellemi alkotásával összefüggésben⁴⁸³. A szerzői jog a szerzői produktum tárgyától függetlenül lényegében a mű és a szerző közötti „kapcsolatot” védi. A német szabályozás szerinti (UrhG ⁴⁸⁴2. szakasz) szerzői jogi védelem alá esnek a számítógépes programok is (UrhG 2. § 1. bekezdés 1. pontja), ezzel szemben Magyarországon a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvényünk 1. § (2) * kizárja a szabadalmaztatható találmányok köréből a tudományos elmélet és a matematikai módszer mellett (a. pont) a szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó tervet, szabályt vagy eljárást, valamint a számítógépi programot (c. pont), és az információk megjelenítését is (d. pont), amennyiben a szabadalmat rájuk kizárólag e minőségükben igénylik [(3) bek.]. Emellett a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 1. § (6) bekezdése értelmében, miszerint valamely szoftver csatlakozó felületének alapját képező ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.

A hazai jog a szellemi alkotást az azt megalkotó személyiséghez kapcsolja, ezért nem tárgya a tulajdonnak hazánkban, a szellemi alkotás. Ugyanakkor a szellemi alkotás hasznosítási jogai, mint vagyoni jogosultságok a forgalomképesek⁴⁸⁵, továbbá a tulajdon jog/dologi jog és a szellemi alkotások joga egy-egy vagyontárgy vonatkozásában együtt is érvényesülhet, és rendszerint érvényesül is. Egy eredeti festménynek szellemi alkotási minősége mellett testi /egyedi minősége is van. A szellemi alkotáshoz fűződő jogok védik az egyedi megvalósult ötletet. Míg a fizikai megnyilvánulást védi a tulajdonjog. Ha pl. valaki lemásol egy festményt és kiakasztja a falára, a tulajdonjog a másolat tulajdonosát is védi a másolat vonatkozásában, ugyanúgy, mint az eredeti kép vonatkozásában az eredeti tulajdonost. A szerzői jog azonban fő szabályként csak az alkotót védi, a másolat tulajdonosát nem, hacsak meg nem vásárolta ezeket a jogokat az eredeti jogosulttól. A szerzői jogokból tehát dologtulajdonra jellemző kizárólagos jogosítványokat nem lehet levonni.⁴⁸⁶

A szerzői jog Németországban is általában csak a megvalósult ötletet védi, magát a számítógépi program alapjául szolgáló ötletet nem. Így a program alapjául szolgáló

⁴⁸³ HAIMO SCHACK: *Urheber- und Urhebervertragsrecht*. 8. kiad. Mohr Siebeck. Tübingen, 2017. 2.

⁴⁸⁴ Urheberrechtsgesetz (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte) Gesetz vom 09.09.1965 (BGBl. I S. 1273)

⁴⁸⁵ MENYHÁRD 2007. 23.

⁴⁸⁶ HUSSMANN 2022. 33-36.

algoritmusok védelmére a német jog sem kínál megfelelő eszközt.⁴⁸⁷ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a számítógépes program (mint mű) konkrét kifejezési formájában annak átfogó szerkezetében, mint pl. például egy könyvelő szoftver, szövegszerkesztő szoftver vagy operációs rendszer védett ugyan, de az egyes forráskódok vagy a programozás egyes részei (munkatartalmak) már nem, mivel a számítógépes programok munkatartalmának egyes részei csak akkor kaphatnak szerzői jogi védelmet, ha azok maguk is megfelelnek az egyedi megvalósult ötlet feltételeinek, azaz maguk is önállóan egy alkotást képeznek.⁴⁸⁸ Ugyanakkor a magyar szabályozáshoz hasonlóan a német szerzői jog sem ismer egyetlen olyan rendelkezést sem, amely oly módon védi az adatokat, hogy abból tulajdonjogi védelmet lehetne levezetni.⁴⁸⁹

Az adattulajdon szellemi tulajdon oldaláról való megközelítése azért sem célravezető⁴⁹⁰, mert a szellemi alkotásokhoz fűződő jog legfőbb legitimációja a verseny biztosítása, így az rendszertani szempontból a verseny- és a kartelljoghoz kapcsolódik⁴⁹¹, másrészt e jogok célja a kreativitás és az innováció védelme, előmozdítása és fokozása, ugyanakkor e jogok gazdasági indokának tekintett „ösztönző hatás” szükségessége nem bizonyítható az adatok létrehozása és elemzése kapcsán⁴⁹². Mindezekén túl, mint láttuk nem indulhatunk ki abból, hogy az adatok előállításának nincsenek költségei, vagy ezek a költségek elhanyagolhatók.⁴⁹³ Sőt ez utóbbi szempontot figyelembe véve az adat-előállítást ösztönző

⁴⁸⁷ Die Computerprogramm-Richtlinie (Richtlinie 91/250/EWG des Rates vom 14. Mai 1991 über den Rechtsschutz von Computerprogrammen, ABl. L 122 vom 17.5.1991, S. 42) wurde ersetzt durch die RL 2009/24/EG über den Rechtsschutz von Computerprogrammen, vgl. Erwägungsgrund 1 der RL 2009/24/EG. Die Einfügung der §§ 69a ff. in das UrhG erfolgte aufgrund der Richtlinie 91/250/EWG.

⁴⁸⁸ Az EB 2012. július 3-án az Az. C-128/11 - UsedSoft ügyben az EB a számítógépi programot független, jogilag releváns jelenségeként határozza⁴⁸⁸, ⁴⁸⁸. Kérdés azonban, hogy ez az ítélkezési gyakorlat a szoftveren kívüli adatokra is vonatkoztatható - e. - Vgl. Hk-UrhR/Kotthoff § 69c Rn. 26 és Vgl. EuGH, Urt. v. 03.07.2012, Az. C-128/11, Rn. 44, zitiert nach juris. Die Rn. 82 f. bezieht sich auf die Rn. bei den Gründen der Entscheidung, eine gängige juris-Randnummerierung findet sich nicht in der Entscheidung.

⁴⁸⁹ URBAN 2019. 17.

⁴⁹⁰ SZILÁGYI 2022. 20.

⁴⁹¹ AMSTUTZ 2018. 527-528.

⁴⁹² WOLFGANG KERBER: A New (Intellectual) Property Right for Non-personal Data? *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil*, 2016/11. 992-993., 997-998. (továbbiakban: KERBER 2016)

JOSEF DREXL: Designing Competitive Markets for Industrial Data - Between Propertisation and Access. *Max Planck Institute for Innovation and Competition Research Paper No. 16-13*, 2016. (továbbiakban: DREXL 2016); https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2862975. (Letöltve: 2023.03.15.); DREXLER 2019. 17.; NÉSTOR DUCH-BROWN - BERTIN MARTENS - FRANK MUELLER-LANGER: The Economics of Ownership, Access and Trade in Digital Data. *JRC Digital Economy Working Paper*, 2017/1. 14-15., 18., 25-27.

⁴⁹³ WOLFGANG KERBER: Rights on Data: The EU Communication 'Building a European Data Economy' from an Economic Perspective. In: SEBASTIAN LOHSSE - REINER SCHULZE - DIRK STAUDENMAYER (szerk.): *Trading Data in the Digital Economy: Legal Concepts and Tools*. Nomos-Hart, Baden-Baden, 2017. 117-118.

hatások elérése érdekében akár további jogi védelem alkalmazása is indokoltnak tűnhet⁴⁹⁴, ami akár abszolút védelem formájában is megnyilvánulhat.

További ellenérv az adattulajdon szellemi tulajdonjog irányából való megközelítéséhez, hogy a szellemi alkotások irányából történő adatmegközelítés a szemantikai adatszinten történik, amit Szilágyi szemantika vagy a pragmatika szintnek nevez. ⁴⁹⁵ A szellemi alkotások védelme terén a védett jogi tárgy a megvalósult egyedi ötlet és nem az adat.

Mindezekon túl az adattulajdon adatokra vonatkozó szellemi tulajdonjoggal való azonosítása általánosságban monopolizálná az információt, és ellentmondana az információ szabad felhasználása elvének⁴⁹⁶, ami paradigmaváltást jelentene a szellemi tulajdonjogok (szellemi alkotások) rendszerében.⁴⁹⁷

2.2.3. Az adatbázisok védelme

Az adatbázisok védelmére vonatkozó szabályozások Európában az 1996-ban kiadott 96/9/EK európai irányelvre (Adatbázis-irányelv) nyúlnak vissza (az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, 1996).¹, amelynek értelmében az adatbázis „független művekből, adatokból, ill. egyéb, szisztematikusan vagy módszeresen elrendezett, elektronikus vagy egyéb módon egyénileg hozzáférhető anyagokból áll.” (1. cikk (2) bekezdés). Az irányelv szempontjait a hazai szabályozásba a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény rendelkezéseinek a 2001. évi LXXVII. törvényben, az adatbázis-előállítók védelmére vonatkozóan megállapított rendelkezések által bevezetett 2002. I. 1-től hatályos módosítása, elsősorban a tv. VII. fejezete, valamint annak az adatbázisok védelmére vonatkozó egyéb rendelkezései iktatták be. A törvény 61. § (2) értelmében az adatbázisra vonatkozó vagyoni

⁴⁹⁴ STEPANOV 2020. 78.

⁴⁹⁵ SZILÁGYI 2022. 21. Elég csak a szerzői jogi védelem körére gondolni, a sajátos, eredeti szellemi produktumra vagy a szabadalmi jogra, a találmányra, amely egy újszerű eszköz, eljárás vagy módszer. De ugyanez igaz a védjegyjog vagy az ipari formatervezési mintaoltalmi jog tekintetében is. Ezekben az esetekben a hangsúly a tartalomra és a jelentésre, azaz a szemantikai szintre (információra) helyeződik.

⁴⁹⁶ ANDREAS WIEBE: Protection of Industrial Data – A New Property Right for the Digital Economy? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2017/1. 62-71. (továbbiakban: WIEBE 2017)

⁴⁹⁷ KERBER 2016. 997.

jogok átruházhatók. A német szabályozásban mindez az UrhG⁴⁹⁸ módosításában mutatkozik meg⁴⁹⁹.

Az irányelv előírja, hogy az adatbázis egészének vagy egyes részeinek kinyerése (másolása) és újrahasznosítása (másolása és nyilvánosságra hozatala) nem megengedett, amennyiben azok minőségi vagy mennyiségi szempontból lényegesnek minősülnek. Ellenben a jelentéktelen mennyiségű vagy minőségű adat kinyerése és újrafelhasználása megengedett, akár az adatbázis jogosultjának beleegyezése nélkül is, de csak akkor, ha ezek a kivonatok összességében nem felelnek meg a 7. cikk (1) bekezdésében foglalt jellemzőknek. A preambulum értelmében az adatbázisok védelme „semmilyen módon nem jelenti a védelem kiterjesztését pusztá tényekre vagy adatokra”, és „nem vezethet új jog létrehozásához magukat a műveket, adatokat vagy anyagokat illetően, ami tulajdonképpen az itt meghatározott jogok korlátozását jelenti. Jól tükrözi ezt az Európai bíróság British Horseracing Board kontra William Hill Organization ügyében hozott ítélete, amely megállapította, hogy az itt biztosított jogok védelmének tárgyát nem maguk az adatok, hanem az adatbázis, és annak is csak azok a részei képezik, amelyek a jelentős beruházásból származnak.⁵⁰⁰ Az adatok (nyers adatok) és az adatbázisokban összegyűjtött és rendszerezett adatok közötti különbség a további hozzáadott érték megjelenésében áll, ami tovább növeli az adatoknak azt a vagyoni értékét - ami egyébként már az előtt is fennállt, hogy adatbázisba szervezték volna őket. Az irányelv az adatok megszerzésébe, ellenőrzésébe és bemutatásába

⁴⁹⁸ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz).

⁴⁹⁹ Az adatbázist mindkét szabályozás értelmében olyan gyűjtőmunka eredménye, amelynek elemei szisztematikusan vagy módszeresen vannak elrendezve, és egyénileg elektronikus úton vagy más módon hozzáférhetők. Az elrendezésnek ugyanakkor egyéni, és (de alapvetően nem kreatív (!)) erőfeszítésen kell alapulnia, ami szerzői jogi megközelítést sugall, ezért is kerültek ezek a rendelkezések a szerzői jogi törvényekbe, és ezért emlegetik az adatbázisok védelmét célzó szabályozást gyakorta a szellemi alkotások védelmének egy részterületeként. Ugyanakkor pusztán az adatok összefoglalása, táblázatokban való bemutatása és logikai elrendezése vagy hasonlók nem felelnek meg ezeknek a követelményeknek, mivel itt olyan nagy számú adatról vagy adatképletekről van szó, amelyek bizonyos szempontok szerint vannak rendszerezve vagy rendezve, és elérnek egy bizonyos, de általánosan meg nem határozható mennyiséget. Lehetnek pl. linkgyűjtemények, telefonszámok, online lexikonok, enciklopédiák, de ide sorolhatók pl. azok a személyes adatok is, amelyeket a felhasználók a közösségi oldalakon lévő profilokban tárolnak magukról.

⁵⁰⁰ Case C-203/02 The British Horseracing Board and Others [2004] ECR I- 10415. Against that background, the expression ‘investment in ... the obtaining ... of the contents’ of a database must, as William Hill and the Belgian, German and Portuguese Governments point out, be understood to refer to the resources used to seek out existing independent materials and collect them in the database, and not to the resources used for the creation as such of independent materials. The purpose of the protection by the sui generis right provided for by the directive is to promote the establishment of storage and processing systems for existing information and not the creation of materials capable of being collected subsequently in a database. (továbbiakban: The British Horseracing Board and Others)

tett befektetést védi⁵⁰¹, de nem védi az adatok létrehozásába való befektetést, ⁵⁰² emellett az itt hivatkozott különbségtétel a géppel generált adatok vonatkozásában sokszor nem egyszerű.⁵⁰³

Az adatokat a norma egyértelműen nem tulajdon tárgyaként kezeli, vagyis az adatbázisok védelmére vonatkozó normákból dologtulajdonra jellemző kizárólagos jogosítványokat nem lehet levonni⁵⁰⁴, az értékre való utalás azonban nyilvánvalóvá teszi az adatok vagyontárgyi minőségét⁵⁰⁵. Az Európai Unió ezzel a szabályozással egy sui generis jogot hozott létre, amely a tulajdonhoz hasonló jogok meghatározásával hivatott ösztönözni az adatbázisok létrehozását. Az adatbázis létrehozójának a jogai az adatbázishoz, az adatbázis létrehozásában megmutatkozó minőségi és/vagy mennyiségi szempontból jelentős beruházáson alapulnak, amelyek akár a tartalom megszerzésében, ellenőrzésében vagy

⁵⁰¹ Ebben a megközelítésben a beruházás két szakaszra oszlik: az adatbázisban szereplő adatok előállítása során felmerülő költségekre, valamint az adatbázis strukturálása/létrehozása és üzemeltetése során felmerülő költségekre. Az adatbázis védelem szempontjából az adatgenerálás költségeit nem kell figyelembe venni. Ez a megkülönböztetés az Európai Bíróság már idézett határozatán, az ún. "British Horseracing Board kontra William Hill Organization" határozatán alapul⁵⁰¹, amelyben ez a megkülönböztetés kifejezetten a beszerzés, az adat ellenőrzés vagy az adat bemutatás részjellemzőire vonatkozik⁵⁰¹. Azonban az adatgenerálás és az adat-előkészítés fázisainak megkülönböztetése sok esetben nem lehetséges, ami miatt a fenti bírói gyakorlatot sok kritika érte. Az adatok generálása sokszor automatikusan együtt jár az adatbázis előállításával, vagy egyébként is az adatbázis gyártójának feladata. Az elhatárolás különösen a gépi tanulás alapját képező Big Data adatállományok esetében okozhat ez problémákat, mivel az adatforrás esetleg meg sem határozható. Márpedig ahhoz, hogy megállapíthassuk, hogy megsértették – e a szóban forgó törvényben biztosított jogokat, minden egyes esetben ellenőrizni kell, hogy az adatbázisból származó adatok elérésekor az adatbázisnak csak jelentéktelen részeit használják-e fel, vagy azt, hogy ezzel átlépik-e ezt törvény által szabott kereteket. - Bitter/Buchmüller/UECKER in: HOEREN 2014. 46., és EuGH, Urt. v. 9.11.2004, Az. C-203/02, Rn. 42, zitiert nach juris. Die Rn. 42 bezieht sich auf die Rn. der Entscheidung in den Gründen, eine gängige juris-Randnummerierung findet sich nicht in der Entscheidung.

⁵⁰² The British Horseracing Board and Others: Against that background, the expression 'investment in ... the obtaining ... of the contents' of a database must, as William Hill and the Belgian, German and Portuguese Governments point out, be understood to refer to the resources used to seek out existing independent materials and collect them in the database, and not to the resources used for the creation as such of independent materials. The purpose of the protection by the sui generis right provided for by the directive is to promote the establishment of storage and processing systems for existing information and not the creation of materials capable of being collected subsequently in a database.

⁵⁰³ Míg pl. a hivatkozott ítéletbeli tevékenységhez hasonló tevékenységek esetében az adatbázis nem lenne jogosult a védelemre, addig az adatok mérőszenzorokon keresztül való előállítása esetén az adatgyűjtés és az adatbázis létrehozása közötti különbséget már önmagában az érintett adatok mennyiségének feldolgozása, az ebben megnyilvánuló befektetés alapján is meg lehetne állapítani. P. BERNT HUGENHOLTZ: Data Property: Unwelcome Guest in the House of IP. In: HANNS ULLRICH - PETER DRAHOS - GUSTAVO GHIDINI (szerk.): *Kritika: essays on intellectual property, Volume 3*. Cheltenham; Northampton, Edward Elgar, 2018. 8 (továbbiakban: HUGENHOLTZ 2018)

⁵⁰⁴ HUSSMANN 2022. 36-44.

⁵⁰⁵ Az, hogy a megvalósult beruházás jellegét és terjedelmét tekintve jelentős - e csak egyedi mérlegelés alapján állapítható meg. Jelentős befektetésre utalhat pl. a beruházás jelentős összege és minőségi súlya. Ebből az következik, hogy a nem jelentős befektetéseket nem kell figyelembe venni, tehát azokra az adathalmazokra, amelyekre a jelentős befektetés nem értelmezhető, nem vonatkozik az adatbázis védelem sem, ugyanakkor egy-egy adathalmaz valódi alapértéke nem csupán a gyűjtésbe, előállításba és tárolásba való befektetésen múlik, hanem pl. A forrásként szolgáló bemeneteken is.

bemutatásában is megnyilvánulhatnak. E jog védi az adatbázis jogosultját az illetéktelen hozzáférésektől és felhasználástól. Az adatbázis feletti kizárólagos jog tehát akkor keletkezik, ha egy, az adatok előállítását meghaladóan meghatározott küszöbértéket túllépő, jelentős beruházásra került sor.^{506,507}

Az adatbázisként értelmezhető adatok tehát nem csupán adatok pusztá gyűjteményét jelentik (szintaktikai szint), hanem az adatoknak információként való szisztematikus elrendezését (szemantikai szint). Ebből fakadóan a rendeletnek nem célja az adatbázison belüli egyes adatpontok vagyis a szintaktikai szintű adathalmaz védelme. A szabályozás célja egyértelműen nem az adatok védelme, hanem a beruházás/ráfordítás sui generis védelme⁵⁰⁸, ami magában foglalja mind azt a humán és egyéb tőke ráfordítást/befektetést is, amit az adatbázis megfelelő struktúrájának kialakítása igényelt. Mindezek miatt⁵⁰⁹ a védelem nem vonatkozik az egyszerű adattermelő beruházásokra⁵¹⁰ sem. Mindennek háttérében pedig az a megfontolás áll, hogy ne zárják ki annak a lehetőségét, hogy a versenytársak maguk is előállíthassanak, vagy összegyűjthessenek azonos adatokat, és így saját adatbázist hozhassanak létre.

Az adatbázisoknak ez a sui generis védelme, ami a szerzői jogtól függetlenül, azzal párhuzamosan érvényesül, kiterjed mind a digitális mind pedig az analóg adatbázisokra, és kiterjed a gyártó azon jogára, hogy bizonyos felhasználásokat megtiltson, másrészt pedig, hogy bizonyos felhasználásokat megengedjen (rendelkezés joga) – amiből fakadóan pl. a védett adatbázisból származó adatok pusztá lekérdezése nem feltétlenül tiltott.

Láthatjuk tehát, hogy az adatbázis-gyártó sui generis járulékos védelme sem magukat az adatokat célozza, hanem szükségképpen egy értelmezett (szintaktikai) adatszintet ragad meg

⁵⁰⁶ The British Horseracing Board and Others: The sui generis right provided for by the directive is to promote the establishment of storage and processing systems for existing information and not the creation of materials capable of being collected subsequently in a database.

⁵⁰⁷ HUGENHOLTZ 2018. 8.

⁵⁰⁸ ALEXANDER DUISBERG: Datenhoheit und Recht des Datenbankenherstellers" - Recht am Einzeldatum vs. Rechte an Datensammlungen. *Daten als Wirtschaftsgut*, 2017/September. 24. https://www.digitale-technologien.de/DT/Redaktion/DE/Downloads/Publikation/2017-11-22_smartdata_daten_wirtschaftsgut.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: DUISBERG 2017)

⁵⁰⁹ URBAN 2019. 11-13.

⁵¹⁰ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 5-6.

és még csak tulajdonszerű jogviszonynak sem tekinthető, mivel a törvényben meghatározott határidő alatt elévül.⁵¹¹

2.2.4. Az IPR (Intellectual Property Right) és szuper IPR⁵¹²

Az IPR a digitális javak vonatkozásában egyfajta intellektuális tevékenységgel összekapcsolható adat alapú jelenségek jogrendszeri megközelítéseit fogalmazza meg. Emiatt a terület megközelítései visszavezethetők mind az adatbázisok védelméről szóló irányelv mind pedig a szellemi alkotások védelmének elveire. Mivel maga az adat sem az egyik sem másik szabályozásnak nem tárgya, következésképpen az alapul szolgáló területekhez hasonlóan ezek a megközelítések sem adat-specifikusak, vagyis ezek sem alkalmasabbak az adattulajdon megközelítésére a korábbi példánál.

A személyes adatok körében már érintettük azt a párhuzamot, amit a szemantikai szintű adatok a szerzői jog által védett adatokkal mutatnak. Ez a párhuzam pedig annak köszönhető, hogy mind a szemantikai szintű adatszint mind pedig a szerzői jog által védett adatok létrejötté személyi, szellemi közreműködést igényel, vagyis valamilyen ötletet, elvet, tervet, gondolatot feltételez, amelynek forrása egy természetes személy. Éppen emiatt fedezhetünk fel párhuzamot a személyes adatokkal is, hiszen ha pl. létezne olyan jogszabályi megalapozottságú művészeti nyilvántartás, amely a művészek hozzájárulása alapján tartalmazná a műveik digitális másolatát, és ezen másolatok alapján – ugyancsak az érintettek hozzájárulása mellett – létrehoznánk az egyes művészek művészi profilját, ezek a profilok úgy mutatnának rá az egyes művészekre mint a saját ujjlenyomatuk, arcképük vagy bármely biometrikus azonosítójuk, vagyis személyes adatoknak minősülnének. A szellemi alkotás egyedi volta tehát ebben a megközelítésben akár biometrikus azonosítóként is képes funkcionálni, mint mondjuk a kézírás.

A szellemi alkotások joga is ugyanerre a jellemzőre, vagyis a személyhez köthető egyedi jellemzőre irányul, azonban mind a személyes adatok védelme mind pedig a szellemi

⁵¹¹ Az UrhG 87d. §-a szerint ez 15 év.

⁵¹² STEPANOV 2020. 41. Meg kell jegyezni, hogy az IPR-t a hivatkozott szerzők döntő részben “szellemi tulajdonjog” értelemben használják, az adatok tulajdoni védelmét pedig egyfajta kiterjesztett szellemi tulajdonként értelmezik, nem pedig szellemi alkotásokhoz fűződő jogként, mely utóbbi megfogalmazás közelebb áll a jelenség lényegéhez, hiszen maguk a szerzők is elismerik, hogy ez az intézmény nem magát az adatot, hanem a megvalósult eredeti ötletet védi. Több szerzőnél találkozunk ugyanakkor (pl. Rushe, Urban) az európai szintű vagy azt meghaladó szinten szabályozott IPR (szuper IPR) szükségességének felvetésével.

alkotások védelmére szolgáló normák csupán arra adnak lehetőséget a jogosultnak, hogy mások tulajdonát károkozás esetén befolyásolják (kártérítés), tulajdonosi pozíciót, erga omnes, in rem védelmet azonban nem biztosítanak az adatokon⁵¹³, ugyanakkor a szellemi tulajdonhoz fűződő jog az egyén elméjének alkotásai felett biztosított olyan jog, melyek általában meghatározott ideig biztosítanak kizárólagos jogot az alkotónak alkotása felhasználására.⁵¹⁴ Ezért is lehet megkérdőjelezni, hogy egy új szellemi tulajdonjog egy “szuper IPR” megfelelő út lehet annak a hiányosságnak a kiküszöbölésére, amit az adatok tulajdoni rendezésének hiánya okoz⁵¹⁵.

Rusche és Scheufen az alábbi négy jellemző révén a tulajdoni jogviszonyt próbálják összeegyeztetni a szellemi alkotásokra vonatkozó jogokkal⁵¹⁶, melynek során a szellemi tulajdonjogok jellemzőit négy általános ismérvre⁵¹⁷ vezetik vissza, amelyekre az adatok szellemi tulajdonjogának bevezetése esetén, annak ki kellene terjednie. Ezek a *szubjektivitás (egyediség)*⁵¹⁸, a *totalitás (kizárólagosság)*⁵¹⁹, a *kihasználhatóság*⁵²⁰ és a *védelem terjedelme*⁵²¹.

Rusche és Scheufen úgy vélik, hogy az adatokhoz kapcsolódó szellemi tulajdonjog bevezetése súlyosbíthatná az adatokhoz való hozzáférést és további terheket róna a bíróságokra⁵²². Ez a probléma azonban a tulajdonjog egyéb tárgyai esetében is fennáll, tehát az általános adattulajdon bevezetésével szemben nem számít valódi ellenérvek.

⁵¹³ HOEREN 2014. 20.

⁵¹⁴ STEPANOV 2020. 65-86.

⁵¹⁵ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 16.

⁵¹⁶ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 21-24.

⁵¹⁷ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 21-24.

⁵¹⁸ A tulajdon tárgyának meghatározása után az e tárgyra vonatkozó tulajdonjognak szubjektívnek, vagyis egyedinek lennie, azaz a tulajdon tárgyat egy alanyhoz kell rendelni, aki lehet természetes vagy jogi személy. Az alany a tulajdonjog jogosultja, aki lehetőséget kap arra, hogy az általa létrehozott vagy megszerzett tulajdont kizárólagosan használja/felhasználja.

⁵¹⁹ A tulajdonjog tárgya és annak jogosultja meghatározása nyomán a harmadik személyeknek tiszteletben kell tartaniuk ezt a tulajdont és nem szabad zavarniuk a tulajdonost tulajdonjogának gyakorlása során. Vagyis a tulajdonos kizárólagos jogokat kell, hogy élvezzen harmadik felekkel szemben.

⁵²⁰ A tulajdonjog jogosultja tulajdonának tárgyát saját előnyére is felhasználhatja, eladhatja, vagy engedélyt adhat másnak a használatra, vagy akár pénzé is teheti.

⁵²¹ Ez a jellemző nemcsak magának a tulajdonjognak a védelmi körére vonatkozik, hanem arra is, hogy a tulajdonjog jogosultjának milyen lehetőségei vannak arra, hogy megvédje magát joga megsértésével szemben. Ebben a körben pedig a szellemi alkotások regime-ében számításba kell vennünk a kizárólagos jog elévülési idejét, és azt is, hogy pl. a jogosult kinek biztosít hozzáférést. E jogok magukban foglalhatják továbbá a jog megsértéséért járó kártalanítást és a negatív szabályozásokat is, amely területeket a szerzők azért nem térképeznek fel, mert általában az adatok szellemi tulajdonának bevezetése ellen érvelnek.

⁵²² RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 23-24.

Mindenesetre mind a szabadalmak, mind a szerzői jogok esetében a jogvédelem időben korlátozott, azzal a különbséggel, hogy amíg a szabadalmak esetében a kettős alkotás kizárt, vagyis a felfedezés elsőbbsége érvényesül, addig a szerzői jog esetében lehetséges a kettős alkotás. Az időbeli korlátra figyelemmel, az adatok tulajdonjogának a szellemi tulajdon mintájára való szabályozása esetén ez a védelem csak meghatározott ideig érvényesülhetne, ami az ezirányú adat tulajdoni megközelítéseket eleve korlátossá teszi, hiszen egy, a tulajdonomat képező festmény esetében tulajdonvédelmi szempontból nincs ilyen időkorlát. Ugyanakkor egy eredeti vagyontárgy másolatai ugyanolyan tulajdoni védelem alá esnek eredetiségüktől és értéküktől függetlenül, mint maga az eredeti dolog⁵²³, mivel a szerzői jog által védett, dolognak minősülő alkotások e minőségüktől függetlenül élvezik az in rem védelmet.

Az adattulajdon szellemi tulajdon oldaláról való megközelítése Szilágyi szerint azért sem indokolt, mert a szellemi tulajdonjogok legfőbb legitimációja a verseny biztosítása. Ugyanakkor Szilágyi is hozzá teszi, hogy a szellemi tulajdonjogok tárgya a tartalom és a jelentés, vagyis az információ szintjén helyezkedik el, vagyis az „egyszerű” információ, szellemi tulajdonjog tárgyaként való meghatározása ellentmondana e jogok céljának, amely az információ sajátosságában érhető tetten.⁵²⁴ Ehhez hozzá tehetjük még azt is, hogy Bar értelmezésében a tulajdonjog belső logikája szerint a tiszta információhoz egyébként sem lehet kizárólagos dologi jogokat rendelni.⁵²⁵

Összegzésképpen megállapíthatjuk tehát, hogy a tulajdonjog szellemi alkotások szempontrendszer szerint való magyarázatai azért kevésbé alkalmasak az adattulajdon megközelítésére, mert egyrészt a kiindulási alapként szolgáló intézmények dogmatikai természete, és az általuk védendő érdekek és jogi tárgyak lényegesen eltérnek egymástól, másrészt pedig az adatok tulajdonjogi szabályozása, sokkal általánosabb adat-fogalmat igényel az adattulajdon tárgyának megragadásához, mint amit a szellemi alkotásként vagy adatbázisként azonosítható szemantikai adatszint képvisel, így a szellemi alkotásokra

⁵²³ Michelangelo Dávid szobrának eredetije és különböző méretű és minőségű másolatai egyaránt tulajdoni védelem alá esnek, és a 3D nyomtatás korában a másolatok előállítását a fizikai világban is egyre gyorsabb és egyre kisebb befektetést igényel.

⁵²⁴ SZILÁGYI 2022. 28-29.

⁵²⁵ VON BAR 2015. 163-164., Igaz, ebből Bar azután azt a következtetést is levonja, hogy az adatok nem dologképes jelenségek, azonban semmi sem mutatja, hogy e véleményének kialakításában elhatárolta – e egymástól kelő képpen az adat és információ fogalmát.

vonatkozó normákból a tulajdonjogra jellemző kizárólagos jogosítványokra következtetni nem lehet.

2.2.5. Az üzleti titok és egyéb titokfajták

Az adatokhoz fűződő titokjogok nem csak az üzleti titok területén fontosak, hanem valamennyi titokfajta területét érintik, és egy feltételezett adattulajdon relációjában korlátozó tényező szerepét töltik be.

Az adatokkal kapcsolatos védelemhez való jog ezért magába foglalja az üzleti titokról szóló 2016/943 irányelvben említett jogokat is. Az üzleti titok megsértése esetén a jogosult kártérítésre tarthat igényt⁵²⁶, így az intézmény védi ugyan az információt, önmagában azonban közvetlen vagyoni/tulajdoni védelmet nem biztosít, mint ahogy egyik titokfajta sem. Az üzleti titok intézménye is a szemantikai adatszintet képviselő információt, az üzleti érdekű információt védi.

Az irányelv 2. cikkének (1) bekezdése szerint a védett információnak (know-how-nak vagy üzleti információnak) mindenképp előtt „titkosnak” kell lennie abban az értelemben, hogy az „általában nem ismert vagy nem könnyen hozzáférhető olyan személyek körében, akik általában foglalkoznak a kérdéses információ fajtával”; másodszer az információnak olyan „kereskedelmi értékkel” kell rendelkeznie ami összefügg a titkosságával; harmadszor pedig „az információ felett jogszerűen ellenőrzést gyakorló személynek [...] ésszerű lépéseket kell tennie az információ titokban tartása érdekében”. Ezek a feltételek nehezen lennének alkalmazhatók pl. azoknak az adatoknak az esetében, amelyeket intelligens termékekhez

⁵²⁶ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2016b, 2018. évi LIV. törvény az üzleti titok védelméről 7. § (1) szerint az üzleti titokhoz fűződő jog megsértése esetén a jogosult az irányelvvel összhangban, a jogsértés ténye alapján - az eset körülményeihez képest - követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását, és a jogsértés megállapítása mellett követelheti a) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltávolítását a további jogsértéstől; b) a jogsértő áru előállításának, kínálásának, nyújtásának, forgalomba hozatalának vagy hasznosításának, illetve ilyen célból történő behozatalának, kivételének vagy raktáron tartásának megtiltását; c) a jogsértő áru megsemmisítését, vagy kivonását a kereskedelmi forgalomból, feltéve, hogy a kereskedelmi forgalomból történő kivonás nem csökkenti az üzleti titok védelmét, d) a jogsértő áru visszahívását a kereskedelmi forgalomból vagy jogsértő mivoltától való megfosztását; e) a jogsértő általi adatszolgáltatást a jogsértő áru előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő hasznosításra kialakított üzleti kapcsolatokról; f) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, g) a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését; h) az üzleti titkot tartalmazó vagy az üzleti titkot megtestesítő dokumentumok, tárgyak, anyagok vagy elektronikus adatállományok összességének vagy egy részének megsemmisítését, vagy a jogosult részére történő átadását, és i) követelheti az ügyben hozott határozat közzétételét.

csatlakoztatott érzékelőkkel által állítanak elő (pl. az intelligens autók által a szabadon megközelíthető utakon gyűjtött adatok, amelyeket egy jól körülhatárolt ipari környezettől eltérően, több gyártó által előállított autók gyűjtenek össze) és ezért nem tudnak megfelelni ezeknek a követelményeknek. És bár az adatoknak magas kereskedelmi értéke lehet, kérdéses, hogy sikerül-e megállapítani ok-okozati összefüggést az információ titkossága és kereskedelmi értéke között, emellett a Big Data elemzéseknél pl. egy egyedi, önmagában triviális információ más, ugyancsak triviális adatokkal együtt különleges értéket kaphat egy speciális adatkontextusban és ezekben az esetekben nem egészen világos, hogy milyen lépéseket várhatunk el a jogosulttól az információ megőrzése érdekében.

Mindezekon túl pedig azokban az esetekben, ahol az adatok egy értékhálózaton keresztül összekapcsolt különböző entitások hálózatában jönnek létre, különösen nehéz lesz védelmet rendelni egyetlen titokjogosulthoz, és kérdés az is, hogy az irányelv célkitűzéseinek fényében a védelem tárgyát szűken vagy tágan kell-e értelmezni. Összefoglalva, a titokvédelem is csupán egy szeletét képes érinteni a számításba vehető adatoknak, így ez a megközelítés sem alkalmas egy általános, digitális adatokat érintő szabályozás kiindulópontjának.

Tény, hogy manapság az adatok döntő része ún. intelligens gépek működése révén, sokszor a működés melléktermékeként keletkezik, ugyanakkor ezeket az adatokat különböző piacokon, eltérő célokra használják fel, melynek révén további bevételre tehet szert az, aki az adatokkal rendelkezik. Ez a vagyoni érdek pedig az ellen a Data Act és az Adatgazdaság alapelvei - Adatjogok és adatügyletek” (továbbiakban Alapelvek) által is képviselt törekvés ellen hat, ami az adatokhoz való hozzáférési jog normatív alapú kiterjesztését célozza.

Drexl az üzleti titok védelme kapcsán rámutat, hogy annak védelme jóval szűkebb hatályú, mint a kizárólagos adathasználati jog, így nem véd az adatok bármely felhasználása ellen, hanem csupán olyan „jogellenes” magatartást határoz meg, amely az irányelv különböző rendelkezéseit összefoglalva a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétesnek tekinthető. Ez esetben tehát in personam védelemről, nem pedig erga omnes védelemről beszélhetünk⁵²⁷.

⁵²⁷ DREXL 2016. 268-269.

Az irányelv nem tulajdonjogi szempontból közelít a tárgyhoz, hanem kizárólagos adatvédelem helyett az adathozzáférésre koncentrál. A kizárólagos adatvédelem ebben az esetben Drexl szerint, mint kvázi tulajdonvédelmi eszköz könnyen szembekerülne az információszabadság elvével⁵²⁸.

Magyarországon az üzleti titok védelmét a 2018. évi LIV. törvény szabályozza. A törvény 6. § (2) bekezdésének értelmében az üzleti titokhoz fűződő jog megsértését jelenti az is, ha az üzleti titkot az azt megszerző személy a jogosult jogszerű ellenőrzése alatt álló, üzleti titkot tartalmazó vagy az üzleti titok megismerésére alkalmas elektronikus adatállományhoz való engedély nélküli hozzáférés, vagy annak engedély nélküli eltulajdonítása, illetve engedély nélküli lemásolása útján szerzi meg, nyilvánvaló, hogy a az üzleti titok védelme a fent vázolt elvek mentén a hazai szabályok szerint is alkalmas egyfajta adatvédelem érvényesítésére, tekintettel arra is, hogy a Ptk. 2:55 §-a az említett normákban nem szabályozott kérdésekben a Ptk.-t rendeli alkalmazni. A titokjogok kapcsán mindezek mellett meg kell még említeni a Ptk. 2:46. § szerinti, magántitokhoz való jogot, a 2:48. § szerinti, képmáshoz és a hangfelvételhez való jogot és az örökléssel kapcsolatban a 2:50. §-ban szabályozott kegyeleti jogot, amely jogok a digitális adatokkal kapcsolatban is számonkérhetőek, és képesek céljukhoz mért adat - védelmet nyújtani. Mindezeket túl a magyar büntető törvénykönyv⁵²⁹ (továbbiakban: Btk.) a különböző titokfajták, az igazságszolgáltatással kapcsolatos titok megsértése (280. §), és a gazdasági titok megsértése (413. §) mellett, külön poenalizálja az üzleti titok megsértését is (418. §).

Jóllehet ez a titokvédelem felfogható egyfajta adatvédelemként is, azonban a digitális adatok jelentős része vonatkozásában nem értelmezhető. Így pl. nehéz lehet megállapítani az okozati összefüggést az adatok titkossága és kereskedelmi értéke között. Emellett az adatok titkosításához szükséges lépések meghatározása a hálózati környezetben, valamint a jogok kiosztása szintén nehéz feladat lehet⁵³⁰. Az irányelv és az arra épülő tagállami normák, mivel csak az adatokhoz való jogosulatlan hozzáférést szankcionálják, adatvédelmet csak korlátozottan és csak a rá jellemző szempontrendszer keretei között jelenthet.

⁵²⁸ DREXL 2016. 268-269.

⁵²⁹ 2012. évi C. törvény.

⁵³⁰ WIEBE 2017.

Az üzleti titok védelme magától értetődően nem vonatkozik a nyilvánosan hozzáférhető adatokra. Amire azért érdemes itt utalni, mert pl. Thouvenin és Fröh azt a tényt, hogy ezeknél az adatoknál nincs értelme a titokjogok, vagy bármilyen adatvédelem érvényesítésére, arra használja fel, hogy általában az adattulajdon bevezetése ellen érveljen⁵³¹. Mindazonáltal ez nem valódi ellenérv az adattulajdon bevezetése ellen, hiszen miért ne lehetne az adatok közkinccsé tételét, az adatokról, a hozzájuk fűződő kizárólagos jogokról való lemondást a tulajdonról való lemondásként értelmezni.

Összegzésképpen tehát itt is megállapíthatjuk, hogy dologtulajdonra jellemző kizárólagos jogosítványokat a titokjogok védelmére vonatkozó normák alapján sem lehet levonni.⁵³²

2.2.6. A trösztellenes, versenyjogi szabályok

A versenyhatóságok a közértéket úgy teremtik, hogy a versengő piaci környezetet a piaci erő korlátozásával és a belépési akadályok eltávolításával biztosítják⁵³³.

Mivel az adatokat évszázadunk egyik legértékesebb erőforrásának tekintjük, nem túlzás azt feltételezni, hogy az adatok birtoklása révén előálló piaci előnnyel való visszaélés (például az adatokhoz mint alapvető eszközhöz való hozzáférés akadályozása) olyan piaci gátakat teremthet, amelyek megakadályozzák a hatékony versenyt. Más megközelítésekben a fogyasztói adatok elemzése pl. nem csupán a piac jobb átláthatóságát segítheti elő, hanem pl. az árdiszkriminációt is, a különböző típusú fogyasztók vagy piacok megkülönböztetésére.

Az, hogy a digitális adatok milyen gazdasági előnyhöz, ezen keresztül pedig milyen gazdasági erőfölényhez képesek juttatni az üzleti terveiket adatokra építő vállalatokat, jól példázza a technológiai óriások, mint pl. a Google vagy a Facebook gyors felemelkedése. Tény, hogy napjainkban a Google dominálja a keresőmotorok piacát, a mobiltelefon operációs rendszer piacot, a Facebook pedig meghatározó a közösségi média területén⁵³⁴. Ez pedig nem csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy ilyen mértékű adatfelhalmozódás a

⁵³¹ THOUVENIN - FRÜH 2020. 32., 40.

⁵³² HUSSMANN 2022. 45-52.

⁵³³ TÓTH ANDRÁS: A közértéket teremtő prevenció magasabb foka a versenyjogban. Pro Futuro 2021/1. 151. <https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/download/9854/8902> (lekérve 2023.05.03.) (továbbiakban: TÓTH 2021)

⁵³⁴ TÓTH 2021. 136.

magánpiaci szereplők kezében akár a közérdekkel is ellentétes lehet⁵³⁵, hanem arra is, hogy ez az erőfölény a piaci verseny nemkívánatos torzításához vetethet. A piaci hatalom pedig a versenyjogban kritikus kérdés⁵³⁶.

Ugyanaz az adathalmaz más-más megközelítésben és más adatokkal való kontextusaiban mást és mást eredményezhet, ami nagyban függ az elemzést végző személy felkészültségétől. Ez oda vezet, hogy azonos adathalmaz az egyik cégnek kevesebbet mond, ezért kisebb értéket képvisel, mint a másik cégnek. Az adatgazdaság jelentős társadalmi jóléti hasznot valójában a különböző adatsorok összeillesztése révén tud felmutatni, hasznot húzva a folyamatosan megújuló adatkontextusok felismeréséből és az ezekből fakadó újabb és újabb információkból (ld. korábban a Big Data paradigmáról írottakat). Ezek a jelenségek, jóllehet függetlenek attól, hogy az adatokhoz fűződik – e tulajdonjog vagy sem, az adattulajdon bevezetése ezen a területen megkönnyíthetné az adatokkal való visszaélések számonkérését.

Az adatokhoz való hozzáférés hiányából vagy az adatok miatt fellépő piaci erőfölényből fakadó versenyproblémákat a trösztellenes szabályozás is próbálja kezelni. Az e téren releváns probléma a hozzáférés megtagadása, amely az erőfölénnyel való visszaélés egyik formája lehet. A versenyjog jellemzője viszont az, hogy a versenyellenes magatartás leküzdésével és a verseny előmozdításával beavatkozik a tulajdonjogokba. Ez pedig azt eredményezheti, hogy az adatok birtokosait a hatóságok, az EUB ítélkezési gyakorlatában meghatározott követelmények szerint kötelezhetik az adatokhoz való hozzáférés engedélyezésére⁵³⁷. Mivel azonban a versenyjog közvetlenül nem a tulajdonjogot, hanem a versenyellenes magatartást célozza, az adathozzáférés kikényszerítése nem függ az adatok feletti tulajdonjogok meglététől vagy nemlététől.

Magyarországon a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII törvény 30. § (1) bekezdése szerint a Gazdasági Versenyhivatal megtiltja a vállalkozások összefonódását, ha az – a (2) bekezdésben foglaltakat figyelembe véve – jelentős mértékben csökkenti a versenyt az érintett piacon, különösen gazdasági erőfölény

⁵³⁵ TÓTH ANDRÁS: Az adatmonopóliumok tündöklése és letörése. In: Szabó Endre Győző (szerk.): Az Infótörvénytől a GDPR-ig. Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 168.(továbbiakban: TÓTH 2021/2

⁵³⁶ TÓTH 2021. 137.

⁵³⁷ DREXL 2016. 280–284.

létrehozása vagy megerősítése következményeként. A digitális piacokat érintő összefonódás elbírálásakor pedig vizsgálnia kell különösen az érintett vállalkozásoknak a verseny szempontjából releváns adatokhoz való hozzáféréséből, valamint az összefonódásnak az érintett vállalkozások pénzügyi befolyásából, méretelőnyéből, adatok felhalmozására való képességéből és az adathalmazok összeadódásából fakadó, innovációra és versenyre gyakorolt hatását (2a).

Az idézett törvényhely az összefonódás által létrejövő és összekapcsolható adatállományok elemzéséből fakadó előnytöbblet lehetőségét veszi számításba. Mindez teljesen független attól, hogy az érintett adatokra vonatkozik-e tulajdonjog vagy sem. Az azonban feltehető, hogy pl. egy vállalati fúzió esetében az adattulajdon létezése megkönnyítené az adatok ilyen szempontú ellenőrzését.

Mindazonáltal rendkívül nehéz annak a bizonyítása, hogy egy céget a hatalmában lévő adatok miatt kell-e dominánsnak tekinteni vagy sem, és hogy ez a dominancia más adatforrások mellett nem lenne biztosítható.⁵³⁸ A nehéz bizonyítás pedig hosszú eljárásokat eredményez, ami – ha felidézünk a Big Data paradigma érték – idő (gyorsaság) relációit – egy dinamikus, digitális adatgazdaságban nem tolerálható⁵³⁹.

Így nem meglepő, ha a jelentős vagy tartósan fennálló piaci hatalmakkal szemben, a tulajdonképpen egyedüli⁵⁴⁰ szabályozó eszközként rendelkezésre álló versenyjogi ex-post beavatkozások visszatartó ereje nem mindig érvényesül a kívánatos mértékben.⁵⁴¹

Ehhez az eredményhez persze az is hozzájárul, hogy a versenyellenes magatartást a társadalom nem igazán ítéli el (szemben pl. a fehérgalléros bűnözéssel), és az óriáscégeket nem rendíti meg az erőfölénnyel való visszaélés miatt rájuk kiszabott bírság sem, nem tartanak különösebben a jó hírnevük sérelmétől sem, különösen akkor, ha az adott cégnek magas kockázati toleranciaszinttel bíró vezetője van. Mindez megalapozza e cégek

⁵³⁸ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 6-7.

⁵³⁹ A Microsoft-ügyben pl. az eljárás 2004-től 2007-ig tartott (az Európai Unió Bírósága, 2007), az érték – idő relációt figyelembe véve könnyen elképzelhető, hogy az ítélet megszületésekor a szóban forgó, három éves adatok milyen relevanciával bírtak. Feltehetően akkor is képviseltek még valamilyen hasznosságot és értéket, de ez az érték és ez a hasznosság köszönőviszonyban sem volt már azzal az értékkel és hasznossággal, amit a keletkezésük idején képviseltek és valószínű, hogy három év alatt a hozzáférésükhöz fűződő érdek is elenyészett.

⁵⁴⁰ az ex ante szabályozások híján egyelőre egyedüli.

⁵⁴¹ TÓTH 2021. 143.

optimizmusát, ami pedig a profitszerzés érdekében ismételt jogsértésekre sarkallja őket, bízva abban, hogy az újabb jogsértések illetve a kartellek felderítetlenek maradnak⁵⁴².

A piaci szereplők oldaláról nézve ugyanakkor ez az “innovációs verseny“ a piacgazdaság által kínált legfőbb motivációk egyikének számít, hiszen ezen a módon a piaci versenyt innovációval megnyerve tehetnek szert piaci hatalomra, ahogy azt a digitális óriások esetében is látjuk, akik piaci hatalmukat nagyban köszönhetik szellemi innovációnak. Sokan ezért gondolják úgy, hogy ezt a piacot szellemi tulajdon alapú verseny (technológiai haladás) jellemzi.⁵⁴³ Ezzel a megközelítéssel pedig immár a versenyjog oldaláról csatolunk vissza a szellemi alkotásokkal kapcsolatban írottakhoz.

Témánk szempontjából összegezve a fentieket megállapíthatjuk, hogy bár a trösztellenes szabályozással hozzáférést lehetne biztosítani egy domináns vállalat adataihoz, a teljesítendő előfeltételek és az eljárások hosszú időtartama, amelyek folytán a szóban forgó adatok rendszerint elvesztik mindenkori jelenbeli adatokkal való kontextusaikat, érdektelenné tehetik az érintetteket az adathozzáférésben. Emellett megállapíthatjuk azt is, hogy a versenyjogi szabályok értelmezése során a digitális adatok vonatkozásában dologtulajdonra jellemző kizárólagos jogosítványokat nem lehet levonni.⁵⁴⁴ Ugyanakkor a tröszt ellenes szabályok is értelmezhetők az adattulajdon egy lehetséges korlátjaként.

2.2.7. Adatkezelés, bizalmi adatkezelés, és adatvagyon kezelés

A digitális adatok vagyoni/tulajdoni megközelítései közé sorolhatjuk azokat az elképzeléseket is, amelyek az adatforrások/személyek közösségi, ellenőrzött védelmét és adatgazdasági előnyökből való részesítését tartják szem előtt, és amelyek a digitális adatok hasznosítását különböző szervezeteken keresztül képzelik megoldani.

Az egyik ilyen megközelítés szerint a magatartással generált személyes adatokon quasi „az egyént (forrást) illető jogként“ (állampolgári jogként) úgynevezett „representatív

⁵⁴² TÓTH 2021. 143-144.

⁵⁴³ TÓTH 2021. 148-149.

⁵⁴⁴ HUSSMANN 2022. 53-55.

adattulajdon” jönne létre⁵⁴⁵, ami Fezer szerint sui generis szellemi tulajdonjogot jelentene.⁵⁴⁶ Fezer arra az esetre, ha az adatforrások egyéni díjazása nem lenne kivitelezhető, vagy ellentétes lenne az arányosság elvével, a „tulajdonosok kollektívájának” díjazását tartaná a megfelelő megoldásnak.⁵⁴⁷ Erre tekintettel egy olyan kezelőszervezet (ügynökség) létrehozását javasolja, amely demokratikus és alkotmányos ellenőrzés alatt áll. Ennek az ügynökségnek a feladata lenne többek között az, hogy a polgárok, mint „adattulajdonosok” közös érdekeit szem előtt tartva kezelje és hasznosítsa a polgárok magatartással generált adatai által alkotott ún. „különleges adatvagyon”.⁵⁴⁸

Az adatok vagyoni megközelítésének sorába illeszkednek továbbá az adatokra vonatkozó jogokkal operáló a bizalmi adatkezelők, vagy bizalmi adatvagyon-kezelő intézménymodellek is. A „bizalmi adatkezelő” jogi modelljének lényege, hogy egy „bizalmi adatkezelő” kezeli az adatvédelmi jog alapján az adatalanyt megillető, többségében vegyes (személyre és nem személyes) adatokra vonatkozó jogokat⁵⁴⁹, az adatok kereskedelmi célú hasznosítása érdekében⁵⁵⁰. A modell bár bizalmi adatkezelésnek hívják, az adatkezelőnek nem biztosít a bizalmi vagyonkezelőhöz hasonló tulajdonosi pozíciót, azonban az „adatbirtok” elismerésével jogalapot teremt a „birtokolt” adatokba jogtalanul beavatkozó személyekkel szembeni védelemre⁵⁵¹.

Más megközelítések vagyonkezelői alapok létrehozását javasolják az egyének adatvédelmének megvalósításához⁵⁵², amelyek az adatok tulajdonosául funkcionáló „kollektív mechanizmus”-okként a tőzsdén jegyzett vállalatok részvényeinek hivatalos

⁵⁴⁵ KARL-HEINZ FEZER: Digitales Dateneigentum - ein grundrechtsdemokratisches Bürgerrecht in der Zivilgesellschaft. In: PENCHO KUZEV - TOBIAS WANGERMAN (szerk.): *Studie im Auftrag der Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. zum Thema „Einführung eines besonderen Rechts an Daten*. Konrad-Adenauer-Stiftung, Sankt Augustin/Berlin, 2018 [online] http://www.kas.de/wf/doc/kas_52161-544-1-30.pdf (Letöltve: 2023.03.15.). A tanulmány rövidített változatáért lásd KARL-HEINZ FEZER: Digitales Dateneigentum - ein grundrechtsdemokratisches Bürgerrecht in der Zivilgesellschaft. In: STIFTUNG DATENSCHUTZ (szerk.): *Dateneigentum und Datenhandel*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2019. 101-159. (továbbiakban: FEZER 2018)

⁵⁴⁶ FEZER 2018. 45.

⁵⁴⁷ FEZER 2018. 65-66.

⁵⁴⁸ FEZER 2018. 77-85.

⁵⁴⁹ CHRISTIANE WENDEHORST: Of Elephants in the Room and Paper Tigers: How to Reconcile Data Protection and the Data Economy. In: SEBASTIAN LOHSSE - REINER SCHULZE - DIRK STAUDENMAYER (szerk.): *Trading Data in the Digital Economy: Legal Concepts and Tools*. Münster Colloquia on EU Law and the Digital Economy III. Nomos-Hart, Baden-Baden, 2017. 349-353. (továbbiakban: WENDEHORST 2017)

⁵⁵⁰ WENDEHORST 2017. 351.

⁵⁵¹ CHRISTIANE WENDEHORST - SEBASTIAN SCHWAMBERGER - JULIA GRINZINGER: Datentreuhand - wie hilfreich sind sachenrechtliche Konzepte. In: TEREZA PERTOT - MARTIN SCHMIDT - KESSEL UND FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten, Hg. Tereza Pertot*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 117.

⁵⁵² PISTOR 2020 111.

tulajdonosaként operálhatnának. E mechanizmuson (bizalmi adat-, illetve vagyonekezelés) keresztül aztán az adatalányok részesülhetnének adataik gazdasági hasznosításából, és az adatgyűjtést és adatfelhasználást is saját ellenőrzésük alatt tarthatnák azáltal, hogy közösen határozzák meg ezek feltételeit.⁵⁵³

Úgy tűnik, hogy Pistor nem tartja hasznosnak azt az elképzelést, hogy az adatalányokat adattulajdonnal ruházzák fel.⁵⁵⁴ Az általa javasolt bizalmi adatkezelési, ill. vagyonekezelési modell megvalósítása révén a jogalkotó egyben megteremtené a jogi alapot az adatalányok számára az adatok felhasználásáról való döntéshez, amit Pistor nem kisajátítási aktusként, hanem az eredeti tulajdonjogok allokációjaként ír le.⁵⁵⁵

2.2.8. Kötelmi jogi megközelítések

Az adattulajdonról szóló diskurzusok résztvevői általában megegyeznek abban, hogy bár a jelenlegi uniós jogrendszerek nem szabályozzák az adatokat tulajdonjogi szempontból, azonban a tulajdonvédelemnek vannak bizonyos kiegészítő lehetőségei, amelyek egyfajta kötelmi jogi tulajdonvédelmi szimulációként szolgálnak. Mint láttuk a digitális adatok jogrendszerrel fennálló vagyoni jogi kölcsönhatásaiból fakadóan az adatok mind a dologi mind pedig a kötelmi jog területével kölcsönhatásra léptek. A személyes adatok fizetőeszközként való elismerése révén pedig különös módon a vagyoni joghoz kapcsolódott egy elvileg ide nem illő terület is, mégpedig a személyiségi jog területe. Ilyen módon a vagyoni szempontból értékelhető adatok és adatokon fennálló jogok, ha dologi jogi, abszolút védelmet nem is élveznek jelenleg, a kötelmi jog relatív hatályú védelme mellett – az adatok egy részére (személyes adatok) vonatkozóan legalábbis – abszolút védelmet is kapnak a személyiségi jogok abszolút szerkezetének okán, amelyeken a GDPR alapul.

Az adatkereskedelem adatátruházást feltételez, így e téren analógiákként kínálkoznak a dolgok átruházására vonatkozó szabályozások. Az adat alapú jelenségek vagyonná való konvertálása régóta folyamatban van, amit jól nyomon követhetünk a vonatkozó szerződésekben pl. a magánszemélyek hozzájárulásainak szerződésbeli kikötésénél, a rájuk vonatkozó adatok gyűjtéséhez és ezen adatok felhasználásához, az adatbázisok

⁵⁵³ PISTOR 2020. 120-121.

⁵⁵⁴ PISTOR 2020. 110-111., 120.

⁵⁵⁵ PISTOR 2020. 121.

elemzés/kutatás céljára történő átruházására vonatkozó szerződések és egyéb, pl. kriptovalutákra vagy más adat alapú jelenségekre vonatkozó szerződések területén, de gondolhatunk a vállalatok közötti kétoldalú megállapodásokra, valamint a szabadalmi poolokhoz hasonló többoldalú megállapodásokra is. Az adatok ezekben a szerződésekben egyértelműen a tulajdonjog tárgyaiként funkcionálnak, ami úgy tűnik jól megfér a vonatkozó adatvédelmi szabályozással, miszerint az adatok szabad áramlásának egyensúlyban kell lennie az érintettek személyiségi jogaival⁵⁵⁶.

A gyakorlatban, tulajdoni szabályok hiányában az adatokra vonatkozó egyik legfontosabb jogot, a hozzáférést is elsősorban szerződésekben szabályozzák⁵⁵⁷, ami szintén tekinthető a tulajdonjog de facto szabályozásának, és oda vezet, hogy ezek a szerződések mintegy szimulálják az adatok vonatkozásában a vagyon és tulajdonvédelemhez hasonló jogviszonyokat. Ezekben a kötetekben gyakorta jellemző, hogy az adatok mindenkori birtokosa kizárólagosságot élvez az adathozzáférésben, különösen az adatgazdaság szempontjából kulcsfontosságú adatok, az újonnan keletkező adatok vonatkozásában, ami rendszerint megfelelő alap arra, hogy neki tetsző felekkel kötött felhasználási szerződés keretében szabályozza az adatok védelmét⁵⁵⁸ és korlátozza az adatok felhasználásának és további megosztásának módját⁵⁵⁹. Ez az eljárás azért is tekinthető a tulajdonjog egyfajta szimulációjának, mert az adat birtokosa lényegében valamennyi, a tulajdonjogi jogviszonyra jellemző jogot képes szerződésben rögzíteni és gyakorolni az adatok fölött. Az adattulajdon oldaláról nézve azonban a konstrukció hibája az, hogy ezek a rendelkezések csupán a szerződő feleket kötik, így ezek a jogok csupán in personam érvényesülhetnek, és jogsértés esetén csak a szerződő féllel szembeni fellépést biztosítanak, míg a harmadik fél kiesik a jogérvényesítés hatóköréből.

A felhő-computing létezése különösen ráirányítja a figyelmet az adatokra vonatkozó szerződések fontosságára, mivel pl. csőd vagy öröklés esetén fontos az adatok hovatartozásának megítélése. E téren az európai jog nem igazán nyújt segítséget⁵⁶⁰ - a 2019/770 EU rendelet is tartózkodik a digitális szerződéstípusok meghatározásától -, a gyakorlatban azonban beszélünk forgalomra jellemző IT szerződésekről, ezen belül a 1./

⁵⁵⁶ GDPR.

⁵⁵⁷ Ez alól kivételt képezhetnek bizonyos adatfajták, mint pl. a közadatok vagy közérdekű adatok.

⁵⁵⁸ DREXL 2016. 272., 280-284.

⁵⁵⁹ KERBER 2016. 994.

⁵⁶⁰ HUSSMANN 2022. 109-110.

hozzáférés – szolgáltatói szerződésekről (egyszerű internethozzáférés, analógiája a szolgáltatói szerződés), 2./ ASP szerződésekről (meghatározott idejű hozzáférést biztosít az internethez, 3./ internet rendszerszerződésekről (az interneten való fellépés felépítése és gondozása meghatározott időszakra, a hozzáférhetőség biztosítása (a német jog a munkaszerződés analógiájára kezeli), beszélhetünk továbbá vegyes szerződésekről, ahová azok a szerződések tartoznak, amelyek több jogterületet is érintenek egyszerre és a fenti szerződés csoportokba nem szoríthatók be., viszont maguk is szerződésbe foglalt jogokat és kötelezettségeket tartalmaznak, vagy akár több szerződéstípus kombinációját teszik ki⁵⁶¹, akár össze is olvasszák több szerződéstípus szolgáltatásait⁵⁶². A felhőszolgáltatásokra irányuló Cloud – szerződések⁵⁶³ közös jellemzője a tartós szolgáltatási jogviszony és az ezzel járó felelősség (Dauerschuldverhältnisse), továbbá jogok és kötelezettségek változatos gyűjteményét tartalmazzák, amelyek valamely jogi analógia alkalmazásával értelmezhetők. Ugyanakkor a felhő – használó hozzáférése nem egy földrajzilag azonosítható helyen lévő, exkluzív hozzá rendelt hardver eszközhöz kapcsolódik, hanem egy virtuális számítógéphez, skálázható erőforráshoz, ami más felhasználókkal azonos időben elérhető^{564,565}.

A digitális javakkal kapcsolatos kötelmi jogi megközelítések szempontjából is fontos ugyanakkor, hogy ezeket a javakat milyen minőségben lehet megragadni. Amennyiben a szóban forgó javak pl. értékjogokként megragadhatók, akkor az ezen értékjogok lehetséges minősítéseikhez kapcsolódó átruházási módokon ruházhatók át. Ennek megfelelően, ha az értékjogot követelésben fejezik ki, az átruházás hagyományosan a követelés engedményezésével történhet.

Az adatátruházás során a megállapodásban kiköthető akár az adatok átruházó általi megtarthatósága, további értékesíthetősége vagy akár törlése is. A szerződő felek ezekben a jogviszonyokban kénytelenek kikerülni az adat dologként való értelmezését⁵⁶⁶, a dologi minőség hiányában pedig ezekből a szerződésekből hiányzik a valódi dologi rendelkezési ügylet.⁵⁶⁷ A felek valójában jogi pozíciókat hoznak létre, amellyel a dologátruházást

⁵⁶¹ HUSSMANN 2022. 111-114., 118.

⁵⁶² HUSSMANN 2022. 119.

⁵⁶³ Ide tartoznak SaaS szerződések, a BPaaS és IaaS szerződések, ld.: HUSSMANN 2022. 120-128.

⁵⁶⁴ Azt azért tudnunk kell, hogy a Cloud tulajdonképpen egy szimbólum, ami szervert vagy méginkább szerverek összességét jelenti. Tehát az adat továbbra is egy vagy több szerveren van, de a felhasználó sokszor valóban nem tudja, hogy ez a szerver vagy szerverek hol található.

⁵⁶⁵ HUSSMANN 2022. 121.

⁵⁶⁶ HOEREN 2014. 17.

⁵⁶⁷ LEIBLE - LEHMANN - ZECH 2011. 95.; ZECH 2015. 137. – idézi: JUMIKO 2017. 35.

szimulálják. A német jogban ehhez az alapot a BGB 929. § 1. mondatával analóg dologi megállapodás és a megfelelő átruházás biztosítaná, a magyar jogban ugyanezt a Ptk. által kínált hasonló lehetőségek (Ptk. 5:3. §) analóg alkalmazásai biztosítják. Az így megszerzett adatok vonatkozásában nincs akadálya a tulajdonjogra jellemző jogok érvényesülésének.⁵⁶⁸

A kötelmi szimulációk körében említhetők a digitális adatokat érintő Soft Law megoldások is⁵⁶⁹, ahol nem jogszabályok, hanem kisebb csoportok önszabályozó mechanizmusai fektetik le, az adatokra vonatkozó, akár tulajdonszerű szabályokat, ami eredményét tekintve végső soron ugyancsak a kötelmi jogi megközelítésekhez sorolható.

A kötelmi jogi megközelítés szempontjából is fontos és itt idézendő az az egyébként öröklési ügyben született ítélet is, amelyik az adatok szerződéses szabályozásának fontosságára hívja fel a figyelmet. Ez az ítélet a BGH egy 2018-ban hozott, azóta sokat hivatkozott ítélete⁵⁷⁰, amelyben az alapul szolgáló tényállás szerint egy emlékképpel helyezett facebook profil öröklésével kapcsolatos német jog szerint megítélendő öröklési kérdések körében felmerült, hogy a felhasználó halála folytán emlékképpel helyezett adatokra vonatkozik-e a felhasználói szerződés vagy sem. A kapcsolódó érvelés szerint az emlékképpel helyezés szabályai nem részei a felhasználói szerződésnek, azok csak tájékoztató jellegű információk, és nem szerepelnek a felhasználó és a szolgáltató között létrejött szerződés használati feltételei között, és nincs nyoma annak, hogy a felhasználó azokat ráutaló magatartással vagy egyéb módon elfogadta volna. E feltételek a BGB 305. § (2) bek. 1. és 2. pontja szerint nem részei a szerződésnek. Ugyanakkor a bíróság (BGH) megállapította, hogy a jogutódok hozzáférését vagy az öröklés kizárását célzó záradékok jogellenesek, mert ellentétesek a felhasználói szerződés céljával, így a BGB 305. § (2) bek. 1. és 2. pontja szerint érvénytelenek, emellett ellent mondanak a BGB 1922. § rendelkezéseinek. Végeredményben a hozzátartozók elhunyt adataihoz való hozzáférését a döntés alapján az alapozta meg, hogy a hozzátartozók jogutódi minőségét a bíróság, a szóban forgó felhasználói szerződéssel kapcsolatban megállapította.

A szerződések, megállapodások mellett ugyanakkor az adatelőállítók közötti szabad és hatékony adatmegosztáshoz és a szerződéses megoldásaik támogatásához ma már

⁵⁶⁸ A BGB 453. §-a egyértelművé teszi azt is, hogy az adatok megvásárolhatók.

⁵⁶⁹ ADAM THIERER: Soft Law in U.S. ICT Sectors: Four Case Studies. *Jurimetrics Journal*. 2020/1. 79–119.

⁵⁷⁰ BGH, III.ZR. 183/17., az ítélettel az V. Fejezetben részletesebben is foglalkozom.

különböző adatkereskedelmi platformok is segítségül szolgálnak, amelyek létrehozását Hussmann is hasznosnak tartja, jóllehet az adattulajdon bevezetése ellen foglal állást.⁵⁷¹ Ilyen platform például az Industrial Data Space (IDS).⁵⁷²

A kötelmi jogi megközelítések kapcsán érdemes visszatérni a személyes adatokat ellenszolgáltatásként tartalmazó kötelmek 2.2.1. alatt korábban már említett különös területére, ahol alapvetően a GDPR határoz meg egy olyan, nemzetközi szerződések, és uniós jogi normák⁵⁷³, továbbá alkotmány⁵⁷⁴ által elismert relatív jogviszonyt, amelynek alanyai többek között az adatkezelő, adatfeldolgozó és az érintett, valamint adott esetben maga a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (a továbbiakban: NAIH). E jogviszony tárgya maga az adatkezelés és a személyes adatok védelme, emellett a felek között létrejött megállapodás szerinti jogok és kötelezettsége.⁵⁷⁵

Mint hogy magánjogi jogviszonynak tekinthető “minden olyan jogviszony, amely a személyes autonómiával rendelkező, jogairól és kötelezettségéről önállóan, saját elhatározásából szabadon dönteni jogosult, egymással mellérendeltségben álló személyek között jön létre”⁵⁷⁶, a személyes adatokat ellenszolgáltatásként magába foglaló kötelmekben az adatkezelési jogviszony egy alapvetően magánjogi, abszolút jogviszonynak tekinthető,⁵⁷⁷ ami egyaránt épül magánjogi és közjogi elemekre.⁵⁷⁸ Ezekben a szerződésekben a GDPR rendelkezései ugyan korlátozó tényezőként lépnek fel, azonban ezen túlmenően a szerződő felek a magánjogi szabályozás és az ágazati szabályok keretei között – tartalmilag – szabadon, autonóm módon alakítják a közöttük fennálló magánjogi jogviszonyaikat (pl. Ptk.

⁵⁷¹ HUSSMANN 2022. 235-238.

⁵⁷² RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 28. Az IDS egy olyan szuverén adatarchitektúra, amelyet a vállalatok használhatnak adatok kereskedésére és/vagy megosztására. A platform lehetővé teszi az adatfelhasználás konkrét formáinak egyértelmű meghatározását és biztosítását, technológiai alapot teremtve a két- vagy többoldalú megállapodásokon vagy adatkészleteken alapuló adatmegosztás megvalósításához. Az adatoknak a platform által megvalósított transzparenciája, fontos eleme a szerződések támogatásának. A platform létezése ugyanakkor rávilágít a szabályozás és a megfelelő felügyelet szükségességére, vagyis a pártatlan harmadik fél, vagy akár az állam bekapcsolására a folyamatokba.

⁵⁷³ Többek között az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke, az Európa Tanács 1981. évi egyezménye az egyéneknek a személyes adatok gépi feldolgozása során való védelméről, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 8. cikke (jóllehet csak vertikálisan köti a tagállamokat, illetve az Uniót).

⁵⁷⁴ Magyarország Alaptörvényének VI. cikk (3) bekezdése, a Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvényének 1. és 2. cikke.

⁵⁷⁵ KAPPEL 2022. 37.

⁵⁷⁶ Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportja: A pénzügyi támogatásokkal kapcsolatos polgári és közigazgatási ügyek joggyakorlata - összefoglaló vélemény. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/Penzugyi_tamogatások_összefoglaló_velemény.pdf (Letöltve: 2023.13.15.)

⁵⁷⁷ KAPPEL 2022. 38-39.

⁵⁷⁸ LÁBADY 2000. 199. (Komplex jogviszony).

6:59. § (2) bekezdése) és akár a magánjogi szabályok között meghatározott „mintáktól” eltérő, ún. atipikus szerződéseket is létrehozhatnak (típusszabadság).⁵⁷⁹ Ugyanakkor egyéb, a magánjogi szabályozáson kívüli jogszabály is előírhat olyan tartalmi kikötést, amely a jogszabály erejénél fogva válik a szerződés részévé (pl. Ptk. 6:60. § (1) bekezdése), ilyen módon pedig olyan hibrid szerződések jönnek létre, amelyekben az adatkezelési jogviszony mellett egyaránt találunk olyan megbízási típusú és használati típusú szerződéses jegyeket is, amelynek a magját szintén az ágazati jogszabályok adják, és amelyekben belül az adatkezelési jogviszony egy sui generis, atipikus jogviszonyként azonosítható, ami a vegyes szerződésekre vonatkozó ismérvekkel és a tipikus szerződések egyes jellemzőivel van átítatva⁵⁸⁰.

Az adattulajdon szimulációjaként alkalmazott kötelmi jogi megoldásokkal összefüggésben végül ki kell emelni, hogy a megoldás hátránya nem csak az, hogy csupán inter partes védelmet képesek nyújtani az általuk érintett felek részére, hanem az is, hogy hiányzik a kötelmek dologi jogi bázisa, vagyis az adattulajdon jogszabály általi elismerése.

A 2.2. alatti, fentiekben felsorolt megközelítéseket egy feltételezett adattulajdon szempontjából megítélve egységesen jellemezhetjük úgy, hogy sokkal inkább irányulnak az adatokhoz kapcsolódó jogokra, mint magukra az adatokra, ezen kívül egytől egyig az adatok szemantikai szintjén értelmezhető szabályozási területeket érintenek (adatbázis, szellemi alkotás, üzleti titok, személyes adat stb.), ami annak sokfélesége miatt egyébként sem alkalmas az adatok tulajdoni szabályozásához szükséges mélyebb általánosabb következtetések levonására, vagyis az adatok vonatkozásában azokból dologtulajdonra jellemző kizárólagos jogosítványokat nem lehet levonni.⁵⁸¹ Közös jellemzőjük továbbá az is, hogy az adatokra vonatkozó tulajdonjog bevezetése esetén valamennyien tulajdont korlátozó speciális tényezőként lépnének kölcsönhatásra az adattulajdonnal, amit egy ilyen irányú szabályozás esetén muszáj figyelembe venni.

A digitális adatok pozitív jogi megközelítéseit még sokáig lehetne sorolni és elemezni. Ennek során foglalkozni lehetne az adatgyűjtésre vonatkozó szabályokkal, amelyekhez első

⁵⁷⁹ KEMENES ISTVÁN: *A szerződés. a szerződési jog alapelvei.* in. VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz.* Woltes Kluwer, Budapest, 2014. 827. (továbbiakban: KEMENES 2014)

⁵⁸⁰ KAPPEL 2022. 42., 45.

⁵⁸¹ HUSSMANN 2022. 53-55.

lépésben két irányból, egyrészt a GDPR, a titokvédelem és egyéb normák által védett adatok oldaláról, másrészt az ilyen védelmet nem élvező adatok oldaláról lenne érdemes megközelíteni, mely utóbbi adatkört Thouvenin és Fröh tényadatoknak neveznek, és amelyek gyűjtése szabályozatlan terület. Külön lehetne foglalkozni továbbá a negatív szabályozások területével, vagyis a büntető és szabálysértési, illetve fegyelmi jog területére tartozó digitális adatokat védő normákkal. Megjegyzendő pl., hogy a hatályos magyar büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC tv. (továbbiakban: Be.) 9. § (1) értelmében magyar büntető joghatóság alá tartozó ügyekben (2) a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság eljárási cselekménye kiterjedhet a belföldön levő információs rendszer útján hozzáférhető adatokra, függetlenül az adatok elhelyezkedésétől. A Be. 308. § (1) bekezdése értelmében a lefoglalás, a lefoglalás tárgya feletti tulajdonjogot korlátozza, míg ugyanezen § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy lefoglalni nem csupán ingó dolgot, számlapénzt és elektronikus pénzt, hanem elektronikus adatot is lehet. A Be. 315. és 316. §§. tartalmazzák a kifejezetten az adatok lefoglalására vonatkozó rendelkezéseket, azzal a 317.§ szerinti kiegészítéssel, hogy „[a] lefoglalt dolog megváltására, értékesítésére és elkobzására, valamint a lefoglalás megszüntetésére és visszatartására vonatkozó rendelkezéseket az elektronikus adatra is megfelelően alkalmazni kell.” Ennek megfelelően a további vonatkozó rendelkezések már a dolog fogalommal operálnak. Ugyanakkor az adatok sokoldalú negatív szabályozási megközelítései ellenére a vagyon elleni bűncselekmények és szabálysértések oldaláról az adatok jelenleg továbbra is nehezen kezelhetők⁵⁸², hiszen a lopás 370. §, Rongálás 371. § (1), sikkasztás 372. § (1). Jogtalan elsajátítás 378. §, (1) Hűtlen kezelés 376. § (1) Hanyag kezelés 377. § (1) magyar Btk-beli tényállásainak alkalmazása az adatok vonatkozásában továbbra is kérdéses⁵⁸³, alkalmazásuk az adattulajdon bevezetésével nyílna meg.

Mivel ez utóbbi területek jelenleg nem kötődnek szorosan és közvetlenül az adattulajdonhoz kapcsolatos diskurzusokhoz, és mert az adatok védelmét szolgáló, adattulajdonnal gyakorta kapcsolatba hozott intézményeket a fentiekben már sorra vettük, az adatgyűjtésre vonatkozó

⁵⁸² Kivételt képez a Csalás 373. § (1) és az Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás 375. § (1), amelyek jól értelmezhetők az adatvilággal kapcsolatban is, és amelyek közül az utóbbi magát az adatot is védi, azáltal, hogy azt rendeli büntetni aki jogtalan hasznoszerzés végett információs rendszerbe adatot bevisz, az abban kezelt adatot megváltoztatja, törli, vagy hozzáférhetetlenné teszi, illetve egyéb művelet végzésével az információs rendszer működését befolyásolja, és ezzel kárt okoz

⁵⁸³ A magyar jogban pl., csak azért, mert a “dolog” fogalma törvényi tényállási elem, a Lopás 370. §, Rongálás 371. § (1), Sikkasztás 372. § (1). Jogtalan elsajátítás 378. §, (1) Hűtlen kezelés 376. § (1) Hanyag kezelés 377. § (1) tényállásainak alkalmazása adatok vonatkozásában lehetetlen, vagy legalábbis kérdéses.

normák és a negatív szabályozások területével ebben az értekezésben részletesen nem foglalkozunk.

Láttuk, hogy az, hogy az adatok személyes adatnak, szellemi alkotásnak vagy üzleti titoknak minősíthetők-e, mindig az adott adatkontextustól függ, és többnyire csak utólag, az értelmezés révén határozható meg, hogy egy adott konstelláció adatai szemantikai szinten személyes adatnak minősülnek-e vagy sem⁵⁸⁴. Ez pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy az adattulajdon bevezetése esetén az adatot a forrásától függetlenül kell megragadni (szintaktikai szint), annál is inkább, mivel az adatvilágban megnyilvánuló jelenségek mindegyike óhatatlanul rendelkezik szintaktikai szinttel.⁵⁸⁵ A már meglévő adatvédelmi és egyéb szabályozásokat pedig az adattulajdon speciális korlátaiként célszerű értelmezni. Hiszen ezeknek az érvényesülését az adattulajdon semmiben sem akadályozná, sőt a tulajdonhoz kapcsolható felelősség révén képes volna erősíteni a jogbiztonságot.⁵⁸⁶

A leírtak alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az adatok polgári jogi védelme jelenleg egyfajta „patchwork quilt”-ként értelmezhető, amely sok különböző részből áll, és amelyek együttesen próbálnak védelmi rendszert alkotni⁵⁸⁷, azonban kizárólagos és abszolút jogként működő adattulajdonról egyelőre nem beszélhetünk, és az is kitűnik a fent írottakból, hogy a tulajdoni védelemmel azonos szintű védelmet mindezek együttesen sem képesek nyújtani a digitális javak részére. Ugyanakkor ezek az adattulajdon szimulációin keresztül az adatok védelmére irányuló, nyilvánvaló és határozott törekvések, ti. hogy az adatokat meg akarják védeni, már a létezésükkel is alátámasztják az adattulajdon szabályozásának szükségességét.

⁵⁸⁴ CSÁNYI - VÁGI - NAGY - VADÁSZ - OROSZ 2021. 193–204.

⁵⁸⁵ STEPANOV 2020. 65-86.

⁵⁸⁶ A hazai szabályozás szerint a közadatok tekintetében az adatvédelmi szabályok megsértése miatt felmerülő felelősséget pl. az Adatvagyon Ügynökség anonimizációért felelős szerve veszi át, abban az esetben, ha személyes adatokat tartalmazó adathalmazt kér be, illetve továbbít, biztosítva egyúttal az adatforgalom ellenőrzését.

⁵⁸⁷ JUMIKO 2017. 98.

3. A digitális adat, mint tulajdon tárgya

Ha azt feltételezve tekintünk a digitális adatok világára, hogy az adatokon tulajdonjog állhat fenn, akkor ebben a világban találunk olyan adatokat is, amelyek ma már bárki számára elérhetők, legalábbis bárki számára, aki rendelkezik azokkal a műszaki feltételekkel és technológiai ismeretekkel, amelyek révén a digitális adatok létezését biztosító technológiai környezettel kapcsolatba léphet. Mindezt azért fontos hangsúlyozni, mert mind a digitális adatok, mind pedig az azok létezését biztosító technológiai környezet fennállta szándékos, céltudatos, a hasznosságot szem előtt tartó érdekek által motivált emberi tevékenység eredménye. A digitális adatok létezésének egyedüli oka ez az érdekorientált emberi magatartás, ami az un. gépi adatokra is érvényes, hiszen a sokszor csak kvázi „melléktermékként keletkező”⁵⁸⁸ adatokként emlegetett gépi adatokat is gyűjteni, és tárolni kell valahol és karban kell őket tartani, aminek természetesen vannak költségei. Ezeket a költségeket pedig csak akkor vállalja valaki, ha alappal számíthat nem csupán a költségek megtérülésére, hanem ezt meghaladóan haszonra is. Haszonra pedig akkor számíthat, ha ezeket az adatokat további ráfordítással elemzi és az így nyert információt a maga hasznára fordítja. Ha pedig az adat ilyesmire nem alkalmas, előbb utóbb elenyészik (törlik/törlődik), csakhogy az adatokról sokszor nem tudjuk előre, hogy később milyen kontextusokban lehet majd felhasználni azokat, tehát érdemesebb megtartani és tárolni őket, mint törölni. Vagyis innen nézve az adattermelésbe, adattárolásba és adatelemzésbe tett befektetések egyáltalán nem kockázatmentesek, és azt sem lehet állítani, hogy mindez olcsó lenne⁵⁸⁹. Mindenesetre a Big Data paradigmából következik, hogy nem létezik értéktelen adat, legalábbis mindaddig, amíg az adatok folyamatos termelése lehetővé teszi a mindenkori, aktuális jelen múlttal való folyamatos összehasonlítását. Ez pedig önmagában is az adatok termelésébe,

⁵⁸⁸ ZÖDI 2018. 78. „a közösségi hálózatok és a platformszolgáltatók – mintegy melléktermékként – elképesztő mennyiségű adatot gyűjtenek, tárolnak, és elemeznek.”

⁵⁸⁹ Sokszor elhangzik érvként a gépi adat - előállítás kapcsolatban (pl. tárgyak internete), hogy az adat - előállítás költségei a nullához közelítenek. A megközelítés azonban alapvetően téves, mert nem számol az adat - előállítás és az ahhoz szükséges infrastruktúra létrehozásának, működtetésének költségeivel, valamint az adattárolás, adatkarbantartás és adatelemzés költségeivel. Nem számol továbbá azzal sem, hogy az újonnan keletkező adat nem szabad, hanem vagy adatszivárgás révén elszabadul, vagy maga az adat - előállító szabadítja azt fel, azáltal, hogy szabadon hozzáférhetővé teszi, illetve törvény szabadítja fel azokat (pl. közadat, közérdekű adat stb.). Az adat előállítására, tárolására és feldolgozására szolgáló infrastruktúra létrehozásának és az adat - előállításnak háttérét képező motivációk jellemzően nem a köz érdekeinek szolgálatát, hanem az adatelemzés révén szerezhető gazdasági és egyéb előnyöket célozzák, amelyek ellentétesek az adatok általános felszabadításának szándékával, így az ilyen szándék érvényesülése nemhogy nem ösztönözi az adattermelést, hanem egyenesen az adattermelés ellen hat.

gyűjtésébe, megőrzésébe, és feldolgozásába való további befektetésre sarkallja az adatok előállítását.

Mindebből fakadóan pedig a digitális adatokat általában nem szerencsés úgy megközelíteni, mint a természetes környezetünk uratlan objektumait, amiket emberi uralom alá lehet hajtani, mint pl. a nyersolajat, vagy a vizet, vagy a természetes gázokat, hiszen az adat így vagy úgy, de emberi tevékenység eredménye, azt valakinek elő kell állítania, ezért jellemzően eleve, keletkezésekor pedig bizonyosan emberi uralom alatt áll. A jelenleg szabadon hozzáférhető adatokat pedig inkább elszabadult adatoknak, vagy felszabadított⁵⁹⁰ adatoknak tekinthetjük - ahogyan azokat a szakirodalom gyakorta jelöli -, amelyek esetében az azokat előállító személyek vagy önként mondtak le a rájuk vonatkozó rendelkezési jogukról, vagy e joguknak különböző okok miatt nem szereztek/szereznek érvényt, illetve jogszabály írja elő hozzáférhetővé tételüket (közadatok, közérdekű adatok stb.). Ilyen elszabadult és /vagy felszabadított adatoknak tekinthetjük pl. az interneten szabadon elérhető adatok nagy részét, ami ugyan óriási adathalmaz, de messze nem azonos a digitális adatok halmazával, ezért pusztán az un. elszabadult adatokból kiindulva, a digitális adatok tulajdoni hovatartozására vonatkozóan nem lehet általános következtetéseket levonni. A szabadon hozzáférhető adatok kapcsán egyébként sincs sok értelme annak, hogy azok eredeti tulajdoni hovatartozását firtassuk. Nem szabad elfelejteni azonban, hogy keletkezésükkor ezekkel az adatokkal is rendelkezett valaki, tartoztak valakihez.

Ugyanakkor ezek az adatok az uratlan javak analógiájára egyébként is csak akkor volnának értelmezhetők, ha azok tulajdon tárgyát képezhetnék. Ebben az esetben azonban ezeknek az adatoknak az uralom alá vonása oda vezethetne, hogy az azokhoz való hozzáféréstől mások kizárhatóvá válhatnának, ami nyilvánvalóan nem kívánatos cél. Egész más folyamatról van szó azonban akkor, amikor ezekről az adatokról másolatot készítünk, és ezen a módon, vagy a másolat felhasználásával újabb adatokat állítunk elő. Ilyenkor valójában nem a szóban forgó adatokat vonjuk a hatalmunkba, hanem azok másolatait, vagyis új adatokat állítunk elő, amelyek vonatkozásában már ismét jól értelmezhetők az adat-előállítóhoz kapcsolható jogok. Ez a megközelítés ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy az adatok tulajdoni szabályozása esetén az ilyen “felszabadított, vagy elszabadult” adatok vonatkozásában a szabályozás révén célszerű kifejezetten kizárni a kizárólagos uralomba vonás lehetőségét.

⁵⁹⁰ A közadatok, a közérdekű, vagy közérdekből nyilvános adatokat pl. jogszabályi rendelkezések szabadítják fel a korlátlan hozzáférés érdekében.

Vagyis ez a külön szabály nem az adatok bizonyos kategóriáinak felszabadításáról kell, hogy szóljon (mint pl. a közadatok esetében), hanem az aktuálisan szabadnak tekinthető adatok e minőségének további garantálásáról. Ez a szabályozás bizonyos adat-előfordulási helyekhez (pl. weboldalak, adatbázisok stb.) vagy bizonyos adatminőségekhez (pl. felszabadított adatok) volna köthető, olyan adatokhoz, amelyekről kétséget kizáróan eldönthető azok “szabad” minősége. E minőségre pedig akár az adat-előállító nyilatkozata, utaló magatartása (pl. az adatok bizonyos helyen való hozzáférhetővé tétele), akár kifejezett jogszabályi rendelkezés (pl. közadatok) is alkalmas bizonyítékul szolgálhat.

Az elszabadult adatok halmaza ebben a megközelítésben (kis túlzással) hasonlítható egy óriási múzeum és egy hulladéklerakó telep kombinációjához (adatlerakó), ami a hozzáértő számára értékeket rejt. Olyan értékeket, amelyek további idő, tudás és tőkeráfordítással információ formájában nyerhetők ki ebből az adathalmazból, ami persze újabb adatokat eredményez. Éppen úgy, mint ahogy a kidobott számítógép alkatrészek némelyike is tartalmaz aranyat, aminek az alkatrészenkénti értéke elenyésző, de ha valaki a hulladéktelepen lévő minden érintett alkatrész aranytartalmát összegyűjtené, megfelelő idő, tudás és tőkeráfordítással kisebb vagyontra tehetne szert. Nos az “adatlerakóban” ezt a munkát igen magas határfokkal végzik a gépi tanulásra épülő alkalmazások (MI), és erről ma már bárki meggyőződhet, aki használja az Open AI, interneten hozzáférhető ChatGPT alkalmazását.⁵⁹¹

Ha jól megértettük a Big Data paradigma érték fogalmának II. fejezetben vázolt összefüggéseit, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy újabb és újabb adatok előállítása nélkül az adatokban rejlő érték gyorsan hanyatlik és idővel elenyészik, hiszen mint láttuk az adatokból származó vagyoni előny a mindenkori (folyamatos) jelen adatainak múltbeli adatokkal való folyamatos összevetéséből fakad.⁵⁹² A szabadon hozzáférhető (elszabadult/felszabadított) adatok a múlthoz tartoznak, a múlt adatainak is csak egy részét, de nem az egészét képezik. A szabadon hozzáférhető adatok elemzése pedig további, új adatokat eredményez, és ezen kívül is globálisan folyik a digitális adatok folyamatos termelése, ami az un. gépi adatok esetében is folyamatos, időráfordítást, szellemi és tőkeráfordítást igényel, a szükséges infrastruktúra létrehozása, fenntartása, és működtetése, az adtok előállítása, gyűjtése

⁵⁹¹ <https://chat.openai.com/>, az alkalmazás a GPT3 modellre épül. (Letöltve: 2023.04.17.)

⁵⁹² VESPIGNANI 2020. 65-67.

tárolása, karbantartása és elemzése érdekében, amely ráfordítás nélkül a folyamatos adatképződés nem volna elképzelhető.

A szellemi és tőkeráfordítások tehát nem csak az adatbázisok⁵⁹³ létrehozását jellemzik, hanem magát az adatelőállítást is. E ráfordításokból és az azokhoz kapcsolódó emberi motivációkból pedig okszerűen és méltányosan következik, hogy aki a ráfordítást eszközölte nem csupán a ráfordítás megtérülését várja el, hanem ezen felül haszonra is számít. Ha pedig mégsem, akkor legalább azt várja el, hogy erről ő maga mondhasson le, vagyis ő dönthesse el, hogy a szóban forgó adatokat “felszabadítja-e” (szabadon hozzáférhetővé teszi-e) vagy sem. Ez az elv a közberuházások révén előállított adatok esetében is követhető, azzal, hogy ott a finanszírozó közösséget illeti meg az adatok sorsáról való döntés.

Az európai adatgazdaság szabályozását célzó vázolt jogi architektúra ezzel szemben arra enged következtetni, hogy az uniós jogalkotás a nem személyes adatokat jelenleg egyfajta szabad prédaként fogja fel⁵⁹⁴, annak ellenére is, hogy érzékeli az adatelőállításhoz fűződő adat-előállítói vagyoni érdekeket, amit bizonyít, hogy az Európai Unió adatmegosztási rendeletének tervezete („Data Act”) III. Fejezetének 9. Cikke és V. Fejezetének 20. Cikke az adatok rendelkezésre bocsátásáért, illetve rendkívüli szükség esetén való hozzáférése esetére “kompenzációt” ír elő.⁵⁹⁵ (Ha pl. lenne adattulajdon, itt a kisajátítás kérdései maguktól értetődően merülnének fel.)

Ebből pedig az következik, hogy jóllehet az “adatlerakóban” található szabadon hozzáférhető adatok jelentős része tulajdoni megközelítésben “uratlannak”, vagy áruként értelmezve szabadon és korlátlanul bárki által, akár párhuzamosan is hozzáférhető, nem versengő jószágnak tekinthető, ez a tulajdonság nem általános jellemzője a digitális adatok világának. Különösen nem jellemző ez, az újonnan előállított, adat-érték relációban

⁵⁹³ The British Horseracing Board and Others: Against that background, the expression ‘investment in ... the obtaining ... of the contents’ of a database must, as William Hill and the Belgian, German and Portuguese Governments point out, be understood to refer to the resources used to seek out existing independent materials and collect them in the database, and not to the resources used for the creation as such of independent materials. The purpose of the protection by the sui generis right provided for by the directive is to promote the establishment of storage and processing systems for existing information and not the creation of materials capable of being collected subsequently in a database.

⁵⁹⁴ SZILÁGYI 2022. 12.

⁵⁹⁵ A data act, III. fejezet/az adatok rendelkezésre bocsátására jogilag kötelezett adatbirtokosok kötelezettségei: 9. cikk, “az adatok rendelkezésre bocsátásáért járó kompenzáció”, v. fejezet/ adatok rendelkezésre bocsátása a közszférabeli szervezetek és az uniós intézmények, ügynökségek vagy szervek számára rendkívüli szükséglet alapján, 20. cikk, “Rendkívüli szükséglet esetén járó kompenzáció”.

kiemelkedő fontosságú (mondhatni legfontosabb) adatokra, amelyek nagyon is korlátozottan hozzáférhetők (inkább hozzáférhetetlenek). Vagyis a digitális adatok keletkezésükkor tipikusan nem tekinthetők „uratlannak”, hanem azok gyakorlatilag annak a személynek a rendelkezése (hatalma) alatt állnak, aki azokat előállította, illetve akinek az érdekkörében azok létrejöttek. Az adatokat előállító vállalatok belső adatkezelési gyakorlata számos módon (pl. központosított vagy decentralizált tulajdonosi modellek alkalmazásával, hitelesítési és engedélyezési protokollokkal) megghiúsíthatja és meg is hiúsítja az adatok nyilvánosságra kerülését⁵⁹⁶, így ezeket az adatokat már tulajdoni szabályozás nélkül is jellemezhetjük a korlátozottan hozzáférhető, rivalizáló (versengő) árukra illő kizárólagos használattal, ami a tulajdonjoggal védett jogi tárgyak egyik jellemzője, ami a tulajdoni szabályozás indokoltságának irányába mutat. Rusche és Scheufen ezért foglalnak állást úgy, hogy mivel a gazdasági ösztönző erő valójában csak az adatok előállítójára érvényes, ezért magát a termelőt kell az adatelőállításból fakadó jogok alanyának tekinteni.⁵⁹⁷ Klammer megközelítésében pedig egy ilyen “adattulajdon” az adatok előállítása révén, vagy adatok gyümölcsötzetése, illetve duplikálása (másolása) révén keletkezhet⁵⁹⁸, hozzáférhetőségük pedig az előállító akaratától, rendelkezésitől függ, aki rendszerint gondoskodik is arról, hogy ezt a kizárólagosságot a legmodernebb technológiai eszközökkel (technológiai adatvédelem) és a rendelkezésre álló jogi eszközökkel biztosítsa.

Innen nézve pedig talán jobban érthetővé válik, hogy az Európai Unió jelen értekezésben is hivatkozott szabályozási folyamatai az adattulajdon szabályozása helyett miért helyezik a hangsúlyt inkább az adatokon fennálló jogokra, különösen az adathozzáférésre, hiszen az adattulajdon esetleg tovább nehezíthetné a kulcsfontosságú, folyamatosan keletkező új adatokhoz való hozzáférést, hozzáférés nélkül pedig esély sem lenne az adatgazdaságban rejlő előnyökből való közösségi részesedésre, vagy a személyiségi jogok, az adatvédelem, a GDPR normáinak preventív érvényesítésére és számonkérésére. Másrészt, mivel az adatkezelők a technológiai védelem mellett a büntetőjog és a szerződésen kívüli felelősségi jog csatornáin, a sui generis adatbázisjogon keresztül, továbbá az üzleti titok védelmének szigorításával és büntetőjogi szankciók alkalmazásával máris kvázi „tulajdonosi” védelmet biztosítanak az aggregált adataik vonatkozásában, már nekik sem áll feltétlenül érdekükben

⁵⁹⁶ TODD FEATHERS: *The Markup, Why It's So Hard to Regulate Algorithms*.

<https://themarkup.org/news/2022/01/04/why-its-so-hard-to-regulate-algorithms> (Letöltve: 2022.05.25.)

⁵⁹⁷ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 21-24.

⁵⁹⁸ KLAMMER 2019. 375-377.

egy teljes értékű adattulajdon létrehozása, hiszen adattulajdon hiányában szabadon gyűjthetik, és akár res nullius -ként is felfoghatják a személyes információk kinyerésére is alkalmas adatokat.⁵⁹⁹

Ilyen körülmények között nem meglepő, hogy arra a megkerülhetetlen kérdésre, hogy “Kié a digitális adat?” ma még nincsen egzakt válasz... Vagy mégis?

3.1. Digitális adatok és a tulajdonjog alapelvei

Láthattuk, hogy a digitális adatok tulajdoni szabályozása hiányában hiányzik az adatokat érintő kötelek dologi jogi bázisa, és mivel nyilvánvaló, hogy a digitális adat nem jog és nem követelés, és nem tekinthető immateriális jelenségnek sem, továbbá láttuk, hogy annak vagyoni/tulajdoni megközelítései nem csupán a német, hanem éppúgy a francia és angolszász vagyoni jog számára is olyan kérdéseket vetnek fel, amely kérdések egyértelműen a testiség, ezen keresztül pedig a dologi jogi megközelítések irányába mutatnak, megalapozottan vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a digitális adatok vagyoni jogi, ezen belül tulajdonjogi adaptációjának kulcsát a dologi jog területe rejti. És mivel ezek a kérdések mindegyik vagyoni jogi rendszerben ugyanarra a problémára vonatkoznak, egyben arra is rámutatnak, hogy ez az adaptáció alapvetően nem a dologi és kötelei jog éles elhatárolásán vagy el nem határolásán múlik^{600, 601} hanem egyértelműen a testiség fogalmát érintő probléma. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy végül haza találtunk.

A továbbiakban azt fogjuk megvizsgálni, hogy értelmezhető-e, és ha igen hogyan értelmezhető a szintaktika szintű digitális adatokra vonatkozóan a fenti alapelvek. (*numerus clausus, nyilvánosság, specialitás, absztraktság és átruházhatóság*). A szintaktikai szintből az is következik, hogy itt nem foglalkozunk az adatok szemantikai minőségével, vagyis azzal, hogy az adat üzleti titoknak, szellemi alkotásnak, vagy pl. személyes data-nak minősül-e.

A tulajdon abszolút jellegű átfogó jogi védelméből levezethető *numerus clausus elve*, szerint a lehetséges jogok a törvényben vannak rögzítve, vagyis a dologi jogok fajtáit, számát és

⁵⁹⁹ PISTOR 2020. 107-109., 118.

⁶⁰⁰ MENYHÁRD 2007. 42.

⁶⁰¹ LAHUSEN 2021. 168.

tartalmát törvény határozza meg, így csak korlátozott, és meghatározott vagy meghatározható számú dologi jognak minősíthető jog létezik, amelyeknek “létrehozását, tartalmát, átruházását és megszűnését” általában kógens jogszabályok rögzítik.⁶⁰² A digitális adatok esetében tehát ennek az elvnek az alkalmazása a digitális adatnak ingó dologként (vagy a tulajdon tárgyainak egy újabb típusaként a jogok követelések és dolgok mellett) való törvényi elismerését és az ahhoz kapcsolódó jogok meghatározását jelentené, ami elsősorban jogalkotói döntés kérdése. Ennek egyik feltétele a digitális adat fokális fogalmának meghatározása, amire a II. fejezetben tettünk kísérletet, miszerint:

A digitális adat olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrzi.

A dologként szabályozott digitális adatnak ugyanakkor meg kell felelnie annak a természetes intuíción⁶⁰³ alapuló igénynek, amit *a publicitás (nyilvánosság, átláthatóság) elve* fejez ki. Vagyis érzékelhetőnek kell lennie, a létezéséről megfelelő bizonyossággal meg kell tudni győződni, nem utolsó sorban annak megállapítása érdekében, hogy ez az érzékelhető jelenség kinek az uralma alatt áll. Az ingó dolgok esetében a birtok a publicitás fő eszköze, és a digitális adatok esetében is tetten érhető egyfajta korlátozott nyilvánosság, mint a „tárgy tényleges ellenőrzésének” összetevője, ami a digitális adatokat és a testi tárgyakat összehasonlíthatóvá teszi.⁶⁰⁴

Az olvasónak mostanra bizonyára nincs kétsége afelől, hogy a digitális adatok a fizikai (materiális) világunk részét képezik, létező fizikai objektumok, amelyekről tudjuk, hogy létezésük egy jól meghatározható és érzékelhető infrastruktúrához kötött. Ebből következik, hogy ezen infrastruktúra elemeivel (adatkábelekkel, kijelzőkkel, szenzorokkal, adattárolókkal és egyéb digitális eszközökkel) való találkozásunkkor számítanunk kell arra, hogy azokon adatokat fogunk találni, amely adatokat ezeken az eszközökön akár érzékelni is fogunk tudni. Első megközelítésben pedig azt is meg tudjuk állapítani, hogy ha a szóban forgó elem nem a tulajdonunkat képezi, akkor ezt valószínűleg az azon/abban lévő adatokról

⁶⁰² VAN ERP 2017. 239.

⁶⁰³ STAUDINGER 2012. 5.

⁶⁰⁴ HERBERT ZECH: Besitz an Daten. In: TEREZA PERTOT - MARTIN SCHMIDT – KESSEL - FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten*, Hg. Tereza Pertot, Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 99. (továbbiakban: ZECH 2020)

sem mondhatjuk el. Valahogy úgy, mint ahogy egy lakás széfjében lévő pénzüsszeg tulajdonjogát illetően arra lehet következtetni, hogy az összeg a lakás tulajdonosának/bérlőjének a tulajdonát képezi.

A tulajdonjog tárgyának a vázolt, következtetésen alapuló érzékelése, az adatok esetében sem akadályozza annak, hogy az adat önálló tulajdoni státusza elismerhető legyen, mint ahogy a széfben elhelyezett pénz esetében sem az. Ezen kívül az adatok publicitása pl. a különböző adatforrások szerint minősített⁶⁰⁵ adatkategóriákhoz (pl., amelyeknek természetes személyek vagy kiemelt jelentőségű objektumok, ipari és egyéb folyamatok stb. a forrásai) rendszeresített nyilvántartások alkalmazásával is biztosítható, amire a rohamosan terjedő elosztott főkönyv (DLT) alapú, korábban hivatkozott nyilvántartások remek példát adnak a szemantikai adatszinthez kapcsolódva (pl. digitális értékpapírok nyilvántartása). Ezek a nyilvántartások a digitális adatok esetében is valószínűsíthetik a tulajdonostól való szerzést, ezáltal a jóhiszeműséget, és a megalapozhatják a meggyőződést, miszerint bízhatunk abban, hogy a tulajdonjogot a valódi jogosulttól szereztük.

Az adattulajdon létezése esetén, ha bárki olyan adat birtokába jutna, vagy olyan adathoz férne hozzá, amelyről tudja, hogy nem az övé, vagy a birtoklására, hozzáférésre egyébként semmi sem jogosítja fel, abból kellene kiindulnia, hogy azon valaki másnak a jogi szuverenitása, kizárólagos jogai állnak fenn. Ezzel pedig a publicitás elvéből fakadó azon elvárás is teljesülhet, hogy a harmadik felek felismerjék a dolgokon fennálló jogokat. Nem azt kell tudniuk, hogy az adat pontosan kié, elég azt tudni, hogy ha nem az övé, akkor valaki másé, mint ahogyan az az ember által előállított egyéb objektumok esetében is magától értetődik. A harmadik felek így akkor is következtethetnek a tulajdonjog fennálltára, és felismerhetik a tulajdonjog létezését⁶⁰⁶, amikor arra a tulajdon tárgyának birtoklásából nem lehet következtetni, illetve amikor a birtoklás nem releváns.⁶⁰⁷ Ugyanakkor az a tény, hogy az adatokkal kapcsolatban már ma is léteznek korlátozó rendelkezések (GDPR), és azokhoz felelősségi, teherviselési szabályok és számon-kérhetőség köthetők, arra utal, hogy a

⁶⁰⁵ Az adatoknak a forrásaik alapján történő osztályozása esetében még szintaktikai adatokról beszélhetünk, hiszen azokat még nem alakítottuk információvá. Az adatok forrásai alapján azonban következtethetünk arra, hogy azokból miféle információk szűrhetők majd le, pl. egy biztonsági kamera felvételeiről akkor is tudjuk, hogy azokon lesznek személyes adatok, ha még nem néztük meg a felvételt.

⁶⁰⁶ BAUR–STÜRMER 2009. 37.

⁶⁰⁷ VAN ERP 2006. 13-15.

tulajdon társadalmi kötöttségéből fakadó kívánalmaknak, amelyeknek egyik feltételét a Publicitás/transzparencia képezi, az adatok részben már ma is megfelelnek.

Az adattulajdon vonatkozásában a numerus clausus elv, minthogy jogalkotási aktusról van szó, minden további nélkül értelmezhető, amennyiben a jogalkotó már eldöntötte, hogy az adatoknak tulajdoni védelmet biztosít.

Az adatokra vonatkozó szerződésekben a felek “tulajdonjogi iránymutatás” (vagyis törvényi, tulajdoni szabályozás) nélkül gyakorlatilag szabadon, belátásuk szerint alakítják jogaikat és kötelezettségeiket, hiszen a tulajdoni szabályozás (ezzel együtt a numerus clausus elv alkalmazása) nem tartja őket „kordában”. Ugyanakkor, jóllehet ezek a szerződések relatív jogviszonyok, alanyváltozás, vagyis a harmadik fél jogviszonyba való belépése esetén (pl. engedményezés, szerződésátruházás, öröklés) ez a harmadik fél, számára teljesen idegen és ismeretlen tartalmú jogokkal és vagyoni kötelezettségekkel lesz kénytelen szembesülni, ami pedig éppen azok ellen az elvárások ellen hat, amelyek a numerus clausus elvét megalapozzák, vagyis a jogbiztonság és a javak megosztásának átláthatósága ellen. A numerus clausus elv alkalmazásának háttérében minden, tulajdon tárgyaként funkcionáló jelenség esetében a jogbiztonságnak és a javak megosztása láthatóságának biztosítása áll, amit az adatok vonatkozásában is kívánatos lenne érvényesíteni. A jogbiztonságnak és a javak megosztása láthatóságának a numerus clausus elv alkalmazása révén való biztosítása, a digitális adatok vonatkozásában pedig egyet jelent azok tulajdoni szabályozásával. Vagyis az adatok tulajdoni szabályozása a numerus clausus elv szükségszerű alkalmazása révén magától értetődően szolgálná a jogbiztonságot, és a javak elosztásának láthatóságát az adatokra vonatkozóan. Mindez pedig az adatok tulajdoni szabályozásának szükségességét támasztja alá.

Az adatok esetében az átláthatóság sem áthidalhatatlan probléma, hiszen a digitális adatok létezése jól felismerhető infrastruktúrát igényel, és maga a digitális adat is jól felismerhető. Mindazonáltal az átláthatóság elve rámutat a nyilvántartások fontosságára a digitális javak vonatkozásában is.⁶⁰⁸ A tulajdonjog fennálltának pedig harmadik személyek számára is igazolhatónak kell lennie, ha e tulajdonjogra a jogosultja hivatkozik.

⁶⁰⁸ Purtova úgy látja, hogy Lessig tulajdoni szabályai nem mondanak ellent a numerus clausus és erga omnes besorolásnak, mivel az ezen tulajdoni szabályok által védett jogosultság mindenkivel szemben érvényes,

Az adat alapú javak vonatkozásában a publicitás/nyilvánosság biztosításában nagy segítségünkre lehetnek az adatokat és a hozzájuk fűződő jogokat és terheket regisztráló digitális nyilvántartások, különösen azoknak a javaknak az esetében, amelyeknek jelentősége a gazdaságban betöltött funkciójuk vagy egyéb ok miatt adati minőségüktől függetlenül is jelentős. Ilyenek pl. a kriptovaluták, vagy az elektronikus értékpapírok, de lehetnek ilyenek bizonyos adatokat tartalmazó adatbázisok, továbbá más magasan szervezett adatképletek, amelyek funkciójuknál fogva a már nyilvántartott fizikai, illetve egyéb vagyontárgyakkal azonos jelentőséggel bírnak. Ezt a megoldást célozzák az ismertetett, már élő gyakorlatok és az Európai Unió vázolt ajánlásai is. Ezekkel a nyilvántartásokkal kapcsolatban pedig biztosítani kell a bejegyzési, kiigazítási, törlési igények érvényesíthetőségére vonatkozó jogorvoslatokat.

A digitális nyilvántartásoknak vagy eleve hatósági nyilvántartásoknak kell lenniük, vagy együtt kell működniük a hatósági nyilvántartásokkal annak érdekében, hogy a digitális javak hatékony átruházása biztosítható legyen⁶⁰⁹. Ezt a feladatot az adat alapú vagyontárgyak sokféleségére tekintettel külön szabályozásban/szabályozásokban célszerű megoldani, melyeknek egyúttal biztosítaniuk kell, hogy az összes, ügyletekre előírt formai követelményt (pl. írásbeliség, aláírás stb.) teljesítsék, és amelyek biztosítják, hogy a mögöttes eszközre vonatkozó tulajdonjogok átruházásához a nyilvántartáson keresztül az erre illetékes tisztviselő kiváltságos hozzáféréssel rendelkezzen. Egyidejűleg ezeknek a rendszereknek biztosítaniuk kell azt is, hogy a digitális javak átvevője/megszerzője egyértelmű tulajdonjogot szerezzen a megszerzett adat alapú eszköz fölött még akkor is, ha az átadás jogcímében hibás volt, mint ahogy ez általában a pénzügyi eszközök és a pénz esetében is előfordul. Az átruházás ugyanakkor megközelíthető a birtokátadás analógiájára is.⁶¹⁰ E feltétel teljesítését a közhiteles nyilvántartások megkönnyítik.

Mindazonáltal az adattulajdon bevezetésének nem alapfeltétele a nyilvántartások megléte, mint ahogyan a tulajdon hagyományos tárgyai esetében sem az, azonban annak, aki a digitális adatokkal kapcsolatban azok tulajdonjogára kíván hivatkozni, tudnia kell bizonyítania a tulajdonjog fennálltát, amiben a nyilvántartások kulcsszerepet játszanak, de

ellenben az elmélet megvalósulásának akadályát abban látja, hogy az európai tulajdonjogi rendszerben az átruházás védelme elsőbbséget élvez a jogosultsággal szemben.

⁶⁰⁹ Ha a digitális vagyontárgyak ábrázolására digitális tokent alkalmaznak, az átruházás a token átadásával történhet.

⁶¹⁰ ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 29.

továbbra is, ezek mellett is alapvető és jelentős szerepet kapnak a bizonyítás egyéb formái, amelyek a digitális adatokra vonatkozóan speciális, az adatok természetéből adódó bizonyítási módokat is jelenthetnek, pl. az adatok előállítására, a hozzáférés meglétére, a használatra vonatkozóan.

A publicitásból fakadó *specialitás elvének*, miszerint a dologi jogok csak egyes meghatározott dolgokon állhatnak fenn⁶¹¹, a digitális adatok dologi jogi szabályozásuk révén lennének képesek megfelelni.

A digitális adatok *absztraktság elve* szerinti megítélése már egyszerűbb eset, mivel itt arról van szó, hogy egy, a tulajdonnal kapcsolatos dologi jogügylet jogi megítélése elszakad a mögöttes, kauzális jogügylettől. Vagyis a kötelmi jog szerinti tervezés (szerződéskötés) és a valódi végrehajtás (teljesítés/tényállásbeli elem) szétválik, így elválik a kötelmi jogi kötelezettség és a dologi rendelkezés, ami digitális adatokra vonatkozóan is minden további nélkül értelmezhető, ha azokat a törvény tulajdon tárgyainak ismeri el. Ez esetben annak sem lenne akadálya, hogy a digitális adatok tulajdonosa az absztraktság elve alapján anélkül is átruházhassa akár valamennyi, adatokon fennálló és nevesíthető tulajdonosi részjogosítványát, vagy anélkül is korlátozhassa azokat pl. idegen dologbeli jogok által, hogy tulajdonosi minőségét elveszítené. Vagyis a tulajdonosi jogosítványokat korlátozó jogok megszüntével a tulajdonjog teljes, eredeti formájában önmagától visszaáll.⁶¹²

Utolsóként az *átruházhatóság* elvét említve megállapíthatjuk, hogy az a digitális adatokra értelmezve is a tulajdonjog (az adat tulajdonjogának) egyik személyről a másikra történő jogi átruházását, vagyis rendelkezést jelent. E tulajdonság biztosítása szintén a polgári jogi szabályozás feladata.⁶¹³ A forgalomképesség az átruházhatóság általános fogalmaként is felfogható⁶¹⁴, az átruházhatóság elve pedig a digitális adatok esetében is jól értelmezhető, amit az adatgazdaság létezése is bizonyít. Vagyis az átruházhatóság/forgalomképesség értelmezése az adatok vonatkozásában a már hosszú ideje fennálló adatkereskedelmet, és a

⁶¹¹ BAUR–STÜRMER 2009. 39.

⁶¹² MENYHÁRD 2007. 125.

⁶¹³ A magyar Ptk. szerint jelenleg a nem dologi természetű javak átruházása – mivel a Ptk. szerint nem tárgyai a tulajdonjognak – nem a tulajdonátruházási szabályok, hanem az átruházhatóságukat megalapozó egyéb jogi normák, pl. forgalomképességet deklaráló szabályozás szerint történik, és nem alkalmazhatók rájuk a Ptk. tulajdonszerzésre vonatkozó szabályai sem, így pl. az átruházáshoz nem szükséges az átadás, és nem érvényesülhetnek a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés szabályai sem, és nem terjednek ki rájuk a tulajdonjog magánjogi védelmének szabályai.

⁶¹⁴ MENYHÁRD 2007. 86., 154.

személyes adatokkal történő ellenszolgáltatás lehetőségét is figyelembe véve nem okozhat értelmezési problémát. Ha ugyanis e fogalmakat az adatok vonatkozásában nem lehetne értelmezni, ma sem az adatkereskedelmet sem az adatgazdaságot nem ismernénk, és a személyes adatainkat sem használhatnánk fel szerződésbeli ellenszolgáltatásként.

Úgy látszik, hogy a hivatkozott alapelvek mindegyike külön-külön, és összefüggéseikben is jól értelmezhetők a digitális adatok vonatkozásában, az adattulajdon bevezetésének tulajdoni alapelvekben rejlő akadálya tehát nincs.

3.2. *A digitális adat, mint dolog*

Mára a digitalizáció olyan messzemenő fogalmi problémákat tárt fel a dologi jogban, amelyek miatt egyre kevésbé látszik valószínűnek, hogy a világot a fizikaiság, a testiség hagyományos kritériuma alapján oszthatjuk szerződéses és dologi jogokra. A digitális világban a tulajdonjog potenciális tárgyainak testiségét ma már nem lehet olyan elvek mentén bizonyítani, ahogyan a dolgok létezését 1900-ban bizonyítani lehetett. Vannak azonban más bizonyítási módszerek és lehetőségek a fizikai létezés bizonyítására, ezen kívül, mint láttuk van példa arra is, hogy a tulajdon tárgyainak nem kell szükségképpen fizikai létezőnek lenniük. A digitális fejlődés máris szembetűnő változásokat okozott az értékpapírjog területén, ahol a papíron való dokumentálás szükségessége „üres rituálévá vált”, és úgy tűnik, hogy az ennek ellenére fennmaradó gyakorlat azért marad fenn, mert a materializált értékpapír intézménye alkalmasabb a dologi jogi adaptációra. Az elvont objektivitással jellemezhető digitalizáció azonban egyre jelentősebb nyomást gyakorol a jogalkotásra és a gyakorlatra.⁶¹⁵

A dologi jogi szabályozás alapját a tulajdonra vonatkozó szabályok képezik, a tulajdonjog lehetséges tárgyainak meghatározása nem választható el a dolog fogalmától. Ugyanakkor a dologtárgyúság további kiszélesítésének kérdését⁶¹⁶ a gazdasági viszonyok fejlődése ma már a digitális adatokra vonatkozóan is felveti.

⁶¹⁵ LAHUSEN 2021. 164.

⁶¹⁶ Sárközy itt a számítógépes programot a szellemi alkotások körébe utalja “(szerzői mű, ideértve a számítógépes programot, a találmány, az ipari minta, a védjegy stb.)”

A dologi jogi jogviszony közvetett tárgya a dolog. A különböző vagyoni jogi megközelítések a testi tárgyakat – amelyek a dologi jogi szabályozás tárgyát is képezik – a megfoghatósággal, az értelmi érzékelhetőséggel és a technikai uralhatósággal jellemzik^{617,618} és ebből a szempontból még azt sem tartják fontosnak, hogy a dolognak meghatározott formája legyen, a legszükségesebb feltételek, hogy a jelenség *az emberi értelem számára érzékelhető és technikai értelemben uralható* legyen, valamint a *forgalomban kifejezetten meghatározhatók, egymástól megkülönböztethetők, és értékelhető* objektumnak, testi tárgynak számítsanak.⁶¹⁹ Az emberi értelem számára való érzékelhetőségből és a technikai értelemben való uralhatóságból vonható le az a következtetés, hogy a dolog fogalma olyan jelenségeket jelöl, amelyek a természetes felfogás szerint önmagukban is léteznek, vagyis a fizikai világ állandósult mintázatai, mint az elektronok, atomok, vegyületek és biológiai szervezetek, vagyis tartósan stabil, önmagukban fennálló szerkezetük van.

A német típusú vagyoni jogi modellekben a testiség alapfeltétel ahhoz, hogy bármi a tulajdonjog tárgyává válhasson. Jóllehet mint láttuk a testiség eszményének alkalmazása sem tekinthető egységesnek, annak fő jellemzői a térbeli körülhatárolhatóságban és az uralhatóságban határozzák meg. Az uralhatóság ugyanakkor feltételezi, hogy az objektum érzékszervekkel érzékelhető, felfogható és térben körülhatárolható legyen.⁶²⁰ A BGB 90. § értelmében az uralom alá hajtott anyag minden egyes térben körülhatárolható és a forgalomban önálló egységként elismert darabja dolognak minősül.

A dolognak pedig azért kell a német felfogás szerint szükségszerűen testinek lennie, mert csak így hajtható emberi uralom alá, vagyis így vehető birtokba és így válhat tulajdon tárgyává. Mindez pedig csak úgy lehetséges, ha a dolgot érzékelni tudjuk és térben körül tudjuk határolni, vagyis el tudjuk helyezni (BGB 90. §).⁶²¹ Lényegében tehát dologként értelmezhetjük az uralom alá hajtott anyag minden térben körülhatárolható, a forgalomban önálló egységként felismerhető darabját, akár annak az árán is, hogy azokat megfelelő, tárolóba kell helyezni annak érdekében, hogy uralom alá vonhassuk őket.⁶²² A német

⁶¹⁷ SÄCKER-RIXECKER-OETKER-LIMPERG 2015. 1046.

⁶¹⁸ Lásd még National Provincial Bank kontra Ainsworth [1965] 1. AC 117. sz., mi.

⁶¹⁹ SÄCKER-RIXECKER-OETKER-LIMPERG 2015. 1047.

⁶²⁰ STAUDINGER 2012. 15.

⁶²¹ STAUDINGER 2012. 5.

⁶²² STAUDINGER 2012. 15-16.

felfogás lényegében ezt a logikát követi, amikor az adatok dologi jellegét abban az esetben ismeri el, ha azokat adathordozóra mentik. Itt azonban lényegében az adathordozó dologi minősége terjed ki az arra mentett adatokra. Vegyük észre, hogy ugyanezt a logikát követi a digitális elemeket tartalmazó áru szabályozása is, amennyiben nem az adatot, hanem az adatot tartalmazó árut minősíti dolognak. A német szakirodalom nem tesz különbséget az adatok között aszerint, hogy azok el tudnak-e válni sérelem nélkül az aktuális adathordozótól vagy sem. Ez a merev testiséghez való ragaszkodás egyre több nehézséget okoz a dologiság meghatározásában⁶²³, és annak ellenére, hogy a Staudinger véleménye szerint a szabályozás szempontjából nagyobb jelentősége van „a laikus közvéleményt uraló általános nézeteknek”, mint a dolog természettudományos szubsztanciális fogalmának, vagy egyéb tudományos vagy filozófiai elmélettel megalapozott dolog-koncepciónak,⁶²⁴ úgy tűnik, hogy a dologiság adatokra való kiterjesztése nem lesz elkerülhető.

A Ptk. az adat és információ összefüggéseivel nem foglalkozik, és úgy tűnik, hogy megközelítéseit e téren alapvetően a személyes adatok védelme és a titokjogok motiválják. A kommentár az információt, mint tudást interpretálja és kizárja a tulajdon köréből azzal, hogy azt elsősorban a személyiségi jogvédelem körében védi a jog, mégpedig elsősorban a magántitok (2:46. §) és az üzleti titok (2:47. §) védelme útján. A kommentár elismeri ugyan, hogy az információ akár át is ruházható, ezt azonban dologi jogi értelemben nem minősíti átruházásnak, amit azzal indokol, hogy „az információ átengedése mások számára valójában annak többszörözését jelenti, és nem azt, hogy az átruházó hatalma megszűnik a jószág felett egy másik személy hatalmának keletkezésével, hiszen az információ „átruházásával” az információt „átadó” személynél az információ továbbra is fennmarad.”⁶²⁵ Az információhordozóra való utalással a Ptk. kommentár a BGB adatfelfogásához közelít, bár a BGB-hez hasonló határozottsággal nem foglal állást az adathordozóra rögzített adat dologi minőségét illetően, ugyanakkor utal a kapcsolódó szerződések fontosságára.

A dolgok fogalmát és a tulajdonjog tárgyainak körét a magyar szabályozás is a birtokba vehető jelenségekre, dolgokra korlátozza, miszerint a dolog elsődleges fogalmi ismérve a birtokba vehetőség, ugyanakkor a kommentár utal a birtokba vétel absztrakt lehetőségére is, ami alapján feltételezhető, hogy az absztrakt birtokbavétel jelentheti azt, hogy a birtokosnak

⁶²³ STAUDINGER 2012. 17.

⁶²⁴ STAUDINGER 2012. 5.

⁶²⁵ MENYHÁRD 2014. 578.

nincs közvetlenül a testi hatalmában az adott dolog, ahhoz azonban kizárólagos hozzáféréssel bír, pl. nála van a nyaraló, vagy az autó kulcsa, vagy kizárólagos hozzáférése van valamilyen vagyontárgyhoz, stb.⁶²⁶ Vagyis a „hozzáférés” és „birtok” fogalmainak létezik közös jelentéshalmaza, amit van Erp megközelítése is igazol, miszerint a tárgyhoz (dologhoz) való hozzáférés a tulajdonjog lényeges eleme, abból szükségképpen következik. Nem létezhet tulajdonjog a tárgyhöz való hozzáférés nélkül.⁶²⁷ Az „adatbirtoklás” – „adathozzáférés” fogalmainak egymáshoz való közelítése az adatok tulajdonjogának az „adatbirtok”, „adatbirtoklás” irányából való megközelítéseiben is felmerül.⁶²⁸ A „hozzáférés” ugyanakkor egyaránt alkalmazható a szemantikai és szintaktikai szintekre, és abból a gyakorlati tényből⁶²⁹ indul ki, hogy az adatok kizárólagos használata a jellemző, így különbséget lehet tenni a kizárólagos és a nem kizárólagos hozzáférés között. Zech pl. a „hozzáférése” keresztül történő megközelítést preferálja az „adatbirtokláshoz” képest, mondván, hogy a „hozzáférés” a legmegfelelőbb arra, hogy leírja a tárgy és a személy közötti kapcsolat lényegét az adatok, mint információs vagyontárgyak vonatkozásában.⁶³⁰

A dologtárgyúság talaján a birtokba vehetőség fizikai és nem jogi értelemben értendő.⁶³¹ A dologi minőség fizikai jellemzőjeként elvárt térbeli kiterjedés azonban nem csupán a szilárd tárgyakra, hanem folyékony vagy légnemű anyagokra, és a fizikai világ minden jelenségére jellemző. Ha pedig a fizikai világ jelenségeit az ember birtokba veszi, vagyis az uralma alá hajtja, rögtön felmerül a tulajdon kérdése, ugyanakkor a tulajdonjogot nem csupán a fizikai birtok képes megalapozni.⁶³² Valójában az a tény, hogy egy objektum emberi használat tárgyát képezi, eleve feltételezi azt, hogy a jelenség emberi uralom alatt áll, és ennek megfelelően uralom alá vonható. Így a használat/hasznosítás az uralhatóság és

⁶²⁶ A birtok (Ptk. 5:1 § (1) - der Besitz - 854 BGB) tényleges hatalmat jelent egy dolog fölött, ami átvitt értelemben is felfogható, pl., ha a tulajdonos autója egy parkolóban áll, vagy a nyaralója esetében, ahol éppen nem tartózkodik.

⁶²⁷ SJEFF VAN ERP: The Covid-19 app: what data ‘ownership’ really means. *European Property Law Journal (EPLJ)*, 2020/1., A 3. oldalon van Erp akként érvel, „hogy az adatok »tulajdonjoga« valójában és jogilag is [egy] menedzsment jellegű [struktúra]”, „[...] szilárd jogi keret az adatokon fennálló (hozzáférési) jogok tekintetében [...]”.

⁶²⁸ THOMAS HOEREN: Dateneigentum und Datenbesitz. In: TEREZA PERTOT – MARTIN SCHMIDT – KESSEL – FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten*, Hg. Tereza Pertot. Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 42.

⁶²⁹ Ld.: II. Fejezetben írottak, vagyis az adatokra fő szabályként nem lehet úgy tekinteni, mint a bárki által birtokba vehető közjvakra. Ez utóbbi jellemző valójában az adatoknak csak kis hányadára, az elszabadult adatokra (interneten szabadon hozzáférhető és letölthető adatok) illetve jogszabály által „felszabadított” adatokra (pl. Közadatok, közérdekből nyilvános adatok) jellemző.

⁶³⁰ ZECH 2020. 100.; vö. ZECH 2012. 119-124.

⁶³¹ Mi. MENYHÁRD 2014. 576.

⁶³² A BH1998.228, a korlátolt felelősségű társaságban tagsági jogokat és kötelezettségeket megtestesítő üzletrészre már az „eszmei dolog” kifejezést használja, ami arra utal, hogy a bírői gyakorlat érzékeli a birtok hangsúlyos megközelítés korlátosságát

az uralom félreérthetetlen bizonyítéka.⁶³³ Az uralhatóság pedig nehezen képzelhető el anélkül, hogy a jelenség ne lenne leírható fizikai valóságában.⁶³⁴ Amit bizonyít a fent meghatározott fokális adatfogalom is.

Klammer megközelítésében a Datenverkörperungen kategóriájába tartozó adatok⁶³⁵ tulajdonképpen a szintaktikai adatszint “információképes” – Klammer számára a “testiséghez szalonképes” – részét képezik, amit a hozzájuk fűzött kiterjesztésnek köszönhetnek, ezek az adatok még mindig nem értelmezett adatok, vagyis nem lépnek szemantikai szintre, ugyanakkor azokat a szerző már testi tárgyakként interpretálja.

Ha Dres, Sacker és a Staudinger testiséggel és uralhatósággal kapcsolatos fenti megközelítéseit, *az emberi értelem számára való érzékelhetőségben, a technikai értelemben vett uralhatóságban, a forgalomban való meghatározhatóságban, a megkülönböztethetőségben és értékelhetőségben* összegezve a digitális adatokra vetítjük, a következőket állapíthatjuk meg.

A digitális adat nem természetes képződmény, nem önmagától keletkezik, hanem előállítása minden esetben visszavezethető egy vagy több személy cselekményeire, még akkor is, ha az adatot gépek generálják. A digitális adatok jól felismerhető, jellemző infrastruktúrához kötött objektumok, vagyis, ha valaki adatokba botlik, akkor ma már joggal elvárható tőle azok felismerése, és annak feltételezése, hogy mesterségesen, tehát valaki által létrehozott, jog által védett objektummal van dolga. Ki kell emelni, hogy a digitális adatok nem csupán jól érzékelhetők az emberi értelem számára, hanem egyenesen azzal a céllal állítják azokat elő, hogy emberi értelmezést nyerjenek.

És mivel a digitális adat mesterséges, ember által előállított objektum, gyakorlatilag keletkezésétől kezdve, nyugalmi vagy mozgó állapotában egyaránt, így vagy úgy, de emberi uralom alatt áll, a létezését garantáló infrastruktúra valamely pontján. Az adatokkal nyilvánvalóan rendelkezünk, használjuk és hasznosítjuk őket és azokat akár kizárólagos hatalmunkban is tarthatjuk akár úgy, hogy kifejezetten a testi hatalmunk terjed ki rájuk, de akár úgy is, hogy a birtok fent hivatkozott absztrakciójával élve az adatbirtokot az

⁶³³ KLAMMER 2019. 74.

⁶³⁴ STAUDINGER 2012. 18.

⁶³⁵ KLAMMER 2019. 372-380.

adathozzáférésben határozzuk meg, ahogyan azt pl. a már többször hivatkozott „Data Act” esetében az „adatbirtokos” fogalmánál látjuk. A digitális adatok tehát emberi uralom alá vonhatók, és vonatkozásukban a tulajdonjog tartalmát kitevő valamennyi jog értelmezhető, és alkalmazható, melyek közül a használat és hasznosítás már eleve feltételezi azt, hogy a digitális adat alkalmas arra, hogy emberi uralom alá vonható legyen, ráadásul nem csupán adattárolóra mentve, hanem attól függetlenül is. Ehhez még hozzá kell tenni azt is, hogy az adatok feldolgozhatók, ami kifejezetten a dolognak minősülő testi tárgyak jellemzője.

Más megközelítésben, a gázok és az elektromos áram példájából kiindulva megállapíthatjuk, hogy ahhoz, hogy egy objektum a dologi szabályozás tárgya legyen elegendő az uralhatóság potenciális lehetőségének a fennállta, hiszen a tulajdoni kérdések eleve csak az uralomba vonással jelennek meg. A természeti erők vonatkozásában is csak annyiban merül fel a tulajdon kérdése, annyiban lehetnek tulajdon tárgyai, amennyiben emberi uralom alatt állnak.⁶³⁶ A dologi szabályozás kiterjesztéséhez azonban elég az is, ha az uralhatóság lehetősége fennáll. A digitális adatok esetében pedig ez a lehetőség nyilvánvalóan fennáll.

^{637,638}

Ami pedig az adatok *a forgalomban való meghatározhatóságát, a megkülönböztethetőségét és értékelhetőségét* illeti, mindezekre a fentiekben már számos példát láthattunk, ezeket összegezve pedig megállapíthatjuk, hogy az adatok forgalomra való alkalmassága, megkülönböztethetősége és értéke nélkül sem adatkereskedelemről, sem pedig adatgazdaságról nem beszélhetnénk. De jegyezzük meg, hogy az adatok értéke, jóllehet vagyoni jogi és kötelmi jogi szempontból jelentőséggel bír, dologi megközelítésükben irreleváns. A leírtak alapján pedig levonhatjuk azt a következtetést, hogy a testiség és az uralhatóság, valamint a dologi szemlélet egyéb fenti megközelítéseinek fogalmi jellemzőit is figyelembe véve nincs akadálya annak, hogy a digitális adatot a dologi jogi szabályozás dologként elismerje.

⁶³⁶ MENYHÁRD 2007. 52.

⁶³⁷ KLAMMER 2019. 74.

⁶³⁸ STAUDINGER 2012. 18.

3.3. Szükség van-e adattulajdonra? Avagy a szabályozás lehetőségei, az adattulajdon alanya és keletkezése

3.3.1. Érvék pro és kontra

Az adattulajdon bevezetése ellen érvelők gyakran hivatkoznak arra, hogy az adatok tulajdonjogának megteremtése az adatvilág sajátosságai miatt (pl. az adatok újra strukturálása) bonyolult helyzeteket eredményezhetne, ahol nehéz lenne különbséget tenni a sok jog és a jogosult között. Úgy érvelnek, hogy a modern adatgazdaság feltételezi az adatok hatalmas mennyiségben történő felhasználását, amelyek nagyon gyakran különböző forrásokból származnak. A különböző forrásokból származó, eltérő feltételek mellett „átruházott” adatok keveredése, és azok új adatok előállítására való felhasználása a vagyoni viszonyok kibogozhatatlan szövevényes hálózatát eredményezhetik. Így érvel Thouvenin és Früh is 2020-ban publikált, *Zuordnung von Sachdaten, Eigentum, Besitz und Nutzung bei nicht-personenbezogenen Daten*⁶³⁹ című tanulmányukban, továbbá ez az érvelés húzódik meg az adattulajdon bevezetése ellen állást foglaló, fent vázolt lichtensteini megközelítésben is.

Rusche és Scheufen⁶⁴⁰ szerint az adattulajdon szabályozása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy az adatok létrehozásában sokszor egynél több résztvevővel kell számolni, ami az adattulajdon bevezetését komplikálttá teheti. Azonban okkal tehetjük fel, hogy ezekben az esetekben az adattulajdon bevezetése arra szorítaná az érdekeltet, hogy a vonatkozó szerződéseikben részletesebben szabályozzák az adatok végső hovatartozásának kérdését, vagyis az adattulajdon fennállta nem feltétlenül alapozná meg ezt a félelmet.

Rusche és Scheufen szintaktikai szinten nem tartja megvalósíthatónak az adattulajdon bevezetését és a személyes adatok körét eleve kizárja a vizsgálódása tárgyai közül. Véleményük szerint szintaktikai szinten nincs értelme a védelemnek a tulajdoni védelem ezeken kívül eső régiókban, tehát szemantikai szinten értelmezhető és elengedhetetlenül szükséges hozzá a harmadik felek részéről elérhető érzékelhetőség, ami a jelenség természetéből fakadóan egyfajta nyilvántartási kötelezettséget jelenthet, ami akár az

⁶³⁹ THOUVENIN - FRÜH 2020.

⁶⁴⁰ RUSCHE - SCHEUFEN 2018.

Industrial Data Space (IDS) platformhoz hasonló is lehet, de állami vagy államszövetségi szervezet kezelésében lévő platformot is jelenthet. Ugyanakkor az adattulajdon bevezetését nem tartják égető problémának.⁶⁴¹

Thouvenin és Früh ugyanakkor elismerik, hogy az adattulajdon erga omnes biztosíthatná az adat visszaszerzéséhez való jogot, azáltal, hogy jogot adna az adatok tulajdonosainak „saját” adataik visszaszerzésére, mivel az adatbirtokosok rendszerint érdekeltek abban, hogy „adataikat” harmadik féltől lekérhessék, és azokat maguk felhasználhassák, vagy más harmadik félnek továbbadhassák. Ez különösen vonatkozik az internetszolgáltatók, például a közösségi média vagy a felhőszolgáltatók által tárolt adatokra⁶⁴².

Talán a fenti hivatkozásokból is leszűrhető, hogy az adattulajdonnal kapcsolatos véleményeket sokkal inkább jellemzik az óvatos véleményformálás és a téma sokoldalú megközelítései, mint az adattulajdon bevezetésének kategorikus és teljes elutasítása. Ugyanakkor vannak, akik kifejezetten szükségesnek tartják az adattulajdon bevezetését. Leisner szerint pl. „ha valami, valamely alkotmányosan biztosított tevékenység elemi részeként a vagyon fogalmi körébe vonható (a digitális adatok pedig kétségkívül ide tartoznak), akkor azt a jogalkotónak definiálnia kell...”.⁶⁴³ Vagyis a magánjogi szabályozásnak ezeket az objektumokat be kell emelni a vagyon/tulajdon tárgyainak numerus clausus által határolt körébe. A numerus clausus elv alkalmazása pedig magától értetődően szolgálná a jogbiztonságot, és a javak elosztásának átláthatóságát az adatokra vonatkozóan.

Nem meglepő tehát, hogy az adatok jogi adaptációja az ellentétes megközelítések között lassan halad. Az okok között a fent írottak, és az adat-előállítók, a szabályozó szervek, az adatforrásként szolgáló alanyok sokszor ellentétes érdekei mellett jelentős szerepe van annak is, hogy a német vagyoni jogi rendszerek, a dologi gondolkodásra Európa szerte hatással lévő megközelítései, a testiség hiányára hivatkozva egyelőre elzárkóznak az adatok

⁶⁴¹ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 27-28.

⁶⁴² Ugyanakkor megjegyzik, hogy ehhez elegendő lenne az adathordozhatósághoz való jog biztosítása, amint azt a GDPR 20. cikke a személyes adatokra vonatkozóan előírja, és amelyre vonatkozó erőfeszítések mutatkoznak az a tényadatok (nem személyes adatok) tekintetében. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendeletével (2018. november 14.) a nem személyes adatok szabad áramlásának keretszabályozásáról.

⁶⁴³ LEISNER 1989. 1090.

tulajdoni/dologi szabályozása elől.⁶⁴⁴ A német szakirodalmat – mint láthattuk – egységesen uralja az a felfogás, amely az adatot legfeljebb egy dologként jól azonosítható objektum dologiságának kiterjesztése révén ismeri el dologként, ha pl. az adat egy adathordozón való tárolással „kézzel fogható formát nyer”, és így osztozik az adathordozónak, mint fizikai dolognak a sorsában⁶⁴⁵, kiegészítve azzal, hogy az adathordozó és az általa hordozott adatok közötti értékelációk dologi jogi szempontból irrelevánsak.⁶⁴⁶ E megközelítések mint láttuk az adatokat immateriális javakként, az emberi gondolkodás eredményének tekintik, ennél fogva a szoftvert és az adatot szellemi terméként közelítik meg. Ennek megfelelően védelmüket a szerzői jogra és nem a tulajdonjogra utalják. A német szakirodalom is elismeri ugyanakkor azt, hogy az adatok védelmét szolgáló, szükséges szabályozások különböző szabályozási szinteken helyezkedhetnek el, és egymástól függetlenül, egymás mellett léteznek/létezhetnek.⁶⁴⁷ Mint láttuk, hasonló megközelítés tükröződik a nem testi tárgyakat tartalmazó áruk európai unióbeli felfogásában is, miszerint az áru olyan ingó dolog, ami tartalmazhat nem testi tárgyakat (unkörperliche Gegenstände), pl. gázt, áramot, vagy akár szoftvert(adatot) is)⁶⁴⁸ erre a megközelítésre épül az Európai Parlament és Tanács digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól rendelkező 2019/770/EU (2019. május 20.) számú irányelve és az erre épülő 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet, valamint az irányelvre tekintettel módosított 45/2014. Korm.rendelet „digitális elemeket tartalmazó áru” fogalma. Vagyis egyértelműen nem a digitális elem, azaz az adat minősül dolognak, hanem az azt tartalmazó áru. Az adatok Bar szerint sem képesek megfelelni a dologként való szabályozásnak.⁶⁴⁹ Az ide vágó érvelések Bar szavaival élve összegezhetők abban a megállapításban, hogy „az adatok nem dologképes jelenségek”.⁶⁵⁰

⁶⁴⁴ STAUDINGER 2012. 18-19., 21.

⁶⁴⁵ BAUR –STÜRMER 2009. 11.

⁶⁴⁶ SÄCKER-RIXECKER-OETKER-LIMPERG 2015. 1050.

⁶⁴⁷ STAUDINGER 2012. 5., a Staudinger az adatok adathordozótól független dologi minőségét azért nem tartja lehetségesnek, mert szerinte azokat az adathordozótól fizikálisan nem lehet megkülönböztetni, ami nyilvánvaló tévedés, hiszen ilyen alapon a hardver és a szoftver megkülönböztetésnek sem lenne értelme.

⁶⁴⁸ STAUDINGER 2012. 5.

⁶⁴⁹ VON BAR 2015. 163-164. Álláspontja szerint e téren a jogrendszerektől függetlenül annak van döntő jelentősége, hogy a tulajdonjog belső logikája szerint a tiszta információhoz nem lehet kizárólagos dologi jogokat rendelni. Bar azonban anélkül foglal állást, hogy előtte tisztázná egyrészt mi is az amit adat alatt értünk, másrészt, hogy az adat és az információ között van-e különbség. Így amíg az információ esetében félig elfogadható Bar érvelése, hiszen az információt a dologi szabályozáshoz szükséges absztrakciós szinten valóban nem lehet megragadni, lehetséges viszont más szabályozási szinteken, szellemi alkotásként személyes adatként, közadatként (helyesebb volna ezekben az esetekben adat helyett az információ megjelölést használni), üzleti titokként stb. szabályozni, ellenben az adatok esetében nincs igaza.

⁶⁵⁰ VON BAR 2015. 163-164. Meg kell jegyezni, hogy Bar itt valójában az információból és nem az adatból indul ki.

Mindazonáltal úgy látszik, hogy az a pandektista alapú tulajdonjog, amely a tulajdont fizikai tárgyakhoz kapcsolja⁶⁵¹, egyre kevésbé képes lépést tartani a gyorsan változó környezettel és a tudományos fejlődéssel. A probléma nem újkeletű, hiszen már korábban is felmerült a szabályozási korrekció szükségessége, ami oda vezetett, hogy mára a szabadalmak, szerzői jogok, védjegyek mint immateriális értékhozók vagyontárgyakká, a tulajdon potenciális objektumaivá váltak amelyekkel kapcsolatban ma már nem kérdés, hogy azokkal az arra jogosultak úgy rendelkeznek mint a tulajdonuk tárgyaival (Carter és Kall szerint itt már tulajdonjogról beszélhetünk).^{652,653} Ma már az adatok tulajdonjoga szempontjából is az a kérdés, hogy hogyan terjeszhető ki a tulajdonjog a fizikai tárgyakról az adat alapú javakra.

Hogy ez a kiterjesztés nem lehetetlen, abból is következik, hogy a dologi jogot szigorúan elhatároló megközelítés nem az egyetlen tulajdonjog természetét magyarázó elméleti konstrukció, így nem szükségszerű velejárója a magánjogi jogviszonyok szabályozásának és megértésének.⁶⁵⁴ És valóban, a tulajdon tárgyainak megítélésében tapasztalható, elsősorban a francia és angolszász vagyoni jogi rendszerekre jellemző elmozdulások azt mutatják, hogy a digitális adatok tulajdoni adaptációja már folyamatban van. Jól mutatják ezt a hivatkozott ítéletekben és szabályozási folyamatokban azonosítható példák, amelyek alapján máris két lehetséges forgatókönyv látszik kibontakozni, az egyik az, amelyik a digitális adatokat testi tárgyként adaptálja a jogrendszerbe, mint ahogyan azt az ABGB dologfogalmának értelmezése során Klammernél láttuk, a másik pedig az, amelyik a dolgok, jogok és kötelezettségek mellett létrehozza a tulajdon tárgyainak egy újabb csoportját, ahogy azt pl. az angolszász fejlődés esetében láthattuk.

Az adattulajdonnal kapcsolatos diskurzusok azt mutatják, hogy az adattulajdon bevezetését ellenzők sem zárkoznak el az intézmény bevezetésétől, hanem inkább egyfajta bizonytalanságról van szó, ami az értekezésben is említett okokra vezethető vissza. Mindez szintén arra utal, hogy az adattulajdon szabályozására előbb utóbb sort kell keríteni, már csak azért is, mert jóllehet a tulajdonjog európai rendszerében az átruházás védelme elsőbbséget élvez a jogosultsággal szemben⁶⁵⁵, az átruházás mégiscsak tulajdonjogon alapul.

⁶⁵¹ HOEREN 2014a. 751-752.

⁶⁵² CARTER 1993. 715-723.

⁶⁵³ KÁLL 2020. 1.

⁶⁵⁴ MENYHÁRD 2007. 42.

⁶⁵⁵ PURTOVA 2010. 17-18. - Lessig tulajdoni szabályait elemezve úgy látja, hogy azok nem mondanak ellent a numerus clausus és erga omnes besorolásnak, mivel az ezen tulajdoni szabályok által védett jogosultság

Így mindaddig, amíg a pozitív jogi szabályozásban tisztázatlan az, hogy az adatok kinek a tulajdonát képezik, vagy lehetnek-e egyáltalán tulajdonjog tárgyai, az adatgazdaság biztonsága felől nem lehetünk egészen nyugodtak.⁶⁵⁶ Ahogy Fikentscher fogalmaz, nem lehet szabad és tisztességes versenyről szó olyan jogrendszer nélkül, amely ne tisztázná, hogy a javak kihez tartoznak.⁶⁵⁷

Tehát még ha el is fogadnánk azt, hogy az adatok adásvétele szintjén másodlagos, hogy kié a szerződés tárgyát képező adat, szerződésszegés esetén, vagy ha valaki egyébként az adatokat károsítja, azokat jogosulatlanul megszerzi vagy felhasználja, megsemmisíti, és ezzel kárt okoz, vagy egyéb jogsértés kapcsolódik az érintett adatokhoz, akkor a felelősség telepítése és számonkérése érdekében, a kapcsolódó jogok és kötelezettségek tekintetében állást kell tudni foglalnunk abban a kérdésben, hogy az adat kié. Jó példa erre az a sokak által idézett eset, amikor egy felszámolási eljárásban, a felszámolási vagyomban vannak vagyoni értékkel bíró idegen (pl. más érdekében őrzött) digitális adatok. Ma jobb híján abból kell kiindulni, hogy minden, ami vagyoni értékkel bír (így az adat is) azé, aki rendelkezik felette, így a 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Csódtv.) 4.§. (1) és (2) bekezdései értelmében az adatok a felszámolási vagyomban tartoznak⁶⁵⁸, tekintettel arra, hogy az adatokra vonatkozóan, megfelelő szabályozás híján jelenleg nem köthető olyan megállapodás, ami vagyoni sorsukat úgy tudná rendezni, hogy a felszámolási vagyontól azokat el lehetne különíteni. Ez pedig sok szempontból sértheti az adatok eredeti jogosultjainak a jogait. Az adattulajdon szabályozása esetén ellenben ezeket az idegen digitális adatokat, mint „idegen dolgokat/vagyontárgyakat” ki kellene adni az adat tulajdonosának.⁶⁵⁹

A digitális adatoknak szerződéses jogviszony keretében történő, kötelmi hatályú átengedésével az adatokat megszerző fél magánjogi értelemben nincs megfelelő terjedelemben védve harmadik személyekkel szemben, még akkor sem, ha a védelmét esetenként az adatbázisok védelme, a szellemi alkotások védelme vagy a titokvédelem részben képes biztosítani. Adattulajdon hiányában, a felelős tulajdonos személyét, az

mindenkivel szemben érvényes, ellenben az elmélet megvalósulásának akadályát abban látja, hogy az európai tulajdonjogi rendszerben az átruházás védelme elsőbbséget élvez a jogosultsággal szemben.

⁶⁵⁶ PURTOVA 2010. 17-18.

⁶⁵⁷ WOLFGANG FIKENTSCHER: GATT Grundsätze, Property Rights und der Schutz des freien und lautereren Wettbewerbs. In: HERBERT LESSMANN - BERNHARD GROSSFELD - LOTHAR VOLLMER (szerk.): *Festschrift für Rudolf Lukes zum 65. Geburtstag*. Carl Heymanns, Köln, 1989. 391.

⁶⁵⁸ SZILÁGYI 2022. 16.

⁶⁵⁹ VAN ERP 2017. 253-255. Egy luxemburgi törvény feljogosítja a felhőből származó adatok tulajdonjogának visszakövetelését csődeljárás során, ha a körülmények ezt lehetővé teszik.

adatvédelmi normákat korlátozó normákként értelmezve sem lehet megállapítani, ami csökkentheti a korlátozás hatékonyságát.

Az adat, mint jogilag releváns tárgy és az azt valamely személyhez rendelő (valamely személynek kiosztó) jog kölcsönös egymásrataltsága⁶⁶⁰ (kölcsönhatása) esetünkben azt jelenti, hogy ha valamely meghatározható jogalany egy jog által tulajdonjog közvetett tárgyaként még el nem ismert entitás (jelen esetben a digitális adat) vonatkozásában valamennyi tulajdonosi jogosítványát képes gyakorolni, akkor ez az entitás, a tulajdonviszonyok biztonsága, a jogbiztonság megteremtése érdekében tulajdon potenciális tárgyaként szabályozást kell hogy nyerjen.⁶⁶¹ Egy objektum csak akkor válik jogilag relevánssá, ha a jog elismeri, és ezáltal hozzá jogokat allokál⁶⁶², ennek megvalósítására pedig a magánjogban a tulajdonjogi szabályozás szolgál.

Az adatok hovatarozásával felmerülő problémák egyik lehetséges megoldása Stepanov szerint is az adatok tulajdonjogi viszonyainak rendezésében rejlik.⁶⁶³ Stepanov rámutat, hogy a rendelkezésre álló jogszabályi keretek nem nyújtanak kellő védelmet és biztonságot az adatgazdaság folyamatos növekedésének ösztönzéséhez, és hogy az adatokhoz való hozzáférést, az új szabályok végrehajtása során tapasztalható anomáliák is akadályozzák.⁶⁶⁴ Ebben az összefüggésben hivatkozik az adat-előállítói jogra, mint a tulajdonjog jegyeit mutató jog, mint az egyik szakpolitikai megoldás, ami az adatok tulajdonjogi rendezésének célját az adatgazdaság növekedésének ösztönzésében és a kereskedelem megkönnyítésében látja.⁶⁶⁵ Stepanov, bár hangsúlyos nála a szellemi tulajdon oldaláról való megközelítés, alapján véve általánosan közelíti meg az adat, mint potenciális vagyontárgy tulajdoni fogalmát, ebből pedig arra lehet következtetni, hogy az adatok tulajdoni szabályozását ő is az adatok általános jellemzői alapján, a szintaktikai adatszinten látja megvalósíthatónak.

⁶⁶⁰ CHRISTIANE WENDEHORST: Rechtsobjekte. In: ROBERT ALEXY (szerk.): *Juristische Grundlagenforschung. Tagung der Deutschen Sektion der Internationalen Vereinigung für Rechts- und Sozialphilosophie vom 23. bis 25. September 2004 in Kiel*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2005. 79. (továbbiakban: WENDEHORST 2005); ANTHONY M HONORÉ: Ownership. In: ANTHONY GORDON GUEST (szerk.): *Oxford Essays in Jurisprudence*. Oxford University Press, Oxford, 1961. 133. (továbbiakban: A. HONORÉ 1961); VAN ERP 2017. 235.

⁶⁶¹ WENDEHORST 2005. 79.; A. HONORÉ 1961. 133.; VAN ERP 2017. 235.

⁶⁶² WENDEHORST 2005. 79.; A. HONORÉ 1961. 133.; VAN ERP 2017. 235.

⁶⁶³ STEPANOV 2020. 2-3.

⁶⁶⁴ STEPANOV 2020. 60-71. 137-138.

⁶⁶⁵ Ezt az álláspontot egyértelműen kommunikálta az EU akkori digitális gazdaságért és társadalomért felelős biztosa, Günther Oettinger (ZfC 2015, 41). 5 A javaslatot azonban mind a tudósok, mind az iparág képviselői szkepticizmussal fogadták (DREXL 2016).

Thouvenin és Fröh maguk is elismerik, hogy ha az ítélkezési gyakorlat nem támogatja a jelenlegi szabályozás analóg alkalmazását a „tényadatokra”⁶⁶⁶ (nem személyes adatokra), a jogszabálymódosítás elkerülhetetlennek látszik^{667,668}

3.3.2. Az adattulajdon szabályozási sajátosságai

Ha az adat a szabályozás tárgya, az adatok megkülönböztetésének az általuk hordozott információ szerint nincs értelme, mint ahogy egy festményekből álló gyűjtemény dologi jogi megítélése szempontjából sem lényeges az, hogy az egyes vásznakon kinek a festménye található. Ezt támasztja alá Drexl is, amikor a személyes és nem személyes adatok vonatkozásában az adatok egységes megközelítése mellett érvel, miszerint a személyes és nem személyes adatok közötti különbségtétel kerülendő.⁶⁶⁹ Drexl ugyanakkor az adattulajdon gondolatához az információ oldaláról közelít⁶⁷⁰, ezért jut arra a következtetésre, hogy az adattulajdon jog bevezetése sértené az információs szabadság és az információ szabad áramlásának alkotmányos elvét.⁶⁷¹ Ez az érvelés azonban nem zárja ki azt a megközelítést, ami az adattulajdon szabályozását a szintaktikai adatszinten látja megvalósíthatónak.

Ami pedig a szabályozás lehetőségeit illeti, láthattuk, hogy a digitális adatok már ma is a tulajdon jog potenciális tárgyaként szerepelnek a gazdasági folyamatokban, és egy fokális adatfogalom révén, a tulajdoni szabályozásra alkalmas módon, lényegük szerint

⁶⁶⁶ Thouvenin és Fröh a személyes adat jogszabály által megállapított fogalmán kívüli adatkörre a tényszerű adat fogalmát, a “tényadatokat” vezeti be.

⁶⁶⁷ THOUVENIN - FRÜH 2020. 32.

⁶⁶⁸ Thouvenin és Fröh beszámol arról, hogy a szolgáltatók csődje esetén Svájcban az adatszolgáltatáshoz való jog bevezetését már 2017 elején országgyűlési kezdeményezésben követelték, melynek hatására Szövetségi Tanács eleget tett ennek a kérésnek: „Az elosztott főkönyvi technológia és blokklánc jogi alapjai Svájcban” című, 2018. december 14-i jelentésben³³ közzétett bejelentés, valamint a Szövetségi Tanács erre vonatkozó javaslata a március 22-i konzultációs jelentésben, A 2019. november 27-i szövetségi törvény tervezetében, amely a szövetségi törvényt az elosztott elektronikus nyilvántartások technológiai fejlődéséhez igazítja, a tervek szerint az SchKG-t egy új rendelkezéssel (E-SchKG 242a. cikk) egészítik ki, amely előírja a közzététel kriptalapú eszközöket szabályozni kell²³⁵. Ezenkívül általános rendelkezést kell alkotni a csődtömeg feletti rendelkezési jogkörbe tartozó adatokhoz való hozzáférésről (E-SchKG 242b. cikk). Mivel a törvény nem tesz különbséget²³⁶, a személyes és a ténybeli adatokat egyaránt rögzítik. E szabvány szerint az adatokhoz bárki hozzáférést kell biztosítani, aki igazolni tudja az adatokra való jogi vagy szerződéses jogosultságát (E-SchKG 242b. cikk (1) bekezdés) 237. A hozzáférés költségeit annak kell viselnie, aki hozzáférést kér (DEBA 242b. cikk (3) bekezdés). Ha az Országgyűlés követi a Bundesrat javaslatát, és beépíti ezeket a rendelkezéseket az SchKG-be, akkor mai szemmel nézve feltételezhető, hogy a csődhelyzetben a tényadatokhoz való hozzáféréssel kapcsolatos problémák megfelelően megoldhatók. 2020. június 17-én a Nemzeti Tanács első tanácsként elfogadta a tervezetet, benne az új DEBA 242b. cikkével.

⁶⁶⁹ DREXLER 2019. 30-31.

⁶⁷⁰ DREXLER 2019. 8., 17.

⁶⁷¹ DREXLER 2019. 16-17.

megragadhatók. Ugyanakkor a tulajdonjog közjogi megközelítései nemhogy gátolnák az adattulajdon bevezetését, hanem az adatgazdaság jelenlegi fejlettsége mellett egyenesen indokolják is azt. Mindezeken túl pedig a digitális adatok dologi szabályozását sem a tulajdonjog magánjogi elvei, sem pedig a testiség vagy az uralhatóság fogalmi megközelítései nem zárják ki.

Láttuk, hogy dologi jogok tárgyai nem csupán testi tárgyak, hanem immateriális javak, jogok és követelések is lehetnek, és hogy akár jogokon is fennállhat monopóliumot biztosító kizárólagosság, és semmi sem zárja ki azt, hogy egy követelés, mint a kötelmi jogosultság, maga is abszolút szerkezetű jogviszony tárgya legyen⁶⁷², ha az arra vonatkozó jogoknak (ezek keletkezésének, megszűnésének) olyan sajátosságai vannak, amelyek szükségessé teszik az ilyen szabályozást és rendszertani elhelyezést.⁶⁷³ Így a digitális adatok tulajdoni adaptációja a szabályozás révén lényegében már csak jogalkotói döntés kérdése, és ez a döntés a leírtak függvényében alapvetően két lehetőség közötti választást takar, mégpedig az adatok dologiságának elismerése és/vagy a digitális adatok vonatkozásában egy új vagyoni jogi kategória létrehozása az immateriális javak, dolgok jogok és kötelezettségek mellett, figyelemmel arra, hogy az adatok a fizikai világ részeként kifejezetten nem immateriális objektumok.

Szilágyi a digitális adatok magánjogi vagyontárgyként való értelmezését az adatok allokációjának a szabályozása révén, egy allokatív jog formájába⁶⁷⁴ látja megvalósíthatónak, mivel álláspontja szerint a kiszámíthatóságot és a jogbiztonságot e téren leginkább egy dologi jogban gyökerező, allokációs jellegű adatjog szolgálhatná. Tekintettel arra, hogy a digitális adat és az arról rendelkezni jogosult személy közötti kapcsolatot magánjogi szempontból leginkább egy kizárólagosságot biztosító jog tudja lefedni, amit elsősorban a digitális adat vagyontárgy jellege indokol.⁶⁷⁵ Ennek bevezetését akár kiegészítő jogként is elképzelhetőnek tartja, akként, hogy ha az egyéb jogi eszközön keresztül biztosított jogok nem kínálnak megoldást az adatgazdaság minden igényére, akkor ezekre az esetekre az allokatív adatjog, mint egyfajta kiegészítő jog nyerne alkalmazást. Másik lehetőségként az allokatív jog egyéb jogokkal párhuzamosan felépített rendszerét tartja elképzelhetőnek az

⁶⁷² MENYHÁRD 2007. 40.

⁶⁷³ MENYHÁRD 2007. 43.

⁶⁷⁴ SZILÁGYI 2022. 13., 15.

⁶⁷⁵ SZILÁGYI 2022. 28.

adott rezsimek által nem szabályozott kérdésekben.⁶⁷⁶ Szilágyi az allokatív adatjog primér célját leginkább az átruházás szabatos leképezésében jelöli meg, kiegészítve azzal, hogy ez a jog szerepet játszhat akkor is, ha a jogosulatlan behatás elleni, a szerződésen kívüli kárfelelősségi jogon keresztül megvalósuló védelemről van szó, hiszen megkönnyítheti a felelősség megalapozását, mert biztosan lehet tudni, hogy ki a károsult, akinek a vagyonához a szóban forgó adat tartozik.⁶⁷⁷

A digitális adatnak, mint digitális technológiai műterméknek allokatív adatjogok tárgyaként való elhatárolása az információtól, lényegében a digitális adat reifikációját („dologiasítását”) jelenti⁶⁷⁸, így fontos lépés az adattulajdon szabályozásának megvalósítása irányában. Azonban mivel Szilágyi az adatok információs szintjének jelentőségét az adatokra vonatkozó jogok allokálásánál tartja jelentősnek, megválaszolatlanul hagyja a szintaktikai szintű adatokra vonatkozó jogok allokációjának kérdését, vagyis azt a kérdést, hogy kihez rendelhetjük hozzá az adatjogokat akkor, amikor az adatokat még nem értelmeztük, továbbá mivel az adatokhoz a jogok oldaláról közelít, a digitális adat dologi szabályozás szempontjából használható jelentésének (a digitális adat fogalma) meghatározásához a kötelmi jog jogokra és követelésekre vonatkozó relatív szerkezetű szabályait tartja megfelelő támpontnak.⁶⁷⁹

A jelen értekezés ezzel szemben az adatokkal kapcsolatban azonosítható jogokban az adatok tulajdoni szabályozásának szükségességét bizonyító tényeket lát, amelyek a kötelmi jog eszközeivel, a tulajdon tartalmát képező jogok gyakorlásán keresztül, fénycsóvaként világítanak rá/mutatnak rá egy hiányzó szabályozási területre, az adatok tulajdon tárgyaként való szabályozására, az adat fokális fogalmát pedig annak természetét alapul véve igyekszik megragadni. Annál is inkább, mert a tulajdon tárgyait szabályozó dologcentrikus megközelítések nem kizárólagosak, más vagyoni jogi rendszerekben nem jellemzőek, hiszen az angolszász és francia területen azokat a vagyoni jog szabályozza. Ez utóbbi megközelítés pedig még azt is megengedi, hogy a tulajdon tárgyaiként olyan, valóban absztrakt objektumokat is mint a jogok (amelyek az adatokhoz képest is absztraktnak tekinthetők) el lehessen ismerni, amelyek maguk is lehetnek kötelmek tárgyai és vagyoni értékkel bírnak.

⁶⁷⁶ SZILÁGYI 2022. 29.

⁶⁷⁷ SZILÁGYI 2022. 12.

⁶⁷⁸ SZILÁGYI 2022. 28.

⁶⁷⁹ SZILÁGYI 2022. 21.

Mivel azonban a digitális adat nyilvánvalóan nem jog és nem is követelés, ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a tulajdon potenciális tárgyaként szerepel a jogi folyamatokban és a kötelmekben, a tulajdon közjogi és magánjogi tartalmát kitevő jogokat vektorként használva bizonyítom az adattulajdon szabályozásának szükségességét, akként, hogy amire ezek a jogok rámutatnak, vagyis a tulajdon potenciális tárgyaként kezelik, ott szükség van a szóban forgó tárgy tulajdoni szabályozásban való elhelyezésére is, megteremtve az arra vonatkozó kötelmek dologi jogi bázisát.

Azt, hogy a digitális adatok dologként való szabályozása nem lehetetlen, jól példázzák az ABGB dologra vonatkozó normái, és az ezekhez kapcsolódó adat - megközelítések, amelyek elemzése kapcsán Klammernél megfigyelhettük, hogy a dologság egyrészt nem feltétlenül jelent egyben abszolút védelmet is, mivel jóllehet a dolog fogalom az a ABGB szerint mindenestől kiterjed a digitális adatokra, azoknak azonban az adatok egy bizonyos szervezettsége (*Verkörperungen*) alatt, már nem biztost abszolút védelmet, hanem védelmüket a kötelmi jogra és egyéb adatvédelmi normákra hagyja. Egy ilyen korlátozott védelmet Alexander Peuker, a tényleges kizárólagosság biztosítása (a már említett módokon), vagy a szerződésen kívüli kárfelelősségi jog biztosította védelem révén is elegendőnek tart, vagyis nem feltétlenül tartja szükségesnek a kizárólagosságot biztosító jogok létrehozását.⁶⁸⁰

Az adattulajdon szabályozásával kapcsolatban Allen, Rauchs, Blandin és Bear ajánlásaik között kifejtik, hogy a szabályozó hatóságnak az eszköz (adathordozó) tartalmára – esetünkben az adatokra – és a hozzájuk kapcsolódó jogokra kell összpontosítaniuk, nem pedig annak formájára (minőségére), kivéve, ha a forma megváltoztatja az eszköz tartalmi jellegét.⁶⁸¹ Rámutatnak továbbá, hogy jogi szempontból a digitális eszközöket a könyvviteli vagy nyilvántartott eszközökkel analógnak célszerű tekinteni, és ezen túlmenően a szabályozó hatóságoknak megfelelő analógiák mentén javasolt elindulniuk, amikor az adat alapú javak vonatkozásában azok magánjogi és tulajdonjogi összefüggéseit tisztázzák.⁶⁸²

Ha egy jelenség elismerhető tulajdonjog tárgyaként, meg kell határozni, hogy a digitális vagyontárgyak bevezethetők-e, és ha igen milyen szabályozási módszerekkel, általános vagy

⁶⁸⁰ ALEXANDER PEUKERT: *Güterzuordnung als Rechtsprinzip*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2008. 874-875.

⁶⁸¹ ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 12.

⁶⁸² ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 19-20.

speciális szabályozással vezethetők-e be a tulajdon tárgyai közé. Így pl., ha a vagyontárggyal szemben támasztott formai követelményekhez kötött vagyontárgyak megtestesítésére digitális tokent rendszeresítenének, akkor az eszközre vonatkozó nyilvántartásnak együtt kell működnie a megfelelő hatósági nyilvántartással annak érdekében, hogy a jogok hatékony átruházása biztosítható legyen-e tokenek átadásával. Ez viszont külön szabályozást kíván, amelyben biztosítani kell, hogy a főkönyv az összes egyébként előírt formai követelményt (pl. írás, aláírás stb.) teljesítse a mögöttes eszközre vonatkozó tulajdonjogok átruházásához, és emellett meg kell oldani, hogy az erre illetékes tisztviselő (független hatóság) kiváltságos hozzáféréssel rendelkezzen ehhez a nyilvántartáshoz.⁶⁸³

A szerzők ezen digitális eszközök tulajdonjogát olyan beszerzési rendszerként javasolják felépíteni, ahol a digitális token átvevője egyértelmű tulajdonjogi minősítést kap a megszerzett eszköz fölött még akkor is, ha az átadó jogcímében hibás, mint ahogy ez általában sok más pénzügyi eszköz és a pénz esetében is jellemző. Álláspontjuk szerint ebben az esetben valójában csupán főkönyvi változás történik, és a változtatások, a jog átadása a rendszer felhasználói között történik, és annak ellenére, hogy ez a birtokátadás analógiájára is elképzelhető, lényegében egy főkönyvi bejegyzés megsemmisüléséről és új létrehozásáról van szó, aminek végleges jogkövetkezményeket tulajdonítanak.⁶⁸⁴ Mindezekből az is következik, hogy ha a digitális eszközöket a jogrendszer elismeri a tulajdon tárgyaiként, akkor a hagyományos birtokvédelmi jogorvoslatok helyett a tulajdoni jogorvoslatokat kell előnyben részesíteni ahhoz, hogy az eszköz feletti ellenőrzést vissza lehessen állítani.⁶⁸⁵

3.3.3. Ké az adat? Az adattulajdon alanya

Miután körüljártuk és meghatároztuk az adattulajdon tárgyat⁶⁸⁶, és a hozzá kapcsolható jogokat, vizsgáljuk meg azt, hogy ezek a jogok eredendően kihez kapcsolják az adatokat, ki az adattulajdon alanya.

⁶⁸³ ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 23-24.

⁶⁸⁴ ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 29.

⁶⁸⁵ ALLEN – RAUCHS – BLANDIN – BEAR 2021. 12-30.

⁶⁸⁶ Emlékeztetőül idézzük fel, hogy digitális adat alatt értjük az *olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jelet, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrzi.*

Lametti „a magántulajdont olyan társadalmi intézménynek tartja, amely az egyének között a társadalmi gazdagság tárgyain keresztül számos kontextuális kapcsolatot foglal magában, és számos egyéni és kollektív célt hivatott szolgálni. Jellemzője, hogy az egyéneknek bizonyos mértéket rendelnek a társadalmi vagyon szűkös és elkülöníthető tárgyai használatának és elidegenítésének ellenőrzésére, bizonyos fokú kizárólagosságra az élvezetben, valamint bizonyos mértékű kötelezettséget és felelősséget a társadalmi gazdagság szűkös és elkülöníthető tárgyai iránt”⁶⁸⁷. A definíció figyelembe veszi a tulajdon társadalmi meghatározottságát, ezzel a tulajdonnal járó kötelezettségeket és korlátokat is. Stepanov ezt a megközelítést alkalmasnak tartja arra, hogy abból az adat-előállító jogait levezessük⁶⁸⁸. Ebben a megközelítésben a tulajdonjog jellemzően magába foglalja egyrészt a jog(oka)t, másrészt azt a materiális vagy immateriális tárgyat, amely felett a jog fennáll, vagyis Stepanov megközelítésében a tulajdonjog mind materiális mind immateriális javakra értelmezhető.

Bár a pandektista alapú dologi jog egyelőre mostohán bánik a digitális adatokkal, az adattulajdon lehetséges alanyinak egyik mérvadó megközelítése, a német vagyoni jogi diskurzusok területén mutatkozik, és a magyar szabályozások szempontjából is jelentős német polgári törvénykönyv fizikai javakra vonatkozó rendelkezésein alapul (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB 903 § és 90 § rendelkezéseire vonatkozó megközelítés), amely az adat előállítóját a tulajdonjogok jogosultjaként határozza meg.⁶⁸⁹ Az adatok előállítása ebből a szempontból rögzítést vagy kódolást jelent.⁶⁹⁰ A levezetés szerint az adatgyűjtéssel pontosabban annak bitté való kódolásával a fél jogot érvényesíthet a gyűjtött adatokra.⁶⁹¹

Hoeren hasonló megközelítéssel él, amikor a német büntető törvénykönyv (StGB – Strafgesetzbuch) StGB 303a. §-ra hivatkozva párhuzamot próbál vonni az adatok és a fizikai javak, valamint a meglévő pozitív jogi normák között, melynek során a BGB 950. §-ára is hivatkozik. Jogértelmezése szerint az a személy igényelhet tulajdonjogot, aki az adatot technikailag létrehozta, akár közvetlenül adatmemóriába mentve, akár program segítségével, és figyelembe kell venni, hogy az adatmemória tulajdonosa nem feltétlenül az adatok

⁶⁸⁷ DAVID LAMETTI: The Concept of Property: Relations Through Objects of Social Wealth. *University of Toronto Law Journal* 2003. 326.

⁶⁸⁸ STEPANOV 2020. 25-29.

⁶⁸⁹ HERBERT ZECH: Information as Property. *JIPITEC* 2015/6. 192-197. <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-6-3-2015/4315/zech%206%20%283%29.pdf>. (Letöltve: 2023.03.15.) és ZECH 2015. 137–146.

⁶⁹⁰ DUISBERG 2017. 19.

⁶⁹¹ RUSCHE - SCHEUFEN 2018.

tulajdonosa, de jogosult lehet az adatokhoz való hozzáférésre⁶⁹². A BGB 950. § - t Ensthaler egy másik megközelítésében is használja, miszerint az adatok tulajdonjogáról az alapanyagok kezelésével analóg módon lehetne dönten. Itt Ensthaler egy gépet használó cég példáját írja le: a gyártó olyan eszközöket telepít, amelyek adatokat gyűjtenek ezekről a gépekről. A nyers adatokat a gépeket használó cég állítja elő, ezért (csekély) díjat számíthat fel, de az adatokból előállított információra, illetve az ezekből létrehozott adatbázisokra az eszközöket telepítő gyártó igényelheti a jogot. Ensthaler szerint ez a díj független az adatok felhasználásával előállítható értéktől⁶⁹³. Vegyük észre, hogy Hoeren és Ensthaler az adatokat itt már az adattárolótól független entitásként kezeli.

Mindezekkel ellentétben Grosskopf azt állítja, hogy a gépi adatok annak a gépnek a termékei, amelyről az adatokat generálják, és ezért a gép tulajdonosához tartoznak ("Früchte einer Sache", BGB 99. §), azonban elemzését a geoadatokra és a telemetriai adatokra korlátozza.⁶⁹⁴

Vannak olyan megközelítések is, amelyek megkerülik az adattulajdon kérdését és a BGB 100. §-ára hivatkozva azzal érvelnek, hogy az adatok felhasználásával létrehozott érték hozzárendelhető annak az eszköznek a tulajdonosához, amelyre az adatokat mentik. Vagyis a keletkezett érték az eszköz használatából fakad, így az eszköz tulajdonosának joga van a létrehozott értékhez. A szerzők azonban elismerik, hogy az ilyen értelemben vett tulajdonjog vitatott lehet, például, ha az adatokat felhőben tárolják^{695,696}, így az adattulajdon általános megközelítésére kevésbé alkalmas.

Általános értelemben kijelenthetjük, hogy bárki, aki tulajdonjog alanya lehet, értelmezhető az adattulajdon alanyaként is. A valódi kérdés az, hogy az adat létrehozásának/születésének pillanatában ki tekinthető adattulajdonosnak.

⁶⁹² THOMAS HOEREN: Dateneigentum. Versuch einer Anwendung von § 303a StGB im Zivilrecht. *MultiMedia und Recht*, 2013/8. 487.

⁶⁹³ JÜRGEN ENSTHALER: Industrie 4.0 und die Berechtigung an Daten. *Neue Juristische Wochenzeitschrift*, 2016. No. 48. 3475.

⁶⁹⁴ LAMBERT GROSSKOPF: Rechte an privat erhobenen Geo- und Telemetriedaten. In: JOSEF STROBL - THOMAS BLASCHKE - GERALD GRIESEBNER (szerk.): *Angewandte Geoinformatik*. Bei- träge zum 24. AGIT-Symposium Salzburg, Berlin. 171-174.

⁶⁹⁵ DUISBERG 2017.

⁶⁹⁶ RUSCHE - SCHEUFEN 2018. 7.

Ahol az adatok létrehozására irányuló cselekmény érzékelhető, a tulajdonjogi belső kölcsönhatások (rendelkezés, használat hasznok szedése, birtoklás/hozzáférés) és a kizárólagosság is jól érzékelhetők a külső szemlélő számára, így ez a tulajdonjog eredendő alanyát tekintve jó kiindulási pont lehet a tulajdonjogi szabályozáshoz, és még ha a kizárólagosság alkalmanként nehezen is igazolható, az adatok fölötti tényleges ellenőrzéséhez (birtoklás/hozzáférés) és így a velük való rendelkezéshez való jogn keresztül az adatokhoz kapcsolódó tulajdonjog dogmatikailag értelmezhető és megvalósítható⁶⁹⁷. Annál is inkább, mert az adatok keletkezésének pillanata az a pillanat, amikor az adatok a tulajdonjog szempontjából leginkább megragadhatók és alanyhoz rendelhetők. Emiatt nem csupán kézenfekvőnek, hanem dogmatikailag is megalapozottnak és működőképesnek tűnik az a megközelítés, hogy adattulajdonosnak fő szabályként az adatokat előállító személyt tekintsük. Kivéve persze, ha szerződés vagy jogszabályi rendelkezés folytán más személyt kell az adat tulajdonosának tekinteni a keletkezése pillanatában.

A már említett korlátozó tényezőkre figyelemmel az adat-előállítónak jogosultsággal kell bírnia a szóban forgó adatok alapjául szolgáló bemenetek (források) megismerésére, vagyis pl. tekintettel kell lennie arra, hogy az adatok előállításával nem ütközik-e az eljárása a személyes adatok védelméről rendelkező normákba, vagy pl. a titokvédelemre vonatkozó normákba. A tilalom fennállta az adat-előállító tulajdonjogát ugyan nem érinti, az adatvédelmi és titokvédelmi normák azonban ettől függetlenül számon-kérhetők és érvényesíthetők vele szemben, a tulajdoni jogviszony pedig még inkább egyértelművé teszi a felelősségét.

Ezek a megközelítések az adat keletkezésének pillanatában általános szabályozásra alkalmas módon teszik lehetővé az adat tulajdonjogának egy meghatározott személyhez való hozzárendelését, vagyis fő szabályként adattulajdonosnak az tekinthető, aki az adatot létrehozta, azaz aki a tényleges adatelőállítási tevékenységet végrehajtotta, és ebből a szempontból nem releváns az, hogy pl. az adathordozót, vagy az adatot generáló berendezést kihez milyen jogcím alapján rendelhetjük hozzá, vagy pl. hogy az adattartalmat harmadik fél szellemi tulajdonjoga védi-e. Ugyanerre a következtetésre jut Hoeren is, aki szerint az

⁶⁹⁷ THOMAS HOEREN: Datenbesitz statt Dateneigentum. *MultiMedia und Recht (MMR)*, 2019/1. 7. https://www.itm.nrw/wp-content/uploads/MMR_Heft_1_2019_Datenbesitz-statt-Dateneigentum.pdf (Letöltve: 2023.03.15.) (továbbiakban: HOEREN 2019)

egyedüli döntő tényező az adatok tényleges előállítására.⁶⁹⁸ Ezen még az sem változtat, ha az adatok gyűjtésében, tárolásában és feldolgozásában nagyszámú szereplő vesz részt, hiszen erre a jelenlegi dologi minőségű javak világában is vannak példák, amelyek sokszor eredményeznek jogvitákat. Sőt, ha az adatok előállításában többen vesznek részt, egy létező adattulajdoni szabályozás feltehetően arra fogja sarkallni a résztvevőket, hogy a vonatkozó szerződéseikben pontosan lefektessék az adattulajdoni rendelkezéseket és pontosan telepítsék a különböző felelősségi alakzatokat, ami felhívja a figyelmet arra, hogy a kötelmi/szerződéses szabályozás az adatok tulajdoni adaptációját követően is kulcsfontosságú terület marad, ezért a szabályozásban, a vonatkozó szerződéseknél indokolt az írásbeliség kikötése, és megfontolandó az ügyvédi, közjegyzői közreműködés előírása.

Az adatok tulajdoni adaptációja esetén az adattulajdonnak az adat-előállítóhoz történő telepítése, a tulajdonjog kiosztása ezzel a megoldással, a ráfordított befektetés és az adatok létrehozásához felhasznált erőforrások figyelembevételével történik, ami egyébként is tipikusan az szenzorok, berendezések gyártói vagy az érzékelőket használó gazdasági szereplők oldalán merül fel. Ugyanakkor, ha az adatelőállításban több fél vesz részt, az adattulajdon esetében sincs akadálya a közös tulajdon megállapításának. Mindemellett nem kizárt az adattulajdon korlátozása sem, pl. a szabadabb adatelőállítás és adatmegosztás érdekében, például közérdek⁶⁹⁹, tudományos tevékenység vagy a saját célú adatfelhasználás érdekében, vagyis korlátozás attól függően, hogy ki a jogosult, és az adatokhoz ki és milyen célból kér hozzáférést.

3.3.4. Az adattulajdon keletkezése

Klammer az adattulajdon az adat előállítására, másolásra és gyümölcsöztetésére révén látja keletkezni.⁷⁰⁰ Teszi ezt arra tekintettel, hogy ha valaki adatot másol, ezzel új adatot állít elő, ha pedig gyümölcsözteti az adatot, pl. feldolgozza azt, ennek eredményeként is új adat jön létre, vagyis az adatok másolója és feldolgozója/gyümölcsöztetője maga is adatot állít elő, vagyis adat-előállító.

⁶⁹⁸ HOEREN 2019. 7.

⁶⁹⁹ COM (2017) 9 final. 34-36.

⁷⁰⁰ KLAMMER 2019. 375-377.

A fent írottakból következően az adat fölötti tulajdonjog az adatnak, mint mesterséges objektumnak, terméknek az előállításával keletkezik. Tekintettel az adatok keletkezésének folyamatára, miszerint az adat alapvetően a bárki által hozzáférhető környezeti információknak bemenetként való felhasználásával történő kódolás eredménye, az adat keletkezése a bemenetek bináris kóddá alakítása és tárolása révén történik. Vagyis az adat tulajdonát létrejöttének pillanatában megszerzi az, aki azt előállítja. Ahhoz, hogy adott esetben egy adatelőállítással kapcsolatos jogsértés megfelelően számon-kérhető legyen a tulajdonjognak a törvény erejénél fogva, ipso jure kellene létrejönnie. Nincs akadálya annak sem, hogy valaki erről a jogról lemondjon. A magyar jogban mindezek alapján az adatot előállító személy tulajdonszerzésének megállapítására alkalmas lehet a terméken való tulajdonszerzés (Ptk. 5:50. §), illetve a feldolgozás, átalakítás (Ptk. 5:65. §) szabályrendszere, amit az adatelőállítás esetében úgy is meg tudunk közelíteni, hogy az adatok előállításához szükséges energiát (áramot) és az előállítási környezetet, valamint a bemenetek/források gyűjtését az adat-előállító biztosítja (tulajdonolja, bérlő vagy egyéb jogcímen használja), és ezek felhasználásával hozza létre az adatot, vagyis az elektromosságnak egy állandósult mintázatát. Az adat lényegében az adat-előállító birtokába születik.

Ha az adat tulajdonosának fő szabályként az adat előállítóját tekintjük, ez alól kivételt képezhetnek azok az esetek, amelyekben egy, az adat-előállítóra kötelező érvényű szerződés, vagy jogszabály másként rendelkezik. Vagyis az adat-előállító az adatot más érdekében is előállíthatja. Az adatok vonatkozásában ugyanakkor nincs kizárva az sem, hogy a tulajdon megszerzhető olyan adatok fölött is, amelynek birtoklásával a tulajdonos a tulajdonról való lemondás szándékával felhagyott (találás, és hangsúlyozottan nem másolás, mert ez már új adat előállításának minősül). Nem egyenértékű ezzel az, ha az adattulajdonos bármely időszakon keresztül nem gyakorol hozzáférést az adatokhoz. Az adatvédelmi szabályok mindettől függetlenül érvényesülhetnek ezekre az adatokra vonatkozóan is, csakúgy, mint amikor az adat-előállító a bemenetül szolgáló forrásokhoz (információkhoz) az adatforrás engedélye nélkül, vagy jogszabályi felhatalmazás hiányában, illetve csalárd módon fért hozzá. Emlékezzünk majd ezekre a szempontokra az adatokkal kapcsolatos öröklés elemzése során is.

A digitális adatoknak a tulajdonszerzési szabályokkal és az egyéb velük közvetlen kölcsönhatásba kerülő tulajdoni szabályozáshoz kötődő jogintézményekkel való

kölcsönhatásainak elemzése, (pl. az, hogy az adat hogyan viselkedik zálogtárgyként) meghaladja ennek a dolgozatnak a kereteit. Ebben az értekezésben, mint majd a következő részben látni fogjuk, az adatok közvetlen kölcsönhatási rendszerének felvázolásáig jutunk el, bemutatva azt, hogy a digitális adatok tulajdoni adaptációja esetén azokat milyen kölcsönhatási rendszernek kell megfeleltetni a sikeres szabályozás érdekében. Azonban ami a Ptk. szerinti, egyéb tulajdonszerzési szabályok alkalmazhatóságát illeti, a Ptk. tulajdonszerzési módokat felsoroló rendelkezéseit megvizsgálva előzetesen valószínűsíthető, hogy amennyiben a digitális adat dologi minősítést kap, úgy a szerzési módok és a Ptk. ingó dologra vonatkozó egyéb rendelkezéseinek túlnyomó része alkalmazhatóvá válik a digitális javakra vonatkozóan is. Tulajdonképpen csak így válik értelmezhetővé maguknak az adatoknak az átruházhatósága (a nem tulajdonostól való tulajdonszerzéssel együtt). Ugyanakkor azok a digitális javak melyek betöltött funkciójuk szerint külön szabályozásban pl. pénzként vagy értékpapírként nyernek elismerést a tulajdonszerzés szempontjából is pénzként és értékpapírként fognak viselkedni. Mindezek mellett értelmezhető az adatokon a hatósági határozattal és hatósági árverés útján való tulajdonszerzés és az állam hatósági határozattal való kártalanítás nélküli tulajdonszerzése is. Továbbá az adatok esetében is értelmezhető az elbirtoklás ingókra vonatkozó szabályrendszere, az abban való jogutódlással és az elbirtoklás kizártságára és az elbirtoklási idő nyugvása, megszakadására vonatkozó szabályokkal együtt.

Mindezeket túl értelmezhető az adatok tekintetében a találás, és nem kizárt a kincstalálás értelmezése sem, hiszen bizonyos kriptovaluták esetében néha az az érzésünk mintha elásott kincsről beszélénk (jóllehet nem egészen aranyról van szó). Az adatok emellett feldolgozhatók, átalakíthatók, egyesülhetnek és vegyülhetnek így értelemszerűen kínálnak analógiát a feldolgozás, az átalakítás, az egyesülés, és vegyülés szabályai, és jól értelmezhető az adatok vonatkozásában a közös tulajdon intézménye is.⁷⁰¹ Ez utóbbi szabályok kapcsán

⁷⁰¹ Ha például egy tulajdonjoggal védett adatsorhoz új adatpont kerül, felmerül a kérdés, hogy ez már elegendő ok egy új jelenség, új objektum létrejöttéhez vagy sem? Vagy hogy kihez tartozik ez az új adathalmaz? Adattulajdoni szabályozás hiányában a kérdés újabb és újabb kérdésekhez vezet. Pl. minek minősül az eredeti adatsor, és minek minősül az új adatsor? Mi a különbség a kettő között, azon kívül, hogy a második több adatpontot tartalmaz? A kérdések azután újabb kérdésekhez vezetnek. Ugyanakkor, ha adott egy fenti értelemben vett adattulajdonra vonatkozó szabályrendszer, amelynek az alapja, a digitális adatok alapegysége, vagyis a bit, és a példa szerinti adathalmaznak (dologösszességnek) az egyetlen jellemzője az, hogy adatpontok sokasága, az újonnan előállított adatpontok eltérő megállapodás hiányában az azokat előállító személy tulajdonába kerülnek, és így az adathalmazon akár közös tulajdon is létrejöhet olyan arányban, ahogyan az új adatpontok a régiekhez arányulnak. Ha azonban az új adatpontokkal kiegészülve az adatok együtt egy másik minőséget alkotnak, mondjuk adatbázissá vagy NFT - vé válnak, segítségünkre vannak a Ptk. 5:65. § (1)-(5) bek. szerinti feldolgozás és átalakítás szabályai. Ilyen új minőség hiányában pedig a Ptk. 5:66. § (1)-(4) bek.

pedig emlékezzünk vissza arra a korábbi megállapításunkra, hogy a digitális adatokra kétség kívül jellemző feldolgozhatóság, egyesíthetőség és vegyíthetőség a digitális adatok dologi természetének egyértelmű bizonyítékai.

3.4. Jogok és kötelezettségek, szalonképesség a Ptk.-ban. Avagy belső és külső kölcsönhatások.

Mivel a tulajdon tárgyaként felfogott digitális adatokat közvetlenül magába foglaló szabályozási környezet kölcsönhatásainak, vagyis az adatok tulajdoni szabályozáshoz kötődő jogintézményekkel való interakcióinak minőségi elemzése, (pl. az, hogy az adat hogyan viselkedik zálogtárgyként) meghaladja ennek a dolgozatnak a kereteit, itt csupán arra törekszünk, hogy megmutassuk egy, a Ptk.-ban szabályozott adattulajdon belső, valamint közvetlen külső kölcsönhatási jellemzőit. Ezzel egyrészt feltérképezzük azt a Ptk.-beli szabályozási környezetből kiinduló kapcsolatrendszert, amelybe az adatnak tulajdon tárgyaként való szabályozása esetén illeszkednie kell, másrészt bemutatjuk az adattulajdon lehetséges tartalmát, valamint társadalmi meghatározottságából fakadó általános és speciális korlátait.

A tulajdonjog közjogi megközelítése a tulajdonjogot tartalmi jellemzői szerint, más alapjogokkal fennálló összefüggéseiben ragadja meg, megteremtve egyúttal a tulajdonjog korlátozásának lehetőségét. A magánjog – esetünkben a polgári törvénykönyv – pedig az ezen tulajdoni kölcsönhatások által kijelölt teret tölti ki a tulajdon alanyainak és tárgyainak meghatározásával, valamint a tulajdon alanyainak más tulajdoni alanyokhoz, illetve a tulajdon tárgyainak egymáshoz való viszonyának rendezésére vonatkozó normákkal, amely normák célja az egyes tulajdonjogok kollíziójából fakadó konfliktusok rendezése. E normák értelemszerűen a tulajdonjog olyan további korlátozásaihoz vezetnek, amelyek, mint láttuk nagyrészt ugyancsak levezethetők a tulajdon korlátozásának közjogi bázisából kiindulva. Tehát míg a tulajdon közjogi megközelítése elsősorban a tulajdon belső kölcsönhatásait, vagyis a tulajdon alanya és a tulajdon (közvetett)tárgya közötti belső kölcsönhatásokat ragadja meg, addig a magánjogi szabályozás – adaptálva a tulajdon tartalmának közjogi jellemzőit – a tulajdon alanyainak egymás közötti és a tulajdontárgyak egymás közötti viszonyainak

egyesülésre és vegyülésre vonatkozó normái nyerhetnek alkalmazást. Vagyis tulajdoni szempontból a polgári jog konfliktusrendező szabályrendszere máris kész megoldásokat kínál.

rendezésével egyben tulajdon külső kölcsönhatási rendszerét, a tulajdon korlátait is meghatározza, megtartva a koherenciát a tulajdon korlátozásának közjogi bázisával.

Az adatokra vonatkozó tulajdonjog tartalmát kitevő, a tulajdonjog közjogi tartalmából kibontott jogok/tulajdonosi jogosítványok a tulajdonos és a tulajdon tárgya közötti kölcsönhatásrendszerként értelmezhetők (a tulajdon belső kölcsönhatásrendszere), ennek megfelelően vektorokkal ábrázolhatók, amely vektorok a tulajdonos és a tulajdon tárgya között húzódnak, és azt fejezik ki, hogy a tulajdonos milyen hatást fejthet ki a tulajdonának tárgyára.⁷⁰² Ennek az egyszerű gráfnak (hálózatnak) a csúcsai a tulajdonos és a tulajdon (közvetett) tárgya, míg a gráf élei a tulajdonosi jogosítványokat, a csúcsok a kétirányú kölcsönhatásait modellezik. Ezek a vektorokként értelmezett jogosítványok jelenleg az adattulajdoni szabályozás hiányában is rámutatnak arra a szabályozási területre, ezen keresztül pedig a szabályozás hiányára, amit a digitális adatok szabályozása révén lehet betölteni.

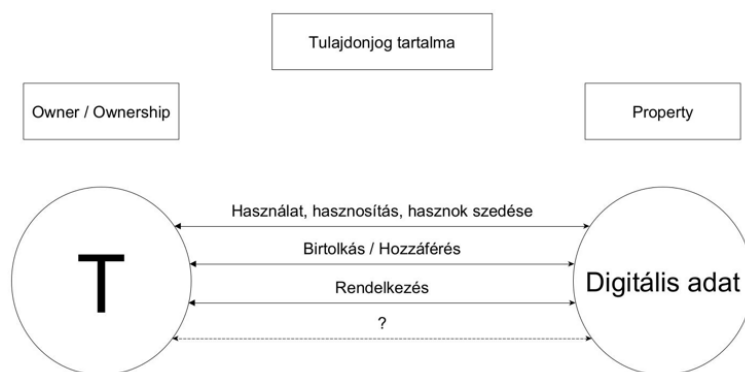
Mint láttuk, a tulajdonjogot alapvetően a tulajdonjog alanya és (közvetett) tárgya között fennálló néhány, a vagyoni jogi rendszereket általánosan jellemző kölcsönhatás határozza meg.

Az alábbi ábrán a tulajdon alanyát, a tulajdonost ("T") jelöli a baloldali kör, aki a fenti levezetés alapján fő szabályként az adatot előállító jogalany. A jobb oldali kör jelöli az adattulajdon közvetett tárgyát a korábban megadott fokális fogalom szerint.

Korábban láthattuk, hogy a tulajdonjog magánjogi tartalmát kitevő triász, a rendelkezés, használat, hasznosítás és birtoklás joga egyaránt érvényesíthető a digitális adatok vonatkozásában, és kimutattuk azt is, hogy e téren a dolog fölötti akár kizárólagos uralom, ezzel összefüggésben pedig a „birtoklás” és „hozzáférés” jelentésbeli lényegüket tekintve azonosnak tekinthetők. Ugyanakkor, mivel a tulajdonjog tartalmát, vagyis részjogosítványait hagyományosan nem tartják taxatív felsorolhatónak⁷⁰³, a „tulajdonosi triász” mellé fel kellett venni egy további, kérdőjelekkel jelölt élt is, amely kérdésre talán épp az adattulajdon bevezetése fog választ adni.

⁷⁰² A rendszerszemléletről, modellekről, vektorokról, gráfokról és hálózatokról írottakat ld. Az értekezés első fejezetében.

⁷⁰³ MENYHÁRD 2007. 173.

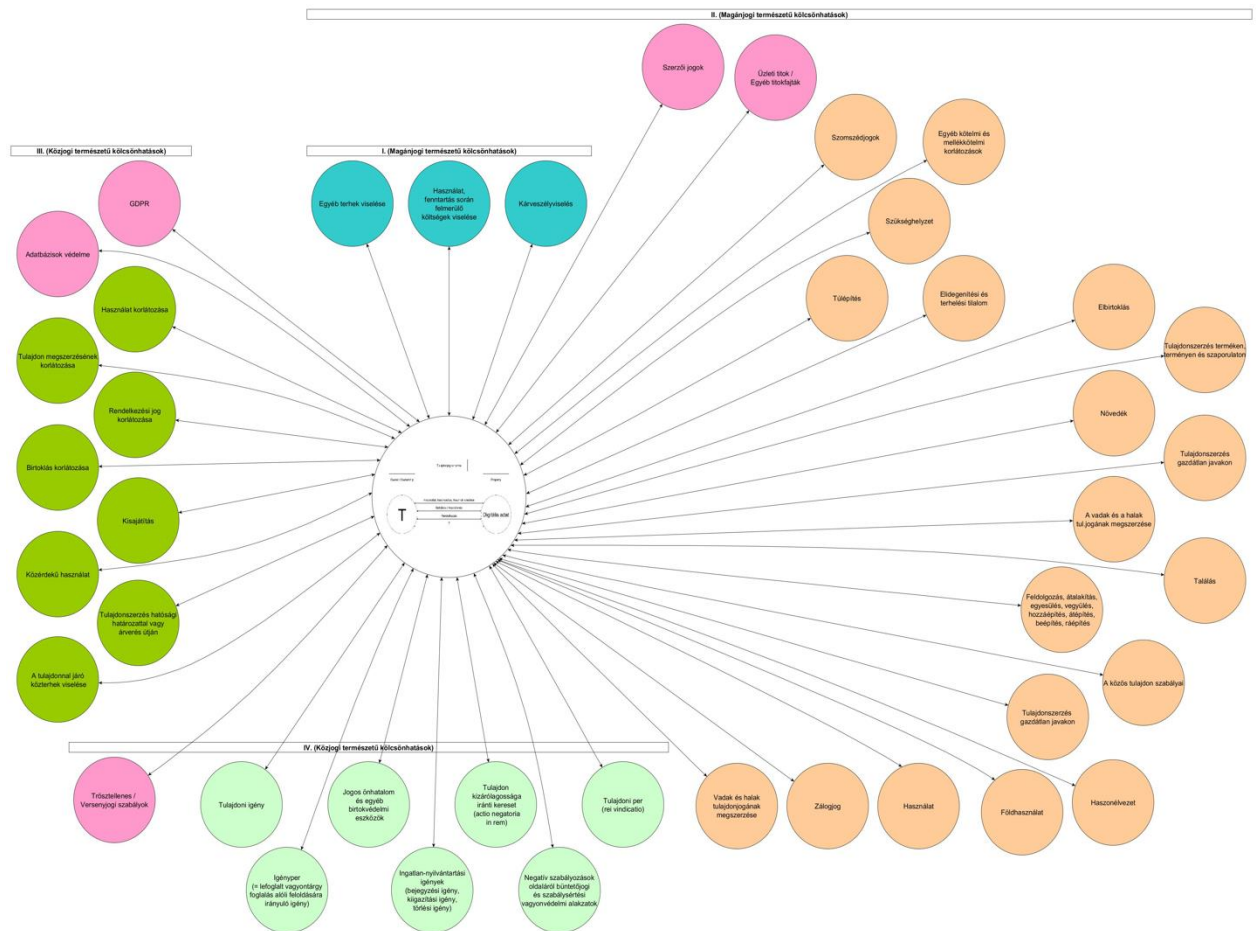

5. ábra. A tulajdonjog belső kölcsönhatásai (a szerző vázolata)

A jogalanyok közötti tulajdoni viszonyokat rendező, a tulajdonjog társadalmi kötöttségéből kibontható normák ugyanakkor a tulajdonjog külső kölcsönhatásrendszerként foghatók fel. Itt a hálózat csúcsait egyrészt a fenti ábra szerinti, immár egyetlen csúcsként értelmezett, “Digitális adat, mint a tulajdon tárgy (tulajdonos/tulajdon közvetett tárgya), és a vele közvetlen kölcsönhatásban lévő jogintézmények alkotják, az élek pedig az adattulajdont érintő közvetlen kölcsönhatásokat modellezik.

A modellek élei mindkét esetben két irányúak, mivel mind a belső, mind a külső kölcsönhatások függenek a tulajdon tárgyának jellegétől/minőségétől, így az, hogy a tulajdonos hogyan gyakorolhatja tulajdonosi jogait, és hogy e jogokat milyen külső, pozitív-jogrendszeri tényezők befolyásolhatják, nem csupán a tulajdonostól, hanem a tulajdon tárgyának minőségétől, ingó/ingatlan, forgalom képes/korlátozottan forgalomképes, osztható/oszthatatlan stb. is függ. A digitális adatok tulajdoni szabályozása esetén a digitális adatnak ebbe a külső és belső kölcsönhatásrendszerbe kell illeszkednie, és még azt sem jelenthetjük ki, hogy itt teljességgel kizárható az ingatlanra vonatkozó analógiák alkalmazása, ha a MetaWorld-ben (MetaWersum) vásárolható virtuális ingatlanokra gondolunk.⁷⁰⁴

⁷⁰⁴ <https://www.portfolio.hu/uzlet/20220201/egyre-nagyobb-uzlet-az-ingatlanvasarlas-a-metaverzumban-iden-mar-egybilliard-dollaros-lehet-a-piac-524383> (Letöltve: 2023.03.15.)

6. ábra: külső tulajdoni kölcsönhatásrendszer a digitális adatok vonatkozásában a Ptk.-ból kiindulva (A szerző vázlatja)

A 6. ábra szerint ábrázolt kölcsönhatások közül egyesek a tulajdoni jogviszony alanya mások pedig a (közvetett) tárgya felől kapcsolódnak a tulajdoni jogviszonyhoz. Ezeket a kölcsönhatásokat az egyszerűség kedvéért egységesen, a tulajdoni jogviszony külső kölcsönhatásaiként ábrázolom, azzal a megjegyzéssel, hogy a tulajdoni jogviszony belső kölcsönhatásain keresztül azok minden esetben kihatnak a jogviszony alanyára, tárgyára és ezek kölcsönhatásaira is, vagyis a tulajdoni jogviszonyt minden elemében érintik.

Az 5. ábrán az I. és II. csoportba tartoznak a tulajdon magánjogi jellegű korlátai, vagyis azok a szabályok, amelyek a tulajdonjogi kollíziókból fakadó konfliktusokat hivatottak rendezni,

melyek ennek során szükségképpen korlátozzák a kollízióban résztvevő valamelyik tulajdonjogot, a III. és IV. csoportba pedig a közjogi természetű tulajdoni korlátok tartoznak, amelyek részint ugyancsak a fellépő tulajdonjogi konfliktusok rendezésére szolgálnak részint pedig a tulajdon alanyainak és tárgyainak minőségét, a tulajdonnal összefüggő jogait és kötelezettségeiket határozzák meg. A rózsaszínnel jelölt, szemantikai szintű megközelítések területei, mivel nem az adatra, hanem az információra irányulnak, ennek megfelelően valamennyien az információhoz kötődő érdekeket védik, az adattulajdon korlátozásában játszanak szerepet. Emiatt a külső kölcsönhatásrendszerhez tartoznak, és az adattulajdon szabályozása során, mint korlátozó tényezők veendőik figyelembe.

3.5. A Ptk. és az adattulajdon de lege ferenda

Tekintettel az adatok fentiekben is bizonyított önálló gazdasági entitás voltára, és a tulajdon közjogi megközelítéseiből levont következtetéseinkre, figyelemmel a bemutatott példákban tükröződő adaptációs folyamatokra, valamint az adattulajdon kapcsán kibontakozó tudományos diskurzusokra, amelyekre inkább jellemző az adattulajdon bevezetésével kapcsolatos bizonytalanság, mint annak egyértelmű elutasítása, kutatásunk egyik eredményeként levonhatjuk azt a következtetést, hogy az adatok tulajdonjogának magánjogi szabályozása nem elkerülhető, vagyis a digitális adatokat a magánjogi szabályozásnak előbb utóbb adaptálnia kell a tulajdon tárgyai közé. Láthattuk, hogy bár e szabályozás ígérkezik egyszerűnek, az elé sem a tulajdoni princípiumok, sem pedig a testiség eszméjének alkalmazása nem gördítenek akadályt, vagyis a szabályozás lehetséges, amihez az értekezés elején kialakítottuk a digitális adatnak egy fokális fogalmát, ami a szabályozás kiindulópontja lehet. A digitális adatok tulajdonjogi adaptációjának tehát akadálya nincsen, annak bevezetése csupán jogpolitikai döntés kérdése, ami feltehetően azon fog múlni, hogy az adatokhoz való hozzáférést és ezzel egyidejűleg az adatokkal kapcsolatos jogbiztonságot a jelenlegi, tulajdoni szempontból rendezetlen állapot vagy pedig az adattulajdon bevezetése szolgálja-e megfelelőbben.

A szerző álláspontja ezzel kapcsolatban az, hogy a jogbiztonság lényeges feltételei, mint a kiszámíthatóság és a számon-kérhetőség egyértelmű szabályokat, a jogi folyamatok valamennyi elemének szabályozását feltételezik, ami magától értetődően foglalja magába a jogviszonyok tárgyainak szabályozását. A szerző ugyanakkor azt vallja, hogy a jogbiztonság

egy jogász számára fontosabb szempont kell legyen, mint a pusztán gazdasági előny. És mint ahogy arra korábban a vagyon közgazdasági és jogi fogalmával kapcsolatban utalt, a vagyon szükségszerűen különböző jogi és gazdasági megközelítései akkor szolgálják hatékonyan a vagyon felhasználását és működtetését, ha közöttük egyensúly áll fenn, ezáltal a jog a maga eszközeivel stabilitást képes biztosítani. Ezt a stabilitást hívhatjuk jogbiztonságnak. A szerző álláspontja ennek megfelelően az, hogy a gazdaság jelenlegi állapotában a digitális adatok, mint jogviszonyok tárgyai megértek arra, hogy azokat a tulajdonjogi szabályozás is adaptálja, tehát az adatok tulajdon tárgyaként való szabályozása szükséges.

A digitális adatok tulajdoni adaptációjának első lépése mindezekre tekintettel a magyar Ptk. esetében legegyszerűbben akként volna megvalósítható, hogy a Ptk. 5:14. § szerinti, „dolog”-ra vonatkozó szabályai között a jogalkotó a (2) bekezdésben a pénz és az értékpapírok, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erők mellett további ingóságként feltünteti a digitális adatot is, egyidejűleg a Ptk. 8:1. § szerinti értelmező rendelkezések (1) bekezdésének soron következő pontjaként (jelenleg 8. pont) felveszi az értekezés elején megadott adatfogalmat, vagyis 8. *a digitális adat olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrzi.*

Ugyanitt érdemes tisztázni, hogy tulajdoni védelem a felszabadított adatokra, tehát amikor az adatok szabad hozzáféréséről jogszabály, vagy az adat-előállító (akár ráutaló magatartással is) rendelkezik, nem vonatkozik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ezekről készült másolat nem állhat tulajdoni védelem alatt.

Az ingó dologként szabályozott digitális adatok 6. ábra szerinti kölcsönhatásrendszer további elemeihez való kapcsolódásának részletes vizsgálata, és ezek szabályozási megoldásainak elemzése meghaladja jelen értekezés kereteit, mindez a további kutatás tárgyát képezi. Itt csupán arra a praktikus gazdasági megfontolásra utalok, hogy az adattulajdonhoz a korlátolt dologi jogok oldaláról közelítve valószínűsíthetjük, hogy az adattulajdon bevezetése feltehetően élénkítő hatást gyakorolna a finanszírozásra, pusztán az által, hogy az adatok így már biztosítékként, pl. zálogtárgyként is bekapcsolódhatnának a gazdasági folyamatokba, hiszen a digitális adat dologként való szabályozása esetén nem lenne akadálya annak, hogy az adatokat, zálogtárgyként, ingó dolgokat terhelő zálogjog

tárgyaiként értelmezzük, amelyek akár kézi, akár jelzálogba is adhatók⁷⁰⁵ az ingó jelzáloggal terhelt adatokra vonatkozó zálogjog pedig a Hitelbiztosítéki Nyilvántartásba lenne bejegyzendő, kivéve persze, ha az adott adat alapú jelenségre vonatkozóan külön, közhiteles nyilvántartás vonatkozna⁷⁰⁶, mert ez esetben az adatokra vonatkozó zálogot és egyéb terheket is oda kellene bejegyezni, amire a nyilvántartás kialakításakor külön fel kell hívni a figyelmet, hiszen az adatokon tulajdoni adaptációjukat követően nem csak a zálogjog, hanem pl. haszonélvezeti jog, vagy az elidegenítési és terhelési tilalom is jól értelmezhetővé válik. Az adatok adatgazdaságban betöltött szerepére és értékére tekintettel feltehető, hogy a finanszírozási folyamatokba biztosítékként való bekapcsolódásuk jelentős lökést adna mind az adat-előállítási mind pedig a finanszírozási szektor részére.

Mindezekon túl az adattulajdon bevezetésével, pusztán az adatok dologi minőségének törvényi megállapítása révén, a Btk. dolgokra vonatkozó vagyon elleni bűncselekményeket szabályozó tényállásai automatikusan kiegészítenék, és jelentősen megerősítenék az adatok védelmét szolgáló szabályrendszert.⁷⁰⁷

Amennyiben pedig a jogalkotó elzárkózna a digitális adatok dologként való elismerésétől/szabályozásától, alternatívaként kínálkozik a digitális adat vagyontárgyként való adaptációja a Ptk. 8:1§ (1) bekezdése 5. pontjának kiegészítése útján, miszerint “5. vagyontárgy: a dolog, a jog, a követelés és a digitális adat”, azzal, hogy a Ptk. 8:1§ (1). bekezdés fent javasolt új, 8. pontja ez esetben is megtartandó.⁷⁰⁸ Ez utóbbi megoldás azonban a Ptk. rendszerében nyilvánvalóan nem jelentene tulajdonjoggal azonos értékű védelmet, ezért azon túl, hogy az adatokat vagyontárgyak közé adaptálja, az adatvédelem kapcsán csak további kérdéseket vetne fel, hosszabb távon pedig egy digitális adatokkal és az azokon fennálló jogokkal foglalkozó külön norma kialakításához vezetne, amihez képest a tulajdoni adaptáció sokkal egyszerűbb feladat, amellet világosabb megoldás.

⁷⁰⁵ Ptk. 5:101. § (1) Zálogjog tárgya bármely vagyontárgy lehet. (2) Kézizálogjog tárgya ingó dolog lehet.

⁷⁰⁶ Ptk. 5:93. § (1) A jelzálogjogot... b) ingó dolog, valamint jog és követelés esetén a hitelbiztosítéki nyilvántartásba kell bejegyezni. (2) Ha az ingó dolog tulajdonjogát vagy a jog fennállását közhiteles nyilvántartás (a továbbiakban: lajstrom) tanúsítja, a jelzálogjog megalapításához a megfelelő lajstromba való bejegyzés szükséges.

⁷⁰⁷ VAN ERP 2017. 247. ... Hollandiában a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a büntetőjogi szempontból jogi digitális vagyontárgyak (azaz adatok) lopás tárgyat képezhetik, és a bíróság felismerte azt is, hogy bizonyítékszerzés céljából az adatbázis lefoglalás tárgya lehet.

⁷⁰⁸ „a digitális adatot olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrizi.”

V. Fejezet

Az adat alapú javak az öröklésben

1. Digitális javak az öröklésben

1.1. A tulajdonhoz és örökléshez való jog

Mint ahogy a digitális, adat alapú javak öröklése a vagyoni jog, a digitális adatok és az adat alapú javak vagyoni hovatartozásának függvénye, az értekezés előző fejezeteiben írottak meghatározzák e javak öröklési státuszát. Az alapjogok körében a tulajdonhoz és az örökléshez való jog együtt tárgyalandó, hiszen az öröklés az örökhagyó vagyonában történő egyetemleges jogutódlás. Az öröklés során az örökhagyó vagyona, mint egész, tehát aktívák és passzívák együtt szállnak át az örökösre/örökösökre, amiből nyilvánvalóan következik, hogy az örökhagyó vagyontárgyai, a tulajdonában volt dolgok, valamint az őt illető jogok és követelések egyaránt átszállnak az örökösre/örökösökre⁷⁰⁹. És mivel az öröklés a tulajdonhoz való alapjogból vezethető le, a digitális javak öröklése is attól függ, hogy azokat tudjuk-e a vagyoni/tulajdon tárgyaként azonosítani. Következésképpen, ha a digitális javakat vagyontárgyként/tulajdon tárgyaként (a német típusú vagyoni jogi rendszerekben dologként) megragadni nem lehet, és hozzájuk fűződő jogokat vagy követeléseket sem lehet azonosítani, úgy azok örökléséről sem beszélhetünk.

Mint láttuk a digitális adatok jogrendszeri adaptációja valamennyi vagyoni jogi rendszer számára problematikus, különösen pedig a Magyarországot is a tagjai között üdvözlő német vagyoni jogi rendszer számára, mivel itt az az adatok jelenleg sem dolognak, sem jognak sem követelésnek, sem pedig egyéb immateriális jószágoknak nem minősülnek, ennek megfelelően maguk az adatok az öröklési jog számára ugyanúgy láthatatlanok maradnak, mint a tulajdoni és vagyoni szabályozás számára.

⁷⁰⁹ Kivéve, ha az adott vagyontárgy esetében a jogutódlás kizárt.

Amíg az adat és az információ nem képes elválni a hordozójától (betű a papírtól, zene a lemeztől stb.) ami biztosítja a jelenség stabil dologi minőségét és ezzel együtt tulajdoni védelmét, valamint a hagyományos adathordozó (papír, CD lemez stb.) birtoklása révén az információk fölötti hatalom gyakorlását is, az adatok és információk öröklése problémamentes. Ezt a jogbiztonságot pedig az egyértelmű, testiséget szem előtt tartó tulajdoni szabályozás alapozta és alapozza meg ma is. Ugyanakkor a digitalizáció, ezen belül pl. a digitális javak, a közösségi média, a felhőszolgáltatások, egyáltalán a digitális adatok megjelenése és terjedése révén kibontakozik egy másik, a régivel erős kölcsönhatásban lévő másféle világ, ami egy egészen új helyzettel szembesít minket. Aminek oka az, hogy az információt hordozó digitális adat, önálló, mondjuk úgy, „hordozófüggetlen” entitássá vált. Másképpen fogalmazva az információ hordozójává maga a digitális adat vált. Így pl. ma az is kérdés, hogy egyáltalán ki férhet hozzá az örökhagyó digitális adataihoz, illetve, hogy az örökhagyóé-e egyáltalán a hozzá köthető adat.

A megoldandó öröklési problémákat az adatvédelmi normák tovább szaporítják, mivel a GDPR csak az élő természetes személy védelmét szolgálja, így az elhunyt személyes adatai a GDPR szempontjából már nem relevánsak, azonban az örökhagyóhoz kapcsolódó adatok között nyilvánvalóan sok olyan, még élő természetes személyre vonatkozó személyes adat van, aminek a GDPR továbbra is védelmet biztosít, és az ilyen adathalmaz örököltősége nem feltétlenül egyeztethető össze a magánszféra és az elhunyt személyiségének védelmével, és általában nem feltétlenül az elhunyt érdeke, sőt azt adott esetben maga az örökhagyó sem akarná. Ez pedig önmagában is felhívja a figyelmet, olyan speciális jogintézmények, pl. végrendeletek, nyilatkozatok bevezetésére, amely az adatok hovatartozását a jogosult halálát követően kifejezetten vagyoni jogi szempontok alapján hivatott rendezni. e normák kialakítsa pedig az öröklési jog területét érinti.

A digitális javak öröklési megközelítései szempontjából érdekes a BGH-nak (Bundesgerichtshof), az adattulajdon kapcsán már röviden ismertetett, III.2R183/17 számú facebook adatokkal kapcsolatos ítélete, amit a szakirodalom az öröklés kapcsán gyakorta említ, és ami jól tükrözi a digitális adatok megítélésével kapcsolatos bizonytalanságot.

Az ítélet, és az indoklás lényege szerint, a felhasználó halála folytán emlékállapotba helyezett facebook adatok a BGB 1922. § alapján, az egyetemes jogutódlás szabályai szerint

örökölhetők⁷¹⁰, mivel az öröklés nem jár jogok megsértésével, sem a posztmortális személyiségi jogok, sem a távközlési titok sem pedig az adatvédelmi szabályok tekintetében. Emellett, mivel a BGB 2047. § (2) bek. és a BGB 2373. § 2. mondata értelmében az örökgyó személyes kapcsolataira vonatkozó iratok (pl. családi iratok és képek) a hagyaték részét képezik, és e tekintetben a digitális profil a családi iratokkal és képekkel mutat szoros rokonságot, az a hagyatéki vagyon körébe tartozik és lényegében örökölhető.⁷¹¹ Pontosabban fogalmazva az örökösök igényt támaszthatnak a felhasználói oldalhoz való hozzáférésre és kommunikációs tartalmának megszerzésére. Ez azonban valójában nem az adatok öröklését jelenti. Mindemellett a bíróság figyelemmel volt arra is, hogy az emlékéllapotba való helyezés szabályaiból nem következik, hogy a hozzátartozók ne örökölhetnék az oldal tartalmát (hozzáférési jogait).

A bíróság tehát nem a facebook profilt, az azt képező adatokat mint vagyontárgyat, vagy mint dolgot ragadta meg az ítéletében, hanem döntését egyrészt a személyes adatok oldaláról való megközelítésekre, másrészt arra alapozta, hogy mivel nem látott törvényi akadályt (egyéb jogok sérelmét) a hozzáférési jogok örökölhetőségének vonatkozásában, a profilt az egyéb, hasonló jellegű hagyatéki vagyontárgyak (pl. naplók, levelek) módjára értelmezte, anélkül, hogy a profilt, mint vagyontárgyat, vagy dolgot meghatározta volna.

A bizonyítás során megítélendő öröklési kérdések körében felmerült az a kérdés is, hogy a felhasználó halála folytán emlékéllapotba helyezett adatokra vonatkozik-e a felhasználói szerződés vagy sem. A kapcsolódó érvelés szerint az emlékéllapotba helyezés szabályai nem részei a felhasználói szerződésnek, azok csak tájékoztató jellegű információk, és nem szerepelnek a felhasználó és a szolgáltató között létrejött szerződés használati feltételei között, így a BGB 305. § (2) bek. 1. és 2. pontja szerint nem részei a szerződésnek. Nem volt nyoma annak sem, hogy a felhasználó azokat ráutaló magatartással vagy egyéb módon elfogadta volna. Ugyanakkor a bíróság (BGH) megállapította, hogy a jogutódok hozzáférését vagy az öröklés kizárását célzó záradékok jogellenesek, mert a felhasználói szerződés céljával ellentétesek, így a BGB 305. § (2) bek. 1. és 2. pontja szerint érvénytelenek, ugyanakkor ellent mondanak a BGB 1922. § rendelkezéseinek. Mindez pedig felhívja a figyelmet arra, hogy a digitális adatok kötelmi jog eszközeivel biztosított védelme

⁷¹⁰ STRALENDORFF NÓRA: A digitális hagyaték kérdése a német joggyakorlatban. *Közjegyzők Közlönye*, 2020/1. 23-28.

⁷¹¹ BGH, 2018.07.12, III.2R183/17.

kulcsfontosságú terület, és az adatokat érintő szerződések kapcsán különös körültekintéssel kell eljárni.

A bíróság rámutatott arra is, hogy öröklési szempontból nem indokolható a személyiségi jogok eltérő megközelítése pusztán azért, mert digitális tartalmakról van szó, vagyis szerinte a személyiségi jogokat, beleértve a halál utáni állapotot is a digitális jelenségek esetében is analóg módon kell alkalmazni. Ennek megfelelően a halál beállta után, a személyiségi jogok egyrészt nem képezik akadályát a digitális hagyaték öröklésnek, csupán az öröklés terjedelmét korlátozzák, másrészt viszont az elhunyt adatainak örökösök általi hozzáférése nem tárgya az adatvédelmi szabályoknak, mert azok élő személyek személyes adataira vonatkoznak, de nem tárgya üzleti, „távközlés” titoknak sem.

A bíróság az alapul fekvő szerződést nem kizárólag személyhez kapcsolódó, tehát örökölhető jogviszonynak minősítette, és kiemelte, hogy ebből a szempontból a digitális és nem digitális jelenségeket nem indokolt elkülönülten értelmezni. A bíróság ugyanakkor elutasította az öröklést kizáró post mortem személyiségvédelemre, valamint az adatvédelem kizárólag élő személyekre vonatkozatható voltára hivatkozó érveléseket. A bíróság ugyanakkor nem foglal állást az adattulajdonnal kapcsolatban, csupán annyit mond, hogy *ebben az esetben* nem indokolt különbséget tenni a funkciójukban azonos jelenségek, a Facebook adatok és a papír alapon létező, tehát dologi minőségű naplók és levelek között. Az ítéletnek megfelelően az elhunyt örökösei (szülei) ilyen módon öröklés folytán a Facebook felhasználói szerződés alanyává váltak, és rendelkeznek az örökhagyó vagyoni jogaival is, továbbá terhelik őket az örökhagyó kötelességei. Mindebből fakadóan pedig így nyert adatokból nyert információk birtokában az örökösök további ismereteket szerezhetnek azokról a jogviszonyokról, amelyeknek az örökhagyó életében részese volt, így ez a hozzáférés segíthet a hagyaték teljesebb felderítésében és minden ebből fakadó további jogviszony rendezésében.

Megjegyzendő, hogy a bár a Facebook profil meghatározóan személyes jellege, magától értetődően igényli az személyiségi jogok oldaláról való megközelítést, a bíróság az adatvédelmi szempontokon túl kötelmi jogi, post mortem személyiségi jogi és titokvédelmi megközelítéseket is alkalmazott a döntés megalapozásához, ami jól tükrözi az előzőekben ismertetett „adattulajdoni szimulációk” jogrendszerbeli érvényesülését.

A német joggyakorlatban az ítéletet megelőzően csupán a vagyoni jogi érintettségű oldalak voltak „örökölhetőek”⁷¹². Más vélemények szerint azonban az e-mailek felhasználása tekintetében is jogosultak az örökösök az örökhagyó interneten keresztül támasztott igényeinek érvényesítésére⁷¹³. Vagyis az örökös kérheti a szolgáltatótól az örökhagyó e-mailjeinek rendelkezésre bocsátását. A Német Ügyvédek Egyesületének egy 2013-ban kiadott ajánlása szerint pl. a digitális hagyaték a digitális vagyon egésze.⁷¹⁴ Hoeren pedig úgy véli, hogy minden, az interneten elérhető személyes adat és adatgyűjtemény a digitális vagyon körébe tartozik, függetlenül attól, hogy azok helyi vagy külső adathordozón található-e, illetve kóddal vannak ellátva, vagy kód nélkül kerültek mentésre.⁷¹⁵ Hoeren a kérdést a személyes adatok oldaláról közelíti meg, és megállapításai itt olyan adatkörökre vonatkoznak, amelyek hozzáférése magától értetődően – legalábbis nagyrészt – a forrásuk hatalmába tartozott. Mindenesetre az örökhagyó, mint adatforrás rendelkezési joga nem zárható ki ezen adatok tekintetében az örökhagyó által élvezett jogok közül. Érdeemes azonban megfontolni Thouvenin és Früh ezzel kapcsolatos figyelmeztetését, miszerint az örökhagyó nem feltétlenül akarja, hogy mindez az adat, az egész adathalmaz öröklődjön.⁷¹⁶ A figyelmeztetés nem alaptalan, hiszen a digitális lábnyomaink olyan léptékűek lehetnek, amit emberi képességekkel egyszerűen képtelenség feltérképezni és belátni. Valóban azt akarjuk, hogy ezek az adatok mindenestől örökölhetőek legyenek, és azzal az örökösökkel (beleértve pl. a magyar jog szerinti szükségképpen végső örökösöt az államot is) lényegében azt tegyenek, amit csak akarnak?

Mivel az adat alapú javak nem csupán személyhez szorosan kötődő digitális profilokban, hanem számtalan más minőségben is egyre nagyobb számban szerepelnek a jogviszonyainkban, és az azokkal kapcsolatos jogok érvényesítését nem célszerű pusztán egyedi bírói ítéletektől⁷¹⁷ tenni függővé, a leírtakat figyelembe véve feltehető, hogy az

⁷¹² MAIKE BINKERT - MICHAEL STOLZ - JOERG HEIDRICH: Der Tod und das soziale Netzwerk – Digitaler Nachlass in Theorie und Praxis. *Zeitschrift für Datenschutz*, 2013. 155.

⁷¹³ STEPHANIE HERZOG: Der Digital Nachlass – ein bisher kaum gesehenes und häufig missverstandenes Problem. *NJW*, 2013. 3745.

⁷¹⁴ PETER BRÄUTIGAM: DAV Empfehlung. 34/2013. 93. Az ajánlás a szerzői jogok oldaláról közelítve sorolja ide a weboldalak, domáinek feletti jogokat, és az ún. “Provider” internetes szolgáltató és az örökhagyó között létrejött, internet használatra és kapcsolódó ajánlatokra vonatkozó szerződéses viszonyokat.

⁷¹⁵ THOMAS HOEREN: Der Tod und das Internet – Rechtliche Fragen zur Verwendung von E-mail und www-Accounts nach dem Tode des Inhabers. *Neue Juristische Wochenschrift (NWJ)* 2005. 2116.

⁷¹⁶ THOUVENIN - FRÜH 2020. 32.

⁷¹⁷ A bírói ítélet rendszerint évekkal az ügyben megítélt jelenség keletkezését követően születik meg, amikor a megítélt jelenség megváltozott, vagy esetenként már nem is létezik. A fent hivatkozott esetben a jogerős ítélet pl. a jogosult 2012-ben bekövetkezett halálát követően hat évvel később, 2018-ban született meg.

adattulajdon bevezetése az adatforgalom tulajdoni bázisának megteremtése révén az öröklésben is egyértelműbb és kiszámíthatóbb viszonyokat teremtené.

1.2. Digitális hagyaték?

A leírtakból levonhatjuk azt a következtetést, hogy digitális hagyatékról legfeljebb átvitt értelemben beszélhetünk, mert ha e téren fel is merül az öröklés, az legfeljebb digitális adatokon fennálló, adatokkal kapcsolatos jogok és követelések öröklését jelenti, mely jogokat és követeléseket önmagukban szemlélve a digitális jelző esetleg már eszünkbe sem jut.

A digital footprint ugyanakkor rendszerint egy olyan hatalmas adatmennyiséget takar, amelynek összetételéről és terjedelméről eleve nem lehet fogalma a “digital foot” tulajdonosának, vagyis annak a jogalanynak, aki ezeket a digitális lábnyomokat hagyta. Ebből fakadóan pedig rendkívül nehéz volna ezeket az adatokat bármely szempontrendszer alapján osztályozni, pl. úgy, hogy melyek tartoznak az ún. digitális hagyatékhoz és melyek nem. Az adatok ugyanakkor potenciális értékhordozók, és ez a tulajdonságuk alapozza meg vagyoni és tulajdoni megközelítéseiket az öröklés szempontjából is, azzal a kiegészítéssel, hogy az öröklés esetében az ún. előszereteti értékkel is számolni kell. Vagyis a digitális adatokkal kapcsolatos jogbiztonság megteremtésének az öröklés szempontjából is kulcskérdése az adatok egyértelmű (értsd abszolút) hatályú törvényi hozzárendelése valamely jogalanyhoz, aminek biztosítására a magánjog a vagyoni/tulajdoni szabályozás révén hivatott.

Mint ahogyan a fentiekben is láhattuk, digitális adatok jogrendszeri megközelítéseit Európában, így Magyarországon az adatvédelem, a személyes adatok védelme (GDPR) dominálja, amely az öröklés területén alapvetően az adatok elhunyt forrásának emlékére és az élő hozzátartozók jogaira és szabadságaira koncentrálna igyekszik kielégítő alkalmazást találni.

A meglévő jogrendszeri analógiák emellett más megközelítési lehetőségeket is kínálnak, mint pl. a kötelmi jogi megközelítések, az adatforrások és az adat-előállítók/adatkezelők közötti megállapodások, amelyek alapján ez utóbbiak a forrásként szolgáló alany halálát

követően is megőrizhetik és kezelhetik az elhunyttól származó adatokat, ráadásul úgy, hogy ez esetben azokra már nem vonatkoztathatók az adatvédelmi szabályok, amelyek így már visszatartó erőt sem képesek kifejteni, vagyis az adatkezelésre ezt követően az adatkezelő érdekeinek teljes dominanciája lesz jellemző. Ugyanakkor, ahogy korábban a GDPR kapcsán, valamint Thouvenin és Früch véleményére hivatkozva utaltam, ezek között az adatok között sok olyan adat is van, amelyekkel más, élő személyek adatainak védelme is felmerül (pl. rokonok, ismerősök, üzletfelek és más személyek).

Mindazonáltal megállapíthatjuk, hogy az adatok sorsának, jogosult/forrás halálát követő rendezése döntő részben az adatvédelmi normák és a kötelmi jogi, szerződéses szabályozás figyelembevételével történik, így az öröklési szempontok elsősorban kötelmi jogi megközelítéssel, jogok és követelések vonatkozásában tudnak érvényesülni. Egyelőre tehát hiányoznak azok a normák, amelyek a digitális adatokat az öröklési folyamatokba egyértelműen közvetíthetnék, amely normák alapját leginkább az adatok tulajdoni adaptációja biztosítaná.

Azt, hogy a területhez a jogalkotók jellemzően nem az öröklés, hanem a kötelmi jog oldaláról közelítenek, jól mutatja a Magyar Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) online adatok halál utáni sorsára vonatkozóan kiadott szabályzata⁷¹⁸ is, ami a Bundesgerichhof idézett ítéletével szemben úgy foglal állást, hogy a halál ténye megszünteti a szerződéses kötelmet, ezért az adatkezelő köteles törölni az addig jogszerűen kezelt személyes adatokat. Az adat-előállító adatok fölötti tulajdonjogát feltételezve ez a megoldás az adat-előállító tulajdonjogának megsértését jelentené, ráadásul úgy, hogy ezért semmiféle kompenzációt nem biztosítanak (nyilvánvalóan nem kisajátításról van szó).

A NAIH megközelítése arra vezethető vissza, hogy az adatvédelem a magánszféra és a személyiség védelmén alapul, ez utóbbiak pedig az emberi életen, az emberi méltóságon és autonómián alapulnak. És jóllehet az emberi élet és az emberi méltóság pedig a magyar alkotmánybíróság gyakorlata szerint is egymástól elválaszthatatlan egységet képeznek, oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjogokként e jogok között minden mást megelőző, legnagyobb értékkel bírnak⁷¹⁹, hazai polgári jogi gondolkodástól idegen az, hogy a

⁷¹⁸ A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása az online adatok halál utáni sorsáról. https://www.naih.hu/files/Ajanlas_online-adatok-halal-utani-sorsarol.pdf (Letöltve: 2023.03.15.)

⁷¹⁹ 23/1990. (X.31.) AB határozat.

személyiségi jogok túléljék az alanyukat.⁷²⁰ A kegyeleti jog már nem az elhunytat, hanem a túlélők érzelmeit és személyiségi jogait védi.⁷²¹

Öröklési szempontból a GDPR és az arra épülő európai adatvédelmi normahálózat, a már nem élő személyek adataival kapcsolatban tehát legfeljebb közvetett védelmet biztosíthatnak, azokban az esetekben, ahol az elhunyt személyes adatai közvetlenül utalnak más, még élő adatforrások személyes adataira. A német alkotmánybíróság pl. a Grundgesetz 1. Cikkében írt emberi méltósághoz való jogból vezeti le egyfajta kegyeleti jogként az ún. Postmortales Persönlichkeitsrecht intézményét⁷²², ami szintén nem köthető össze az adatvédelmi szabályozással⁷²³.

A GDPR az elhunyt személyek személyes adatainak kezelésére vonatkozó szabályozások kialakítását egyébként a tagállamokra bízta⁷²⁴, és míg ezzel Németország nem élt, addig a Francia Adatvédelmi törvény (Loi Informatique et Libertés)⁷²⁵ 2016. évi módosítása már biztosítja az adatalanyok részére, hogy rendelkezhessenek arra vonatkozóan, hogy hogyan kezeljék a személyes adataikat haláluk után. A lehetőség mind általános mind pedig speciális adatkezelési rendelkezések megtételére vonatkozik. Az általános rendelkezéseket a francia adatvédelmi hatóságnak (Comission Nationale de l’Informatique et des Libertés), a speciális rendelkezéseket pedig az adatkezelőknek kell továbbítani, és a rendelkezések bármikor módosíthatók vagy visszavonhatók, továbbá a rendelkezésre harmadik személy is feljogosítható, aki érintett halála esetén jogosult lesz megismerni a rendelkezéseket és kérni azok végrehajtását. Kijelölt személy, vagy rendelkezés hiányában e jogok az elhunyt örököseit illetik, vagyis az örökösök lesznek jogosultak az adatvédelmi törvényben meghatározott jogok gyakorlására, töröltethetik a felhasználói fiókot, tiltakozhatnak a személyes adatok további kezelése, feldolgozása ellen, módosítást, helyesbítést kérhetnek, a közöttük kialakult vitás kérdésekben pedig bírósághoz fordulhatnak. E szabályok kógensek, így az adatkezelők felhasználási feltételei azokat nem csorbíthatják. Meg kell jegyezni, hogy

⁷²⁰ KECSKÉS LÁSZLÓ – KÖRÖS ANDRÁS – MAKAI KATALIN – OROSZ ÁRPÁD – OSZTOVITS ANDRÁS – PETRIK FERENC: *Az új Ptk. magyarázata I-IV*. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 147.

⁷²¹ OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. Törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I*. Budapest, Opten 2014. 311.

⁷²² ZAKARIÁS KINGA: Az általános személyiségi jog a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/2. 73.

⁷²³ TIM BECKER: Verstorbenen und die DSGVO, anwalt.de.,2019.05.29. https://www.anwalt.de/rechtstipps/verstorbenen-und-die-dsgvo_155692.html (Letöltve: 2022.06.28.)

⁷²⁴ GDPR Preambulum (27) bek. – idézi SCHUBAUER 2021.

⁷²⁵ Loi n 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l’informatique, aux fichiers et aux libertés, <https://www.cnil.fr/fr/loi-informatique-et-libertes> (Letöltve: 2022.06.28.)

ugyanezen adatkör felhasználható kutatás céljára, kivéve, ha ez ellen az érintett még életében kifejezetten tiltakozott (84-86. cikk)⁷²⁶.

A francia megközelítés, mint halál esetére vonatkozó rendelkezés az adatokkal kapcsolatos jogok öröklése irányába mutat ugyan, azonban megmarad az adatvédelem talaján, vagyis nem a digitális adatokat, hanem a hozzájuk kapcsolódó személyhez fűződő jogokat ragadja meg.

A klasszikus öröklési jogi megközelítéshez már közelebb áll az a svájci megoldás, amely szerint az adatforrásnak a végrendeletekre vonatkozó alaki szabályok szerint végrendeleznie kell adatai sorsáról, ahhoz, hogy bizonyos információs önrendelkezési jogai a halálát követően is érvényesülhessenek. Ehhez persze, a megfelelő hozzáféréseket is az örökösök rendelkezésére kell bocsátani. Azonban a hozzáférési kódokat nem feltétlenül kell az örökösökre bízni, ha azt az örökhagyó nem akarja, mivel ebben segítségére van az ún. Vererbungsdienst szolgáltatás, és a mögötte álló szervezet, ami alkalomadtán a hagyaték kezelésével is megbízható. Mindezeket túl a svájci Bundesgesetz über den Datenschutz (DSG) 1. cikk (7) úgy rendelkezik, hogy az elhunyt személyére vonatkozó adatokat ki kell adni, ha a kérelmező a jogi érdekét bizonyítja és a hozzátartozóknak vagy harmadik személyeknek az érdekét ez nem sérti.⁷²⁷

Ami Magyarországot illeti, az információs önrendelkezési jogról és információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 2018. évi módosítása⁷²⁸ a 25. § beillesztésével a GDPR fenti felhatalmazása alapján, tekintettel a NAIH fent hivatkozott ajánlásában foglaltakra is, lehetővé tette az információs önrendelkezési jog halált követő kiterjesztését.

A hivatkozott rendelkezés szerint az érintett halálát követő öt éven belül, az ott meghatározott, az elhatalmazott életében megillető jogokat, az érintett által arra ügyintézési rendelkezéssel, illetve megfelelő alakiségű okiratba foglalt, az adatkezelőnél tett nyilatkozattal meghatalmazott személy jogosult érvényesíteni. Ha az érintett egy

⁷²⁶ SCHUBAUER PETRA: A digitális hagyaték egyes szabályozási kihívásai, különös tekintettel az adatvédelmi aspektusokra. *Pro Futuro*, 2021/1. 89. (továbbiakban: SCHUBAUER 2021)

⁷²⁷ SCHUBAUER 2021. 91.

⁷²⁸ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek az Európai Unió adatvédelmi reformjával összefüggő módosításáról, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi XXXVIII. törvény 10. §-ával módosítva, 2018.07.26-tól hatályos.

adatkezelőnél több nyilatkozatot tett, a későbbi időpontban tett nyilatkozat lesz érvényes. Ha viszont az érintett nem tett ilyen jognyilatkozatot, a Ptk. szerinti közeli hozzátartozója jogosult a vonatkozó § szerinti jogokat érvényesíteni, az érintett halálát követő öt éven belül. Mégpedig az a közeli hozzátartozó, aki ezt a jogosultságot elsőként gyakorolja. Mindezekon túl az adatkezelő kérelemre tájékoztatja az érintett Ptk. szerinti közeli hozzátartozóját a megtett intézkedésekről, kivéve, ha azt az érintett megtiltotta.

Tehát a magyar megoldás is megmarad egyrészt az adatvédelmi, másrészt kötelmi jogi alapú megközelítésekénél, ez utóbbira utal a joggyakorlásra biztosított 5 év is, ami egyezik a Ptk. szerinti általános elévülési idővel, ráadásul nem az érintett tudomására jutásától, hanem a halál beálltától számítva. A szabályozás normáinak érvényesülését jól szolgálná egy olyan nyilvántartás kialakítása, ami a szóban forgó önrendelkezési nyilatkozatoknak a központosított hatósági nyilvántartását és kezelését biztosítaná. A jogalkotó ehelyett e nyilatkozatok nyilvántartását az adatkezelőhöz telepítette, ami gyakorlatilag lehetetlenné teszi a szabályozással célzott jogok érvényesülésének ellenőrzését, és megnehezíti azok számon-kérhetőségét, mivel épp azoknak szolgáltatja ki az adatforrásokat/jogosultakat és jogutódaikat, akiknek érdekében áll az adatok megőrzése és további felhasználása. Ezen pedig az sem változtat sokat, hogy a Facebook 2015 óta a hagyatéki kapcsolattartó kijelölését teszi lehetővé, vagy hogy a Google biztosítja, hogy az elhunyt felhasználó örökösei kérelmezzék a hozzáférést az elhunyt fiókjához és arról, illetve tartalmáról rendelkezhetnek, vagy hogy a Twitter lehetővé teszi, hogy az elhunyt családtagjai vagy meghatalmazottja eljárjanak az adathozzáférés de-aktivizálása érdekében.

Az adatokra vonatkozó önrendelkezési nyilatkozatok öröklési jog, vagyis a végrendeletek területére való átsorolása pl. magától értetődően biztosíthatná a rendelkezés központi nyilvántartásának lehetőségét a Magyar Országos közjegyzői Kamara által vezetett Végrendeletek Országos Nyilvántartásán keresztül, akár egy speciális végrendelkezési forma bevezetésével, ahol az adatai, adat alapú javai vonatkozásban rendelkezhetne az örökhagyó.

A digitális adatok és az adat alapú javak jelenleg kívül esnek a Ptk. vagyontárgy fogalmán, ugyanakkor a Ptk. 7:10. § rendelkezései szerint az örökhagyó halála esetére a végintézkedésben a vagyonáról (vagy annak egy részéről) rendelkezik, vagyis a végintézkedésnek szükségképpen vagyoni rendelkezést kell tartalmaznia. Ha tehát egy

végrendeletnek szánt, halál esetére szóló nyilatkozat vagy rendelés címén kizárólag digitális adatokra, vagy a Ptk. által vagyontárgyként el nem ismert egyéb objektumokra vonatkozik, akkor azt kockáztatjuk, hogy a nyilatkozat kicsúszik a végrendelet fogalma alól, és valójában végrendelettről itt nem is beszélhetünk.

Ezt szem előtt tartva, jóllehet nem zárható ki hogy a leendő örökhagyó a digitális adatokra, adat alapú javakra vonatkozóan halála esetére tett nyilatkozataiban (akár végrendeletében), vagy a vonatkozó szerződéseiben olyan szabályokat fektessen le, amelyek alkalmasak a hozzá kötődő adatok sorsának meghatározására a halálát követően is, rendelkezései érvényesülésének ma gátat szab az a tény, hogy az adatok, és ebből fakadóan az adatvilág vagyontárgyként külön el nem ismert egyéb megnyilvánulásai a hagyományos vagyoni megközelítések alkalmazása mellett nehezen, a Ptk. rendelkezései értelmében pedig egyáltalán nem ragadhatók meg vagyontárgyként. Így, ha valamely határos jogterület, pl. az adatbázisok védelme, a személyes adatok védelmére vonatkozó normák, a szellemi alkotások joga, vagy akár egy jól megkonstruált szerződés nem kínál alkalmazható analógiákat a szóban forgó adatok vonatkozásában, és azokhoz pl. a hozzájuk fűződő örökölhető jogokon keresztül nem lehet hozzáférni, az örökhagyó adatokra vonatkozó rendelkezései vagy a szerződés kikötései egyszerűen nem, vagy csak jelentős nehézségek árán lesznek számon-kérhetők.

Az adatok tulajdoni szabályozása, és ezzel párhuzamosan az önrendelkezési nyilatkozatok végintézkedés területére való átsorolása mindezek fényében akkor is képes lenne erősíteni a jogbiztonságot az öröklés területén, ha ez a szabályozás a szóban forgó adatokat tulajdoni szempontból nem az adatforráshoz (örökhagyóhoz) rendelné. Végülis nem a "lábról" hanem annak a "nyomairól" beszélünk, amely nyomok rögzítése és tárolása megfelelő infrastruktúra létrehozását feltételezi és költségekkel jár, amit nem az adatforrás finanszíroz, sőt, alkalmanként éppen azokkal a személyes adatokkal teljesít ellenszolgáltatást ennek az infrastruktúrának a használatáért és a belőle fakadó előnyök élvezetéért, amelyeknek ő maga a forrása. Mivel a jogi érdek fennáll, ilyen esetekben nem kizárt egyfajta hozzáférési jog meghatározása (vagy a jövőbeli szabályozás függvényében akár közös tulajdon létrehozása) sem, a hozzáférési jognak pedig az egyik bázisát képezheti az örökös minőség, és az mint jog, már a fennálló öröklési regime szabályai szerint is örökíthető lenne.

Példának okáért, az adatok tulajdoni adaptációja mellett egy speciális, digitális javakra vonatkozó végrendelet típus bevezetésével és e végrendeletek nyilvántartási kötelezettségének előírásával, továbbá jogi szakértelem kötelező, törvényi bevonásával, jelentős előrelépést tehetünk a jogbiztonság irányába. Annál is inkább, mert Magyarországon a végrendeletek nyilvántartásába közjegyzők és ügyvédek egyaránt tehetnek bejelentést, így a bejelentés kötelezettségének jogszabályi előírásával ezekhez a végrendeletekhez automatikusan jogi szakértelem volna köthető, pusztán a bejelentési kötelezettség előírása révén is. A szakértelem bekapcsolása pedig a terület speciális volta miatt nagyon is indokolt. Ugyanakkor az adattulajdon bevezetésével az örökléshez való jog magától értetődően zöld utat kapna a digitális javak tekintetében is, ami nem csupán egyértelműbb jogviszonyokat, hanem valószínűleg tudatosabb szerződési magatartást is indukálna az érintettek részéről.

VI. Fejezet

Összegzés

Az értekezés II. fejezetében megismerkedhettünk a digitális adatok természetével, amelyből kiindulva meghatároztuk a digitális adatnak egy olyan fokális fogalmát, amely a III. és IV. fejezetben írottakra is figyelemmel alkalmasnak tartunk arra, hogy az adatok tulajdoni/dologi szabályozásának kiindulópontjául szolgáljon. Ugyanitt láthattuk azt is, hogy hogyan válik az adat a BigData paradigma elterjedésével értékké, majd a globális adatereskedelmet és adatgazdaságot meghatározó áruvá. Bizonyítottuk, hogy az adat e folyamat révén közgazdasági értelemben vagyontárggyá vált, ami az adat vagyoni minőségét a vagyon közgazdasági fogalmán keresztül közvetíti a jog vagyonfogalmának körébe.

A vagyon - tulajdon relációk elemzése során a III. fejezetben, a tulajdonjog közjogi megközelítéseit elemezve bizonyítottuk, hogy ezek a megközelítések, és a tulajdon tartalmának és társadalmi kötöttségének jellemzői nem, hogy nem akadályozzák a digitális adatok tulajdoni adaptációját, hanem egyenesen arra utalnak, hogy ez az adaptáció szükséges.

Mindezeket követően az értekezés IV. fejezetében, az egyes vagyoni jogi rendszerek jellemzését, a tulajdoni alapelvek és a dologiság ismérveinek vizsgálatát, továbbá a digitális adatokkal kapcsolatos jelenlegi jogrendszeri visszacsatolások (tulajdoni szimulációkat) bemutatását és értékelését követően bizonyítottuk, hogy sem a tulajdoni alapelvek, sem pedig a dologiság ismérvei nem képezik akadályát annak, hogy a szóban forgó fokális adatfogalommal leírt digitális adatot a jogrendszer a tulajdoni szabályozás révén adaptálja.

Az elemzés során megvizsgáltuk az adattulajdon szabályozásának indokoltságát, feltételeit és lehetőségeit, továbbá a tulajdon külső és belső kölcsönhatásrendszerének felvázolása révén vizualizáltuk a szabályozás során figyelembeveendő szempontokat és jellemzőket, mind a feltételezett adattulajdon tartalmát mind pedig társadalmi kötöttségéből fakadó korlátait illetően. Ennek során láttuk, hogy a digitális adatoknak nem elegendő pusztán vagyontárgyi státuszt adni, hanem azokat kifejezetten a tulajdoni/dologi szabályozás

rendszerében kell elhelyezni dologként, vagy a tulajdoni szabályozás új típusú objektumaként a dolgok, jogok, követelések és egyéb immateriális javak mellett. És mivel közjogi értelemben az abszolút védelem általánosan jellemzi ugyan a tulajdont, a magánjogban azonban van arra is példa, hogy egy objektum abszolút védelem nélkül is lehet tulajdon tárgya, és akár dolog is⁷²⁹ (mindazonáltal a numerus clausus elvének alkalmazása az abszolút védelem biztosításának feltétele), az adat tulajdoni szabályozását támogató döntés során, el kell döntenie azt is, hogy ez a védelem abszolút vagy relatív hatályú legyen-e. Erre tekintettel az értekezésben külön alternatív javaslatot is tettünk.

A különböző megközelítések elemzése alapján levonhattuk azt a következtetést, hogy a nevesíthető (fogalmilag meghatározható) és ezért a numerus clausus elv alkalmazására alkalmas objektumnak, az abszolút hatályú védelem elnyeréséhez egyúttal a testiség eszméjének is meg kell felelnie, vagyis testi tárgynak kell lennie. Olyan fizikai jelenségnek, amely az embertől, az ember gondolkodásától és a kötelemektől függetlenül is létezik, és amely a fizikai világ alkotóelemeinek, egy hosszabb rövidebb időre állandósult mintázataként jellemezhető (pl. egy kavics, egy csavar, egy jégből faragott szobor, egy autó vagy egy kutya). Úgy tűnik tehát, hogy az abszolút védelem biztosítása és a testiség eszméje, azon belül is a (relatív) fizikai állandóság kívánalma szorosan összefügg, ami feltehetően az emberi fogalomalkotás és a fizikai tapasztalás szoros és ősi kapcsolatára vezethető vissza. Röviden, ha a tulajdon tárgyára vonatkozóan a testiség feltételei fennállnak, az abszolút védelem fennállta sem kérdés.⁷³⁰

Ezért tapasztaltuk azt, hogy a numerus clausus és az abszolút védelem elvének együttes érvényesülése a testi tárgyak területén koncentrálódik, amelyeket ma, az ürteleszkópok és elektro-mikroszkópok korában már nem csak elképzelni tudunk, hanem fizikai valójukban

⁷²⁹ Ahogy a francia és angol vagyoni jogi rendszerekben is láthattuk, a tulajdon tárgyaként való elismerés nem feltétlenül jelent abszolút védelmet. Van Erp azért is hangsúlyozza a numerus clausus elvét szemben az abszolút védelem elvével, mert bár a numerus clausus elv alkalmazása az abszolút védelem érvényesíthetőségének feltételül szolgál, a numerus clausus elv érvényesítése folytán nevesített vagyontárgyak közül nem mindegyik kap abszolút védelmet. Ld. pl. az ABGB dologi megközelítéseit.

⁷³⁰ Bár ahogy láttuk, épp az ABGB kapcsán elemzett Datenverkörperungen fogalom hasítja ketté az adatvilágot testiség szempontjából a kiterjesztéssel, fejrésszel (értsd értelmezési útmutatóval ellátott, vagyis mi módon értelmezzük az adathalmazt) ellátott adatokra és egyéb adatokra, és előbbieknek testi tárgy minőséget tulajdonit, míg utóbbiaknak nem. Ennek megfelelően előbbiek abszolút védelem alá esnek, míg utóbbiak a kötelmi jog védelme alá sorolja. E megkülönböztetés alapja, az információ kinyerésének lehetősége, vagyis az adatban rejlő érték kinyerésének biztosított lehetősége, ami az értelmezési útmutató nélküli adatok esetében nem áll fenn. Ugyanakkor az adatok egységes dologi természetét, és keletkezésük körülményeit tekintve ez a megkülönböztetés indokolatlannak látszik.

is, egyre szélesedő skálán vagyunk képesek érzékelni. Sokkal jobban, mint a XIX. században, vagy akár néhány évtizeddel ezelőtt. Ennek megfelelően a digitális adat létezése a fizikai világ egy új, állandósult mintázataként ma már nem lehet kérdés, mint ahogy az sem, hogy ez a fizikai létezés bárki számára jól felismerhető. Mindez pedig alkalmassá teszi a digitális adatot arra, hogy egy fokális fogalom révén megragadjuk, és a numerus clausus elv alkalmazásával a tulajdon tárgyai között, mint fizikai létezőt, azaz testi tárgynak minősülő objektumot elismerjük és szabályozzuk.

A kutatás eredményei az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- Az értekezés harmadik fejezetében tisztáztuk az adat - információ - jelentés fogalmak összefüggéseit, és elhatároltuk egymástól az adatok szemantikai és szintaktikai rétegét, továbbá állást foglaltunk a digitális adatok materiális természete mellett, melyekből kiindulva megfogalmaztuk a digitális adat fokális fogalmát, amit a digitális adatok a tulajdoni szabályozásának kiindulási pontjaként alkalmazunk.
- A kutatás során feltártuk és bemutattuk a digitális adat értékke, áruvá majd vagyontárggyá válásának folyamatát, bizonyítva ezzel azt, hogy a digitális adat vagyontárgyi minőségében, önálló gazdasági entitásként magától értetődően váltja ki a jogrendszer vagyonjogi ezen keresztül pedig tulajdonjogi reakcióit.
- A tulajdonjog közjogi kölcsönhatásainak elemzésén keresztül bebizonyítottuk, hogy e megközelítések nem csupán nem akadályozzák a digitális adatok tulajdonjogi adaptációját, hanem egyenesen arra mutatnak rá, hogy ez az adaptáció szükségszerű.
- A digitális adatok magánjogi kölcsönhatásainak elemzése során hivatkozott példák révén bemutattuk és bizonyítottuk, hogy a digitális adatok magánjogi adaptációja már minden vagyonjogi rendszerben megkezdődött, és
- mint ahogy azt a tulajdon magánjogi princípiumainak és a testiség eszméjének elemzése során láthattuk, ezt az adaptációt sem princípiumok, sem pedig a testiség eszméje nem akadályozza. A további elemzések alapján megállapíthattuk azt is, hogy az adattulajdon keletkezése, alanya, közvetett tárgya, a jogviszony külső és belső

kölcsönhatásai jól meghatározhatók. Vagyis a digitális adatok tulajdoni adaptációjának jogrendszeri akadályai lényegében nincsenek.

- Az elemzéseink és az adatokra vonatkozó tulajdoni jogviszony belső és külső kölcsönhatásainak felvázolása révén meghatároztuk az adattulajdon szabályozásának optimális helyét a jogrendszerben, és de lege ferenda az alábbi javaslatot tettük:
- “A digitális adatok tulajdoni adaptációjának első lépése a magyar Ptk. esetében legegyszerűbben akként volna megvalósítható, hogy a Ptk. 5:14. § szerinti, „dolog”-ra vonatkozó szabályai között a jogalkotó a (2) bekezdésben a pénz és az értékpapírok, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erők mellett további ingóságként feltünteti a digitális adatot (“...a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre és a digitális adatra”), egyidejűleg pedig a Ptk. 8:1. § szerinti értelmező rendelkezések (1) bekezdésének soron következő pontjaként (jelenleg 8. pont) felveszi az értekezés elején megadott adatfogalmat, vagyis: „(1) E törvény alkalmazásában... 8. *digitális adat olyan elektronikus, vagy egyéb természeti jelenség által képzett, kódolás által állandósult elektromágneses jel, amely úgy képes elválni a hordozójától, hogy a beléje kódolt jelentést annak sérelme nélkül megőrzi.*”
- Ugyanitt javasoljuk tisztázni azt, hogy tulajdoni védelem a felszabadított adatokra, tehát amikor az adatok szabad hozzáféréséről jogszabály, vagy az adat-előállító (akár ráutaló magatartással is) rendelkezik, nem vonatkozik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ezekről készült másolat nem állhat tulajdoni védelem alatt.
- *Amennyiben pedig a jogalkotó elzárkózik a digitális adatok dologként való elismerésétől, alternatívaként kínálkozik a digitális adat Ptk. 8:1. § (1) bekezdése 5. pontjának kiegészítése, miszerint „5. vagyontárgy: a dolog, a jog, a követelés és a digitális adat”, azzal, hogy a Ptk. 8:1. § (1). bekezdés fent javasolt új, 8. pontja ez esetben is megtartandó.*
- A hatodik fejezetben a megelőző elemzésekből levont következtetéseinket az öröklés területén megvizsgálva feltártuk, hogy a digitális adatok öröklési megítélése azok tulajdoni adaptációjának függvénye, ugyanakkor már most is látszik, hogy ez az adaptáció nem csupán a vagyonjog/tulajdonjog szabályozási struktúráit érinti, de

szükségszerűen kihat azok öröklési jogi szabályozásra is, minek kapcsán de lege ferenda a következő javaslatot tettük:

- „Az adatokra vonatkozó önrendelkezési nyilatkozatok öröklési jog, vagyis a végrendeletek területére való átsorolása magától értetődően biztosíthatná a rendelkezés központi nyilvántartásának lehetőségét a Magyar Országos közjegyzői Kamara által vezetett Végrendeletek Országos Nyilvántartásán keresztül, akár egy speciális végrendelezési forma bevezetésével, ahol kifejezetten az adatai, adat alapú javai vonatkozásban rendelkezhetne az örökgyó.”

Mindezek együttesen oda mutatnak, hogy az adattulajdon bevezetése és annak öröklési jogban történő tükröztetése – szabályozásának minden nehézsége ellenére – nagy valószínűséggel nem kerülhető el, és a magánjogi szabályozás előbb utóbb képes lesz megragadni a digitális adatokat a vagyon/tulajdon tárgyaiként, beteljesítve ezzel az adat alapú digitális világ jelenségeinek jogrendszeri adaptációját, egyszersmind megalapozva ezzel az adatok következetes jogrendszeri megítélését és a jogutódlást e téren, megerősítve egyúttal az adatgazdaság biztonságát.

Irodalomjegyzék

Hivatkozott bírósági és alkotmánybírósági gyakorlat:

1. 15/1991 (IV.13.) AB határozat
2. 17/1992 (III. 30.) AB határozat
3. 17/1999. (VI. 11.) AB határozat.
4. 23/1990. (X.31.) AB határozat.
5. 3/2000. (II. 25.) AB határozat.
6. 3051/2016. (III. 22.) AB határozat.
7. 3071/2019. (IV. 10.) AB határozat.
8. 3078/2017. (IV. 28.) AB határozat.
9. 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat.
10. 3199/2013. (X. 31.) AB határozat.
11. 3264/2018. (VII. 20.) AB határozat.
12. 35/1994. (VI.24.) AB határozat.
13. 374/B/1996. AB határozat.
14. 42/2006. (X.5.) AB határozat.
15. 43/1995. (VI.30.) AB határozat.
16. 64/1993. (XII. 22.) AB határozat.
17. 785/B/1997. AB. határozat.
18. 94/2011. (XI. 17.) AB határozat.
19. BGH, 2018.07.12, III.2R183/17.
20. BH 2022.24.
21. BH1998.228.
22. Case C-203/02 The British Horseracing Board and Others [2004] ECR I– 10415.
23. Case C–604/10 Football Dataco Ltd et al v Yahoo! UK Ltd et al
ECLI:EU:C:2012:115.
24. EB, C-128/11 - UsedSoft ügy.
25. Európai Bíróság 44/79. számú ügy.
26. OLG Dresden, Beschl. v. 11.06.2012, Az. 4 W 961/12.
27. OLG Düsseldorf, Urt. v. 17.10.2011 – 14e O 219/10.
28. Pfv.II.20.515/2019/4.
29. Quoine Pte Ltd kontra B2C2 Ltd [2020] SGCA.

Hivatkozott jogszabályok és Európai Unió dokumentumok, hatósági döntések/ajánlások:

1. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény.
2. A büntetőtörvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
3. A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény.
4. A digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról szóló rendeletjavaslat (digitális piacokról szóló jogszabály) COM(2020) 842 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0842> (Letöltve: 2022. június 2-án)
5. A fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól 45/2014. (II. 26.) Korm. rendelet.
6. A fogyasztó és vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól szóló 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet.
7. A francia polgári törvénykönyv (Code Civile).
8. A japán polgári törvénykönyv.
9. A kisajátításról szóló 2007. évi CXXIII. törvény.
10. A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról szóló 1990. évi XL. törvény.
11. A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény.
12. A német büntető törvénykönyv (Strafgesetzbuch).
13. A német polgári törvénykönyv (BGB).
14. A nemzeti adatvagyonról szóló 2021. évi XCI. törvény.
15. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság ajánlása az online adatok halál utáni sorsáról. https://www.naih.hu/files/Ajanlas_online-adatok-halal-utani-sorsarol.pdf (Letöltve: 2023.03.15.).
16. A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.
17. A szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény.
18. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló 2001. évi LXXVII. törvény.
19. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény.
20. A Szövetségi adatvédelmi törvény (Bundesgesetz über den Datenschutz, DSGVO).
21. A Tanács irányelve (1991. május 14.) a számítógépi programok jogi védelméről (91/250/EGK).

22. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII törvény.
23. ALI-ELI Principles for a Data Economy - Data Rights and Transactions. [https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-ELI Principles for a Data Economy Final Council Draft.pdf](https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-ELI_Principles_for_a_Data_Economy_Final_Council_Draft.pdf) (Letöltve: 2023.02.26.).
24. Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten (ALR).
25. Az 1907. évi svájci polgári törvénykönyv (ZGB).
26. Az Egyesült Államok Jogi Bizottsága által kiadott Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv (Uniform Commercial Code).
27. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) Kiadta a francia Nemzetgyűlés 1789. augusztus 26. <https://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm> (Letöltve: 2022.11.07.).
28. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelet a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).
29. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.
30. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1807 rendelete (2018. november 14.) a nem személyes adatok Európai Unióban való szabad áramlásának keretéről.
31. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1024 irányelve (2019. június 20.) a nyílt hozzáférésű adatokról és a közszféra információinak további felhasználásáról.
32. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.
33. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/789 Irányelve (2019. április 17.) a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 93/83/EGK tanácsi irányelv módosításáról.

34. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.
35. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról, valamint az (EU) 2019/1937 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (digitális piacokról szóló jogszabály).
36. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/868 rendelete az európai adatkormányzásról és az (EU) 2018/1724 rendelet módosításáról (adatkormányzási rendelet).
37. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről.
38. Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról.
39. Az Európai Parlament és Tanács digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól rendelkező 2019/770/EU (2019. május 20.) számú irányelve.
40. Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2016/C 202/02).
41. Az Európai Unió Hivatalos Lapja C 303/17 - 14.12.2007 http://publications.europa.eu/resource/cellar/726ec7cd-7f17-4a57-b53c-d5c71a858f07.0012.02/DOC_1 (letöltve: 2023.03.15.).
42. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvénynek az Európai Unió adatvédelmi reformjával összefüggő módosításáról, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018.évi XXXVIII. törvény.
43. Az információs önrendelkezési jogról és információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény.
44. Az olasz polgári törvénykönyv (Codice Civile).
45. Az osztrák polgári törvénykönyv (ABGB).
46. Az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény.
47. Brüsszel, 2022.2.23. COM(2022) 68 final 2022/0047 (COD) az Javaslat Európai Parlament és a Tanács rendelete a méltányos adathozzáférésre és adatfelhasználásra vonatkozó harmonizált szabályokról (adatmegosztási jogszabály).

48. Commission Staff Working Document on the Free Flow of Data and Emerging Issues of the European Data Economy <https://wayback.archive-it.org/12090/20170401064823/https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/staff-working-document-free-flow-data-and-emerging-issues-european-data-economy> (Letöltve: 2023.03.15.)
49. Egyesült Államok Jogi Bizottsága által az Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv (Uniform Commercial Code).
50. Emberi Jogok Európai Egyezménye: Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről Róma, 1950. november 4.
51. German Electronic Securities Act (a német adatvédelmi törvény).
52. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte.
53. Gesetz zur Einführung von elektronischen Wertpapieren (a német elektronikus értékpapírokról szóló törvény).
54. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (A Németországi Szövetségi Köztársaság alaptörvénye).
55. https://gvh.hu/pfile/file?path=/dontesek/birosagi_dontesek/birosagi_dontesek/birosagi_dontesek_2016/Vj085_2016__Kuria.pdf1&inline=true [2021.12.23.].
56. Magna Carta Libertatum, 1215.
57. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Hivatkozott online források:

1. EU Tanácsa 2022. június (22:30) kiadott sajtóközleménye, <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> (Letöltve: 2022.07.03.)
2. <http://www.kislexikon.hu/vagyon.html#ixzz7TFH11n7m> (Letöltve: 2023.03.15.)
3. <https://bua.regierung.li/BuA/default.aspx?nr=54&year=2019&backurl=modus%3Dnr%26filter1%3D2019> (Letöltve: 2023.03.15.)
4. <https://chat.openai.com/> (Letöltve: 2023.03.15.)
5. <https://faculty.ung.edu/kmilton/Documents/DataWisdom.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)
6. <https://itbusiness.hu/technology/aktualis-lapszam/cimlapon/celkeresztben-az-adatgazdasag/> (Letöltve: 2023.04.09.)

7. <https://itbusiness.hu/technology/aktualis-lapszam/cimlapon/celkeresztben-az-adatgazdasag/> (Letöltve: 2023.04.09.)
8. <https://technation.io/news/uk-takes-significant-step-in-legal-certainty-for-smart-contracts-and-cryptocurrencies/> (Letöltve: 2023.03.15.)
9. <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/oeffentliches-gut-45206/version-268503> (Letöltve: 2023.01.29.)
10. <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:2382:ed-1:v1:en>, (Letöltve: 2023.01.16.)
11. <https://www.itwissen.info/DIN-44300-DIN-44300.html>, DIN 44300 2. rész 2.1.13. pontja (Letöltve: 2023.03.15.)
12. https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/mtgox_judgment_final.pdf, (Letöltve: 2022.06.12.)
13. <https://www.lawsociety.org.uk/campaigns/lawtech/news/cryptoassets-dlt-and-smart-contracts-ukjt-consultation>, (Letöltve: 2022.06.12.)
14. <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2021-06-29/germany-electronic-securities-act-enters-into-force/> (Letöltve: 2023.03.15.)
15. <https://www.masterclass.com/articles/what-is-an-asset#what-is-an-asset> (Letöltve: 2023.03.15.)
16. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20220201/egyre-nagyobb-uzlet-az-ingatlanvasarlas-a-metaverzumban-iden-mar-egymilliard-dollaros-lehet-a-piac-524383> (Letöltve: 2023.03.15.)
17. <https://www.sicc.gov.sg/docs/default-source/modules-document/judgments/b2c2-ltd-v-quoise-pte-ltd.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)
18. <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?communitykey=fc398fb5-2885-4efb-a3bb-508650106f95&tab=groupdetails> (Letöltve: 2023.03.15.)
19. IT Vocabulary 2015.

Hivatkozott tudományos irodalom:

1. ACKOFF L. RUSSELL: From Data to Wisdom. *Journal of Applied Systems Analysis*, 1989/16.
2. ACKOFF L. RUSSELL: From Data to Wisdom. In: ACKOFF L. RUSSELL: *Ackoff's Best: His Classic Writings on Management*. John Wiley and Sons, New York. 1999. 170–
3. ADAM BARONE: *What Is an Asset? Definition, Types, and Examples*. <https://www.investopedia.com/terms/a/asset.asp> (Letöltve: 2022.01.27)

4. ADAM FERGUSON: *An Essay on the History of Civil Society*. T. Cadell. London, 1767.
5. ADAM THIERER: Soft Law in U.S. ICT Sectors: Four Case Studies. *Jurimetrics Journal*. 2020/1. 79–119.
6. ALESSANDRO VESPIGNANI: *A jóslás algoritmusa*. Libri, Budapest, 2020.
7. ALEXANDER BIJOK: Kommerzialisierung personenbezogener Daten. Das Datenschutzrecht als Maßstab für die rechtliche Anerkennung von Daten als Wirtschaftsgüter. *Zeitschrift für Digitalisierung und Recht* 2021/1, 75-96. https://rsw.beck.de/docs/librariesprovider132/default-document-library/zfdr_heft_2021-01.pdf (Letöltve: 2023.03.14.).
8. ALEXANDER DUISBERG: "Datenhoheit und Recht des Datenbankenherstellers" - Recht am Einzeldatum vs. Rechte an Datensammlungen. *Daten als Wirtschaftsgut*,. 2017/September. 15–35. https://www.digitale-technologien.de/DT/Redaktion/DE/Downloads/Publikation/2017-11-22_smartdata_daten_wirtschaftsgut.pdf?blob=publicationFile&v=3 (Letöltve: 2023.03.15.)
9. ALEXANDER PEUKERT: *Güterzuordnung als Rechtsprinzip*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2008.
10. ANDREAS WIEBE: Protection of Industrial Data – A New Property Right for the Digital Economy? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2017/1. 62–71.
11. ANTHONY M HONORÉ: Ownership. In: Anthony Gordon Guest (szerk.): *Oxford Essays in Jurisprudence*. Oxford University Press, Oxford, 1961. 370-375.
12. ANTONIO MAJDANDZIC – BORIS PODOBNIK – SERGEY V. BULDYREV – DROR Y. KENETT – SHLOMO HAVLIN – STANLEY H. EUGENE: Spontaneous recovery in dynamical networks. *Nature Physics*, 2013. 34–38.
13. AUER ÁDÁM - JOÓ TAMÁS (szerk.): *Hálózatok a közszolgálatban*. Dialóg Campus, Budapest, 2019. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14555/712_Halozatok_a_kozszolgalatban_WEB.pdf;jsessionid=37A67C9D8EEF8C10C56867FDF969B248?sequence=1 (Letöltve: 2023.03.15.).
14. AZEEM AZHAR: *The Exponential Age: How Accelerating Technology is Transforming Business, Politics and Society*. Diversion Books, USA, 2021.
15. BARABÁSI ALBERT-LÁSZLÓ: *Hálózatok tudománya*. Libri, Budapest, 2016.

16. BASCOMPTE, J. – JORDANO, P. – MELIAN, C. J. – OLESEN, J. M.: The nested assembly of plant-animal mutualistic networks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2003/16, 9383-9387.
17. BENJAMIN LAHUSEN: Das Sachenrecht der elektronischen Wertpapiere. (RD 2021, 164) beck online.
18. BERÉNYI LÁSZLÓ: Rendszerek viselkedése (IV. fejezet). In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 73-86. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmelet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
19. BERNHARD WINDSCHEID: *Lehrbuch des Pandektenrechts*. 9. Aufl. Von Theodor Kipp. Frankfurt am Main, 1906.
20. BLUTMAN LÁSZLÓ: A jogi terminusok fokális elemzése: ókori üzenet a palackban? *Jogelméleti Szemle*. 2010/3 <https://jesz.ajk.elte.hu/blutman43.html> (Letöltve: 2023.01.15.).
21. BOKODY TAMÁS: A hálózatok Achilles-sarkai. *Magyar Narancs*, 2003.05.15.
22. BOKWON LEE – KYU-MIN LEE – JAE-SUK YANG: *Network structure reveals patterns of legal complexity in human society: The case of the Constitutional legal network*. University of Technology Sydney, Australia, 2019.
23. BOLDVAI – PETHES LAURA, HAVELDA ANIKÓ: Hálózat kutatás. In: JAKAB ANDRÁS - SEBŐK MIKLÓS (szerk.): *Empirikus jogi kutatások*. Osiris, Budapest, 2020. 347-359.
24. BRÓSZ RÓBERT (ford.): *Gaius Institúciói - Négy kommentár*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.
25. BRUCE J. CALDWELL: Popper and Hayek: Who influenced whom? In: IAN JARVIE - KARL MILFORD - DAVID MILLER (szerk.): *Karl Popper: A Centenary Assessment, Volume I*. Ashgate, London, 2006. 111-124.
26. CAROLINA PERLINGIERI: Data as the object of a contract and contract epistemology. In: TEREZA PERTOT, MARTIN SCHMIDT – KESSEL UND FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten, Hg.Tereza Pertot*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 207-227.
27. CHRISTIAN RUSCHE - MARC SCHEUFEN: *On (intellectual) property and other legal frameworks in the digital economy: An economic analysis of the law*. IW-Report, No. 48/2018, Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Köln, 2018. <http://hdl.handle.net/10419/190945> (Letöltve: 2023.03.15.)
28. CHRISTIAN VON BAR: *Gemeineuropaisches Sachenrecht*, I-II/I Band, Verlag C.H.Beck oHG, 2015.

29. CHRISTIAN WIRTHENSOHN: *Dateneigentum - Das Sachenrecht der Daten*. AnwBI. Heft, Manz Verlag, 2020.
30. CHRISTIANE WENDEHORST - SEBASTIAN SCHWAMBERGER - JULIA GRINZINGER: Datentreuhand - wie hilfreich sind sachenrechtliche Konzepte. In: TEREZA PERTOT - MARTIN SCHMIDT – KESSEL UND FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten*, Hg. Tereza Pertot. Mohr Siebeck, Tübingen, 2020.
31. CHRISTIANE WENDEHORST: Of Elephants in the Room and Paper Tigers: How to Reconcile Data Protection and the Data Economy. In: SEBASTIAN LOHSSE - REINER SCHULZE - DIRK STAUDENMAYER (szerk.): *Trading Data in the Digital Economy: Legal Concepts and Tools*. Münster Colloquia on EU Law and the Digital Economy III. Nomos-Hart, Baden-Baden, 2017. 327 – 356.
32. CHRISTIANE WENDEHORST: Rechtsobjekte. In: Robert Alexy (szerk.): *Juristische Grundlagenforschung. Tagung der Deutschen Sektion der Internationalen Vereinigung für Rechts- und Sozialphilosophie vom 23. bis 25. September 2004 in Kiel*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2005.
33. CLEVELAND HARLAN: Information as Resource. *The Futurist*, 1982/16. 34-39.
34. CONIG HELMUT: *Europaisches Privatrecht 1500 – 1800*, I-II. Verlag C.H. Beck, München, 1985.
35. CSÁNYI GERGELY MÁRK - VÁGI RENÁTÓ - NAGY DANIEL - VADÁSZ PÁL - OROSZ TAMÁS: Challenges and Open Problems of Legal Document Anonymization. *Symmetry*, 2021/August. <https://www.researchgate.net/publication/353889989>
36. CSERNY LÁSZLÓ: *Szervezeti döntéstámogatás*. PhD-értekezés. BME, Budapest, 2000. (Elérhető: www.ekt.bme.hu/EGM_2008osz/Dontes_2008/dontestamogatas_szervezeti.pdf) (Letöltve: 2023.03.14.).
37. CSINK LÓRÁNT - GULYÁS ATTILA - KURUNCZI GÁBOR - VARGA ÁDÁM: *Alkotmányjog*. 3. kiad. Novissima Kiadó Budapest, 2020.
38. DAVID RICARDO: *The Principles of Political Economy and Taxation*. Dover Publications, New York, 2004
39. DANIEL HUSSMANN: Contra Dateneigentum, Analyse der Diskussion um Eigentumsrechte an Daten unter besonderer Betrachtung des Insolvenzrechts. THOMAS HOEREN - BERND HOLZNEGEL (szerk.): *Schriften zum Informations -, Telekommunikations – und Medienrecht*. LIT Verlag Dr.W. Hopf, Berlin, 2022.

40. DANIEL KATZ - J.B. RUHL: Measuring, Monitoring, and Managing Legal Complexity. *Iowa Law Review*, 2015/November, 191-244.
41. DANIEL MARTIN KATZ – M.J. BOMMARITO: Measuring the complexity of the law: the United States Code. *Artificial Intelligence and Law*, 2014/December, 337-374.
42. DANIEL MARTIN KATZ - MICHAEL JAMES BOMMARITO: Measuring the Complexity of the Law: The United States Code. *Artificial Intelligence and Law*, 2013/August. (Letöltve: 2023.03.15.)
43. DAVID LAMETTI: The Concept of Property: Relations Through Objects of Social Wealth. *University of Toronto Law Journal* 2003. 325-378.
44. DONALD T. HORNSTEIN: Complexity Theory, Adaptation and Administrative Law. *Duke Law Journal*, 2005/54. 913-960.
45. ELISABETH STAUDEGGER: *SONDERPROBLEME DER SOFTWAREVERTRÄGE (Teil II) Rechtliche Verantwortung bei der Herstellung von Individualsoftware*. Medien und Recht, Austria, 1994.
46. ERIC KADES: The Laws of Complexity & the Complexity of Laws: The Implications of Computational Complexity Theory for the Law. *Faculty Publications*. 1997. <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/646> (Letöltve: 2023.03.15.)
47. ERIC URBAN: *Recht der Digitalwirtschaft: Datensouveränität und ein Eigentum an Daten?* 2019. <https://d-nb.info/1215209169/34> (Letöltve: 2023.03.15.)
48. FLORENT THOUVENIN - ALFRED FRÜH: *Zuordnung von Sachdaten, Eigentum, Besitz und Nutzung bei nicht-personenbezogenen Daten Wissenschaftliche Studie im Auftrag des Eidgenössischen Instituts für Geistiges Eigentum (IGE)*. Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich.
49. FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: *A római jog története és intézményei*. 5. kiad. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002.
50. FRANZ HOFFMANN: “Absolute Rechte” an Daten – immaterialgüterrechtliche Perspektive. In: TEREZA PERTOT, MARTIN SCHMIDT – KESSEL UND FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten*, Hg. Tereza Pertot. Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 9-33.
51. FRANZ JÜRGEN SÄCKER - ROLAND RIXECKER - HARTMUT OETKER - BETTINA LIMPERG (szerk.): *Münchener Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch 1-12/1. Band, Allgemeiner teil*, 7. Auflage, C.H. Beck, München, 2015. 1046-1068.
52. FRANZ WIEACKER: Zum Wandel der Eigentumsverfassung. *Deutsche Juristenzeitung*, 1934. 1446-1451.

53. FRIEDRICH HAYEK: *The Results of Human Action but Not of Human Design. New Studies in Philosophy, Politics, Economics*. Chicago, University of Chicago Press, 1978. 96-105.
54. FRIEDRICH VON HAYEK: Prize Lecture, Lecture to the memory of Alfred Nobel, December 11, 1974 - The Pretence of Knowledge, <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1974/hayek/lecture/> (Letöltve: 2023.03.15.)
55. FRITZ BAUR – ROLF STÜRMER: *Sachenrecht*, 18. kiad. Verlag C.H. Beck, München, 2009.
56. GEORG KLAMMER: *Dateneigentum, Das Sachenrecht der Daten*. Jan Sramek Verlag, Austria, 2019.
57. GORDON KEITH: What is Big Data? *ITNOW*, 2013/3. 12-13.
58. GREGORY BATESON: *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. University of Chicago Press, Chicago, 1972.
59. GYEKICZKY TAMÁS: *Cserebere, fogadom, Többet vissza ...? A személyes adatok rendelkezésre bocsátása, mint a fogyasztói szerződések ellenszolgáltatása, Digitális kihívás – magánjogi válasz, (Elemzés az uniós fogyasztóvédelmi jog németországi adaptációjáról)*. ACADÉMIA. hivatkozva a szerző hozzájárulásával
60. GYÉMÁNT RICHÁRD - KATONA TAMÁS: *Demográfia*. Pólay Elemér Alapítvány, Budapest, 2014.
61. GYERTYÁNFY PÉTER (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020.
62. HAIMO SCHACK: *Urheber- und Urhebervertragsrecht*. 8. kiad. Mohr Siebeck. Tübingen, 2017.
63. HAMZA GÁBOR: Pandektarendszer és a római jog. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/10. 504-506.
64. HANS JÜRGEN PAPIER: *Eigentumsgarantie des Grundgesetzes im Wandel*. C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1984.
65. HANS-GÜNTER HENNEKE - HANS HOFMAN (szerk.): *Grundgesetz GG Kommentar*. Carl Heymanns Verlag, Berlin, 2021.
66. HARMATHY ATTILA: A tulajdonjog alkotmányos védelme. *Jogtudományi Közlöny*, 1989/5. 217-228.

67. HAROLD DEMSETZ: Towards a Theory of Property Rights. *The American Economic Review*, 1967/May. 347-359.
68. HERBERT ZECH: "Data as a Tradeable Commodity." In: ALBERTO DE FRANCESCHI (szerk.): *European Contract Law and the Digital Single Market, Implications of the Digital Revolution*. Intersentia, Cambridge, 2016. 51-80.
69. HERBERT ZECH: A Legal Framework for a Data Economy in the European Digital Single Market: Rights to Use Data. *Journal of Intellectual Property, Law & Practice*, 2016/Vol. 11, 460-470.
70. HERBERT ZECH: Besitz an Daten. In: TEREZA PERTOT - MARTIN SCHMIDT – KESSEL - FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten, Hg.Tereza Pertot*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 91-103.
71. HERBERT ZECH: Daten als Wirtschaftsgut – Überlegungen zu einem „Recht des Datenerzeugers“: Gibt es für Anwenderdaten ein eigenes Vermögensrecht bzw. ein übertragbares Ausschließlichkeitsrecht?" *Computer und Recht*, 2015/3. 137-146. (Letöltve: 2023.03.15.)
72. HERBERT ZECH: *Information als Schutzgegenstand*, Jus Privatum 166. Mohr Siebeck Tübingen, 2012. https://viewer.content-select.com/pdf/viewer?ip=195.228.41.194&id_type=isbn&identifiers=9783161521621&signature=cbf2e01a712cd8df84686c074911e7ad7bb634e1&frontend=1&language=deu (Letöltve: 2023.03.15.)
73. HERBERT ZECH: Information as Property. *JIPITEC* 2015/6. 192-197. <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-6-3-2015/4315/zech%206%20%283%29.pdf>. (Letöltve: 2023.03.15.)
74. HIBA JASIM HADI, AMMAR HAMEED SHNAIN, SARAH HADISHAHEED, AZIZAHBT HAJI AHMAD: Big Data and Five V's Characteristics. *International Journal of Advances in Electronics and Computer Science*, 2015/1, 2393-2835.
75. IVAN STEPANOV: Introducing a property right over data in the EU: the data producer's right – an evaluation. *International Review of Law, Computers & Technology (IRLCT)*, 2020/1. 65-86. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13600869.2019.1631621> (Letöltve: 2023.03.15.)
76. J. JELLE LEVER– EGBERT H. VAN NES – MARTEN SCHEFFER – JORDI BASCOMPTE: The sudden collapse of pollinator communities. *Ecology Letter*, 2014/3. 350-359.

77. J. VON STAUDINGERS: Buch 1. Allgemeiner Teil. In: NORBERT HABERMANN (szerk.): *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*. Sellier de Gruyter, Berlin, 2012.
78. J.B RUHL: Law's Complexity: A Primer. Georgia State University Law Review Symposium Issue, 2008/4, 885- 912. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/gslr24&div=45&id=&page=> (Letöltve: 2023.03.15.)
79. J.B. RUHL: Complexity Theory as a Paradigm for the dynamical Law – and - Society System: a weak up call for legal reductionism and the modern administrative state. *Duke Law Journal*, 1996/5. 849-928.
80. JAMES GLEICK: *Chaos, making a new Science*. Viking, Penguin books Ltd. USA, 1987. <http://vattay.web.elte.hu/lectures/ChaosTheory/James%20Gleick%20-%20Chaos.%20Making%20a%20new%20science.pdf> (Letöltve: 2023.01.16.)
81. JAMIE MURRAY - THOMAS E. WEBB - STEVEN WHEATLEY: Encountering law's complexity. In: JAMIE MURRAY - THOMAS E. WEBB - STEVEN WHEATLEY (szerk.): *Complexity Theory and Law*. Routledge, London, 2019.
82. JAN WILHELM: *Sachenrecht* 2. kiad., Walter de Gruyter GmbH and CO. KG, Berlin/New York, 2002.
83. JAN WILHELM: *Sachenrecht*. 4. kiad., Walter de Gruyter GmbH and CO. KG, Berlin/New York, 2010.
84. JANNICE KÄLL: The Materiality of Data As Property, *Harvard International Law Journal Frontiers*, 2020/61. <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/Kall-PDF-format.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)
85. JASON G. ALLEN - MICHEL RAUCHS - APOLLINE BLANDIN - KEITH BEAR: Legal and Regulatory Considerations for Digital Assets. *Cambridge Centre for Alternativ Finance*, University of Cambridge, Judge Business School, 10 Trumpington Street, Cambridge CB2 1QA, United Kingdom, 2021.
86. JOHN LOCKE: *Értekezés a polgári kormányzat igazi eredetéről, hatásköréről és céljáról*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1986.
87. JOSEF DREXL: Designing Competitive Markets for Industrial Data - Between Propertisation and Access. *Max Planck Institute for Innovation and Competition Research Paper No. 16-13*, 2016. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2862975. (Letöltve: 2023.03.15.)

88. JOSEF DREXL: Legal Challenges of the Changing Role of Personal and Non-Personal Data in the Data Economy. In: A. DE FRANCESCHI - R. SCHULZE (szerk.): *Digital Revolution: Data Protection, Smart Products, Blockchain Technology and Bitcoins Challenges for Law in Practice*, Beck, München, 2019. 19-41.
89. JuMiKo. Bericht AG Digitaler Neustart vom 15.05.2017. 33. https://www.justiz.nrw.de/JM/schwerpunkte/digitaler_neustart/zt_bericht_arbeitsgruppe/bericht_ag_dig_neustart.pdf (Letöltve: 2023.03.15.)
90. Jura Forum Lexi: Sachenrecht - Numerus Clausus. <https://www.juraforum.de/lexikon/numerus-clausus-der-sachenrechte>. (Letöltve: 2022.11.06.)
91. JÜRGEN ENSTHALER: Industrie 4.0 und die Berechtigung an Daten. *Neue Juristische Wochenzeitschrift*, 2016. No. 48. 3473-3478.
92. JÜRGEN WELP: Datenveränderung (§ 303a StGB) - Teil 1. IuR, Jg. 1988, S. 447.
93. KANDROUCH IBTISSAME - REDOUANI YASSINE - CHAOUI HABIBA: Real time processing technologies in big data. Comparative study. *IEEE International Conference of Power, Control, Signals and Instrumentation Engineering (ICPCSI)*, 2017/September, 21-22.
94. KAPPEL GERGELY: Az adatkezelési jogviszony a magánjogszem szögéből. *Infokommunikáció és Jog*, 2022/1. 36-45. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6226254>, (Letöltve: 2023.01.24.)
95. KARL-HEINZ FEZER: Digitales Dateneigentum - ein grundrechtsdemokratisches Bürgerrecht in der Zivilgesellschaft. In: PENCHO KUZEV - TOBIAS WANGERMANN (szerk.): *Studie im Auftrag der Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. zum Thema „Einführung eines besonderen Rechts an Daten*. Konrad-Adenauer-Stiftung, Sankt Augustin/Berlin, 2018 [online] http://www.kas.de/wf/doc/kas_52161-544-1-30.pdf (Letöltve: 2023.03.15.). A tanulmány rövidített változatáért lásd KARL-HEINZ FEZER: Digitales Dateneigentum - ein grundrechtsdemokratisches Bürgerrecht in der Zivilgesellschaft. In: STIFTUNG DATENSCHUTZ (szerk.): *Dateneigentum und Datenhandel*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2019.
96. KATHARINA PISTOR: Rule by Data: The End of the Markets. *Law and Contemporary Problems*. 2020. 101-124.
97. KECSKÉS LÁSZLÓ – KÖRÖS ANDRÁS – MAKAI KATALIN – OROSZ ÁRPÁD – OSZTOVITS ANDRÁS – PETRIK FERENC: *Az új Ptk. magyarázata I-IV*. HVG-ORAC, Budapest, 2013.

98. KERTÉSZ JÁNOS: Súlyozott hálózatok, a tőzsdétől a mobiltelefonjáig. *Magyar Tudomány*, 2006/11. 1313-1318.
99. Kfv.II.37.243/2021/11. számú kúriai ítélet.
100. KLAUS VIEWEG - SIGRID LORZ: *Sachenrecht*, 9. kiad., Verlag Franz Vahlen GMBH, München, 2022.
101. KOMLÓSI PIROSKA: A rendszerszemlélet. <https://semmelweis.hu/klinikai-pszichologia/files/2012/06/Dr.-Koml%3Dosi-Piroska-A-rendszerszemlelet.pdf>
(Letöltve: 2023.01.10.)
102. KOMOR LEVENTE: *Gazdaságpszichológia*. Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Vezetéstudományi Tanszék, Gödöllő, 2005.
<https://doksi.net/hu/get.php?lid=15950> (Letöltve: 2023.03.15.)
103. Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportja: A pénzügyi támogatásokkal kapcsolatos polgári és közigazgatási ügyek joggyakorlata - összefoglaló vélemény.
https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/Penzugyi_tamogatasok_osszefoglalo_velemeney.pdf
(Letöltve: 2023.13.15.)
104. LÁBADY TAMÁS: A tulajdonvédelem változása. In: *Tíz éves az Alkotmánybíróság*. Alkotmánybíróság, Budapest, 2000. 145-165.
<https://www.alkotmanybirosag.hu/uploads/2017/05/10ev.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)
105. LAMBERT GROSSKOPF: Rechte an privat erhobenen Geo- und Telemetriedaten. In: JOSEF STROBL - THOMAS BLASCHKE - GERALD GRIESEBNER (szerk.): *Angewandte Geoinformatik*. Bei- träge zum 24. AGIT-Symposium Salzburg, Berlin. 171–174.
106. LARISSA KATZ: Property's Sovereignty. *Theoretical Inquiries in Law*, 2017. 299-328.
107. LAWRENCE LESSIG: Privacy as Property. *Social Research*, 2002/1. 247-269.
108. LENKOVICS BARNABÁS: *A dologi jog vázlat*. 7. kiad. ELTE Kiadó, Budapest, 2006.
109. LENKOVICS BARNABÁS: *Dologi jog*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008.
110. Loi n 78-17 du 6 janvier 1978 relative á l'informatique, aux fichiers et aux libertés,
<https://www.cnil.fr/fr/la-loi-informatique-et-libertes> (Letölve: 2022.06.28.)
111. LUDWIG VON BERTALANFFY: „Zu einer allgemeinen Systemlehre", *Blätter für deutsche Philosophie*, 1945/3-4. 114-129.
112. LUDWIG VON BERTALANFFY: An Outline of General System Theory. *British Journal for the Philosophy of Science*. 1950/2, 139-164.

113. LUDWIG VON BERTALANFFY: *General System Theory – Foundations, Development, Applications*. George Braziller Inc, New York, 1968.
114. MAIKE BINKERT - MICHAEL STOLZ - JOERG HEIDRICH: Der Tod und das soziale Netzwerk – Digitaler Nachlass in Theorie und Praxis. *Zeitschrift für Datenschutz*, 2013.
115. MAKOTO ARAI: A Japán Polgári Törvénykönyv létrejöttének története. *Jogtudományi Közlöny*, 1979/8. 525-527.
116. MARC AMSTUTZ: Dateneigentum. Funktion und Form. *Archiv für die civilistische Praxis (AcP)*. 2018/2-4. 438-551.
117. MARIOS KONIARIS - IOANNIS ANAGNOSTOPOULOS - YANNIS VASSILIOU: *Network Analysis in the Legal Domain: A complex model for European Union legal sources*. <https://arxiv.org/pdf/1501.05237v3.pdf> (Letöltve: 2023.03.15.)
118. MARTEN SCHEFFER – JORDI BASCOMPTE – WILLIAM A. BROCK – VICTOR BROVKIN – STEPHEN R CARPENTER – VASILIS DAKOS – HERMANN HELD – EGBERT H. VAN NES – MAX RIETKERK – GEORGE SUGIHARA: Early-warning signals for critical transitions. *Nature*, September 2009/September, 53-59.
119. MARTEN SCHEFFER – STEPHEN R. CARPENTER – TIMOTHY M. LENTON – JORDI BASCOMPTE – WILLIAM BROCK – VASILIS DAKOS – JOHAN VAN DE KOPPEL – INGRID A. VAN DE LEEMPUT – SIMON A. LEVIN – EGBERT H. VAN NES – MERCEDES PASCUAL – JOHN VANDERMEER: Anticipating Critical Transitions. *Science*, 2012/October, 344-348.
120. MARTEN SCHEFFER – STEVE CARPENTER – JONATHAN A. FOLEY – CARL FOLKE – BRIAN WALKER: Catastrophic shifts in ecosystems. *Nature*, 2001/October, 591-596.
121. MARTEN SCHEFFER: *Critical transitions in nature and society*. Princeton University Press, Princeton, 2009.
122. MARTON GÉZA: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók*. Méliusz, Debrecen, 1947.
123. MENYHÁRD ATTILA: A tulajdon alkotmányos védelme. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2004/5-6., 24-32. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/menyhard-attila-a-tulajdon-alkotmanyos-vedelme-pjk-20045-6-24-32-o/393> (Letöltve: 2023.03.15.)
124. MENYHÁRD ATTILA: *Dologi jog*. Osiris, Budapest, 2007.
125. MÉRŐ LÁSZLÓ: *A csodák logikája – A kiszámíthatatlan tudománya*. Tericum kiadó, Budapest, 2014.

126. MÉSZÖLY GEDEON IFJ. (ford.): *Iustiniánus császár intélcúiói*. Negyedik könyv, Tankönyvkiadó Budapest, 1991.
127. MICHAEL A. HELLER: The Tragedy of the Anticommons: Property in the Transition From Marx to Markets. *Harvard Law Journal* 1998/3. 622-687.
128. MICHAEL COOLEY: *Architect or Bee?: The Human/Technology Relationship*. The Hogarth Press, London, 1987.
129. MICHAEL NYCYK: From Data Serfdom to Data Ownership: An Alternative Futures View of Personal Data as Property Rights. *Journal of Futures Studies*, 2020/4. 25–34.
130. MILAN ZELENY: Management Support Systems: Towards Integrated Knowledge Management. *Human Systems Management*, 1987/1. 59-70.
131. MOLNÁR LÁSZLÓ: A hálózatelemzés alapfogalmai – gráfok, centralitás, szomszédosság, hidak és a kis világ. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 123-140. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
132. MOLNÁR LÁSZLÓ: A rendszer- és hálózatszemlélet jelentősége az IKT társadalmi hatásainak modellezésében. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 13-32. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
133. MOLNÁR LÁSZLÓ: Komplex rendszerek modellezése és ennek jelentősége. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 101-121. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
134. NADEZDA PURTOVA: *Property in Personal Data: a European Perspective on the Instrumentalist Theory of Propertisation*. 2010. https://www.researchgate.net/profile/Nadezhda-Purtova/publication/254786280_Property_in_personal_data_A_European_perspective_on_instrumentalist_theory_of_propertization/links/55967f5708ae21086d20cafd/Property-in-personal-data-A-European-perspective-on-instrumentalist-theory-of-propertization.pdf?origin=publication_detail (Letöltve: 2023.03.15.)
135. NAGY GÁBOR SZABOLCS: Valuing methods for information assets: Literature review. *Forum on Economics and Business*, 2017/1. 54–78., ábra Ackoff (1989) és Soloviev (2016) alapján, forrás [http:](http://)

- www.epa.uz.ua/00300/00315/00120/pdf/EPA00315_kozgazdasz_2017_1_054-078.pdf. (Letöltve: 2022.06.16.)
136. National Provincial Bank kontra Ainsworth (1965).
137. NEIL COHEN - CHRISTIANE WENDEHORST: *Ali-Eli Principles for a Data Economy - Data Transactions and Data Rights -*, *ELI Final Council Draft*. https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ALI-ELI_Principles_for_a_Data_Economy_Final_Council_Draft.pdf (Letöltve: 2023.03.15.)
138. NÉMETH, GÁBOR - POLLNER, PÉTER - ORBÁN, ENDRE - AUER, ÁDÁM: *Modelling information flow through a bottleneck in a citation network*. Department of Biological Physics, Eötvös University, H-1117, Hungary 2MTA-ELTE Statistical and Biological Physics Research Group, ELKH, H-1117, Hungary 3Health Services Management Training Centre, Semmelweis University, Budapest, Hungary 4University of Public Service Ludovika, Budapest, H-1083, Hungary, 2022.
139. NÉSTOR DUCH-BROWN - BERTIN MARTENS - FRANK MUELLER-LANGER: *The Economics of Ownership, Access and Trade in Digital Data. JRC Digital Economy Working Paper, 2017/1*.
140. NICK SRNICEK: *Platform Capitalism*. Polity Press, Cambridge, 2016.
141. OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. Törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I*. Budapest, Opten 2014.
142. P. BERNT HUGENHOLTZ: *Data Property: Unwelcome Guest in the House of IP*. In: HANNS ÜLLRICH - PETER DRAHOS - GUSTAVO GHIDINI (szerk.): *Kritika: essays on intellectual property, Volume 3*. Cheltenham; Northampton, Edward Elgar, 2018.
143. PAR FRÉDÉRIC CHARLES: *Data: Et si on abandonnait tous Excel?* <https://www.zdnet.fr/blogs/green-si/data-et-si-on-abandonnait-tous-excel-39882111.htm> (Letöltve: 2023.04.17.)
144. PARTI TAMÁS: *Jog és komplexitás – egy komplex jogrendszermodell*. *Magyar Jog*, 2021/9-10., 538-551 és 557-564.
145. PARTI TAMÁS: *Közjegyzői hálózatok az Európai Unióban*. *Közjegyzők Közlönye*. 2019/4. 5-11.
- PAUL SCHRADER: *Neue Gewährleistungsregeln für „smarte Produkta“ als lauterkeitsrechtliche Herausforderung*. *WRP*, 2022. 138-145.

146. PETER BADURA: Eigentum. In: ERNST BENDA - WERNER MAIHOFFER - HANS-JOCHEN VOGEL (szerk.): *Handbuch des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland*. De Gruyter, Berlin, New York, 1994. 326–390.
147. PETER BRÄUTIGAM: DAV Empfehlung. 34/2013.
148. POKOL BÉLA: *A jog elmélete*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998.
149. POKOL BÉLA: *A jog elmélete*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2001.
150. REINER SCHULZE (szerk.): Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar, 6. kiad. 2009.
151. REUVEN COHEN - SHLOMO HAVLIN: *Complex Networks: Structure, Robustness and Function*. Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
152. ROLF H. WEBER - LENNART CHROBAK: Der digitale Nachlass. *Jusletter IT*, 2015/September
153. ROÓZ JÓZSEF – HEIDRICH B.: *Vállalati gazdaságtan és menedzsment alapjai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2013.
154. SAMANTHA LEUNG: The Commons and Anticommons in Intellectual Property. *UCL Jurisprudence Review*, 2000/16, 16-28.
155. SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok, Alkotmánytan*. 2. köt., 4. kiad., Osiris, Budapest, 2008.
156. SÁRKÖZY TAMÁS: A Ptk. dologi jogi könyvének koncepciója. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2001/6. 9-12.
157. SASVÁRI PÉTER: Rendszerek leírása – változók, adatok, összefüggések. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 51-71. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
158. SASVÁRI PÉTER: Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. In: SASVÁRI PÉTER (szerk.): *Rendszerelmélet*. Dialóg Campus, Budapest, 2020. 33-49. http://real-eod.mtak.hu/9259/1/734_Rendszerelmélet.pdf (Letöltve: 2023.03.14.)
159. SCHUBAUER PETRA: A digitális hagyaték egyes szabályozási kihívásai, különös tekintettel az adatvédelmi aspektusokra. *Pro Futuro*, 2021/1. 84-98.
160. SERGUEI SAAVEDRA – FELIX REED-TSOCHAS – BRIAN UZZI: A simple model of bipartite cooperation for ecological and organizational networks. *Nature*, January 2009/January, 463-466.
161. SIR GEOFFREY VOS: *The economic value of English law in relation to DLT and digital assets*. Speech by the Master of the Rolls, 25 July

2022. <https://www.judiciary.uk/speech-by-the-master-of-the-rolls-the-economic-value-of-english-law-in-relation-to-dlt-and-digital-assets/> (Letöltve: 2023.03.15.)
162. SJEF VAN ERP: *European and National Property Law: Osmosis or Growing Antagonism?* Europa Law Publishing, Groningen, 2006.
163. SJEF VAN ERP: Ownership of Data: The Numerus Clausus of Legal Objects. *Brigham-Kanner Property Rights Conference Journal*, 2017/6. 235-257.
164. SJEF VAN ERP: The Covid-19 app: what data ‘ownership’ really means. *European Property Law Journal (EPLJ)*, 2020/1. 1-3.
165. SÓLYOM LÁSZLÓ: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris, Budapest, 2001.
166. SONNEVEND PÁL: A társadalombiztosítási jogosultságok tulajdoni védelme a Német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Magyar Jog*, 1997/4. 208-227.
167. STEFAN LEIBLE - MATTHIAS LEHMANN - HERBERT ZECH (szerk.): *Unkörperliche Güter im Zivilrecht*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2011.
168. STEPHANIE HERZOG: Der Digital Nachlass – ein bisher kaum gesehenes und häufig missverstandenes Problem. *NJW*, 2013.
169. STEPHEN L CARTER: Does It Matter Whether Intellectual Property Is Property? *Chicago-Kent Law Review*, 1993/April, 715–723.
170. STRALENDORFF NÓRA: A digitális hagyaték kérdése a német joggyakorlatban. *Közjegyzők Közlönye*, 2020/1. 23-28.
171. SVETOZAR PEJOVICH: Towards an Economic Theory of the Creation and Specification of Property Rights. *Review of Social Economy*, 2006/3. 309–325.
172. SZILÁGYI FERENC: Kié a digitális adat? Jogtár Az allokatív adatjog létjogosultsága a magánjogi (dologi jogi) megközelítés margóján. I. rész. *Polgári Jog*, 2022/9-10.
173. SZÜCS ERVIN: *Hasonlóság és modell*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1972.
174. T.S. ELIOT: *The rock*. Faber & Faber, London, 1934.
175. TALCOTT PARSONS: The Present Status of “Structural-Functional” Theory in Sociology. In: TALCOTT PARSONS: *Social Systems and The Evolution of Action Theory*. The Free Press, New York, 1977. 100–117.
176. TAMÁS CSABA GERGELY: *Jogalkotás a meidzsi-korszakban (1868-1912), Tanulmány a kontinentális jogok japán recepciójának szükségességéről és menetéről*. <https://ias.jak.ppke.hu/20051sz/o1.pdf> (Letöltve: 2023.02.22.)

177. THOMAS HOEREN: Big Data und Recht. In: GERALD SPINDLER - THOMAS DREIER - THOMAS HOEREN - BERND HOLZNAGEL - GEORGIOS GOUNALAKIS - HERBERT BURKERT (szerk.): *Information und Recht* C.H. BECK., München, 2014.
178. THOMAS HOEREN: BigData and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe (2014). *European Intellectual Property Review* 2014/12. 751–754.
179. THOMAS HOEREN: Datenbesitz statt Dateneigentum. *MultiMedia und Recht (MMR)*, 2019/1. 5-8. https://www.itm.nrw/wp-content/uploads/MMR_Heft_1_2019_Datenbesitz-statt-Dateneigentum.pdf (letöltve: 2023.03.15.)
180. GÁRDOS ISTVÁN: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2018/11. 3-10.
181. THOMAS HOEREN: Dateneigentum und Datenbesitz. In: TEREZA PERTOT, MARTIN SCHMIDT – KESSEL UND FABIO PADOVINI (szerk.): *Rechte An Daten*, Hg.Tereza Pertot, Mohr Siebeck, Tübingen, 2020. 37-49.
182. THOMAS HOEREN: Dateneigentum. Versuch einer Anwendung von § 303a StGB im Zivil- recht. *MultiMedia und Recht*, 2013/8. 486-491.
183. THOMAS HOEREN: Der Tod und das Internet – Rechtliche Fragen zur Verwendung von E-mail und www-Accounts nach dem Tode des Inhabers. *Neue Juristische Wochenschrift (NWJ)* 2005.
184. THOMAS PIKETTY: *A tőke a 21. Században*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2015.
185. TIM BECKER: Verstorbenenendaten und die DSGVO, anwalt.de.,2019.05.29. https://www.anwalt.de/rechtstipps/verstorbenenendaten-und-die-dsgvo_155692.html (Letöltve: 2022.06.28.)
186. TODD FEATHERS: *The Markup, Why It's So Hard to Regulate Algorithms*. <https://themarkup.org/news/2022/01/04/why-its-so-hard-to-regulate-algorithms> (Letöltve: 2022.05.25.)
187. TONY HONORÉ: Ownership. In: A. G. GUEST (szerk.): *Oxford Essays in Jurisprudence*. Clarendon Press, Oxford, 1961. 107-147.
188. TORSÉN J. GERPOTT: Datenschutzerklärung – Materiell fundierte Einwilligung nach DS-GVO. *MultiMedia und Recht (MMR)*, 2020. 739-744.
189. TÓTH J. ZOLTÁN: A jog dinamikájáról. In: TÓTH J. ZOLTÁN (szerk.): *A jog többretegűsége*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2020. 129-149.

190. UGO BASTOLLA – MIGUEL A. FORTUNA – ALBERTO PASCUAL-GARCÍA – ANTONIO FERRERA –BARTOLO LUQUE – JORDI BASCOMPTE: The architecture of mutualistic networks minimizes competition and increases biodiversity. *Nature*, 2009/April, 1018-1020.
191. UGO MATTEI: *Basic Principles of Property Law: A Comparative Legal and Economic Introduction (Contributions in Legal Studies)*. Praeger, London, 2000.
192. UK Jurisdiction Taskforce consultation.
193. ULRICH HÖSCH: *Eigentum und Freiheit*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2000.
194. VÉKÁS LAJOS - GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Woltes Kluwer, Budapest, 2013.
195. VICSEK TAMÁS: Egyszerű és bonyolult. *Magyar Tudomány*, 2003/3. <http://www.matud.iif.hu/03mar/vicsek.html> (Letöltve: 2023.03.15.)
196. VIKTOR MAYER-SCHÖNBERGER - KENNETH CUKIER: *Big Data*. Budapest, HVG könyvek, 2014.
197. VÖRÖS IMRE: A tulajdonhoz való jog az alkotmányban. *Acta Humana*, 1995/17-19. 154-169.
198. WALTER LEISNER: 149. § Eigentum. In: JOSEF ISENSEE - PAUL KIRCHHOF (szerk.): *Handbuch des Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland*. 4. köt. (Freiheitsrechte), C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1989. 1023-1098.
199. WALTER LEISNER: *Sozialbindung des Eigentums*. Duncker & Humblot, Berlin, 1972.
200. WERNER BÖHMER: Eigentum aus verfassungsrechtlicher Sicht. In: J. F. BAUR (szerk.) *Das Eigentum*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1989. 39–80.
201. WILIAM S. CLEVELAND: Data Science: an Action Plan for Expanding the Technical Areas of the Field of Statistics. *International Statistical Review*, 2001/1. 21-26.
202. WOLFGANG FIKENTSCHER: GATT Grundsätze, Property Rights und der Schutz des freien und lautereren Wettbewerbs. In: HERBERT LESSMANN - BERNHARD GROSSFELD - LOTHAR VOLLMER (szerk.): *Festschrift für Rudolf Lukes zum 65. Geburtstag*. Carl Heymanns, Köln, 1989. 377-394.
203. WOLFGANG FRIEDMANN: *Law in a Changing Society*. Penguin, London, 1962.
204. WOLFGANG KERBER: A New (Intellectual) Property Right for Non-personal Data? *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil*, 2016/11. 992-993.

205. WOLFGANG KERBER: Rights on Data: The EU Communication 'Building a European Data Economy' from an Economic Perspective. In: SEBASTIAN LOHSSE - REINER SCHULZE - DIRK STAUDENMAYER (szerk.): *Trading Data in the Digital Economy: Legal Concepts and Tools*. Nomos-Hart, Baden-Baden, 2017.
206. ZAKARIÁS KINGA: Az általános személyiségi jog a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/2. 73-87.
207. ZÖDI ZSOLT: A jogi szövegek mint big data. In: JAKAB ANDRÁS – SEBŐK MIKLÓS (szerk.): *Empirikus jogi kutatások*. Osiris, Budapest, 2020, 90–109.
208. ZÖDI ZSOLT: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018.
209. HENRY CHARLES CAREY: *Les harmonies économiques*. Paris 1850.
210. KARL MARX: *Das Kapital, Kritik der politischen Oekonomie*. Verlag von Otto Meissner, Hamburg, 1867.
211. FRIEDRICH VON WIESER: *Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft*. 2. kiad. J.C.B.Mohr, Tübingen, 1924.
212. GARY S. BECKER: *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*. 3. kiad. The University of Chicago Press, 1994/January. 15-28. <http://www.nber.org/books/beck94-1> (Letöltve: 2023.04.17.)
213. PARTI TAMÁS: A jog fölméréséről és az intézményi adatkutatásról. *Jogtudományi Közlöny*, LXXVI évfolyam 11-12.szám, 2021.493-506.
214. TÓTH ANDRÁS: Az adatmonopóliumok tündöklése és letörése In: Szabó Endre Győző (szerk.): *Az Infotörvénytől a GDPR-ig*. Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021, 168.
215. TÓTH ANDRÁS: A közértéket teremtő prevenció magasabb foka a versenyjogban. *Pro Futuro* 2021/1. <https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/download/9854/8902> (lekérve 2023.05.03.)
216. PÉTERFALVI ATTILA 1, ESZTERI DÁNIEL 2: A személyes adatok büntetőjogi védelme Magyarországon és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság kapcsolódó gyakorlata In: *A személyiség és védelme: Az Alaptörvény VI. cikkelyének érvényesülése a magyar jogrendszeren belül*. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017. pp. 405-420.. <http://real.mtak.hu/97033/2/Peterfalvi%20-%20Eszteri.pdf> (lekérve 2023.05.03.)
217. SZŐKE GERGELY LÁSZLÓ: A közadat-újrahasznosítás új európai szabályozása - egy újabb lépés előre. *MISKOLCI JOGI SZEMLE: A MISKOLCI EGYETEM*

- ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK FOLYÓIRATA 16 : 1 klsz. pp. 327-337. (2021) https://www.mjsz.unimiskolc.hu/files/16228/38_szokegerylasklo_tordelt.pdf (lehívva 2023.05.03.)
218. GÖRÖG MÁRTA: Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évfolyam 3. szám, 2011. június, <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201103-pdf/02.pdf> (lehívva 2023.05.03.)
219. BAKSAY-NAGY GYÖRGY, GRAD-GYENGE ANIKÓ, TÍMÁR ADRIENN: Betekintés a "mörcs" világába IP oldalról, avagy hogyan jelennek meg a szellemi tulajdonjogok a zenei merchandizing területén. GAZDASÁG ÉS JOG 2022. szeptember - október pp. 21-26. (2022) <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1264359> (lehívva 2023.05.03.)
220. SÁNDOR ISTVÁN: A feltűnő értékaránytalanság egyes elméleti és gyakorlati aspektusai. Miskolci Jogi Szemle. 2021/2., Különszám, 50-69. o. (Továbbiakban: SÁNDOR 2021.)
221. HELLER FARKAS: A közgazdasági elmélet története. Nemzetgazdaságtan és pénzügytan NT.R.Tanára. DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT. BUDAPEST, 1945.
https://mtda.hu/books/heller_farkas_a_kozgazasagi_elmelet_tortenete.pdf
(lehívva 2023.05.04.)

A szerző publikációs jegyzéke

- Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell - I. Rész, Magyar Jog, 2021/9
- Jog és komplexitás, egy komplex jogrendszermodell - II. Rész, Magyar Jog, 2021/10
- A közjegyzői szolgáltatások európai kölcsönhatásrendszere, határon átnyúló közjegyzői szolgáltatások, Közjegyzők közlönye 2021/3
- Tulajdoni evolúció – úton a digitális adatok tulajdoni adaptációja felé (megjelenés alatt)
- MI és Mi - jogalkotás és jogalkalmazás - hálózati szabályozás. Gondolatok a technológiai alkalmazkodásról. Közjegyzők Közlönye, 2019, 1. sz. 5-22. p.
- Adat érték vagyon tulajdon relációk - Gazdaság és Jog, XXX. évfolyam, 2022., 9-10. szám, 54 – 60. P.
- Gondolatok a jogalkotás és a jogalkalmazás technológiai fejlődéshez való alkalmazkodásáról. Gazdaság és Jog. XXVII. évf., 2019. 9. sz. 1-7. p.
- Digitális hagyaték? De miről is beszélünk? - avagy digitális javak az öröklésben, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE, megjelenés alatt, várható megjelenés 2022.
- A jog fölméréséről, és az intézményi adatkutató jelentőségéről, Jogtudományi Közöny, 2021/11-12
- Titoktartás, titoktartás mindenk felett! Közjegyzők Közlönye, 3. (XLVI.) évf. 1999. 2. sz. 10-11. p.
- A jog hálózata, Jog és Állam, 32. szám XVIII. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója, 2020 Szerkesztette: Prof. Dr. Miskolczi-BoDnár Péter, Budapest, 2021, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- Az elektronikus kereskedelem és a közjegyzői tevékenység. Közjegyzők Közlönye, 2. (XLV.) évf. 1998. 9. sz. 9-12. p.
- Bevezetés a MOKK adatstratégiájához, Közjegyzők közlönye, 2022/1 szám

- Közjegyzői hálózatok az Európai Unióban. Közjegyzők Közlönye, 2019. 4. sz.11.p.
- Önrendelkezésünk táguló körökben. Közokiratok az új egészségügyi törvényben. Közjegyzők Közlönye, 2. (XLV.) évf. 1998. 11. sz. 2-9. p.
- Közjegyzői okirat az Európai Unióban, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE 54 : 2 p. 13 (2007)
- Arspoetica Notarialis, In. szerk. Varga István: Codificatio processualis civilis. Studiain honorem Németh János II. Bp., 2013, ELTE Eötvös K.,
- Végrehajtási záradék kiállítása fogyasztóval szemben - egy előzetes döntéshozatali kérelem margójára. Magyar jog, LXI. évf. 2014. 7-8. sz. 407-416. p.
- Közjegyzői digitalizáció - “Technológiai alkalmazkodás a datafikációtól az adatstratégiáig” című fejezet 65-104.p. a Digitális jogalkalmazás - Jogi technológiák munkacímű tanulmánykötetben. szerk: Zódi Zsolt, NKE, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.
- Technológiák és rítusok, avagy a távol lévő ügyfelek részvételével lefolytatott közjegyzői eljárások kezdeti tapasztalatai Magyarországon, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE 68 : 2 pp. 5-13. , 9 p. (2021)
- Just a Little Bite. Mozaik - közjegyzői tevékenység, közjegyzői okirat, közokirati bizonyítás a digitális korban. Közjegyzők Közlönye, 6. (XLIX.) évf. 2002. 2.sz. 1012. p.
- Budapesti Futurologiai Fórum 2016. Notarius Hungaricus, VIII. évf. 2016. 3. sz. 2-5. p.
- Francia innováció. Notarius Hungaricus, VIII. évf. 2016. 3. sz. 6-11. p.
- A közjegyzői titoktartás mint hivatali kötelezettség és állampolgári alapjog. Közjegyzők Közlönye 1. (XLIV.) évf. 1997. 6. sz. 4-7 p.
- Az Adatvédelmi Biztos közjegyzői titoktartással kapcsolatos állásfoglalása. Közjegyzők Közlönye, 2. (XLV.) évf. 1998. 7-8. sz. 29-30. p.

Nyilatkozatok